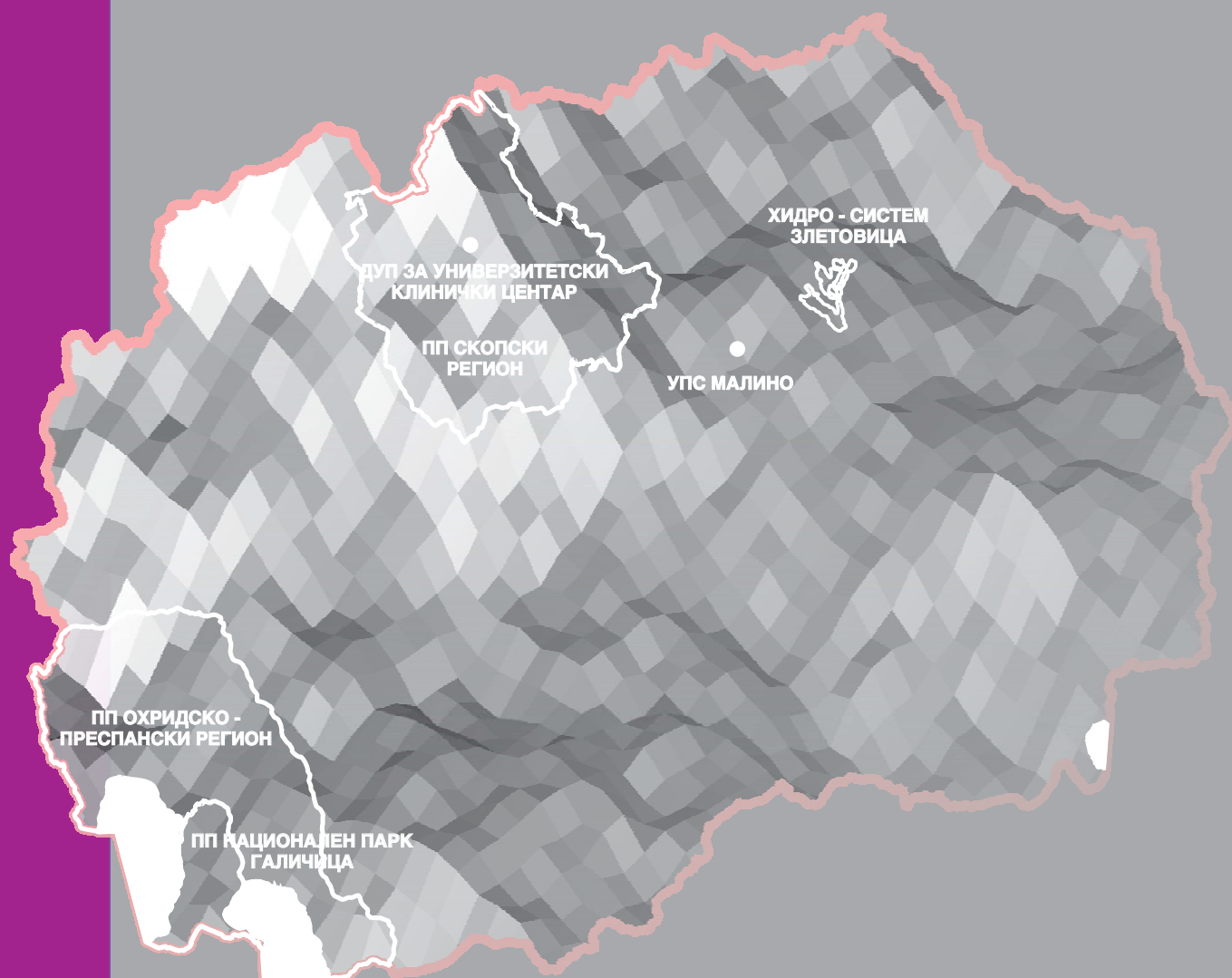

АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

ПРОСТОРЕН ПЛАН
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 2002 - 2020

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА
ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2010 ГОДИНА

СКОПЈЕ 2011

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ
АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ
ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2010 ГОДИНА

НАРАЧАТЕЛ: **МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА**
И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

МИНИСТЕР: **АБДИЛАКИМ АДЕМИ**

ИЗВРШИТЕЛ: **АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ**

ДИРЕКТОР: **ОГНЕН АПОСТОЛСКИ**

СКОПЈЕ, 2011

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

Координатор на Годишниот извештај

М-р Соња Фурнациска, дипл.инж.арх.

АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Работен тим на Годишниот извештај:

Раководител на тимот

Соња Манасова, дипл. ек.

Членови на тимот

М-р Душица Трпчевска Ангелковиќ, дипл.инж. арх.

М-р Соња Георгиева Депинова, дипл.град. инж.

М-р Лидија Трпеноска - Симоновиќ, дипл. град. инж.

Благоја Јанков, дипл.ел. инж.

Звонко Бошев, дипл. геогр.

Јадвига Митровска Цветковска, дипл.инж. арх.

Лидија Петковска, дипл.инж. арх.

Цветанка Маркушоска, дипл. инж. арх.

Никола Гацовски, дипл. маш. инж.

Мелита Јанчевска, дипл. ел. инж.

М-р Христина Оцаклиеска, дипл. инж. зашт. жив. сред.

Мирослав Богдановски, дипл. соц. раб.

Андријана Андреева, дипл. инж. арх.

Весна Мирчевска Димишковска, дипл. инж. зашт. жив. сред.

Јулијана Ставревски, дипл.инж. арх.

Иван Арсовски, дипл.инж.арх.

Маја Лукаревска, дипл.инж. арх.

Боро Петковски, дипл.инж. арх.

Надворешни соработници

Срѓан Дурлевиќ, дипл. шум. инж.

Содржина

Вовед	1
1. Методолошки пристап	3
2. Инструменти за спроведување на Просторниот план на Република Македонија	8
2.1. Регионални просторни планови.....	8
2.2. Услови за планирање на просторот.....	12
3. Евидентирани промени во просторот јануари - декември 2010 година	22
3.1. Економски основи на просторниот развој	22
3.2. Користење и заштита на природните ресурси.....	36
3.2.1. Земјоделско земјиште.....	36
3.2.2. Шуми и шумско земјиште.....	38
3.2.3. Минерални ресурси.....	42
3.2.4. Водни ресурси и водостопанска инфраструктура.....	44
3.2.5. Енергетски извори и енергетска инфраструктура	54
3.3. Население и организација на населбите и дејностите	63
3.3.1. Демографски развој.....	63
3.3.2. Урбанизација и систем на населби	75
3.3.3. Уредување на селските населби и подрачја	79
3.3.4. Домување	81
3.3.5. Јавни функции.....	92
3.3.6. Индустрија	97
3.4. Сообраќај и врски	101
3.4.1. Сообраќајна инфраструктура	102
3.4.2. Комуникациски и доставни системи	114
3.5. Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот	121
3.5.1. Животна средина	121
3.5.2. Природно наследство	146
3.5.3. Културно наследство.....	151
3.5.4. Развој на туризмот и организација на туристичките простори	172
3.6. Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи	179
3.6.1. Заштита од воени разурнувања	179
3.6.2. Заштита од природни катастрофи	181
3.6.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи.....	182
3.7. Информациски систем за просторно планирање.....	183
4. Европска рамка за планирање на просторот	190
5. Анализа на остварување на Просторниот план на Република Македонија во периодот од јуни 2004 до декември 2010 година	195
5.1. Економски основи на просторниот развој	195
5.2. Користење и заштита на природните ресурси.....	200
5.2.1. Земјоделско земјиште.....	200
5.2.2. Шуми и шумско земјиште.....	203
5.2.3. Минерални ресурси.....	204
5.2.4. Водни ресурси и водостопанска инфраструктура.....	205
5.2.5. Енергетика и енергетска инфраструктура.....	210
5.3. Население и организација на населбите и дејностите	215

5.3.1.	Демографски развој.....	215
5.3.2.	Урбанизација и мрежа на населби.....	217
5.3.3.	Домување	219
5.3.4.	Јавни функции.....	222
5.3.5.	Образовна дејност.....	222
5.3.6.	Здравствена дејност.....	227
5.3.7.	Социјална заштита.....	227
5.3.8.	Дејности на Културата.....	230
5.3.9.	Физичка култура	231
5.3.10.	Развој и разместеност на индустријата.....	231
5.4.	Сообраќај и врски	236
5.4.1.	Сообраќајна инфраструктура	236
5.4.2.	Комуникациски и доставни системи	241
5.5.	Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот	244
5.5.1.	Животната средина	244
5.5.2.	Природно наследство	255
5.5.3.	Заштита на културното наследство	258
5.5.4.	Развој на туризмот и организација на туристичките простори	260
5.6.	Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи	261
5.6.1.	Заштита од воени загрозувања	261
5.6.2.	Заштита од природни катастрофи	262
5.6.3.	Заштита од техничко-технолошки катастрофи.....	263
5.7.	Информациски систем за просторно планирање.....	263
6.	Заклучни согледувања за 2010 година.....	267
6.1.	Економски основи на просторниот развој	267
6.2.	Користење и заштита на природните ресурси.....	269
6.2.1.	Земјоделско земјиште.....	269
6.2.2.	Шуми и шумско земјиште.....	271
6.2.3.	Минерални сировини	271
6.2.4.	Водни ресурси и водостопанска инфраструктура.....	272
6.2.5.	Енергетика и енергетска инфраструктура.....	275
6.3.	Население и организација на населбите и дејностите	277
6.3.1.	Демографски развој.....	277
6.3.2.	Урбанизација и мрежа на населби.....	278
6.3.3.	Уредување на селските населби и подрачја	280
6.3.4.	Домување	281
6.3.5.	Јавни функции.....	282
6.3.6.	Индустрија	286
6.4.	Сообраќај и врски	288
6.4.1.	Сообраќајна инфраструктура	288
6.4.2.	Комуникациски и доставни системи	288
6.5.	Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот	291
6.5.1.	Животна средина	291
6.5.2.	Природно наследство	296
6.5.3.	Културно наследство	297
6.5.4.	Развој на туризмот и организација на туристичките простори	298
6.6.	Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи	299

6.6.1. Заштита од воени загрозувања	299
6.6.2. Заштита од природни катастрофи	300
6.6.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи.....	300
6.7. Информациски систем за просторно планирање.....	301
7. Картографски прилози	303

ВОВЕД

"Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2010 година" е изработен согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија ("Сл. весник на РМ" бр.39/04).

Спроведувањето на "Просторниот план на Република Македонија" со плански временски хоризонт до 2020 година, го обезбедува министерството надлежно за работите на просторното планирање.

Просторниот план на Република Македонија се спроведува со изработка и донесување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес, просторен план на општина, на општините во градот Скопје и на Градот Скопје, како и со урбанистички планови и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со Законот за просторно и урбанистичко планирање ("Службен весник на Република Македонија" број 60/11-пречистен текст и измена и дополна бр. 53/11).

Заради континуирано следење на состојбите во просторот и спроведување на "Просторниот план на Република Македонија", органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица (извештајни единици) се должни да изготвуваат годишни извештаи за состојбите и промените во просторот од својата област и истите да ги доставуваат до министерството надлежно за работите на просторното планирање.

Постапката и начинот на изготвување, содржината на извештаите, како и роковите за доставување, ги пропишува министерот надлежен за работите на просторното планирање, согласно Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите за состојбите и промените во просторот и рокови за нивно доставување ("Сл. весник на РМ" бр. 42/05, бр. 111/06 и бр. 17/10).

Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија, Владата на Република Македонија, на предлог на министерството надлежно за работите на просторното планирање, го доставува до Собранието на Република Македонија.

Извештајот за состојбите и промените во просторот во 2010 година (текстуален и графички дел) претставува интегрален сеопфатен документ, со кој Владата на Република Македонија и Македонскиот парламент се известуваат за состојбите и промените во просторниот развој на Република Македонија во текот на една календарска година за сите релевантни области во македонскиот простор (демографија, користење на земјиште, природните ресурси, урбанизација, селски населби, инфраструктура, економски основи на просторниот развој, развој и дистрибуција на индустријата, туризмот, домувањето, јавните функции, природното и културно наследство, заштитата на животната средина, просторен информативен систем итн.). Со аналитички осврт на проблемите, интересите, конфликтите и условите на развој, согласно методолошкиот пристап на изработка, Извештајот дава оценка на реализацијата и разработката на планските поставки дефинирани во соодветните области во "Просторниот план на Република Македонија".

Флексибилната методологија за изработка на Годишниот извештај со проактивниот пристап насочен кон разработка и унапредување на

информативноста и употребливоста на Годишниот извештај, резултира со постојано негово квалитативно дополнување со цел постигнување поголема сеопфатност и актуелност согласно тековните промени во развојот на областите опфатени со Просторниот план.

Комплексниот процес на следење на спроведувањето на Просторниот план на Република Македонија ги сублимира активностите на сите релевантни субјекти во државата со цел согледување на состојбите и промените во развојот на секој сегмент на просторниот систем. Токму заради тоа методологија за изработка на Извештајот се карактеризира со флексибилност и прилагодливост во однос на обезбедувањето и користењето на оние податоци кои во моментот на изработка се единствено расположиви како индикатори на состојбите и промените во просторот на државата. Интенцијата е постигнување целовитост и сеопфатност на Извештајот со осврт на сите области вклучително и оние за кои во периодот на изработка на Извештајот не постојат податоци за годината за која се изработува Извештајот. Заради тоа освртот во годишната анализа за тие области базира на обработка на расположивите податоци кои се однесуваат на претходната година, а кои се објавени од релевантни институции.

Со изработката на Извештајот се обезбедува континуитет во планерскиот процес, повратна спрега во реализацијата на Планот и иницирање модификација на целите и планските определби согласно настанатите промени и актуелни тенденции во соодветните области во просторот.

Сеопфатноста на Извештајот е основа за согледување на остварувањата на Просторниот план во сите сегменти од просторниот систем со цел предлагање мерки и активности за негово спроведување содржани во "Програмата за спроведување на Просторниот план".

Владата на Република Македонија, согласно член 3 од "Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија", на предлог на министерството надлежно за работите на просторното планирање, донесува "Програма за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија". Со Програмата се одредуваат мерките и активностите од значење за спроведување на Просторниот план, приоритетните активности, организационата структура и органите надлежни за спроведување на Просторниот план, содржината и степенот на обработка на податоците и финансиските средства потребни за спроведување на предвидените активности. Програмата се донесува за период од најмалку две години.

Годишниот Извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2010 год. е изработен врз основа на доставени информативни листови од извештајните единици за периодот од почетокот на месец јануари до крајот на месец декември 2010 година.

Годишниот извештај е составен од 6 (шест) поглавија и картографски прилог.

1. МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП

Методологијата претставува збир на сознанија, средства и начини за водење на истражувачките процеси и процесите на синтеза, заклучување, конципирање и експликација.

Општата методолошка матрица ја сочинуваат интердисциплинарноста во истражувањето, диференцијалниот третман во зависност од сферите на истражувањето, системски пристап и комбинација на разни методи, постапки и техники на работа.

Методологијата за изработка на "Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија", базира на следните основни начела:

- јавен интерес на "Просторниот план на Република Македонија";
- единствен систем во планирањето на просторот;
- јавност во спроведувањето на Просторниот план;
- стратешкиот карактер на просторниот развој на државата;
- следење на состојбите во просторот;
- усогласување на стратешките документи на Државата и сите зафати и интервенции во просторот;
- координација на "Просторниот план на Република Македонија", со другите просторни и урбанистички планови и другата документација за планирање и уредување на просторот, со субјектите за вршење на стручни работи во спроведувањето на Планот.

Врз основа на овие начела, при изработката на Годишниот извештај се пристапува кон оценка на имплементацијата на поставените плански концепции во сите релевантни области утврдени со Просторниот план, што претставува една од алките во спрегата на подготовка, донесување и спроведување на "Просторниот план на Републиката до 2020 година". Годишниот извештај за промените во просторот е дел од интегралниот систем на планирање на просторниот развој со кој се воспоставува политика на планирање, организирање и уредување на просторот. Поставен врз принципите на информативност, кооперативност и транспарентност, овој систем обезбедува поголема флексибилност и проактивност на Просторниот план на Државата преку негово иновирање, прилагодување и усогласување со стратешките промени, со цел рационално користење и организирање на сите активности во просторот насочени интегрално кон главната развојна определба на 21-от век, кооперативност и одржлив развој со рационално користење на сите природни ресурси, човековиот потенцијал, создадените вредности и примена на принципите на заштита на животната средина.

"Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план" претставува комплексен проект во кој се согледува развојот во 2010-та година во пооделните сфери на просторот опфатени со Просторниот план на Република Македонија: демографија, користење на земјиштето, земјоделство, шумарство, минерални сировини, економија, индустрија, туризам, урбанизација и систем на населби, сообраќај, енергетика и телекомуникации, водостопанство, културното наследство, природни карактеристики, природното наследство, заштита на

животната средина и заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи и просторен географски информациски систем.

Процесот на изработка на Годишниот извештај базира на темелна подготовка, прибавување и средување на обемна и разновидна документациона основа, голем опсег на експертски анализи во соодветните сектори и области, меѓусекторска комуникација, интерна и екстерна, координација и синхронизација на активностите во спрега со сите извештајни единици, надлежното министерство и изработувачот на Извештајот, Агенцијата за планирање на просторот. Целта е евалуација на реализацијата на концепциите и определбите утврдени со Просторниот план во релевантните области и нивна операционализација во просторот.

При изработката на Годишниот извештај се воспоставува интензивна соработка помеѓу разни институции, локални и централни органи, а во прв ред локалната самоуправа и надлежното Министерство за животна средина и просторно планирање, јавните претпријатија и агенции, потоа секторски институции и други органи во сите области (сектори, подрачја и сл.) кои се опфатени со развојните документи на поединечните ресори (земјоделство, шумарство, водостопанство, сообраќај, енергетика, заштита на животната средина, заштита на природата и биодиверзитетот, економски развој, туризмот, културното наследство, урбанизмот, социјалата и трудот) итн.

Според Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија ("Сл. весник на РМ" бр.39/04) и Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите и рокови за нивно доставување (Сл. весник на РМ бр.42/05, бр. 111/06 и 17/10), утврдена е постапката и начинот на изработка, роковите за доставување, како и содржината на Извештаите за состојбите и промените во просторот што ги изработуваат органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица (извештајни единици) од својата област на делување.

Извештаите за состојбите и промените во просторот се однесуваат за период од една година и се изработуваат и доставуваат на Информативен лист кој што е составен дел на Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите за состојбите и промените во просторот и рокови за нивно доставување.

Согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија и горенаведениот Правилник, Секторот за просторно планирање при Министерството за животна средина и просторно планирање, во месец февруари 2011 година достави вкупно 170 дописи до сите релевантни извештајни единици, од кои 147 барања за пополнување на информативните листови со Упатство за изготвување на Информативниот лист и 23 дополнителни писма за обезбедување дополнителни податоци и информации од одредени извештајни единици што е во согласност со Правилникот за постапката, начинот на изготвување, роковите за доставување, како и содржина на извештаите (Сл. в. на РМ бр. 17/10). Податоците и информациите содржани во информативните листови се однесуваат на периодот од месец јануари до декември 2010 година.

Од вкупниот број доставени информативни листови, добиени се вкупно 98 пополнети информативни листови од извештајните единици, односно околу 67 % од вкупно доставените, што претставува приближно ист одзив во однос на претходните години (67% во 2010-та година).

Опфатноста на добиените одговори од извештајните единици иако не е целосна, сепак обезбедува добра основа за објективно согледување на реалните промени во просторот на Републиката во текот на 2010 година. Добиените податоци и информации обезбедени со извештајните листови се дополнети со богатата информациско-документациска база со која располага Агенцијата за планирање на просторот како изработувач на Годишниот извештај. Врз основа на својата востановена методологија за обезбедување информации и документација за потребите на планерскиот процес и врз основа на обемната база на податоци во својот просторно-информациски систем, Агенцијата поседува релевантни информации кои овозможуваат пореално презентирање на појавите и промените во просторот на Република Македонија во текот на 2010 година.

Работниот тим формиран за изработка на "Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2010 година" со мултидисциплинарен состав на просторни планери од повеќе специјалности: економист, социолог, географ, архитекти, градежен и електро инжињер, урбанисти, инжињер архитект планер, инжињери за заштита на животната средина, информатичари, шумарски инжињер и др., врз основа на сумираните и интерпретирани расположиви податоци и информации добиени од информативните листови и врз основа на постојната истражувачка, планска и друга расположива документација обезбедена од разни нивои и ресурси значајни за Извештајот (студии, статистички публикации, планови, програми, извештаи и други информации), пристапи кон анализа и обработка на целокупната информациско-документациска база со цел согледување и оценка на остварувањата на планските определби и нивната рефлексивност врз состојбите и промените во просторот со *ex post* планска евалуација на спроведување на Просторниот план, според експлицитните и имплицитни ефекти во просторот.

Податоците кои се предмет на обработка и анализа во соодветната област се однесуваат на дефинитивните резултати остварени во анализираната година или на оценети податоци кои се очекува да се остварат до крајот на годината, а кои што се официјално објавени од релевантни институции. Со цел да се обезбеди целосна информираност за состојбите и промените во сите области кои се опфатени со Просторниот план на Р. Македонија, со постојната методологија за изработка на Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија овозможено е во областите за кои не се располага со податоци и информации за анализираната година, да се користат расположиви податоци кои се однесуваат на претходната година.

Овој методолошки пристап произлегува од потребата да се даде осврт на состојбите и појавите во просторот кои се актуелни во моментот и кои базираат на расположиви податоци неопходни за обезбедување целосна информираност на Владата на Р. Македонија и на Македонскиот парламент за тековите и промените во просторот во сите области.

Транспарентноста на постапката за изработка на "Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија" базира на вклучување голем број субјекти од локално и национално ниво, тимска работа и синтезен пристап за согледување на реализацијата на планските поставки во поделните области од Просторниот план, како и перманентна координација со Министерството за животна средина и просторно планирање, поточно со Координаторот назначен од Секторот за просторно планирање.

Високиот степен на техничка и информатичка опременост на Агенцијата за планирање на просторот овозможи примена на современи информатички

технологии во сите фази на изработка на Извештајот: подготвителни активности, формирање информациско-документациска база, обработка, анализа, евалуација и на крај синтезна презентација на интегралниот текст и негово графичко претставување со тематски карти од одредени области.

Процесот на имплементација на определбите од Просторниот план и нивно ефектуирање во просторот подразбира трајно и континуирано следење на состојбите и промените во поделните области, согледување на бариерите, ограничувањата, но и на новите можности и услови за реализацијата на определбите. Извештаите за годишните промени во просторот овозможуваат интегрално следење на реализацијата на Просторниот план со што се обезбедува солидна информациско-документациска база за согледување и оценка на постојните плански решенија и утврдување на потребата за измена и дополнување на Просторниот план на Република Македонија со цел изнаоѓање и предлагање подобри решенија во организацијата, уредувањето и заштитата на просторот на државата согласно актуелните тековни и развојни промени во сите сектори на просторниот систем.

Врз основа на професионална и стручна организација и синхронизација на целокупните поединечни активности во сите сегменти и фази на работа со примена на синтезниот пристап во процесот на финализирање на текстот, произлегуваат сознанија за нови активности за непосредно спроведување и имплементација на планските поставки во релевантните области кои треба да бидат вклучени во Програмата за спроведување на Просторниот план која се однесува на период од најмалку две години утврдена со член 3 од Закон за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија. Со Програмата се одредуваат мерки и активности од значење за спроведување на Просторниот план, приоритетните активности, организационата структура и органите надлежни за спроведување на Просторниот план, содржината и степенот на обработка на податоците и финансиските средства потребни за спроведување на предвидените активности.

На почетокот од 2008 година, во месец јануари, беше усвоена првата "Програма за спроведување на Просторниот план на Република Македонија за периодот 2008-2010". Во годишните извештаи за 2009 и 2010 година се дава осврт на реализираните активности кои произлегуваат од програмските активности на надлежните институции утврдени со Програмата за периодот 2008-2010 год. врз основа на податоци кои се обезбедуваат од Информативните листови. Одзивот за пополнување на оваа точка од Информативниот лист за 2009 година беше минимален, додека за 2010 година единствено Министерството за култура и Министерството за животна средина-Одделение за просторно планирање целосно го пополнија Информативниот лист за 2010 година одговарајќи и на точка 28 која се однесува на реализација на активностите кои произлегуваат од Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија за периодот 2008-2010".

Следењето на реализацијата на Просторниот план на Република Македонија е сложена активност во која учествуваат голем број субјекти од различни профили и нивои на власт, стручни и професионални, кои добро ги познаваат состојбите, појавите, условите, меѓусебните односи, пореметувањата, предностите и перспективите во поделните области во просторот, и со која се овозможува иницирање и подготовка на предлози за избор на нови плански определби и решенија во релевантните области од просторниот систем применувајќи ја постапката и процедурата за измена и дополнување на

Просторниот план на Република Македонија. Следењето на остварувањето на Планот како активност е неразделно поврзана со активностите за управувањето со развојот во просторот со што се потврдува и целисходноста на Планот.

Просторот во планерскиот процес не е само ресурс кој се поистоветува со површината на земјата, земјиштето, пејсажот, туку и сето она што се наоѓа под и над земјината површина како составни и активни компоненти на развојот и уредувањето на просторот.

Во планирањето и управувањето со просторниот развој во Република Македонија, просторот претставува вредност која се карактеризира со три атрибути:

- просторот е ограничен, даден, односно конечен;
- просторот е необновлив и
- просторот е делив меѓу повеќе корисници.

Просторот има и универзална вредност во однос потесното и пошироко меѓународно опкружување.

Со оглед на тоа што Просторниот план, како развоен национален стратешки документ, во пошироките просторни рамки надвор од националните граници добива интернационална димензија, Извештајот дава осврт и согледување на меѓународните документи и директиви значајни во областа на просторното планирање во европското и светско опкружување.

Процесот на интегрирање на европскиот простор уште повеќе го актуелизира овој пристап во Годишниот извештај со цел што пореално следење и примена на сите релевантни документи и насоки значајни во доменот на планирање на просторот.

Анализите и согледувањата за реализацијата на Просторниот план на Р. Македонија на ниво на локални заедници се прилагодени на актуелната територијална организација на локалната самоуправа според која се утврдени 84 единици на локалната самоуправа, односно 85 со Градот Скопје. Графичката презентација на промените во просторот во поделни области е претставена во размер 1:1 200 000.

2. ИНСТРУМЕНТИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

2.1. Регионални просторни планови

Разработката на Просторниот план на Република Македонија согласно Законот за просторно и урбанистичко планирање ("Службен весник на Република Македонија" број 60/11-пречистен текст и измена и дополна бр. 53/11) се остварува преку изработка и усвојување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес, просторен план на општина, на општините во градот Скопје и на Градот Скопје како и со урбанистички планови и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со закон.

Ваквиот пристап на разработка на Просторниот план на Република Македонија кореспондира со потребата за остварување поефикасен економски и социјален развој и порационална организација и разместување на населението, населбите, функциите во просторот. Просторните регионални планови треба да послужат како територијална рамка во која ќе се планира, организира и остварува политиката на просторниот развој, но не исклучиво како посебна политика, туку пред сè како дел од националната политика на економско-социјалниот, урбанистички, инфраструктурен и одржлив развој. Ова значи дека целите, задачите и приоритетите во регионалните просторни планови треба да бидат определувани во тесна поврзаност со секторските приоритети, а не парцијално и независно. Со посебни анализи треба да се утврдат секторските приоритети, врз основа на состојбите, проблемите и посебно перспективните можности на одделните региони и општини, на пример, демографските карактеристики, природните ресурси, инфраструктурните системи, претприемачките иницијативи за формирање на мали фирми, постоењето на адекватна инфраструктура, телекомуникациската поврзаност, урбанизираноста на просторот, заштитата на животната средина, природното и културно наследство и сл.

Во просторниот систем на планирање се имаат во предвид, пред сè, целите, задачите, методите, мерките и инструментите на политиката со која државата го помага, поттикнува или поддржува развојот на одделни подрачја, односно региони кои имаат специфичности во развојот или кои претставуваат посебни просторно функционални целини.

Реалната потреба за регионален пристап во разработката на Просторниот план на Република Македонија е поврзана со определбата за рамномерен регионален развој и рационална организација и користење на просторот, односно за рационална организација на вкупните човекови активности во просторот, што ја претпоставува и активната економска и посебно развојна политика на државата, но истовремено ја претпоставува и активноста на локалните субјекти. Токму од ова произлегува и третманот на регионалните просторни планови како основ за планирање, организирање и остварување на целокупниот општествено-економски, културно-социјален, урбанистички, инфраструктурен и демографски развој и заштита на животната средина.

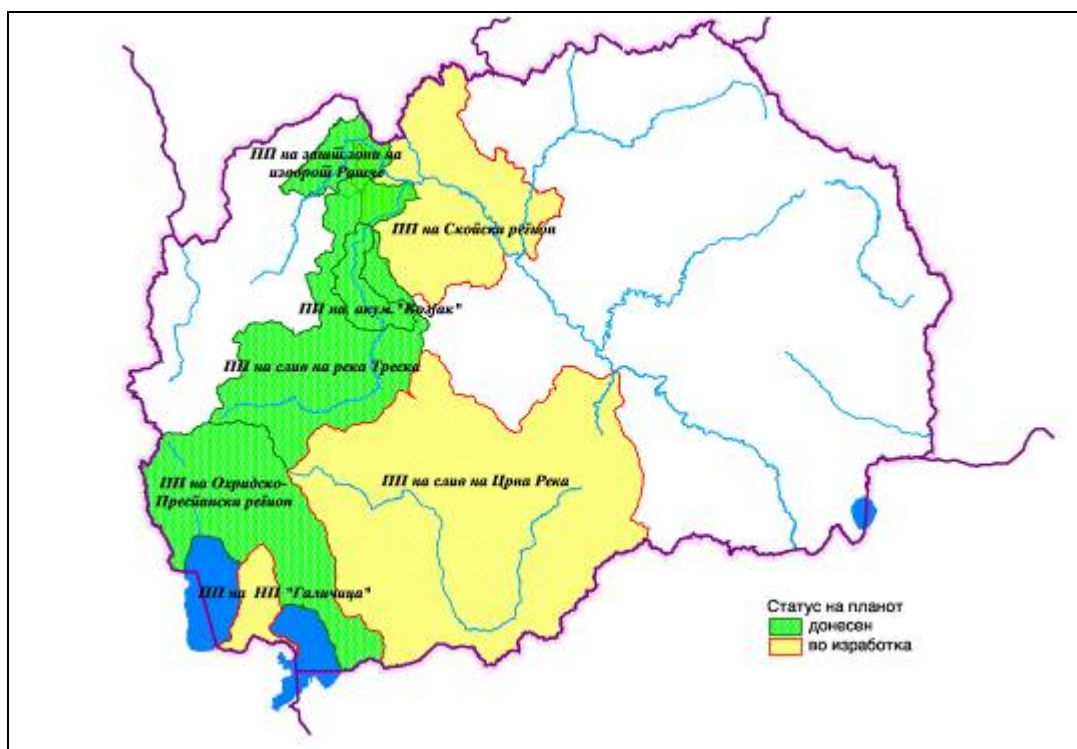
Основната определба на "Просторниот план на Република Македонија" за рамномерен и интегрален развој на националниот простор е поставена врз законската основа за изработка на посебни регионални просторни планови. Регионалните просторни планови кои претставуваат разработка на Просторниот план на Република Македонија се насочени кон интеграција и внатрешна консолидација на сите сфери на просторниот развој на регионот (демографија, економија, туризам, инфраструктурата, урбанизацијата, домување, заштитата на животната средина, културното и природно богатство, јавни функции и др.), со цел искористување на развојните фактори и потенцијали поставени врз парадигмата на одржливиот развој.

Реализацијата на оваа определба преку изработката на регионалните просторни планови ќе овозможи запирање на процесот на нерамномерна поларизација на просторот како во рамки на просторно-функционалните региони така и на севкупниот простор на Република Македонија. Ваквиот пристап на внатрешна консолидација на просторно развојната структура на Државата и пооделните подрачја добива дополнително значење кое сè повеќе станува актуелно во услови на сè позасилени активности во спроведувањето на реформските и интегративните процеси во европскиот просторен систем.

Регионалните просторни планови овозможуваат согледување и потврдување на посебните обележја со кои се идентификува регионот, што во услови на глобализација уште повеќе треба да се потврди развојниот субјективитет на пооделниот простор како во националните граници така и во надворешното опкружување.

По осамостојувањето на Република Македонија, Собранието на Република Македонија ги усвои следните просторни планови:

- "Просторен план на акумулацијата Козјак" (Сл. весник на РМ бр. 49/99), усвоен и донесен во 1999 година;
- "Просторен план на заштитните зони на изворот Рашче" (Сл. весник на РМ бр. 98/02), донесен 2002 година;
- "Просторен план на Република Македонија" (Сл. весник на РМ бр. 39/04), донесен во 2004 година;
- "Просторен план на регионот на сливот на реката Треска" (Сл. весник на РМ бр. 25/07), усвоен и донесен од страна на Собранието на Република Македонија во 2007 година и
- "Просторен план на Охридско-Преспанскиот регион", усвоен и донесен во 2010 година.

Слика 1. Регионални просторни планови

Во процес на изработка или во процедура на усвојување во текот на 2010-та година беа следниве регионални просторни планови:

- 1) "Просторен план на Скопскиот регион", фаза Нацрт-план;
- 2) "Просторен план на Национален парк Галичица, 2009-2020"-нацрт фаза и

За "Просторниот план на сливот на Црна Река", во 2002 година беа завршени подготвителните активности.

Заложбата за рамномерен развој утврдена со Просторниот план на Република Македонија во 2007 година доби и законска основа со донесувањето на "Законот за рамномерен регионален развој" (Сл. весник на РМ бр 63/2007), кој се заснова на промовирање на полицентричниот модел на развој и отстранување на диспаратите помеѓу планските развојни региони, со цел забрзување на нивниот развој, зачувување на културниот идентитет на заедницата и поддршка на меѓуопштинската, регионалната и прекугранична соработка. Основа за планирање и програмирање на рамномерен регионален развој е "Стратегијата за регионален развој на Република Македонија" која претставува долгорочен плански документ врз чија основа ќе се изработат програми за развој на законски предвидените осум плански региони со цел конкретна операционализација на целите за рамномерност во развојот на македонскиот простор.

Во доменот на регионалните просторни планови, во текот на 2010 година, беа реализирани одредени активности кои произлегуваат од **"Програмаџа за сироведување на Просторниот план на Република Македонија 2008-2010 година"**.

Согласно активностите утврдени со "Програмаџа за сироведување на Просторниот план на Република Македонија 2008-2010 година", Секторот за просторно планирање при Министерството за животна средина и просторно планирање во текот на 2010 година ги реализира следните активности:

Програма	
Име на документот или активноста	Годишна програма за изработка на просторни планови
Носител	Министерство за животна средина и просторно планирање
Степен на реализација	Изработена е годишна програма за 2010 год.

Извештај	
Име на документот или активноста	Годишен извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2009 година
Носител	Министерство за животна средина и просторно планирање
Степен на реализација	Изработен и усвоен Годишниот извештај за 2009 год.

План	
Име на документот или активноста	Просторен план на Охридско-Преспанскиот регион
Носител	Министерство за животна средина и просторно планирање
Степен на реализација	Предлог фаза- усвоен.

План	
Име на документот или активноста	Просторен план на Скопскиот регион
Носител	Министерство за животна средина и просторно планирање
Степен на реализација	Нацрт фаза

План	
Име на документот или активноста	Просторен план на Национален парк Галичица
Носител	Министерство за животна средина и просторно планирање
Степен на реализација	Нацрт фаза

2.2. Услови за планирање на просторот

"Просторниот план на Република Македонија" со временски хоризонт на плански опфат до 2020 година, согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија ("Службен весник на Р. Македонија" бр. 39/04) се спроведува со изработка и донесување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес, просторен план на општина, на општините во градот Скопје и на Градот Скопје како и со урбанистички планови и проекти и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со закон.

За изработување и донесување на одредена урбанистичка планска документација, министерството надлежно за работите на просторното планирање, издава Решение за Услови за планирање на просторот.

Условите за планирање на просторот содржат општи и посебно одредби, насоки и решенија од планската документација од повисоко ниво и графички прилог кој претставува извод од планот.

Согласно Законот, Агенцијата за планирање на просторот во текот на 2010 година изработи вкупно 278 Услови за планирање на просторот и според законската постапка, истите ги достави до Министерството надлежно за планирање на просторот кое што врз основа на изработениот документ кој содржи одредби, насоки и решенија од планската документација од повисоко ниво и графички прилози, издава Решение за Услови за планирање на просторот.

Во структурата на изработени Услови за планирање на просторот во 2010 година, според видовите урбанистичка документација, доминираат урбанистичките планови вон населени места и локалната урбанистичка планска документација за стопански комплекс со 31,3%, потоа следат урбанистичките проекти и локалната урбанистичка планска документација за базни станици со околу 14%, урбанистички проект за сообраќајна делница со 2,9%, локалната урбанистичка планска документација и урбанистички план вон населени места за фотонапонска централа со 2,5% итн.

Условите за планирање претставуваат значаен документ во процесот на организација, уредување и управување со просторот. Тие се првиот чекор во постапката за отпочнување промени во просторот со кои инвестициите започнуваат да се реализира. Со нив се обезбедува заштита на јавниот интерес во користењето и уредувањето на просторот на Република Македонија и истовремено се следат и насочуваат сите промени во просторот согласно усвоените концепции и стратегии за развој на релевантните области утврдени со "Просторниот план на Република Македонија".

Условите за планирање на просторот што беа изработени во текот на 2010 година беа наменети за изработка на неколку видови урбанистичка планска документација:

- Генерален урбанистички план (измена и дополна)
- Урбанистички план за село
- Урбанистички план вон населено место
 - Стопански комплекс
 - Туристички комплекс
- Урбанистички проект
 - Далновод и трафостаница

- Сообраќајна делница
 - Брана и хидроелектрана
 - Оптички кабел
 - Бензинска пумпа
 - Базна станица
 - Ветерни електрани
- Државна урбанистичка планска документација и
 - Локална урбанистичка планска документација.

Табела 1. Изработени Услови за планирање на просторот во 2010 година по општини

Р. бр.	Општина	Урбанистичка документација	Намена	Населено место
1	Желино	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна станица</i>	Желино
		Урбанистички план вон населено место	<i>Ситојански комплекс</i>	Желино
		Урбанистички план за село		Желино
		Урбанистички проект	<i>Друго</i>	Желино Мерово
2	Штип	Државна урбанистичка планска документација	<i>Бензинска Пумпа</i>	Криви дол Драгоево
			<i>Сообраќајна делница</i>	Штип Штип
		Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна станица</i>	Лесковица Софилари Ново Село
		Урбанистички план вон населено место	<i>Ситојански комплекс</i>	Чардаклија
		Урбанистички проект	<i>Сообраќајна делница</i>	Штип
		3	Шуто Оризари	Државна урбанистичка планска документација
Локална урбанистичка планска документација	<i>Ситојански комплекс</i>			Повеќе населени места
Урбанистички план вон населено место	<i>Ситојански комплекс</i>			Горно Оризари
4	Горче Петров	Локална урбанистичка планска документација	<i>Ситојански комплекс</i>	Никиштане
			<i>Туриснички комплекс</i>	Кучково
5	Чашка	Локална урбанистичка планска документација	<i>Сообраќајна делница</i>	Мокрени
			<i>Ситојански комплекс</i>	Витанци

6	Чешиново-Облешево	Државна урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Бања	
7	Чучер Сандево	Локална урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Чучер Сандево	
				Бањане	
				Побожје	
8	Берово	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Митрашинци	
				Будинарци	
9	Битола	Локална урбанистичка планска документација	<i>Сџојански комплекс</i>	Берово	
				Берово	
				Берово	
9	Битола	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Битола	
				<i>Друго</i>	Лажец
				<i>Фојонајонска централа</i>	Ерги
					Лисолај
				<i>Сџојански комплекс</i>	Трн
					Крстоар
Раштани					
Крстоар					
10	Богданци	Локална урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Селемли	
				<i>Турисџички комплекс</i>	Богданци
		Урбанистички план вон населено место	<i>Друго</i>	Богданци	
				<i>Сџојански комплекс</i>	Богданци
				<i>Турисџички комплекс</i>	Богданци
11	Боговиње	Локална урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Пирок	
12	Босилово	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Хамзали	
13	Брвеница	Локална урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Долно Седларце	
				Челопек	
				Челопек	

			<i>Гасовод</i>	Долно Седларце
14	Бутел	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Љуботен
			<i>Друго</i>	Љубанци
15	Центар Жупа	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Броштица
			<i>Сџојански комлекс</i>	Мал Папрадник
		Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комлекс</i>	Д.Мелничани
16	Дебар	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Д.Косоврасти
17	Дебарца	Локална урбанистичка планска документација		Слатино
			<i>Друго</i>	Песочани
				Арбиново
				Песочани
			<i>Фојонајонска централа</i>	Белчеишта
				Белчеишта
			<i>Сџојански комлекс</i>	Оровник
Арбиново				
Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комлекс</i>	Оровник		
18	Делчево	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Драмче
				Косово Дабје
19	Демир Хисар	Локална урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Железнец
				Обедник
				Базерник
			<i>Турисџички комлекс</i>	Слепче
			Државна урбанистичка планска документација	<i>Бензинска Пумџа</i>
20	Демир Капија	<i>Сообраќајна делница</i>		Демир Капија
		Локална урбанистичка планска документација	<i>Сџојански Комлекс</i>	Демир Капија
21	Дојран	Локална урбанистичка планска документација	<i>Фојонајонска централа</i>	Нов Дојран
22	Долнени	Локална урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Зрзе
			<i>Оџџички кабел</i>	Небрегово
		Урбанистички план за село		Дебреште

23	Другово	Локална урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Другово
24	Гази Баба	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Брњарци
			<i>Друго</i>	Страчинци
		Урбанистички план вон населено место	<i>Сџоџански комлекс</i>	Синѓелиќ
25	Гевгелија	Државна урбанистичка планска документација	<i>Сџоџански комлекс</i>	Смоквица
		Генерален урбанистички план		Гевгелија
		Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Коњско
				Богородица
				Ново Коњско
<i>Пречесџиџелна сџаница</i>	Гевгелија			
<i>Сџоџански комлекс</i>	Негорци			
Урбанистички план вон населено место	<i>Турисџички комлекс</i>	Негорци		
26	Гостивар	Локална урбанистичка планска документација	<i>Сџоџански комлекс</i>	Баџица
				Чајле
				Чајле
				Баџица
			<i>Турисџички комлекс</i>	Вруток
				Вруток
27	Градско	Државна урбанистичка планска документација	<i>Бензинска Пумџа</i>	Виничани
				Грнчиште
28	Илинден	Државна урбанистичка планска документација	<i>Фоџонаџонска ценџирала</i>	Ајватовци
		Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Кадино
				Дељадровци
			<i>Друго</i>	Повеќе нас.места
				Миладиновци
<i>Сџоџански комлекс</i>	Мралино			
	Кадино			
	Кадино			
29	Карбинци	Локална урбанистичка планска документација	<i>Фоџонаџонска ценџирала</i>	Таринци

				Крупиште
		Урбанистички план вон населено место	<i>Друго</i>	Крупиште
30	Карпош	Локална урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Нерези Нерези
31	Кавадарци	Локална урбанистичка планска документација		Ваташа
				Гарниково
				Гарниково
				Ваташа
			<i>Базна сџаница</i>	Кавадарци
				Ваташа
				Ваташа
<i>Далновод и џирафосџаница</i>	Сопот			
<i>Сџојански комплекс</i>	Марена Рожден			
Урбанистички вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Марена Шиец		
32	Кичево	Локална урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Лазаровци
33	Кисела Вода	Локална урбанистичка планска документација	<i>Сџојански комплекс</i>	Драчево
34	Кочани	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Кочани Оризари
			<i>Друго</i>	Тркање
		Урбанистички вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Кочани
35	Кратово	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Шлегово
36	Крива Паланка	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Варовиште Костур
			<i>Друго</i>	Крива Паланка Крива Паланка
				<i>Сџојански комплекс</i>
37	Кривогаштани	Урбанистички вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Врбјани
38	Крушево	Државна урбанистичка планска документација	<i>Фојонајонска централа</i>	Крушево
39	Куманово	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Агино село
			<i>Сџојански комплекс</i>	Горно Коњари Речица
				<i>Турисџички комплекс</i>

		Урбанистички вон населено место	<i>Друго</i>	Биљановце
			<i>Спојански комплекс</i>	Куманово
40	Липково	Локална урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Отља
			<i>Вешерна електрирана</i>	Извор
41	Лозово	Локална урбанистичка планска документација	<i>Вешерна електрирана</i>	Косел
42	Македонска Каменица	Државна урбанистичка планска документација		Македонска Каменица
43	Македонски Брод	Урбанистички вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Македонски Брод
44	Маврово и Ростуша	Државна урбанистичка планска документација		Јанче
			<i>Друго</i>	Тресонче
		Локална урбанистичка планска документација	<i>Спојански комплекс</i>	Ново Село
			<i>Базна сџаница</i>	Жировница Сретково
45	Могила	Локална урбанистичка планска документација	<i>Спојански комплекс</i>	Могила
46	Неготино	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Тимјаник
			<i>Општински кабел</i>	Неготино
			<i>Спојански комплекс</i>	Неготино
		Урбанистички вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Криволак
47	Новаци	Локална урбанистичка планска документација		Скочивар
48	Ново Село	Урбанистички план за село		Бадолен/Ново Коњаре
				Бајково/Самоилово
			<i>Друго</i>	Ново село
49	Охрид	Државна урбанистичка планска документација	<i>Сообраќајна делница</i>	Косел
		Локална урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Свиништа
			<i>Функционална централа</i>	Рамне
			<i>Спојански комплекс</i>	Вапила
		Урбанистички план вон населено место	<i>Друго</i>	Велгошти
50	Осломеј	Извод од план	<i>Базна сџаница</i>	Црвивци
		Локална урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Повеќе нас. места
				Црвивци
51	Пехчево	Локална урбанистичка планска документација		Пехчево
				Пехчево

				Пехчево	
			<i>Базна Сџаница</i>	Пехчево	
			<i>Сџојански комплекс</i>	Негрево	
				Пехчево	
52	Петровец	Локална урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Бадар	
		Урбанистички план за село		Д.Коњари	
53	Повеќе општини	Урбанистички план вон населено место	<i>Турисџички комплекс</i>	Повеќе нас.места	
54	Прилеп	Државна урбанистичка планска документација	<i>Бензинска џумџа</i>	Веселчани	
			<i>Сообраќајна делница</i>	Прилеп	
				Маково	
		Локална урбанистичка планска документација	<i>Сџојански комплекс</i>	Зрзе	
				Селце	
			Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Ново Лагово
					Селце
				Селце	
		Вепрчани			
		Прилеп			
55	Пробиштип	Локална урбанистичка планска документација	<i>Брана и хидролекџрана</i>	Зеленград	
			<i>Друго</i>	Јамиште	
			<i>Сџојански комплекс</i>	Ратавица	
				Ратавица	
			<i>Турисџички комплекс</i>	Јамиште	
56	Радовиш	Државна урбанистичка планска документација	<i>Сџојански комплекс</i>	Дамјан	
				Тополница	
		Локална урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Клаузџија	
			<i>Сџојански комплекс</i>	Радовиш	
	<i>Турисџички комплекс</i>	Слудурци			
57	Ранковце	Државна урбанистичка планска документација	<i>ТИРЗ</i>	Повеќе нас.места	
58	Ресен	Државна урбанистичка планска документација		Брајчино	
		Локална урбанистичка планска документација		Крани	
			<i>Друго</i>	Брајчино	
	Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>		Козјак	
59	Росоман	Државна урбанистичка планска документација	<i>Бензинска џумџа</i>	Паликура	

		Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Паликура
			<i>Сџојански комплекс</i>	Росоман Рибарци
		Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Росоман Росоман
60	Сарај	Државна урбанистичка планска документација	<i>Бензинска џумџа</i>	Бојане Семениште
			<i>Далновод и џрафосџаница</i>	Сарај
		Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Копаница
61	Сопиште	Државна урбанистичка планска документација	<i>Друџо</i>	Добри Дол
		Локална урбанистичка планска документација		Сопиште
<i>Фојонајонска централа</i>	Долно Соџе			
	Долно Соџе Долно Соџе			
62	Старо Нагоричане	Локална урбанистичка планска документација	<i>Друџо</i>	Никуљане
63	Струга	Локална урбанистичка планска документација		Селце
			<i>Друџо</i>	Подгорци
			<i>Фојонајонска централа</i>	Ново село
			<i>Сџојански комплекс</i>	Радолишта
				Радолишта
				Долна Белица
Струга				
Велешта				
Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Враниште Струга		
64	Студеничани	Локална урбанистичка планска документација	<i>Друџо</i>	Батинци
			<i>Сџојански комплекс</i>	Морани Батинци
		Урбанистички план за село		Студеничани
65	Свети Николе	Државна урбанистичка планска документација	<i>Бензинска џумџа</i>	Павлешинци Свети Николе Пеширово
			<i>Друџо</i>	Азамбегово
			<i>Сообраќајна делница</i>	Свети Николе
			<i>Сџојански комплекс</i>	Азамбегово
		Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Горобинци
			<i>Фојонајонска централа</i>	Свети Николе
			Урбанистички план вон населено место	<i>Друџо</i>
Урбанистички план за село	<i>Друџо</i>	Малино		
66	Тетово	Локална урбанистичка планска документација		Тетово
			<i>Друџо</i>	Фалиш
			<i>Сџојански</i>	Тетово

			комплекс	Порој
				Голема Речица
				Сараќино
			Туристички комплекс	Цепчиште
67	Валандово	Државна урбанистичка планска документација		Јосифово
		Локална урбанистичка планска документација	Стиојански комплекс	Валандово
68	Велес	Државна урбанистичка планска документација	Бензинска џумја	Чалошево
				Горно Каласари
				Бетерско
		Сообраќајна делница	Прилеп	
		Локална урбанистичка планска документација	Далновод и шрафосијаница	Башино Село
			Стиојански комплекс	Велес
69	Виница	Локална урбанистичка планска документација		Виница
				Истибања
				Истибања
				Блатец
			Друго	Виница
		Урбанистички план вон населено место	Туристички комплекс	Истибања
70	Врапчиште	Локална урбанистичка планска документација	Стиојански комплекс	Галате
		Урбанистички план вон населено место	Стиојански комплекс	Зубовце
71	Зајас	Државна урбанистичка планска документација	Брана и хидроелектрана	Бачишта
		Локална урбанистичка планска документација	Друго	Лешница
			Фојонајонска централа	Речане
72	Зрновци	Локална урбанистичка планска документација	Базна сијаница	Зрновци
				Бидовиште
			Стиојански комплекс	Мородвис
				Зрновци

Елаборатите за Условите за планирање на просторот кои што беа изработени за вкупно 71 единица на локалната самоуправа, претставуваат документациона основа за ефикасна имплементација на планските определби и за усогласување на сите интервенции во просторот со долгорочните цели и развојните определби утврдени со "Просторниот план на Република Македонија" и со усвоените (до крајот на 2010-та година) регионални планови: "Просторен план на регионот на акумулацијата Козјак", "Просторен план на регионот на заштитните зони на изворот Рашче", "Просторниот план на регионот на сливот на река Треска" и "Просторен план на Охридско-Преспанскиот регион".

3. ЕВИДЕНТИРАНИ ПРОМЕНИ ВО ПРОСТОРОТ ЈАНУАРИ - ДЕКЕМВРИ 2010 ГОДИНА

3.1. Економски основи на просторниот развој

Република Македонија е мала земја која води политика на отворена економија, во која надворешната трговија учествува со висок процент во БДП што ја прави сензитивна на надворешните влијанија и промени. Изминатата 2010 година за која се однесува анализата на остварувањата на планските определби во областа на економските основи на просторниот развој на Република Македонија, се карактеризира како година на посткризно глобално закрепнување, во која развиените економии надминувајќи ја рецесијата започнаа да бележат скромни стапки на економски пораст, но во кои проблемот со невработеноста е еден од клучните ограничувачки фактори за подинамичен раст на економијата. Позитивните импулси од глобалното закрепнување на економијата имаа директен ефект врз македонскиот извозен сектор и индиректни ефекти врз активностите на домашните субјекти.

Во таква констелација на меѓународни влијанија врз домашниот амбиентот на стопанисување, македонската економија во 2010 година забележа закрепнување, како резултат на политиката на стабилен ценовен амбиент и одржување на финансиската стабилност кои што се фундаментот за остварување одржлив економски развој на Република Македонија. Во 2010 година макроекономската стабилност во земјата успешно е одржана. Девизниот курс на денарот е стабилен, а инфлацијата е во контролирани рамки.

Процесот на економско закрепнување и влегувањето на економијата во зоната на позитивен раст беше поддржано со позитивните ефекти врз домашниот извозен сектор кои резултираа со зголемувањето на трговските активности со традиционалните партнери, потоа растот на цените на металите, порастот на кредитните текови и зголемената домашна побарувачка.

Оттука, во 2010 година економската активност во Република Македонија забележа пораст од 1,8% (проценети податоци)¹ по падот на економијата во 2009 година. Процентата стапка на економска активност не кореспондира со проектираните стапки на годишен пораст на БДП од 5,3% односно 5,1%² утврдени со Просторниот план на Р. Македонија со планските развојни сценарија (оптимистичко и песимистичко) на просечен годишен пораст на БДП до 2020 година.

Од аспект на главните сектори на економијата негативни остварувања се забележаа кај индустријата и во областа на угостителството и туризмот, во останатите дејности остварени се позитивни промени. Носители на растот се градежништвото, трговијата и сообраќај, складирање и врски.

Во социјалната сфера, на пазарот на трудот, врз основа на понудата и побарувачката и условите за работа, се утврдува цената на трудот која го

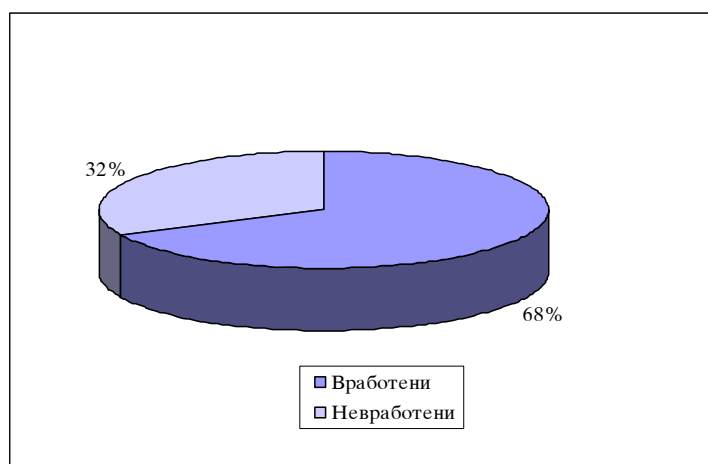
¹ Соопштение бр. 3.1.11.04 од 24.06.2011, ДЗС.

² Студија "Економски основи на Просторниот план на Република Македонија", група автори, Економски факултет-Скопје, 1998 год.

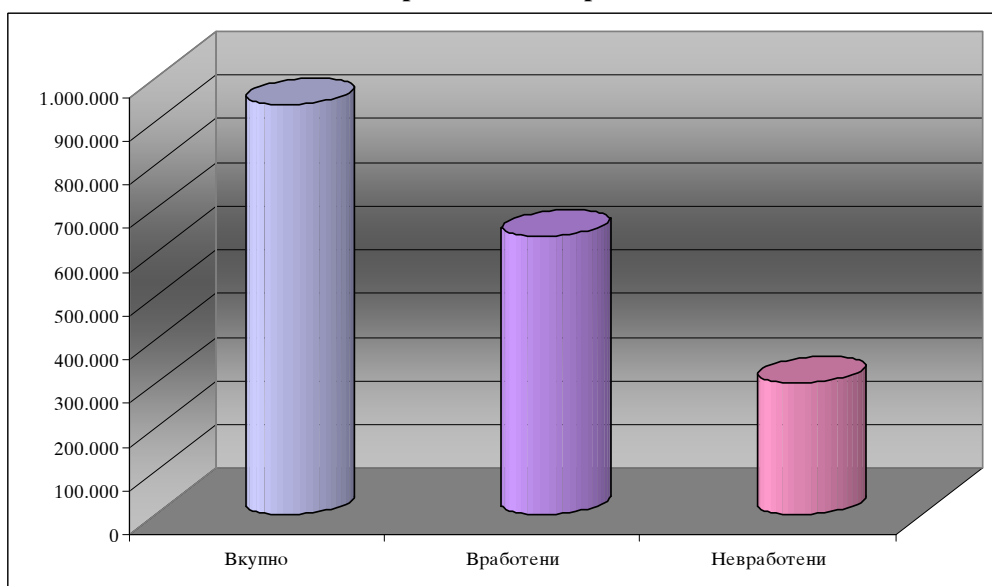
детерминира стандардот и благосостојбата на вработените и нивните семејства. Состојбата на пазарот на работна сила во Република Македонија е неповолна и се карактеризира со сеуште ниска стапка на вработеност и висока стапка на невработеност. Во текот на 2010 година продолжи растот на вработеноста и падот на невработеноста за 0,3 односно 0,2 процентни поени. Во услови на пораст на вкупната работна сила за 9519 лица во однос на 2009 година и намален број на невработени лица за 1566, бројот на лицата коишто работат се зголеми за 7954 лица или за 1,3%. Во 2010 година согласно Анкетата на работната сила³, просечната стапка на невработеност изнесуваше 32% или за 0,2 процентни поени пониска во однос на 2009 година. Наспроти тоа, стапката на вработеност достигна просек од 38,7% или годишен пораст од 0,3 процентни поени.

Според податоците на Државниот завод за статистика во 2010 година активното население⁴ во Република Македонија брои 938294 лица од кои вработени се 637855 лица или 68%, а 300439 лица се невработени.

Графикон 1. Структура на активно население - во %

Графикон 2. Работна сила во 2010 година (според Анкета на работна сила)⁵

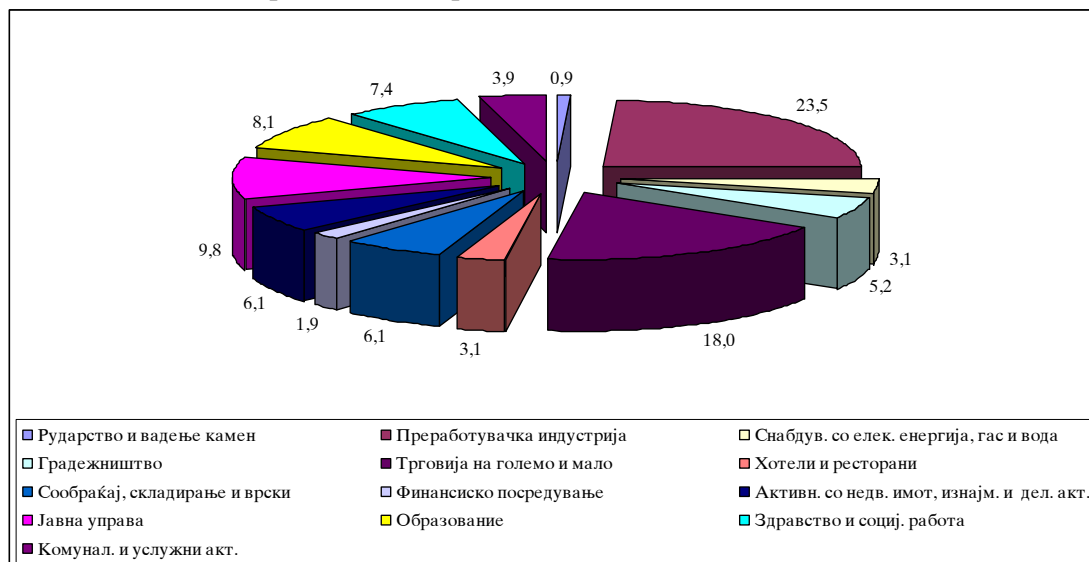
³ Статистички годишник на Република Македонија, 2011, јуни 2011 година.

⁴ Исто

⁵ Исто

Според структурата на вработените по сектори на дејност, најголемо е учеството на вработени во преработувачката индустрија (23,5%), во трговијата на големо и трговијата на мало, поправка на моторни возила, мотоцикли вработените учествуваат со 18% во вкупниот број вработени на ниво на Држава итн. "

Графикон 3. Структура на вработени по сектори на дејност во 2010 година (според Анкета на работна сила)⁶

Реален одраз на стандардот на населението е просечната исплатена нето плата по вработен која што во 2010 година, според податоците⁷ на Државниот завод за статистика изнесува 20553 денари што претставува номинално зголемување во однос на претходната година за само 596 денари односно номинален пораст за 3%, односно реален пораст од 1,4%. Најниска просечна плата е исплатена во областите туризам и угостителство, земјоделство и градежништво и преработувачката индустрија во распон од 14300 до 15300, а највисока просечна нето плата е исплатена во областа на финансиското посредување 36470 денари, снабдување со електрична енергија, гас и вода 28458 денари, сообраќајот, складирање и врски 25312 денари, рударството и вадење камен 21870 денари. Во останатите области просечната нето плата се движи во распон од 17000 до 22000 денари.

Владината политика на пазарот на труд е насочена со активни мерки да го поттикне вработувањето со цел надминување на неповолната состојба на висока невработеност на младите, висока стапка на долгорочна невработеност, пониската вработеност кај жените, што се должи на повисоката економска неактивност кај жените. Во доменот на образованието се превземаат мерки и активности за надминување на проблемот на неусогласеност на потребите на пазарот на труд и образовниот систем преку проширување на мрежата на високообразовни институции според потребите на пазарот. Истотака продолжуваат активностите за стимулирање на вработувањето за сопствена сметка, субвенции за вработување, програмите за обуки, со акцент на дефицитарните занимања и др.

⁶ Статистички годишник на Република Македонија, 2011, јуни 2011 година.

⁷ Соопштение Просечна месечна исплатена нето-плата по вработен, бр. 4.1.11.14, ДЗС, 28.02.2011

Инвестициите претставуваат фундаментален развоен фактор. Република Македонија перманентно во периодот по осамостојувањето се соочува со недостиг на капитал за инвестиции.

Негативните ефекти од глобалната економска криза се рефлектираа врз инвестициските активности и вкупната состојба во домашната економија манифестирани преку забавена инвестициска активност во текот на 2010 година.

Во надворешниот сектор, обемот на трговијата со странство во 2010 година според претходни податоците од ДЗС⁸ бележи зголемување од 13,2% во однос на 2009 година. Извозот на Република Македонија во 2010 година, изнесува околу 3302 милиони САД долари што претставува зголемување за 22,7% во однос на претходната година. Истотака и увозот е зголемен за 8,1%. Салдото на размена е негативно и изнесува околу 2149 милиони САД долари, а покриеноста на увозот со извоз изнесува 60,6%.

Економски перформанси во македонската економија се остварени во услови на ефектуирање на процесот на реформски промени и перманентна анализа на можните реперкусии на глобалната финансиска економска криза со предлог мерки за нивно надминување.

Услови и состојби во просторниот развој на економските дејности

Стапката на економски развој на Република Македонија во 2010 година, според проценетите статистички податоци на Државниот завод за статистика, се оценува дека ќе изнесува 1,8%⁹ што може да се оквалификува како стапка на посткризен период.

Структура на економијата на Република Македонија се карактеризира и понатаму со континуирана доминантност на индустријата, но исто така и со промени насочени кон зголемување на учеството и значењето особено на секторот на услугите, трговијата, угостителството и туризмот, финансиските услуги, маркетинг услугите, информатичката и компјутерската технологија и ПТТ услугите и сл.

Во 2010-та година индустријата оствари учество од 18,3% во создавањето на бруто домашниот производ (тековни цени), потоа следи секторот на финансиско посредување, недвижен имот, комунални и лични услуги со 16,7%, трговијата со 13,9%, сообраќајот и врските 7,7%, градежништвото со 6% итн.

Според просторната разместеност на стопанските капацитети и нивното учество во создавањето на бруто домашниот производ карактеристична е регионалната нерамномерност. Имено Скопскиот регион кој се карактеризира со висока концентрација на материјални и човечки ресурси има најголем удел со нд 45% во бруто домашниот производ. Останатите региони учествуваат во распон од 4 до 11%¹⁰.

Во услови на доминација на пазарот и приватната сопственост во економскиот систем, разместувањето на економските дејности во просторот на Република Македонија и во 2010 година се остваруваше согласно определбите на Просторниот план на Република Македонија во комбинација на методите на

⁸ Соопштение, Стоковна размена, бр. 7.1.11.02, ДЗС, 04.02.2011 год.

⁹ Соопштение бр. 3.1.11.04 од 24.06.2011, ДЗС

¹⁰ Податоците за регионалната нерамномерност се однесуваат на 2009 година, според расположиви податоци во периодот на изработка на Годишниот извештај.

концентрацијата и дисперзијата, како комплементарни приоди во лоцирање и просторно разместување на производните и услужни капацитети.

Врз основа на постојната законска регулатива во областа на просторното и урбанистичко планирање, имплементацијата на просторната организација на стопанството по методот на концентрирана дисперзија се остваруваше со реализација на постојните урбанистички планови за градовите, односно на селата во чии рамки се предвидуваат површини за економска намена или во просторот утврден со урбанистичките проекти и со урбанистички планови вон населени места со производна и услужна функција каде се предвидува изградба на стопански комплекси најчесто со една производна дејност и можности за проширување со комплементарни дејности.

Во изминатите децении на спонтано разместување на стопанските капацитети и со агломирањето на населението во просторот на Република Македонија, се формираа центри-полови на развојот, но исто така и оски на развојот како поврзани единици во некаква "линија".

Половите на развој се лоцирани претежно на просторите кои во годините пред осамостојувањето беа формирани општинските центри кои што со Законот за територијална организација на локалната самоуправа во Р. Македонија од 2004 година претставуваат градски населби. Според анализите на тековната состојба во 2010 година нема промени во однос на половите на развој, но присутни се сознанијата за различниот интензитет на гравитациско влијание што објективно го вршат врз околниот урбан и рурален простор големите и средно големите градови: Скопје, Тетово, Битола, Прилеп, Куманово, Гостивар и др.

Половите на развој поврзани во некакава линија ги сочинуваат оските на развојот кои во минатото се формирале во зависност од географските карактеристики на просторите, т.е. според релјефот, теченијата на реките и слично. Во денешно време позначајни станаа деловните односи меѓучовечките комуникации, географските белези, како и изградените инфраструктурни системи и стопански капацитети.

Оските на развојот ги повлекуваат линиите на инфраструктурните, посебно на сообраќајните системи, кои потоа, меѓусебно крстосувани, ја формираат целата мрежа.

Со Просторниот план на Р. Македонија дефинирани се пет оски на развој: "Источна", "Јужна", "Север-Југ", "Северна" и "Западна" развојна оска.

Со поголем интензитет на влијанија се издвојува оската "Север-југ" која минува по средината на територијата на Републиката. Таа го следи од Скопје на југ течението на реката Вардар. Формирана е историски во текот на целиот XX век, па и порано, а на југ, преку границата стигнува до Солун. По Првата светска војна таа продолжи и на север, па се спои со оската по течението на реката Морава. Денес, на територијата на земјата ги поврзува градовите: Куманово - Скопје - Велес - Неготино (и Кавадарци) - Демир Капија - Валандово - Гевгелија. На север од Скопје има и еден крак до Приштина. Какви промени и да се случат, во наредните децении оваа оска ќе остане главна.

Оска која може да се издвои по значењето и интензитетот на влијанија е истотака и "Северната развојна оска". Формирана е по Втората светска војна во северниот и западниот дел на државата поврзувајќи ги градовите: Крива Паланка - Куманово - Скопје - Тетово - Гостивар - Кичево - Охрид - Струга. Во современите промени, оваа оска продолжува на исток кон Кустендил-Р. Бугарија и на запад кон Елбасан-Р. Албанија.

Останатите развојни оски сè уште не се доволно активирани, но во перспектива, со развојот пред сè на патната инфраструктура ќе се потврдува нивното значење со што ќе се интензивира влијанието врз околниот простор, делувајќи на остварување порамномерен економски и регионален развој.

Значаен импулс во развојот и напредокот на националната економија обезбедуваат можните форми на специфичните стопански просторни иновации базирани врз стратешките цели коишто треба да се постигнат со нивната промоција.

За формирање на слободните економски зони односно технолошки индустриски развојни зони предвидени се локации во скопскиот, пелагонискиот, гевгелискиот, штипскиот и струмичкиот регион. Според постојната регулатива, статус на вакви зони имаат: ТИРЗ "Бунарцик" која што е преименувана во ТИРЗ "Скопје" и "Фени". Во урбаниот опфат на ТИРЗ "Скопје" работат два економски субјекти од областа на производство на електронски делови за автомобилската индустрија "Џонсон Контролс" и "Џонсон Мети" препознатливи светски брендови во најпрофитабилните гранки на индустријата.

Во насока на остварување на определбите за создавање предуслови за поттикнување на странските вложувања, во текот на 2010 година продолжија активностите за изработка и усвојување на урбанистичка планска документација за нови три технолошки индустриски развојни зони ТИРЗ "Струмица" на површина од околу 25 ха, ТИРЗ "Ранковце" на површина од околу 40 ха и ТИРЗ "Струга" со површина од околу 30 ха.

Ефектуирањето на зоните и новите инвестиции ќе дадат значаен придонес во поттикнување на економијата како на локалната заедница така и на националната економија.

Во амбиент на пазарна економија, сопственичка трансформација, приватна иницијатива и реструктуирање на претпријатијата, бројот на деловни субјекти на крајот на 2010 година според податоците на Државниот завод за статистика изнесуваше околу 75497. Во структурата на деловни субјекти по дејности најзастапени се субјектите во трговијата и деловните услуги. Оваа тенденција присатна во македонската економија е резултат на јакнење на малото и средно претприемништво и гаснење и сопственичка трансформација на некогаш големите претпријатија во Републиката.

Структурата на деловните субјекти според Националната класификација на дејности, покажува дека најголемо структурно учество од околу 37,5% е регистрирано кај деловните субјекти во дејноста на трговијата на големо и трговијата на мало, поправка на моторни возила, мотоцикли, потоа во секторот преработувачка индустрија околу 11%, во секторот сообраќај, складирање и врски 8,5%, учеството на дејностите во врска со недвижен имот, изнајмување и деловни активности изнесува 6,9%, во секторот хотели и ресторани 5,9%, потоа во други услужни активности 5,8 %, во секторот градежништво исто структурно учество од 5,8% итн.

Во структурата на активните деловни субјекти, според бројот на вработени доминираат (учество од 78,5%) фирми во кои се вработени од 1 до 9 лица. Постојниот просторен распоред (разместеност) на деловните субјекти е изразито нерамномерен, во смисла на поларизација помеѓу подрачјата на градовите и руралните општини. Од вкупно евидентираниите деловни субјекти во Република Македонија, над 90% се лоцирани во општините со седиште во градовите.

Уште поголема е просторната нерамномерност присутна во разместеноста на капацитетите од преработувачката индустрија. Над 93% од овие капацитети се концентрирани во подрачјето на општините со седиште во градовите, претежно во работните зони дефинирани со генералните урбанистички планови. Големите индустриски зони воглавно се дел од урбаниот опфат на градските населби, кои што со ширењето на изградбата, особено во поголемите урбани центри, останале вткаени во градското ткиво. Во поголем број индустриски капацитети застапени се дејностите со долгогодишна традиција (прехранбена, текстилна, хемиска, дрвна, градежни материјали, металопреработувачка и др.).

Во однос на реализацијата на поставките за просторна разместеност на економските субјекти останува констатацијата за високата концентрација на производни капацитети на подрачјата на градовите (Скопје, Битола, Охрид, Прилеп, Тетово, Гостивар, Куманово, Струмица, Велес и др.), додека на другите подрачја состојбата и понатаму е многу неповолна. Во поголемиот број единици на локална самоуправа со рурални карактеристики, економијата се потпира исклучиво на земјоделството. Во голем број рурални населби се уште нема изработени урбанистички планови кои што се предуслов за создавање просторни услови за лоцирање производни капацитети и други комплементарни дејности со кои се поттикува економскиот и севкупен развој како на локално така и на национално ниво.

Основа за дисперзија на економските дејности според определбите на Просторниот план на Република Македонија за рамномерен развој на просторот на Државата е создавање просторни услови за нивно лоцирање и градба. Изработката на планската урбанистичка документација е основа за формирање на простори со економска намена во самите населби, со што се овозможува отпочнување на инвестиции за комунално опремување и сообраќајна поврзаност со потесното и поширокото окружување. Истотака со усвоената урбанистичка документација за стопански комплекси во населени места се создава мрежа на дисперзирани мали работни средишта кои што позитивно ќе влијаат на демографскиот, урбаниот и економски развој на општините и вкупно на рамномерниот развојот на Републиката.

Во услови на процес на децентрализација, единиците на локалната самоуправа, превземаат активности за обезбедување адекватен простор за лоцирање на производни и услужни капацитети. Согласно нивните надлежности во областа на урбанизмот, превземаат мерки за измена и дополна на важечката документација или за обезбедување простор за производна и услужна намена преку изработка на нова планска урбанистичка документација за која е потребен одреден временски период определен со процедурата за усвојување и донесување на урбанистичките планови.

Во текот на 2010 година беа превземени значајни активности за измени и дополнувања и за изработка на нови просторни и урбанистички планови со кои се обезбедува простор за лоцирање на нови производни и услужни капацитети во општините.

Според доставените информативни листови од извештајните единици, во текот на 2010 год. донесени се урбанистички планови со кои се обезбедува простор за стопанска намена во долунаведените единици на локалната самоуправа:

Планирани површини за стопанска намена според усвоена урбанистичка документација во 2010 година

1. Горче Петров

- индустриска зона

1) УПВНМ Волково-Клучка Стопански двор, П=137 ха;

2. Кисела Вода

- индустриска зона

2) ОХИС П=90 ха;

- зона за мало стопанство

3) Зона за мало стопанство, П=6,80 ха;

- стопански комплекс

4) Стопански комплекс, П=90 ха;

3. Белчишта

- индустриска зона

5) Локалитет Широки разори, с. Оровник, П=26,6 ха

4. Брвеница

- стопански комплекс

6) Урбанистички план вон населено место, с. Теново;

5. Врапчиште

- индустриска зона

7) вон населено место с. Врапчиште, П=81,73 ха;

8) вон населено место с. Неготино, П=159 ха;

9) вон населено место с. Градец, П=81,73 ха;

- сервисна зона

10) вон населено место с. Неготино, П=12 ха;

11) вон населено место, с. Градец, П=30 ха;

- стопански комплекс

12) вон населено место, с. Градец, П=78 ха;

13) вон населено место, с. Зубовце, П=1,85 ха;

14) ЛУПД за откупна станица за земјоделски производи КО Неготино;

15) ЛУПД за деловен објект, КО Врапчиште;

16) ЛУПД за деловен објект, Гуда-ком-Гостивар, КО Галате, м.в. Долно Ложане;

6. Битола

- индустриска зона

17) УПВНМ "Јужна индустриска зона Жабени" (измени и дополнувања), П=85 ха;

18) УПВНМ "Винарија Лисолај", П=3 ха;

7. Веница

- зона за мало стопанство

19) Планирана површина со ДУП во населено место П=39 ха;

20) Планирана површина со ЛУПД во населено место П=1,6 ха;

21) Планирана површина со УПВНМ, П=0,18 ха;

8. Демир Капија

- зона за мало стопанство

22) ЛУПД за откупен дистрибутивен центар за земјоделски производи, м.в. Шичка река, КО Корешница, П=3,83 ха;

9. Другово

- ТИРЗ

23) ДУПД за ТИРЗ Кичево-опфат 1, локалитет КО Србјани, П=29,6ха;

10. Зрновци

▪ стопански комплекс

24) Лозарство и винарска визба, П=0,72 ха;

25) ЛУПД за изградба на отворен базен и спортски терени, КО Зрновци;

11. Илинден

▪ индустриска зона

26) Индустриска зона, П=59,03 ха;

27) Стопански комплекс вон населено место, ОКТА-Рафинерија на нафта, П=0,018 ха, Инсталација за третирање на кисели води;

12. Карбинци

▪ зона за мало стопанство

28) Вон населено место Таринци, П=14,03 ха;

13. Кочани

▪ стопански комплекс

29) УП вон населено место за стопански комплекс за откуп, примарна и финална обработка на земјоделски производи, П=25,03 ха;

14. Липково

▪ индустриска зона

30) Индустриска зона, П=0,3 ха;

15. Лозово

▪ зона за мало стопанство

31) Мало стопанство, П=48,83 ха;

▪ сервисна зона

32) Сервисна зона, П=4,1 ха;

16. Македонски Брод

▪ индустриска зона

33) ДУП, П=2,4 ха;

17. Ново село

▪ индустриска зона

34) Стопанско индустриска зона (лесна преработувачка индустрија), с. Борисово-Блок-1, П=40 ха;

18. Новаци

▪ индустриска зона

35) Руднички круг ПК "Брод Гнеотино", П=7,5 ха, вработени 780

19. Прилеп

▪ стопански комплекс

36) Собирен центар за млеко, Прилеп П=730,42 ха;

37) Изложбен продажен салон за автомобили и сервиси, м.в. Мерито, П=0,3064 ха;

20. Ранковце

▪ ТИРЗ

38) ТИРЗ с. Петралица и с. Псача, П=40 ха;

21. Струга

▪ ТИРЗ

39) ТИРЗ "Струга", П=30 ха;

22. Струмица

▪ индустриска зона

40) УПВНМ П=2,2 ха;

23. Центар Жупа

- зона за мало стопанство
- 41) Пашини кории, КО Баланци, П=4,3 ха;
- 42) КО Долно Мелничани, П=4,6 ха;

24. Чешиново-Облешево

- индустриска зона
- 43) Индустриска зона (лесна и загадувачка индустрија) П=2,51 ха;
- 44) ЛУПД за с. Чешиново, дел од блок 5-за градежна парцела 5.01;

25. Штип

- сервисна зона
- 45) Сервисна зона во Индустриска зона "Север" П=16,93 ха.

Со изработката и усвојувањето на планската урбанистичка документација се отвора процес за надминување на постојната нерамнотежа во разместеноста на економските дејности и материјалните фондови, кои се основа на вкупниот развој.

Со Просторниот план на Република Македонија и со усвоените урбанистички планови и проекти се создаваат услови за разместување на производните и услужни капацитети според моделот на концентрирана дисперзија во просторот преку:

- уредување на производните и услужни зони во урбаните простори,
- основање на нови економски зони издвоени од градежното подрачје на населбите и нивно комунално опремување и
- плански пристап во утврдување на локалитети за изградба на поединечни економски комплекси надвор од населбите.

Концепцијата на просторната разместеност на производните и услужни капацитети на локално ниво се темели на определбата за врамнотежување на развојот со воспоставување на мрежа на дисперзирани мали и разновидни производни и услужни објекти и понатамошно уредување на веќе формираните големи и сложени економски целини значајни за локалната и национална економија.

Согласно концепцијата утврдена со "Просторниот план на Република Македонија", останува определбата лоцирањето на новите производни капацитети и малите и средни претпријатија приоритетно да се насочува во зоните дефинирани со постојните урбанистички планови со цел подобро искористување на постојните индустриски и услужни зони наменети за овие дејности во согласност со планските урбанистички решенија за рационално и целосно искористување на просторот и инфраструктурата и спречување необјективно завземање на нови површини на земјиште.

Со оглед на тоа што земјиштето претставува капитален економски ресурс, неговата објективна валоризација при користењето и управувањето треба да се темели на примена на економските критериуми. Во процесот на планирање и остварување на урбанистичките плански решенија, земјишната рента треба да биде основен инструмент за рационално користење на градежното земјиште и за контролирана употреба на земјоделското земјиште за градежни цели. Но во домашната пракса, критериумите за реален надомест на градежно земјиште сеуште не се адекватно разработени и пазарно верификувани што овозможува неправедно присвојување на земјишната рента. За надминување на оваа состојба неопходно е креирање на активна земјишна политика на локално и регионално

ниво во која земјината рента ќе овозможи економска рационалност во користењето како на градежното така и на земјоделското земјиште.

Промени во проспорној

Во текот на 2010 година, според податоците доставени од извештајните единици, евидентирани се ново-изградени објекти или објекти кои се во градба со производна и услужна намена, во следните општини:

1. Аеродром

- индустриски објект
- 3) "Алкалоид" АД Програма Билка на ул. III Македонска бригада бб
- 4) "Раде Кончар"
- 5) "Јавор Комерц"
- 6) "Вивакс"
- 7) "Жито Лукс"
- трговски центар
- 8) ТЦ планиран во ДУП за локалитет Јане Сандански УЕ В со површина на градежна парцела 5510 м²;

2. Арачиново

- сточарска фарма
- 9) Живинарска фарма, с. Мојанци П=0,5ха

3. Гази Баба

- друг деловен објект
- 10) Деловен објект, нас. Хиподром, П=600 м²;
- 11) Деловен објект, ИИЗ, КО Маџари, П=660 м²;
- 12) Деловен објект, ИИЗ, КО Маџари, П=182 м²;
- 13) Деловен објект, ИИЗ нас Автокоманда, П=126 м²;
- 14) Преточувалиште за мазут, нас. Керамидница, П=600 м²;
- 15) Деловен објект, нас. Ченто, П=127 м²;
- 16) Деловен објект, с. Инџиково, П=260 м²;
- 17) Деловен објект, с. Стајковци, П=80 м²;
- 18) Деловен објект, с. Сингелиќ, П=200 м²;

4. Сарај

- енергетски објект
- 19) ХЕЦ "Св. Петка"

5. Белчишта

- индустриски објект
- 20) Производна хала, КО Оровник;
- друг деловен објект
- 21) Трговско-деловен комплекс, КО Оровник;
- туристичко-угостителски објект
- 22) Хотелски комплекс, КО Горенци;

6. Василево

- индустриски објект
- 23) Индустриски објект, с. Градашорци;
- 24) Откуп и преработка на земјоделски производи, П=1440 м²;
- 25) Откуп и преработка на земјоделски производи, П=1920 м²;
- 26) Објект за конфекционирање на хартија, П=577 м²;
- друг деловен објект
- 27) Салон за мебел, П=2200 м²;

- 28) Магазин и дисконти, П=1200 м²;
- 29) Магазин и дисконти, П=1200 м²;
- 30) Дисконтен и дистрибутивен центар, П=2660 м²;

7. Велес

- друг деловен објект
- 31) Деловен објект, Велес, П=210м²;
- 32) Бензинска станица Црна Река, П=230 м²;
- 33) Бензинска пумпа, доградба, "Башино гас", с. Башино, П=30 м²;
- 34) "ПОЛИМАК"-магазински простор, П=300 м²;
- 35) ДАНС ЕКСПРЕС-автомеханичарска работилница, Велес, П=258 м²;
- 36) Механичарска работилница, м.в. Југотутун, П=53 м²;

8. Винаца

- индустриски објект
- 37) Винаца, м.в. "Горица-Елбиор", произведен погон, П=2619 м², вработени 50;
- 38) Винаца, м.в. "Горица-Елбиор". котлара, П=13 м²;
- друг деловен објект
- 39) Винаца, м.в. Сланец-РОГО-М, деловен објект и администрација П=195 м², вработени 5;

9. Врапчиште

- индустриски објект
- 40) Стопански објект, преработка на месо и месни производи, с. Зубовце, П=2103 м²;
- друг деловен објект
- 41) Магазин, с. Врапчиште, П=6580 м²;
- 42) Магазин, с. Врапчиште, П=2480 м²;
- 43) Магазин, с. Неготино, П=7036 м²;
- 44) Деловен објект-производство на пекарски производи, с. Зубовце, П=580 м²;
- 45) Деловен објект, сервисни работилници со магацини, с. Зубовце, П=735 м²;
- 46) Деловен објект, продажно изложбен салон за намештај, с. Врапчиште, П=7650 м²;
- 47) Бензиска пумпна станица, с. Градец, П=1075 м²;

10. Другово

- индустриски објект
- 48) Индустриски објект за завршна обработка на дрво, производство на мебел во н.м. Другово, м.в. Горица, П=800 м²;

11. Желино

- фарма
- 49) с. Палатица, 58 грла, П=2000 м²;

12. Зрновци

- туристичко-угостителски објект
- 50) Ресторан, с. Зрновци, 5 вработени;

13. Илинден

- друг деловен објект
- 51) Во рамки на ТИРЗ "Скопје1", Административен објект (дирекција, царинска служба, банка, шпедиција), Бунарцик, П=536 м², 50-70 вработени;

14. Јегуновце

- индустриски објект
- 52) Индустриски објект (текстил и конфекција), с. Сиричино, П=300 м²;

15. Кавадарци

- индустриски објект
- 53) Постројка за производство на гасен кислород VSA во комплекс ФЕНИ на ДПТ "СОЛ СЕЕ"-ДОО Скопје;
- 54) Сервис за возила во Индустриска зона;
- 55) Автолакерски сервис за моторни возила во Индустриска зона;
- 56) Објекти на ИГМ во Индустриска зона
 - Сервис за информатика и компјутери;
 - Сервис за информатика и компјутери;
 - Магацински простор;
 - Котлара, трафостаница и гаражи на ИГМ;
 - Лабараторија на ИГМ;
 - Гаражи и магацински простор;
- 57) Станица за Технички преглед во Индустриска зона;
 - туристичко-угостителски објект
- 58) Куќа за одмор во с. Радња;
- 59) Куќа за одмор "СКИ-Центар"-Кожув;

16. Кратово

- индустриски објект
- 60) Индустриски објект П=230,6 м², Железница;
- друг деловен објект
- 61) Објект деловен простор П=137 м²;
- 62) Доградба на деловен објект П=26,23м².

17. Кривогаштани

- друг деловен објект
- 63) Објект за трговија, с. Кривогаштани, П=1700 м²;

18. Македонски Брод

- рибник
- 64) Белица, "Македонска Пастрмка", П=1000 м²;

19. Лозово

- индустриски објект
- 65) Индустриски објект
- 66) АК "Џумајлија", с. Лозово, П=600 м²;

20. Могила

- сточарска фарма
- 67) Сточарска фарма вон населено место, ЗК Пелагонија, 1100 грла;

21. Неготино

- индустриски објект
- 68) Индустриски објект
- 69) Индустриски објект

22. Ново Село

- индустриски објект
- 70) ЗСК (Земјоделско сточарски комбинат)-Млин за сточна храна и силоси, с. Сушица, П=340,12 м²;
- 71) Погон за компост, с. Сушица, П=840 м²;
- 72) Погон за кондиторски производи на ЗЗ Ориздарство, с. Колешино, П=840 м²;
- сточарска фарма

- 73) Стаја за крави молзници, 500 грла, с. Сушица, П=4250 м²;
 - туристичко-угостителски објект
- 74) Туристичко-угостителски објект, с. Борисово, П=625 м²;
 - друг деловен објект
- 75) Магазин за градежни материјали, с. Ново Село, П=495,69 м²;

23. Петровец

- трговски центар
- 76) Станбено-деловен објект, с. Петровец;
 - друг деловен објект
- 77) Деловен објект, с. Петровец;

24. Пробиштип

- друг деловен објект
- 78) Управно административен објект ЈПХС "Злетовица", П=1127 м²;

25. Старо Нагоричане

- друг деловен објект
- 79) Деловен објект, П=3000 м²;

26. Струмица

- индустриски објект
- 80) Струмица, П=52899 м²
- 81) Струмица, П=2112 м²
- 82) Струмица, П=1491 м²
- 83) Водоча, П=6000 м²
 - друг деловен објект
- 84) Струмица, П=1560 м²
- 85) Струмица, П=120 м²
- 86) Струмица, П=400 м²
- 87) Муртино, П=101 м²

27. Чашка

- индустриски објект
- 88) Производен погон и магазин за бадеми, м.в. Забел, с. Извор, П=132,4 м².

Наведените промени во просторот укажуваат на заложбите на единиците на локалната самоуправа како носители на економскиот развој за своите подрачја, во услови на пазарна економија и процес на децентрализација, своите политики да ги ефектуираат преку изработка и усвојување на урбанистичка документација со која се создаваат просторни-локациски услови за градба и отварање на нови производни и услужни објекти со цел зголемување на бројот на вработената работна сила и поттикнување на развојот на локалната и национална економија.

Овие промени ја потврдуваат определбата утврдена со Просторниот план на Република Македонија за дисперзија на економските дејности и во просторите каде до сега не биле создадени услови за развој на други дејности освен земјоделските активности.

Според годишните извештаи добиени од единиците на локалната самоуправа за 2010 година евидентирани се промени во просторот во вкупно 27 општини. Најголем број од новоизградените објекти се од областа на деловните и трговските дејности, потоа следат производните дејности. Објектите кои се во градба или се веќе изградени од областа на туризмот и угостителството се евидентирани во општините: Дебарца, Зрновци, Кавадарци, Македонски Брод, Ново Село.

3.2. Користење и заштита на природните ресурси

3.2.1. Земјоделско земјиште

Зачувувањето, заштитата и рационалното користење на земјоделското земјиште е основна планска определба и главен предуслов за ефикасно остварување на производните и другите функции на земјоделството. Конфликтните ситуации кои произлегуваат од развојот на другите стопански и општествени активности се решаваат врз основа на критериуми за глобална општествено-економска рационалност и оправданост. Според определбите на Просторниот план на Р. Македонија во областа на заштита и користење на земјоделското земјиште се предвидува спречување на деградацијата на педолошкиот слој и подобрување на неговите производни својства, зголемување на обработливите површини на оние терени каде постојат соодветни услови, како и максимално можно интензивирање на земјоделското производство кое ќе даде соодветен придонес во стратешките цели за одржлив развој на вкупното стопанство и економски просперитет на Република Македонија до 2020 год.

Имајќи ги предвид критериумите за користење на земјоделското земјиште, очекуваните можности за вложување на капитал во примарното производство (долгогодишни насади и развој на сточарскиот комплекс), како и трендот на досегашниот развој, се проценува дека со промената што е предложена да се оствари до 2020 год. ќе се оствари оптимално користење на земјоделското земјиште.

Според расположивите податоци за 2010 година¹¹, Република Македонија располага со 1121000 ха земјоделско земјиште. Учеството на обработливите површини (509000) ха што е 45,4%, пасиштата (611000 ха) што е 54,5% и 1000 ха бари, трстици и рибници или 0,1% во вкупната земјоделска површина. Овој однос кореспондира со зацртаните плански предвидувања за 2020 година со кои соодносот помеѓу обработливите површини и површините под пасишта е предвиден на 45,4% наспроти 54,5%.

Во структурата на обработливото земјиште доминираат површините под ораници и бавчи со 415000 ха или 81,53%, овоштарниците зафаќаат површина од 14000 ха или 2,75%, лозјата 21000 ха или 4,13% и остатокот од 59000 ха или 11,59% од вкупното обработливо земјиште се површини под ливади. Во европски рамки Републиката спаѓа во групата со средна обезбеденост на земјоделско и обработливо земјиште, односно просечно по жител доаѓа 0,25 ха обработливо земјиште или 0,20 ха ораници.

Според објавените податоци¹², земјоделското производство во 2010 година, во однос на 2009 година, е зголемено за 8%.

Вкупното производство на житни растенија во 2010 година е намалено во однос на 2009 година (индекс 92), а производството на инустриски растенија, во 2010 година, во однос на претходната година, се проценува дека е зголемено за 26%.

Во областа на овоштарството, во 2010 година, во однос на 2009 година, се проценува зголемување на производството за 8%.

Вкупното производство на грозје во 2010 година изнесува 253372 тони, или за 84 тони помалце во однос на оствареното производство во 2009 година.

¹¹ Статистички годишник на Република Македонија, 2011

¹² Исто

Вкупното производство на месо во 2010 година е помало во однос на 2009 година и тоа 23271 тони и 25362 тони од кои говедско месо има помалце за 1225 тони, свинско месо има 1 тон повеќе од 2009 година, овчо месо има помалце за 439 тони и живина има помалце за 83 тони.

Земјоделството е мошне значајна област во стопанството на Република Македонија во која според Пописот за земјоделство во 2007 година околу 167992 лица биле ангажирани во земјоделскиот сектор од кои 24812 лица со полно работно време. Во одредени рурални средини каде што голем дел од земјоделските подрачја е ненаселен, се забележува недоистиг од работна сила особено квалификувана.

Во последните години земјоделскиот сектор се соочува со значајни структурни и правни реформи особено во процесот на усогласување на националното законодавство со европското и воспоставување и зајакнување на институционалната структура во областите кои ги уредува Заедничката земјоделска политика. Европските интеграциски процеси се основа за зајакнување и создавање на конкурентен земјоделски сектор согласно на барањата на Европската унија. Во таа насока ресорното министерство во оваа област (Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство) вовеле политики, мерки и механизми за спроведување на развојните процеси во земјоделското производство и пазари, земјишната политика. Реформските процеси се темелат на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013 година, усвоена во 2007 година. Во документот е дефинирана основата, насоките и мерките на политиката за земјоделство и рурален развој, како и за институционален развој и обединување на националните приоритети во рамките на сеопфатната агенда за интеграција во ЕУ.

Со цел да се надминат постоечките проблеми Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство превзема одредени активности поврзани со креирање на политика во областа на земјоделството во рамките на кои во текот на 2010 година беа опфатени следните мерки и активности поврзани со:

- Програмата за унапредување на рибарството и аквакултурата;
- Националната стратегија за лозарство и винарство, 2010-2015;
- Националната стратегија со Акционен план за органско земјоделство на РМ, 2008-2011;
- Активности за зајакнување на способноста на македонското земјоделство да биде конкурентно на интегрираните регионални пазари на Европската Унија и Југоисточна Европа преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработка и маркетинг;
- Изградба на соодветни, ефективни јавни и приватни институции;
- Подобрување на приходите по фарми;
- Овозможување на потрошувачите пристап до безбедна и здрава храна и
- Изградба на рурални општини способни за опстанок преку одржлив рурален развој.

3.2.2. Шуми и шумско земјиште

Определбите зацртани со „Просторниот план на Република Македонија“ во областа на користење на земјиштето кои се однесуваат на основната трансформација на земјиштето предвидуваат до 2020 год. да се изврши пренамена на 96.000 ха земјоделско земјиште, кои денес претставуваат необработени и напуштени бавчи и ораници од 6, 7 и 8 класа со релативно изразена ерозија, во шумско земјиште.

Со „Просторниот план на Република Македонија“ до 2020 год. е предвидено површините под продуктивна намена (користени од примарниот сектор) да изнесуваат 2.335.000 ха или зголемување во однос на сегашните површини за 94.000 ха (4%). Во рамките на продуктивното користење на земјиштето најголема површина ќе завзема земјоделското земјиште со 1.196.000 ха или 46,5% од вкупната територија на Република Македонија, односно 51,2% од продуктивните површини, а шумите и шумското земјиште ќе завземаат 1.140.000 ха или 48,8% од продуктивното земјиште.

Врз основа на анализата на добиените податоци од Информативниот лист за 2010 година од извештајните единици за следење на реализацијата на Просторниот план на Република Македонија, во областа на користење на земјиштето, може да се констатира следното:

- Според податоците добиени од извештајните листови пополнети од страна на единиците за локална самоуправа пренамена на непродуктивни површини во продуктивни е реализирана во општина Чашка на површина од 1,5 ха и општина Штип на површина од 85 ха.
- Пошумување е извршено во 19 општини на вкупна површина од 806,9 ха според податоците доставени од извештајните единици наведени во следната Табела:

Табела 2. Пошумени површини според извештајните листови од единиците на локалната самоуправа во 2010 год.

Реализирано пошумување во шума и вон шума според извештајните листови од единиците за локална самоуправа во 2010 год.			
Ред. бр.	Општина	Реализирано пошумување по локалитети	Површина (ха)
1	Град Скопје	парк шума Водно.....13,3ха во рамките на Јасен - локалитет Рудине...15,0ха	28,3
2	Демир Капија	локалитет Попот.....42,0ха локалитет Дошница и Серта.....35,5ха	77,5
3	Другово	село Брждани.....15,0ха село Другово.....3,0ха	18,0
4	Ѓорче Петров	засадени се 400 садници во парковско зеленило низ општината	
5	Илинден		80,0
6	Карбинци		9,0
7	Кисела Вода		0,2

Реализирано пошумување во шума и вон шума според извештајните листови од единиците за локална самоуправа во 2010 год.			
Ред. бр.	Општина	Реализирано пошумување по локалитети	Површина (ха)
8	Кратово	КО Кратово м.в. Окмена КП бр.3347.....2,0ха КО Кратово м.в. Окмена КП бр.2471/1.....8,7ха КО Туралево м.в. Герен КП бр.1431.....4,2ха КО Туралево м.в. Осој КП бр.1943.....4,5ха КО Туралево м.в. Осоина КП бр.1970/3.....1,7ха КО Туралево м.в. Самар КП бр.1817.....1,7ха КО Туралево м.в. Бела вода КП бр.1810.....0,9ха	23,7
9	Крива Паланка		88,0
10	Кривогаштани	м.в. Крајнин рид	1,2
11	Липково		6,0
12	Лозово		160,0
13	Македонски Брод	локалитет ШСЕ Видуш Крапа оддел 83/а м.в. Драговдол.....3,0ха локалитет ШСЕ Видуш Крапа оддел 137/а м.в. Барбарас.....25,7ха локалитет ШСЕ Видуш Крапа оддел 137/а м.в. Барбарас.....1,5ха локалитет ШСЕ Видуш Крапа оддел 91/а м.в. Руд проинг.....0,5ха локалитет ШСЕ Видуш Крапа оддел 130/а м.в. Садојна.....2,2ха локалитет ШСЕ Стрмол Латово Коњарник оддел 78/а м.в.Ижиште.....0,5ха локалитет ШСЕ Стрмол Латово Коњарник оддел 99/а м.в.Латово Коњарник.....1,0ха локалитет ШСЕ Стрмол Латово Коњарник оддел 101/а м.в.Латово.....2,9ха локалитет ШСЕ Стрмол Латово Коњарник оддел 79/а м.в.Ижиште.....1,2ха локалитет ШСЕ Пеклиште оддел 7/а м.в.Косиште.....2,0ха локалитет ШСЕ Добра Вода оддел 30-80/а м.в. Лупиште-Бенче.....5,5ха	46,0
14	Петровец		43,0
15	Старо Нагоричане	(Вујевска Карпа) Младо Нагоричане	2,0
16	Штип		185,0
17	Велес	локалитет: околина на езеро Младост, регионален пат Велес - Градско	30,0
18	Врапчиште		8,0
19	Желино		1,0
Вкупно:			806,9

Податоците добиени од ЈП Македонски шуми и од Државниот завод за статистика за состојбата во шумарството во 2010 се следните:

Табела 3. Пошумени површини според извештајните листови од ЈП Македонски шуми во 2010 год.

Реализирано пошумување во шума и вон шума		
Ред. бр.	Вид на шума	Површина (ха)
1	во шума	468,50
2	вон шума	3.576,00
Вкупно:		4.044,50

Табела 4. Реализирано пошумување по видови дрвја според извештајните листови од ЈП Македонски шуми во 2010 год.

Реализирано пошумување по видови дрвја		
Ред. бр.	Вид на шума	Површина (ха)
1	иглолисни	2.831,15
2	листопадни	1.213,35
Вкупно:		4.044,50

Табела 5. Пошумени површини според Статистичкиот преглед за 2010 год. од Државен завод за статистика

Реализирано пошумување во шума и вон шума		
Ред. бр.	Вид на шума	Површина (ха)
1	во шума	1.458,00
2	вон шума	1.511,00
Вкупно:		2.969,00

Просторниот план на Република Македонија предвидува дека пошумувањето во шума и вон шума до 2020 година треба во просек годишно да изнесува 6.522 ха. Во 2010 година извршено е пошумување на 806.9ха (според податоците од општините), што претставува 12.3% од годишниот просек предвиден со Просторниот план на Република Македонија, додека според податоците добиени од ЈП Македонски шуми, во 2010 е извршено пошумување на 4.044,5ха што претставува 62% од годишниот просек за пошумување предвиден со Просторниот план на РМ. Според податоците добиени од Државниот завод за статистика извршено е пошумување на површина од 2.969ха односно 45% од просечното годишно пошумување предвидено со Просторниот план на РМ.

Во поглед на проекциите за вкупна површина под шуми Просторниот план на РМ предвидува дека до 2010 год. вкупната површина под шуми ќе изнесува 976.440 ха, а до 2020 год. вкупната површина ќе изнесува 1.039.560 ха. Според Државниот завод за статистика вкупната површина под шуми во 2010 изнесува 960.431 ха и е за 1.7% помалку од проекциите за 2010 год. предвидени со Просторниот план на РМ.

Табела 6. Површина под шуми според Статистичкиот преглед за 2010 год. од Државен завод за статистика

Вкупна површина под шума на ниво на Р.Македонија	
Година	Површина (ха)
2010	960.431,00

Табела 7. Планирана површина под шуми според Просторниот план на Р.Македонија

Вкупна површина под шума на ниво на Р. Македонија	
Година	Површина (ха)
2010	976.440,00
2020	1.039.560,00

Проекциите кои ги дава Просторниот план на Р. Македонија во однос на годишната сеча на шумите предвидуваат дека до 2010 годишна вкупната исечена дрвна маса треба да изнесува 1.419.000м³/год., а до 2020год. 1.650.00м³/год. Според Статистичкиот преглед за 2010 год. од Државниот завод за статистика, исечената бруто-дрвна маса за 2010 изнесува 871.130м³.

Табела 8. Исечена бруто-дрвна маса во шума и вон шума според Статистичкиот преглед за 2010 год. од Државен завод за статистика

Исечена бруто-дрвна маса во шума и вон шума во 2010		
Ред. бр.	Вид на дрво	(м ³)
1	Техничко дрво	123.107,00
2	Огревно дрво	675.273,00
3	Отпадок	72.750,00
Вкупно:		871.130,00

Во поглед на производството на шумски сортименти во државните шуми за 2010 год. податоците се дадени во следната Табела:

Табела 9. Производи во шумарството во државните шуми според Статистичкиот преглед за 2010 год. од Државен завод за статистика

Производи во шумарството во државни шуми , 2010 год.		
Ред. бр.	Вид на дрво	(м ³)
1	Грубо обработено дрво	630.837,00
2	Трупци од иглолисни	21.837,00
3	Рудничко дрво од иглолисни	13.906,00
4	Друго долго дрво од иглолисни	3.584,00
5	Просторно дрво од иглолисни	1.963,00
6	Огревно дрво од иглолисни	59.970,00
7	Трупци од листопадни	689,00
8	Рудничко дрво од листопадни	441,00
9	Друго долго дрво од	122,00

	листопадни	
10	Просторно дрво од листопадни	2.251,00
11	Огревно дрво од листопадни	523.570,00
12	Друго грубо обработено дрво, цепеници, дрвени мотки и колци	2.504,00

3.2.3. Минерални ресурси

Рудното богатство на Република Македонија е разновидно, но со релативно мали истражени резерви. Регистрирани се металични, неметалични и енергетски минерални сировини, чии лежишта се експлоатираат, а најголем број од нив се недоистражени.

Металичните минерални сировини се широко распространети. Најбогати и најквалитетни се олово-цинковите руди застапени во Источна Македонија, каде се врши и нивната експлоатација во постојните рудници Злетово, Саса и Тораница. Рудите на црните метали (железо, хром, манган) најчесто содржат низок процент на метал или се исцрпени рудните резерви.

Разновидниот геолошки состав и геолошко-тектонската еволуција на терените на Република Македонија овозможиле да се создадат голем број на лежишта, наоѓалишта и појави на различни неметални минерални сировини од кои, од економски аспект, најперспективни се: карбонатните сировини (мермер, травертин, варовници, доломити, магнезит, лапорци), силициските творби (кварц, кварцит, кварцен песок, опалит, перлит, туфови), фелтспатите (натриски, калиски), гипсот, архитектонско-градежниот камен (гранит, гнајс), базалтот, дијабазот и други.

Енергетските минерални потенцијали на Републиката се скромни, како по структура, така и по расположивите резерви. Јагленот во вид на лигнит е најголемото енергетско минерално богатство распространето во: Пелагонискиот, Беровско-Делчевскиот, Ресенскиот, Струшкиот, Скопскиот и Кичевскиот седиментен басен.

Реонизација на рудните наоѓалишта

Респектирајќи го геолошкиот состав, тектонскиот склоп, процесите на седиментација и магматска мобилност како основни природни predisпозиции во создавањето на рудните лежишта, наоѓалишта и рудни појави, на територијата на Републиката се издвоени шест основни рудни реони:

1. Западномакедонскиот масив - просторот западно од линијата Радушa-Скопје-Солунска Глава-Битола до државната граница со Албанија.
2. Пелагонидите - средишниот дел на територијата на Републиката помеѓу с. Живојно и рудникот Алшар (во непосредна близина на македонско-грчката граница на југ, па кон ССЗ до линијата с. Драчевица - с. Вражалe на околу 10 км јужно од Скопје).
3. Вардарската зона - во правецот ССЗ-ЈИ, од линијата Радушa - с. Табановце на северната државна граница, кон ЈИ по линијата рудник Алшар - с. Николик кај Дојранското Езеро, го зазема средишниот дел на државата.

4. Кратовско-злетовската вулканска област - североисточниот дел од државната територија со простор помеѓу јужните падини на планината Козјак - Кумановското и Кочанското Поле на југоисток.
5. Српско-македонскиот масив - источниот дел од територијата на Републиката, источно од линијата с. Четирце (во близина на северната граница) - Пантелеј (Кочанско) - Ореовица (Радовишко) - Струмица - с. Николик - до источната граница кон Бугарија, во југо-источниот дел со Грција.
6. Кенозојските седиментни басени се најмладите езерски, а веројатно и марински седиментациони басени, со различна кенозојска старост и различна литолошка и геотектонска градба (полошкиот, скопскиот, кума-новскиот, славишкиот, овчеполскиот, делчевско-пехчевскиот, струмичкиот, тиквешкиот, пелагонискиот, ресенскиот, дебарскиот и струшкиот).

Искористувањето на минералните сировини на просторот на Република Македонија се остварува врз основа на надлежностите на Министерството за економија во доменот на изработка и реализација на годишните програми за основни геолошки истражувања, детални геолошки истражувања на енергетски минерални сировини, развој на геолошкиот информациски систем и доделувањето на концесии детални геолошки истражувања на минерални сировини. Во текот на 2010 година Министерството за економија продолжи со имплементацијата на "Стратегијата за геолошки истражувања, одржливо искористување и експлоатација на минерални сировини во периодот од 2008 до 2010 година"¹³ со која се овозможи планирање во истражувањата и експлоатацијата на минерални сировини, со одржливо зголемување на дозволите за експлоатација на минерални сировини и овозможување зголемен прилив на средства од наплата на концесискиот надомест.

Во 2010 година Министерството за Економија направи и издаде:

- Направени се замени на лиценци и тоа за изработка на рударски проекти - 17, за изработка на геолошка документација - 6 и за изведување на рударски работи - 4.
- Издадени се овластувања за изработка на рударски проекти на 8 фирми и овластувања за изработка на геолошка документација на 4 фирми.

Законска регулатива

- **Закон за изменување и дополнување на законот за минерални сировини** објавен во ("Службен весник на РМ" бр. 6/10). Целта на донесувањето на овој закон е допрецизирање на одредбите во насока на создавање на услови за уредување на одделни прашања од областа на минералните сировини и подобрување на текстот на истиот. Давање можност за усогласување на договорите, дозволите за експлоатација како и пролонгирање на рокот за оние корисници кој досега не го регулирале правото со концесија за експлоатација на водите. Класификација на казните т.е. рангирање на казните на три нивоа како и воведување на мерка едукација на сторителите на прекршоците.

Подзаконски акти

- Тарифник за утврдување на висината на надоместоците за издавање на дозволи и концесии за вршење детални геолошки истражувања и концесии за експлоатација на минерални сировини објавен во ("Службен

¹³ Извештај за 2010 година-Активности кои ги реализираше Министерството за економија

весник на РМ" бр.94/10). Со овој тарифник процентот кај металичните минерални сировини од 1% се зголемува на 1,5%.

- Тарифник за утврдување на висината на надоместоците за издавање на дозволи и концесии за вршење детални геолошки истражувања и концесии за експлоатација на минерални сировини објавен во ("Службен весник на РМ" бр.60/10). Со овој тарифник процентот кај металичните минерални сировини од 1,5% се зголемува на 2%.
- Правилник за начинот на водење евиденција на произведени количини на минерални сировини објавен во ("Службен весник на РМ" бр. 25/10). Со правилникот се утврдува начинот на водење евиденција на произведените количини на минерални сировини од страна на концесионерите.

Стратежиски документи

Имплементација на Стратегијата за геолошки истражувања, одржливо искористување и експлоатација на минерални сировини (2008-2012) по нејзиното усвојување од страна на Владата на Република Македонија. Со имплементација на Стратегијата на среден рок ќе се овозможи планирање во истражувањата и експлоатацијата на минерални сировини, со одржливо искористување на минералните сировини.

Врз основа на пополнетиот информативен лист доставен од страна на единиците на локална самоуправа и од Министерството за економија, во текот на 2010 година издадени се дозволи за геолошки истражувања, издадени се концесии за искористување, односно се остваруваше експлоатација на минерални сировини во следните општини:

Табела 10. Геолошки истражувања и експлоатација на минерални сировини по општини (во ха)

Р.бр.	Министерство за економија-по општини	ха		Р.бр.	Општина	ха
1.	Струга	21		1.	Карбинци	15
2.	Кавадарци	54		2.	Долнени	40
3.	Куманово	0,1		3.	Чешиново Облешево	8,13
4.	Дебар	6,8		4.	Новаци	2782
5.	Другово	0,2		5.	Зрновци	1,5
6.	Студеничани	1		6.	Чашка	2090,7

Податоците коишто се добиени од единиците за локална самоуправа се однесуваат само на површините, бидејќи во доставените информативни листови не беше наведен видот на минералот што се експлоатира.

Министерството за Економија доделило концесии за искористување на: Варовник во општина Струга, Подземна вода во Кавадарци Куманово и Другово, термоминерална вода во Дебар и Песок во Студеничани како што е дадено во табелата погоре.

3.2.4. Водни ресурси и водосџојанска инфраструктура

Концептот на одржлив развој на една земја е условен од нејзините природни ресурси и нивното рационално користење. Водата може да се издвои како посебен услов за развој бидејќи е незаменлив ресурс без кој нема опстанок. Колку водата во одреден простор може да се смета за ресурс зависи од можноста

за реализација на одредени водостопански решенија. Водата како "ресурс" ја има многу помалку од "присутните води". Во плановите за користење на водите треба да се има во предвид дека потребите во иднина само ќе се зголемуваат, со што "присутните води" како "ресурс" само ќе се намалуваат.

За постигнувањето на максималната заштита на водата како ресурс кој не може да се замени, развојот на водостопанската инфраструктура треба да се одвива во правец на заштитата и користењето на водите преку:

- перманентно истражување на површинските и подземните води во обем што ќе ги дефинира потенцијалните ресурси;
- одредување заштитни зони на сегашните и идните можни изворишта (површински водотеци, подземни води и акумулации) и одредување на мерки за заштита;
- третман на водата како економска категорија;
- намалување на загубите на вода и зголемување на степенот на искористеност на водоснабдителните системи преку нивна ревитализација и модернизација;
- примена на современи технологии во производните процеси со цел да се постигне рационално користење на вода;
- изградба на пречистителни станици за третман на отпадните води;
- изградба на пречистителни станици за индустриски отпадни води со примена на технологија која дава ефикасни резултати;
- трошоците за заштита на водите од загадување да се сметаат како составен дел на развојните планови во водостопанството.

Активностите кои се превземени за реализација на планските определби зацртани со "Просторниот план на Република Македонија" по општини и населени места во текот на 2010 година прикажани се во следната Табела:

Табела 11. Преглед на промените настанати во областа на водостопанството и водостопанската инфраструктура во Републиката

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
1	Скопје						
2	Аеродром	/	- Во Горно Лисиче се гради фек. канализациска мрежа и препумпна станица -Во Долно Лисиче изграден е колектор ф300-1000 во должина од 1,5 км	/	/	/	/
3	Бугел	/	/	/	/	/	/
4	Гази Баба	/	-Изградена е сек. фек. канализација за селата: Индиково ф250, долж 7,5 км Сингелиќ ф250-400, дол. 4 км Јурумлери ф250, дол. 0,175 км	/	/	/	/
5	Ѓорче Петров	/	/	/	/	/	/
6	Карпош	/	/	/	/	/	/
7	Кисела Вода	/	/	/	/	/	/
8	Сарај	/	-Во градба е фек канализациска мрежа за с. Грчец, Глумово и Шишево	/	/	/	/
9	Центар	- Изградена е водоводна мрежа во долж. од 0,314 км	- Изградена е атмосферска канал. во долж. од 2,455 км	/	/	/	/
10	Чаир	/	/	/	/	/	/
11	Шуто Оризари	/	/	/	/	/	/
12	Арачиново	-Во Арачиново изграден е водоснабдителниот систем (започнат во 2004 год.) -Во с. Грушино во тек на градба е водосн. систем	/	/	/	/	/

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		(започнат во 2009 год.) - Во с. Орланци зво завршна фаза е изградбата на резервоарот.					
13	Берово	/	/	/	/	/	/
14	Битола	- Изграден е вод. систем за с. Острец - Изграден е вод. систем за с. Буково	- Проширена е фек. канализациската мрежа во Битола во долж. од 1,09 км. - Изграден е колектор во индустриската зона Жабени, реципиент е петти канал	/	/	/	/
15	Богданци		Изградени се колектор за Богданци со должина од 7 км Изграден е колектор за село Стојаково со долж. од 4 км		/	/	/
16	Боговиње	/	/	/	/	/	/
17	Босилово		/	/	/	/	/
18	Брвеница	/	- Изграден е колектор за с. Челопек, Милетино и Блаце со ф 400 и должина 3,3 км	/	/	/	/
19	Валандово	/	/	/	/	/	/
20	Василево	- Проширена е вод. мрежа во индустриска зона во с. Градошорци.	/	/	/	/	/
21	Вевчани	/	/	/	/	/	/
22	Велес	- Проширување на вод. мрежа во с. Раштани	- Проширување на фек. канал за с. Сујаклари.	/	/	/	/
23	Виница	/	/	/	/	/	/
24	Вранештица		/	/	/	/	/
25	Врапчиште	/	/	/	/	/	/
26	Гевгелија		/	/	/	/	/

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
27	Гостивар	/	/	/	/	/	/
28	Градско	/	/	/	/	/	/
29	Дебар	/	/	/	/	/	/
30	Дебарца	-Изградена е дополнителна каптажа за с. Мраморец.	- Во с. Лешани изграден е отворен атмосферски канал во должина од 0,195 км	/	1. Регулирано е коритото на реката во с. Сливово во должина од 65 м.	/	/
31	Делчево	/	/	/	/	/	/
32	Демир Капија	/	-Проширување на кан. фек. мрежа во Демир Капија (отпочнато во 2009 год.)	/	-Чистење на коритото на р. Бошава	/	/
33	Демир Хисар	/	/	/	/	/	/
34	Дојран	/	/	/	/	/	/
35	Долнени	/	/	/	/	/	/
36	Другово	/	-Во фаза на изградба е системот за отпадни води за Другово, за с. Г. и Д. Добреноец	/	/	/	/
37	Желино	Подобрено е водоснабдувањето на селата Палатица и Желино	1. Изграден е колектор ф 400 мм од 5,5 км и секундарна мрежа ф 200 од 5,6 км за с. Палатица	/	/	/	/
38	Зајас	/	/	/	/	/	/
39	Зелениково	/	/	/	/	/	/
40	Зрновци	/	/	/	Регулирана е р. Зрновка во должина од 0,3 км/	/	/
41	Илинден	/	Изградба на фек. канализација за с. Кадино	/	/	/	/
42	Јегуновце	Изграден е вод. систем с. Јегуновце - с. Рагае со	/	/	/	/	/

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		главен довод од 13 км (ф250) и 8 км (ф110) и секундарна мрежа од 55 км. Вода се зафаќа од бунари во с. Јегуновце, Туденце и Сиричино Изградени се резервоари од по 300 м ³ за с. Јегуновце и од по 200 м ³ за с. Јегуновце, Копанце, Туденце и Сиричино					
43	Кавадарци	/	Реконструкција на колектор ф 500со должина од 400м	/	Регулација на р. Луда Мара во градот 500м.	/	/
44	Карбинци	/	/	/	/	/	/
45	Кичево	/	/	/	/	/	/
46	Конче		Изградена сек. мрежа за Конче во долж. од 1,2 км. Во тек на изградба пречистителна станица за 1500 ЕЖ.	/	/	/	/
47	Кочани	/	/	/	/	/	/
48	Кратово	/	/	/	/	/	/
49	Крива Паланка	/	/	/	/	/	/
50	Кривопаланка	/	/	/	/	/	/
51	Крушево	/	/	/	/	/	/
52	Куманово	/		/	/	/	/
53	Липково	Изграден е водовод за с. Слупчане -главен довод од 4км и секундарна мрежа од 12 км, 2 резервоари ,	1. Во градба е фек. кан за с. Слупчане (0,7 км) почната во 2008 год.	/	/	/	/

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		1 пумпна станица и 1 филтер станица					
54	Лозово	Изграден е вод. систем за Лозово со главен довод од 2км (ф100), секундарна мрежа од 3км. и резервоар од 150м ³ . Изворник е бунар кај с. Гузумелци.	Во с. Каратманово и с. Дорфулија во тек е изградба на фек. канализација	/	/	/	/
55	Маврово и Ростуша	/	/	/	/	/	/
56	М. Каменица	Изградена е секундарна мрежа од 4 км и резервоари за с. Дулица Подобрено е водоснабдувањето на дел од населбите во М. Каменица со изградба на секундарна мрежа (5км) и резервоари (60м ³)	/	/	/	/	/
57	М. Брод	Изграден е вод. систем за с. Волче со капацитет од 1л/сек	/	/	/	/	/
58	Мопла	/	/	/	/	/	/
59	Неготино	Изграден е бунар за водоснабдување на с. Д. Дисан	Изграден е дел од фекалната канализација за с. Тремник		/	/	/
60	Новаци		Во с. Новаци изградена е фекална секундарна мрежа 2,85 км	/	/	/	/
61	Ново Село	Во фаза на изградба е водоводен систем за с. Зубово со зафаќање на	Во Ново Село во изградба е колектор (2,0км) и секундарна мрежа (3,0 км).	/	/	/	/

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		изворска вода на м.в. Кладија. Главниот довод е во должина од 1,7 км со ф 200 и секундарната мрежа е со должина од 5,2 км со ф 150 до 200	Реципиент е р. Струмица. Во с. Колешино изградена е фекална канализација колектор и секундарна мрежа со пречистителна станица (500 - 700 ЕЖ). Реципиент е р. Баба со влив во р. Водоча				
62	Осломеј		- Во фаза на гардаба е фекална канализација во с. Стрелци - Гаран (проект од минатата година)	/	/	/	/
63	Охрид	/	/	/	/	/	/
64	Петровец	Во изградба е водос. систем за с. Средно Коњари со бунар, довод, секундарна мрежа и филтерница. Резервоарот од 100 м ³ е завршен	Во изградба е канализациски систем: колектор, секундарна мрежа и пречистителна станица (500 ЕЖ) за с. Катланово. Реципиент е р. Пчиња	/	/	/	
65	Пехчево	/	/	/	/	/	/
66	Пласница		/	/	/	/	
67	Прилеп	/	/	/	/	/	/
68	Пробиштип	-Обезбедено водоснабдување за Пробиштип од ХС Злетовица. Изградена е филтерница	/	/	/	/	/
69	Радовиш	/		/	/	/	/
70	Ранковце	Во изградба се вод. систем за с. Отошница и Радибуш од извор во с. Паклиш Во изградба е водосн.	/	/		/	/

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		систем за с. Опила и Љубинци од водос. систем на с. Опила					
71	Ресен	/	/	/	/	/	/
72	Росман	/	/	/	/	/	/
73	Свети Николе	/	/	/	/	/	/
74	Сопиште	/	/	/	/		
75	Старо Нагоричане	/	/	/	/	/	/
76	Струга	/	/	/	/	/	/
77	Струмица		Во с. Костурино изградена е фек. канализација од 1,0 км.	/	/	/	/
78	Студеничани	/	/	/	/	/	/
79	Теарце	/	/	/	/	/	/
80	Тетово	- Изграден е довод со зафат на р. Пена за подобрување на водоснабдувањето на Тетово (започнато во 2009 год.) - Проширен е вод. систем за населено место Расадипште	- Изграден е фек. колектор за Тетово со долж. 6,5 км. и секундарна мрежа во долж од 1,67 км. - Изградена е секундарна атмосферска мрежа во Тетово во должина од 1,099 км.	/	Изграден е кеј на р. Пена во должина од 0,170 км.		/
81	Центар Жупа	/	/	/	/	/	/
82	Чашка	/	/	/	/	/	/
83	Чешиново Облешево	/	/	/	/	/	/
84	Чучер Сандево	/	/	/	/	/	/
85	Штип	/	/	/	/	/	/

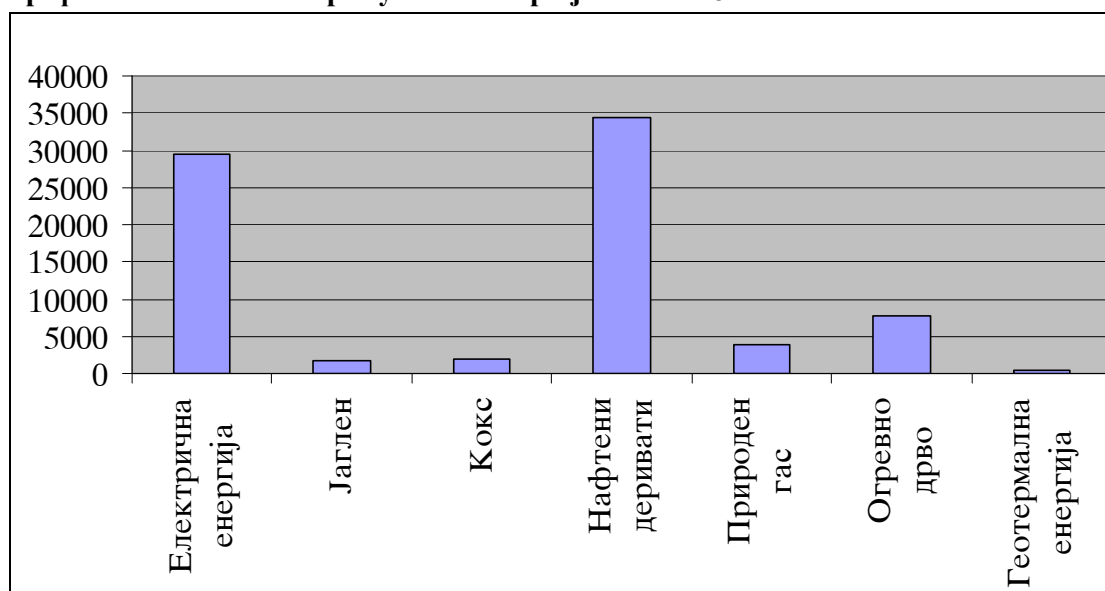
3.2.5. Енергетски извори и енергетска инфраструктура

Потребите од одделни видови енергија во Р.Македонија како и можностите за нивно задоволување со производство и од увоз се утврдуваат со Енергетски биланс на Р. Македонија, кој што го изготвува Министерството за економија, а го донесува Владата на Р.Македонија, по претходно мислење од Регулаторната комисија за енергетика. Со Енергетскиот биланс на Р.Македонија, во 2010 год. во финалната потрошувачката на енергија, најголемо е учеството на нафтени деривати, а најмало е учеството на геотермалната енергија. Финалната потрошувачка на енергија ги вклучува потребните количини енергија за крајните потрошувачи, не сметајќи ги количините на горива (лигнит, мазут и природен гас) што се користат за производство на електрична енергија. Соодветно, во примарната енергија потребна за покривање на финалната потрошувачка не е вклучена електричната енергија произведена во термоелектраните на јаглен, мазут и природен гас.

Табела 12. Финална потрошувачка на енергија (во 1000 ТЈ) и нејзино учество (во %)

Видови на енергија	1000 ТЈ	%
Електрична енергија	29480	37,05
Јаглен	1630	2,05
Кокс	1896	2,38
Нафтени деривати	34509	43,37
Природен гас	3795	4,77
Огревно дрво	7808	9,81
Геотермална енергија	448	0,56
Вкупно	79567	100,00

Графикон 4. Финална потрошувачка на енергија во 1000 ТЈ

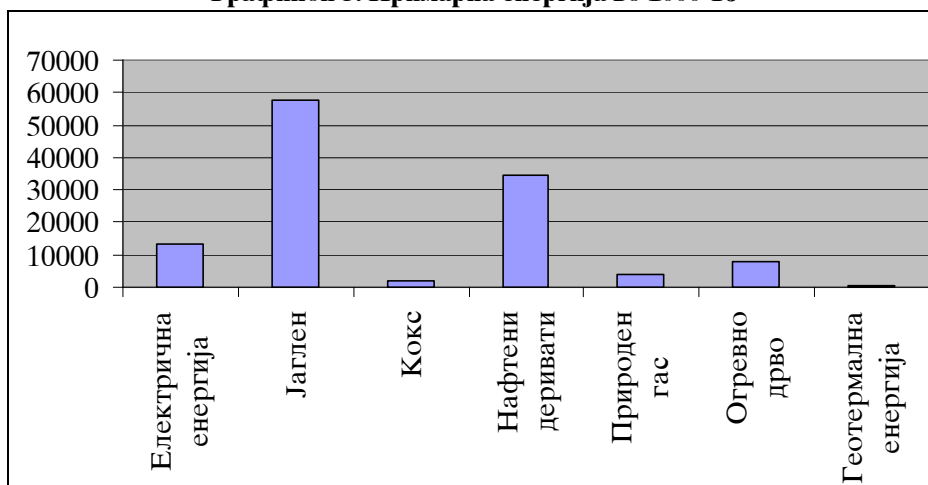
Во 2010 година имаме зголемена финална потрошувачка за 1.05% во однос на 2009 година што е резултат на стабилизирање на економската состојба во РМ.

Финалната потрошувачка се задоволува со примарна енергија од домашно производство и од увоз. Домашното производство учествува со 61% додека увозот со 39%.

Табела 13. Потрошена примарна енергија (во 1000 ГЈ) и нејзино учество (во %)

Видови на енергија	1000 ГЈ	%
Електрична енергија	13301	11,12
Јаглен	57727	48,25
Кокс	1896	1,59
Нафтени деривати	34509	28,85
Природен гас	3931	3,29
Огревно дрво	7808	6,53
Геотермална енергија	448	0,37
Вкупно	119620	100,00

Графикон 5. Примарна енергија во 1000 ГЈ

Во потрошената примарна енергија доминантен е јагленот и нафтениите деривати со учество од 48,25% односно 28,85%.

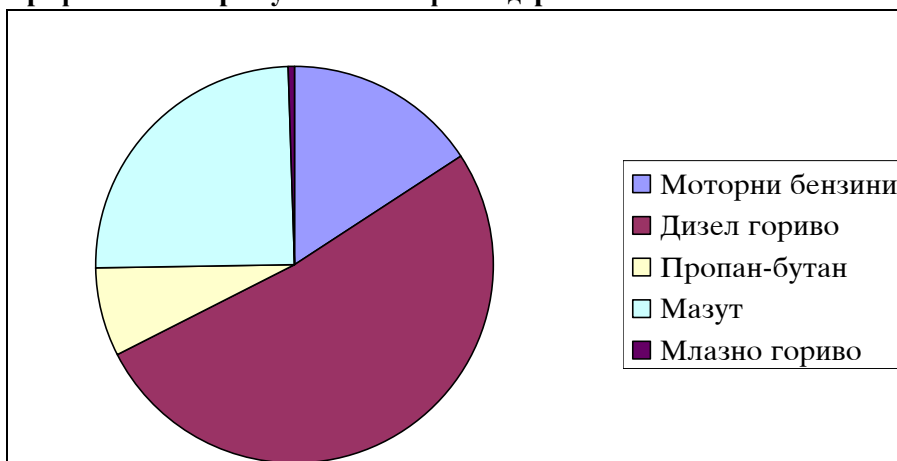
Билансот на нафтени деривати ги опфаќа увозот на сурова нафта и нафтени деривати, преработката на сурова нафта и потрошувачката на нафтени деривати.

Табела 14. Потрошувачка на нафтени деривати во РМ (во тони) и нивно учество (во %)

Вид на дериват	тони	%
Моторни бензини	125378	15,86
Дизел гориво	407671	51,58
Пропан-бутан	57270	7,25
Мазут	196045	24,81
Млазно гориво	3946	0,5
Вкупно	790310	100,00

Потрошувачката на нафтени деривати е намалена за 1,5% во однос на 2009 година. Во изминатата, како и во претходните години, најзастапен дериват во потрошувачката е дизел горивото.

Графикон 6. Потрошувачка на нафтени деривати во тони

Единствен преработувач на нафтени деривати во РМ е Рафинеријата ОКТА која во 2010 година произведе вкупно 900347 тони нафтени деривати. Најголем дел од вкупното производство во Рафинеријата се дизел горивата и мазутот.

Табела 15. Производство на нафтени деривати во Рафинерија ОКТА (во тони) и нивно учество (во %)

Вид на дериват	тони	%
Моторни бензини	165760	17,13
Дизел гориво	350050	37,36
Мазут	282378	34,30
Пропан-бутан	20334	2,65
Млазно гориво	13524	1,23
Сопствена потрошувачка	68301	7,32
Вкупно	900347	100,00

Во 2010 година најголем дел од набавката на нафтени деривати е обезбедено преку домашно производство од ОКТА-Рафинерија и мал дел од увоз.

Вкупните увезени количини на природен гас во Р.Македонија во текот на 2010 година изнесуваат $117,37 \times 10^6$ nm^3 што преставува намалување од 13% во однос на 2009 година. Согласно законската регулатива на РМ, постојат два типа на потрошувачи на природен гас, квалификувани и тарифни потрошувачи. Во вкупната потрошувачка на природен гас, тарифните потрошувачи учествуваат со 62,5% додека квалификуваните потрошувачи со 37,5%. Најголеми потрошувачи на природен гас во 2010 година се: Топлификација-Скопје со 34,1%, Макстил со 18,6% и ЕЛЕМ со учество од 16% во вкупна потрошувачка.

Од информативниот лист, добиен од АД ГАМА во изминатата година во гасоводниот систем евидентирана е градба на приклучна делница кон ЦНГ Куманово, а на мерно-регулационите станици измерени се следните количини на природен гас:

- МРС Факом-Скопје со $500.000 \text{ nm}^3/\text{h}$
- МРС Виталија-Скопје со $250.000 \text{ nm}^3/\text{h}$
- МРС Пекара Диме-Скопје со $250.000 \text{ nm}^3/\text{h}$
- МРС Куманово Гас со $260.000 \text{ nm}^3/\text{h}$.
- МРС Макинвест-Крива Паланка со $316.000 \text{ nm}^3/\text{h}$

За потребите на топлификација, според добиените прашалници, во општината Гази Баба изградена е топлотна подстанција.

РМ располага со нискоквалитетен јаглен-лигнит. Сите останати видови на јаглен (камен јаглен, кокс, сушен лигнит) се обезбедуваат од увоз. Вкупната потрошувачка на лигнит изнесува 7404 илјади тони, од кои 99% е наменет за термоелектраните во Битола и Осломеј. Од вкупнитата количина на камен јаглен, најмногу, 73% е потрошено во Фени Индустри, а 92% од коксот е за потребите на технолишкиот процес во Цементара Титан.

Табела 16. Потрошувачка на лигнит, кокс и камен јаглен (во 103 тони)

	Лигнит	Камен јаглен	Кокс
Фени Индустри	16,7	103,4	1,474
Југохром Фероалојс	0,3	36,6	2,864
Тетекс-Тетово	11,7	0	0
Димко Митрев-Велес	3,1	0	0
Шеќерана-Битола	30,6	0	0,322
Цементара Титан	0	0	63,387
Макстил	0	1,6	0,654
ТЕ Битола	6281,9	0	0
ТЕ Осломеј	1051	0	0
Широка потрошувачка	9	0	0
Вкупно	7404,3	141,6	68,701

АД ЕЛЕМ во минатата година ги продолжи активностите за отварање на рудникот Брод-Гнеотино. Во 2010 година во јагленикот Осломеј-Запад ископани се 684.000 тони лигнит за потребите на ТЕЦ Осломеј.

Потрошувачката на огревно дрво во 2010 год. изнесува 717.000 м³ и е поголема за 8,6% од потрошувачката во минатата година.

Потрошувачката на геотермалната енергија изнесува 1.906.000 м³ односно 448 ТЈ. што претставува намалување за 9,8% во однос на претходната година.

Вкупната финална потрошувачка на електрична енергија изнесува 8189 GWh и е поголема за 5% во однос на 2009 година.

Табела 17. Остварена вкупна потрошувачка на електрична енергија (во GWh)

I. Директни потрошувачи-вкупно	1647
Квалификувани потрошувачи-вкупно	1522
Фени индустри	611
Југохром Фероалојс	251
Скопски легури	170
Макстил	212
Митал	38
Титан	84
Рафинерија	58
Бучим	98
Тарифни потрошувачи-вкупно	125
Рудник Суводол	85
Рудник Осломеј	20
Македонски железници	20
II. Дистрибутивни (тарифни) потрошувачи-вкупно	5264
Потрошувачи на 10, 20 и 35 kV	883
Домаќинства	3266

Останати потрошувачи на 0,4 kV	996
Улично осветлување	119
III. Загуби во мрежата-вкупно	1278
Дистрибутивни мрежи	1070
Преносни мрежи	209
Се вкупно	8189

Пораст на потрошувачката е забележан кај дирекните потрошувачи за 44%, додека дистрибутивната потрошувачка е намалена за 1% во однос на претходната година. Загубите во дистрибутивните мрежи се помали за 6% додека во преносната мрежа истите се поголеми за 21% во однос на 2009 година.

Табела 18. Остварена вкупна потрошувачка на електрична енергија за тарифни потрошувачи (во GWh)

I. ЕВН Македонија-вкупно	5212
Потрошувачи 10, 20 и 35 kV	832
Домаќинства	3266
Останати потрошувачи на 0,4 kV	995
Улично осветлување	119
II. ЕЛЕМ-вкупно	52
Потрошувачи 10, 20 и 35 kV	51
Останати потрошувачи на 0,4 kV	1
III. Останати тарифни потрошувачи-вкупно	125
Рудник Суводол	85
Рудник Осломеј	20
Македонски железници	20
IV. Вкупно тарифни потрошувачи	5389

Остварената потрошувачка за тарифните потрошувачи во ЕВН Македонија е зголемена за 1% во однос на 2009 година, додека во ЕЛЕМ и останатите тарифни потрошувачи истата е помала за 17%, односно за 3% во однос на претходната година.

Потребите од електрична енергија беа обезбедени во најголем дел со домашно производство и дел од увоз.

Табела 19. Остварена вкупно производство на електрична енергија (во GWh)

I. Вкупно големи електрани	6579
1. Вкупно ХЕ	2084
Вкупно Маврово	758
Вруток	656
Врбен	49
Равен	73
Тиквеш	306
Глобочица	279
Шпиље	491
Козјак	251
2. Вкупно ТЕ	4494
ТЕ Битола 1	1139
ТЕ Битола 2	1372

	ТЕ Битола 3	1350
	ТЕ Осломеј	613
	ТЕ Исток	21
II. Вкупно мали електрани		240
	РОТ Макхидро	185
	ЕВН Македонија	28
	Останати мали ХЕ	22
	Повластени производители	5
III. Вкупно домашно производство (I+II)		6819
	1. ЕЛЕМ (регулиран производител)	6558
	2. Независни производители	261
IV. Нето увоз		1370
V. Расположено (III+IV)		8189

Изминатата година беше многу поволна во однос на количината на врнежи, што се рефлектираше во зголемено производство на хидроенергија која беше за 90% поголема од 2009 година. Кај малите електрани овој пораст изнесува 43%. Заради зголеменото производство на хидроенергија, регистрирано е намалено производство на термоенергија (за 10% во однос на 2009 год.). Исто така и увозените количини на електрична енергија се помали за 12% во однос на претходната година.

Во 2010 година продолжени се активностите на градбата на: ХЕЦ Св.Петка, комбинираната гасна електрана топлана ТЕ-ТО Скопје, подготвителни активности за отварање на рудникот Брод-Гнеотино и истражувачки работи кај рудниците за јаглен Мариово и Поповјани.

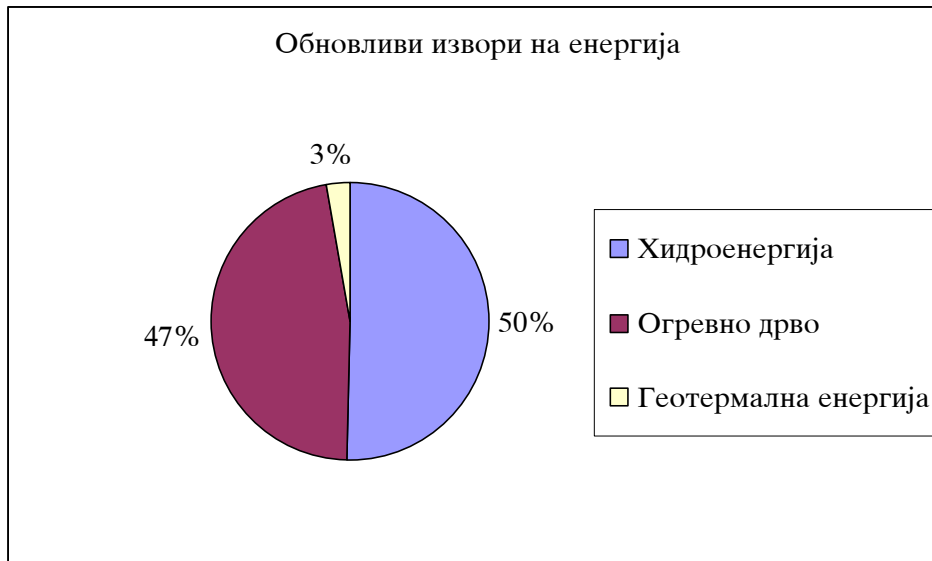
Обновливи извори на енергија

Една од долгорочните цели на Владата на РМ во енергетскиот сектор е зголеменото искористување на обновливите енергетски извори во согласност со расположивите домашни ресурси, технолошки развој и вкупната економска политика. Обновливите извори на енергија се преставени преку: хидроенергијата, соларната, ветерната, геотермалната енергија и биомасата (огревното дрво). Вкупната примарна енергија добиена од обновливите извори на енергија во 2010 година изнесува 16.622 ТЈ што е за 65,4% повеќе од 2009 година. Во хидроенергијата освен произведената електрична енергија од големите и малите хидроелектрани, влезена е електричната енергија произведена од повластените производители.

Табела 20. Обновливи извори на енергија (во 1000 ТЈ)

Видови на енергија	1000 ТЈ
Хидроенергија	8366
Огревно дрво	7808
Геотермална енергија	448
Вкупно	16622

Графикон 7. Обновливи извори на енергија-структура во %

Локалните самоуправи во голем број на општини прават напор да привлечат инвестиции за градба на постројки на обновливи извори на енергија, а каде има можност и услови за тоа, и самите инвестираат во обновливите извори. Така, од добиените информативни листови евидентирани се обновливи извори на енергија на повеќе локации, и тоа во општините:

- Илинден на локалитетот Трница соларни панели за можно годишно производство од 64MWh,
- Другово две фотоволтаични електроцентрали (Солар и Кичево) со 2x50MWh и можно годишно производство 2x74746kWh
- Прилеп, во Старо Лагово сончева електрана со моќност од 10kW

ЕЛЕМ продолжи со активности за градба на ветерниот парк Богданци кој има инсталирана моќност од 45MW. Во 2010 година изработена е ДУПД за ветропаркот кој ќе зафаќа површина од 28ха, изработени се Услови за планирање на просторот и оценка на влијание врз животната средина.

Мали хидроелектрани во 2010 година изградени се на повеќе локации, и тоа:

- МХЕЦ Охрид 1 со моќност од 100kW и можно производство од 471MWh/год
- МХЕЦ Охрид 2 со моќност од 328kW и можно производство од 1431MWh/год
- МХЕЦ Охрид 3 со моќност од 224kW и можно производство од 959MWh/год
- МХЕЦ Белица 1 со моќност од 1098kW и можно производство од 4884MWh/год
- МХЕЦ Белица 2 со моќност од 996kW и можно производство од 4490MWh/год
- МХЕЦ Другово со моќност од 602kW и можно производство од 3438MWh/год
- МХЕЦ Брбушница со моќност од 558kW и можно производство од 2564MWh/год
- МХЕЦ Крива Река 2 со моќност од 602kW и можно производство од 2635MWh/год

- МХЕЦ Крљанска Река со моќност од 420kW и можно производство од 1553MWh/год

Направена е ревизија на идејниот проект за Фаза 3-Објекти за производство на електрична енергија на Хидросистемот Злетовица, според кој ќе бидат изградени вкупно 6 мали хидроелектрани со вкупна инсталирана моќност од 10MW и можно годишно производство од 50GWh, а за што во фаза е изработка на идеен проект.

Во Министерството за економија во 2010 година потпишани се 35 договори за концесија за изградба на мали хидроелектрани.

Конективни и преносни водови

За потребите од увоз на електрична енергија на Република Македонија, но и заради стабилноста и доверливоста на електроенергетскиот систем, од големо значење е поврзаноста со електроенергетските системи на соседните држави. Во 2010 година МЕРСО продолжи со активностите за конективно поврзување со електроенергетскиот систем на Србија, односно 400kV водот од ТСШтип до македонско-српската граница. За овој објект завршен е Основниот проект за изградба на пристапните патишта, прифатена е Студијата за оценка на влијанието врз животната средина, реализирана е комуникација со Меѓународниот фонд и Светската банка за кредит.

Од преносната 110kV мрежа на Р.Македонија, продолжени се за реализацијата или започнати се повеќе проекти на 110kV водови:

- **Скопје1-Тетово1** за кој изработена е техничка документација и изготвена е тендерска документација, прифатена е изработената Студија за оценка на влијанието врз животната средина, ревидирани се Основните проекти за изградба на далекувод и пристапните патишта.
- **Битола3-Битола4** за кој изработена е тендерската документација, објавен е тендер, изработена е ДУПД, прифатена е изработената Студија за оценка на влијанието врз животната средина, започната е постапка за експропријација на земјиштето.
- **Приклучок за ХЕЦ Света Петка** за кој изработена е Студија за приклучок на ХЕЦ Св.Петка на преносната мрежа, добиено е Решение за услови за планирање на просторот, склучен е Договор за приклучување и за изградба на приклучок.
- **Скопје1-Куманово1** за кој што изработена е техничко-економска анализа, изготвена е тендерската документација.

Дистрибутивна мрежа

Од особена важност за квалитетно и сигурно напојување со електрична енергија е надоградбата на дистрибутивната мрежа во Р.Македонија. Од информативните изјави добиени се податоци за градбата на 11 нови трафостаници 10/0,4kV во РМ. ЕВН Македонија достави податоци според кои во 2010 година изградена е 10kV мрежа во вкупна должина од 30,08км и нисконапонска мрежа во должина од 3км. За потребите на Хидросистемот Злетовица изградени се 10kV далекуводи во вкупна должина од 10,08 км како и 6 трафостаници 10/0,4kV.

Други активности во областа на енергетиката

Министерството за економија на РМ презентира извештај за своите активности во 2010 година. Од донесените стратешки документи, во областа на енергетиката усвоени се:

- Стратегија за развој на енергетиката до 2030 година
- Стратегија за искористување на обновливите извори на енергија
- Стратегија за енергетска ефикасност
- Национален план за енергетска ефикасност НАПЕЕ
- Петогодишна програма за реализација на Стратегијата за развој на енергетиката.

Во однос на законската и подзаконската регулатива, Министерството за економија на РМ изврши Измена и дополна на Законот за енергетика, кој е во фаза на усвојување, а усвоени се Правилник за стекнување на статус повластен производител на ел.енергија, Правилник за начинот на издавање на гаранции за потеклото на ел.енергија произведена од високоефикасни комбинирани постројки како и Одлука за целниот процент на енергија произведена од обновливи извори на енергија. Во фаза на донесување е Правилникот за квалитет на течните биогорива.

Во 2010 година преку Министерството за економија потпишани се 35 договори за концесија за вода за производство на електрична енергија од мали хидроелектрични централи со вкупна инсталирана моќност од 21,06MW. Извршена е промоција на инвестиционите енергетски проекти ХЕЦ: Чебрен, Галиште, Бошков Мост и Вардарска Долина со вкупно 12 хидроелектрани по течението на р.Вардар.

Во делот на изградбата на интерконективните водови со соседните ЕЕС, продолжени се активностите за конекцијата со Албанија и Косово. Во фаза на реализација е Проект за воведување на енергетска ефикасност на градежните објекти во РМ, ГЕФ Проект за одржива енергија како и Проект за градење на капацитети за системи за мониторинг, верификација и евалуација на енергетски политики во Југоисточна Европа.

Во доменот на енергетиката и енергетската инфраструктура, во текот на 2010 година, беа реализирани одредени активности поврзани со **"Програма за сироведување на Проспорниот план на Република Македонија 2008-2010 година"**

Според добиениот информативен лист од градот Скопје, во текот на 2010 година изготвен е План СЕАП (Акционен план за одржлив развој на енергетиката до 2020 година). Носител на активностите е градот Скопје и ГИЗ (Германско друштво за интернационална соработка). Реализацијата е во тек, изготвена е драфт верзија и се чека изготвувањето на финалната верзија. Овој проект е дел од проектот: "Градење на капацитети за енергетска ефикасност во главните градови".

3.3. Население и организација на населбите и дејностите

3.3.1. Демографски развој

Населението спаѓа меѓу основните елементи на организација и уредување на просторот. Тоа е најбитен фактор на идниот развој на земјата и општеството. Утврдувањето на концептот на просторната организација, уредувањето и користењето на територијата на Република Македонија зависи од развојот, структурните промени и просторната дистрибуција на населението.

Просторната разместеност и дистрибуција на населението, ја наметнува потребата од соодветна организација на различни активности кои претставуваат неопходни предуслови за нормално одвивање на животот на определена територија. Во тој контекст, проучувањето на населението, неговата динамика и структурните промени, треба да укаже на спецификите во демографскиот развој и нивното значење од аспект на организирање на просторот.

На просторот на Републиката евидентни се регионални диспропорции и нерамномерен развој. Ова, пред сè, е изразено преку разместувањето на населението и демографските тенденции во однос на природните потенцијали, развиеноста на стопанството, социјалните капацитети и инфраструктурната мрежа. Кон оваа состојба во голема мера придонесува и диспропорцијата помеѓу материјалното производство и степенот на развиеноста на јавните функции.

Демографскиот развој во Републиката покажува неколку карактеристични позитивни, но и негативни појави на кои треба да се влијае за да се реализираат бараните ефекти. Просечната стапката на наталитет бележи зголемување. Таа во 2009 год. изнесуваше 11,5 промили. Позитивните тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку стабилизирање и намалување на стапката на морталитет која во 2009 година изнесува 9.3%, додека пак имаме зголемување кај смртноста на доенчињата и малите деца изразено преку стапка изнесува 11.5 промили.

Забележителна негативна појава е нерамномерната распределба на популацијата во одделни региони и тенденцијата на натамошна поларизација. Имено, источните делови на Р. Македонија се карактеризираат со демографска стагнација, а западните со демографска експлозија. Во општините Гостивар, Дебар, Кичево, Струга и Тетово населението учествува со 14 % во вкупното население во Републиката и остварува стапка на природниот прираст во распон од 1,7 до 5,2 промили, со што се продлабочува јазот во регионалниот развој. Исто така, во општините со висок пораст на население се остварува низок бруто домашен производ по жител, со што уште повеќе се намалува можноста за подинамичен социо-економски развој на Републиката.

Изнесените демографски состојби наложија потреба во рамките на долгорочните насоки на популационата политика да се изработи национална стратегија. На почетокот од 2008 година беше донесена Стратегија за демографски развој на Република Македонија за периодот 2008-2015 година.

Оваа национална стратегија е во согласност како со другите национални стратегии во државата, така и со меѓународната правна рамка на ЕУ. Стратегијата го уважува правото на човекот за индивидуално однесување и избор, во контекст на основните права на сегашното и потребите на идното

население. Таа овозможува преку социо-економски развој да се создадат сеопфатни, одржливи и изедначени можности за развој на поединците.

Стратегијата за демографски развој ќе служи како основа за развој на националните акциони планови за демографски развој, во кои ќе се дефинираат специфични мерки и активности за остварување на стратешките цели и насоки содржани во оваа стратегија.

Стратегијата ќе овозможи во Република Македонија да се воспостават услови за одржлив демографски развој базиран врз подобар квалитет на животот и благосостојба за секој поединец и секое семејство, независно од местото на живеење, родовата, старосната и етничката припадност на граѓаните, уживајќи го притоа човековото право на индивидуален избор и однесување и имајќи ги предвид потребите на сегашните и идни генерации.

Оваа стратегија е насочена кон подобрување на квалитетот на човечкиот капитал, негов одржлив раст и рамномерна дистрибуција на човечкиот капитал на целата територија и зголемување на социјалната кохезија помеѓу различните групи на население во земјата.

3.3.1.1. Природно движење на населението

Природното движење на населението, анализирано преку показателите на наталитетот, морталитетот и природниот прираст, во 2009 година покажува поитивен тренд.

Табела 21. Природно движење на населението во Република Македонија

	2008	2009	2008/2009
Живородени	22.945	23.684	103.2
Умрени	18.982	19.060	100.4
Умрени доенчиња	223	226	101.3
Природен прираст	3.963	4624	116.7

Анализата за движењето на населението на ниво на општини базира на официјалните расположиви податоци за виталната статистика за 2009 година. Според објавените податоци, посматрано по општини, во 2009 година највисок природен пораст во однос на 2008 година во апсолутен износ од 1943 лица е присутен во главниот град на Републиката, потоа следат општините: Чаир (522), Сарај (461), Куманово (411), Тетово (388), Студеничани (330), Желино (280), Шуто Оризари (266), Аеродром (223) и Гази Баба (214) лица. Највисока стапка на природен прираст во 2008 година има општината Студеничани (17.4%), потоа следат: Арачиново (14.5%), Пласница (10.8%), Желино (10.6%), Чучер Сандево (9.8%), Зелениково (9.3%), Петровец (8.6%), Чашка (8%), Липково (7,7%), Василево (6%) и Долнени (5,5%). Негативни стапки се остварени во општините Дебарца, Старо Нагоричани, Новаци, Другово, Вранештица, Демир Хисар, Зрновци, Ресен, Чешиново-Облешево, Пехчево, М.Брод, Кратово, Пробиштип, Битола, Осломеј, Свети Николе, Кривогаштани, Ново Село, Дојран, Прилеп, Могила, Делчево, Богданци, Охрид, Крива Паланка, Берово, Ранковце, Лозово, Демир Капија, Вевчани, Зајас, Дојран, Делчево Босилово и Јегуновце.

Во триесет општини стапката се движи до 5%, а во останатите единаесет општини стапката се движи од 5% нагоре. Додека вкупната бројка на општини со негативни стапки изнесува триесет и пет општини.¹⁴

Стапките на природен прираст во 2009 година, во однос на 2008 бележи позитивен тренд. Најголемо релативно зголемување на стапките на природен прираст е присутно во општините: Берово, Винаца, Вранештица, Другово, Крушево, Лозово, Пласница, Ранковце, Чашка, Чучер Сандево. Најголемо релативно намалување се забележува во општините: Богданци, Босилово, Василево, Јегуновце, Могила, Новаци, Ново Село, Старо Нагоричани. потоа следи една група на општини (Арачиново, Брвеница, Вевчани, Велес, Делчево, Демир Капија, Дојран, Кавадарци, Кривогаштани, Петровец, Пехчево, Росоман, Струга, Центар Жупа, Чешиново-Облешево) кои што бележат релативно намалување.

Демографскиот развој во Републиката покажува неколку карактеристични појави на кои треба да се влијае за да се реализираат бараните ефекти. Стапката на наталитет во 2009 год. изнесуваше 11,5% додека во 2008 год. стапката изнесуваше 11,2%. Позитивните тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку стабилизирање на стапката на морталитет (околу 9.3%) и намалување на смртноста на доенчињата и малите деца која во 2009 година изразено преку стапка изнесува 11.7% што во однос на 2008 година изнесува 9.7% и бележиме зголемување од 2%.

На ниво на Р. Македонија стапката на наталитет во 2009 година изнесува 11,5 промили наспроти 11,2% промили во 2008 година. Стапката на морталитет во 2008 изнесува 9,3% додека во 2009 година исто така изнесува 9,3%, стапката на природен прираст бележи зголемување од 0,4 поени, во 2008 година таа изнесува 1,9%, а пак во 2009 година таа изнесува 2,3%.

**Табела 22. Природно движење на населението во Р. Македонија
(стапки во промили)**

	2008	2009
Живородени	11.2	11.5
Умрени	9.3	9.3
Природен прираст	1.9	2.3

Гледајќи по региони најмногу живородени има во Скопскиот регион со 7824 новороденчиња, после него следи Полошкиот регион со 3534. Негативен природен прираст имаме во Пелагонискиот и Источниот регион, додека во другите региони се забележува позитивен природен прираст. Региони со наголем прираст се Скопскиот и Полошкиот регион.

¹⁴Во публикуваните податоци за стапките на природен прираст по општини, за Градот Скопје е објавена единствена стапка без да се прикажат поединечните стапки за сите десет скопски општини.

Табела 23. Живородени, умрени лица, природен прираст по региони и според типот на населеното место во 2009 година

Региони	Живородени	Умрени	Природен прираст
Република Македонија	23684	19060	4624
град	13621	11201	2420
село	10063	7859	2204
Вардарски	1693	1613	80
град	1047	1058	-11
село	646	555	91
Источен	1800	1897	-97
град	1292	1011	281
село	508	886	-378
Југозападен	2122	1949	173
град	1086	917	169
село	1036	1032	4
Југоисточен	2018	1696	322
град	967	745	222
село	1051	951	100
Пелагониски	2627	2984	-357
град	1745	1898	-153
село	882	1086	-204
Полошки	3534	2298	1236
град	1123	807	316
село	2411	1491	920
Северноисточен	2066	1539	527
град	1254	833	421
село	812	706	106
Скопски	7824	5084	2740
град	5107	3932	1175
село	2717	1152	1565

Сџајки на наџалиџеџ

Во 2009 година во Република Македонија вкупно се родени 23.910 деца, од кои 23.684 живородени и 226 мртвородено дете, односно 11.7 мртвородени на 1000 живородени деца.

Во 2009 година, во споредба со 2008 година, бројот на живородени деца во Република Македонија е зголемен за 739 деца или за 3.2%.

Во структурата според полот, кај живородените деца машките имаат поголемо учество и тоа 52.1%, додека кај мртвородените исто така имаат поголемо учество имаат машките деца од 54.9%. Во структурата според пол, кај живородените деца машките имаат поголемо учество и тоа 52.1%, односно, на 100 живородени женски деца 108.8 се машки.

Според возраста на мајката, најголемо учество, односно 61.5% се живородени деца од мајки на возраст 20-29 години. Просечната возраст на мајката при вкупниот број на раѓања е 27.7 години, а 25.9 години на првите раѓања, односно бележи благ пораст во однос на минатата година. Генерациска година на раѓање на мајката која се појавува како најфреквентна при раѓањето на детето е 1982 година. За одбележување е и зголемениот број на раѓањата кај многу младо женско население. Во 2009 година регистрирани се 33 живородени деца од мајки на возраст под 15 години. Од податоците за местото на раѓањето и

стручната помош што им е укажана на родилката, може да се согледа состојбата на бројот на раѓањата во здравствена установа и со стручна помош. Процентот на живородени деца во 2009 година родени со стручна помош изнесува 99.5%.

Во 2009 година наталитетот варира од 22,2% во Студеничани до 5,2% во Осломеј, при што просечната стапка на наталитет за Р. Македонија изнесува 11,5%. Со највисок наталитет од 15 до 25% се јавуваат општините Студеничани, Пласница, Чашка Арачиново, Зелениково, Чучер Сандево, Петровец Долнени, Желино, наспроти нив најнизок наталитет од 5 до 8% имаат општините Другово, Лозово, Богданци, Делчево, Кратово, Зрновци, Ново Село, Зајас, Дебарца и Осломеј.

Во споредба со 2008 год. стапките на раѓање во 2009 година бележат големо опаѓање во општините (Новаци, Пехчево, Дебарца, Ново село, Јегуновце, Вевчани, Босилово, Богданци, Арачиново и Василево). Најголемо намалување во апсолутен износ е остварено во Пласница, потоа следат: Чашка, Росоман, Веница, Берово, Вранештица, Брвеница, Крушево, Карбинци, Пробиштип, Демир Хисар, Дојран и Штип.

Табела 24. Родени деца, живородени деца по пол, брачна состојба и место на раѓање во 2009 год.

Општина	Вк родени	Живородени							
		Вкупно живо- родени	пол		брачна состојба		во здрав- ствена установа	на друго место	
			машки	женски	во брак	вон брак		со стручна помош	без стручна помош
Република Македонија	23 910	23 684	12 340	11 344	20 792	2 892	23 620	18	46
Скопје	6 580	6 527	3 366	3 161	5 666	861	6 518	-	9
Аеродром	800	797	390	407	757	40	797	-	-
Бутел	507	499	257	242	457	42	498	-	1
Гази Баба	875	867	470	397	772	95	866	-	1
Ѓорче Петров	425	424	221	203	397	27	424	-	-
Карпош	599	594	299	295	554	40	592	-	2
Кисела Вода	589	582	280	302	538	44	581	-	1
Сарај	660	656	342	314	572	84	653	-	3
Центар	616	613	306	307	526	87	613	-	-
Чаир	1 051	1 037	537	500	867	170	1 037	-	-
Шуто Оризари	458	458	264	194	226	232	457	-	1
Арачиново	230	228	118	110	199	29	226	1	1
Берово	123	123	68	55	116	7	122	1	-
Битола	996	989	509	480	865	124	989	-	-
Богданци	70	67	32	35	64	3	67	-	-
Боговиње	338	336	185	151	301	35	334	-	2
Босилово	145	140	74	66	124	16	140	-	-
Брвеница	200	200	102	98	163	37	196	-	4
Валандово	128	125	64	61	119	6	124	1	-
Василево	177	177	80	97	153	24	177	-	-
Вевчани	24	24	11	13	24	-	24	-	-
Велес	620	614	314	300	549	65	614	-	-
Веница	196	196	117	79	174	22	195	-	1
Вранештица	12	12	7	5	11	1	12	-	-
Врапчиште	304	303	167	136	266	37	303	-	-
Гевгелија	269	265	146	119	253	12	265	-	-

Гостивар	784	779	406	373	694	85	778	1	-
Градско	47	47	24	23	39	8	47	-	-
Дебар	227	226	120	106	215	11	226	-	-
Дебарца	28	27	13	14	25	2	26	-	-
Делчево	134	133	66	67	118	15	133	-	-
Демир Капија	50	49	28	21	45	4	49	-	-
Демир Хисар	81	81	35	46	80	1	81	-	-
Дојран	38	38	15	23	38	-	38	-	-
Долнени	219	218	120	98	200	18	218	-	-
Другово	24	24	12	12	23	1	24	-	-
Желино	416	408	220	188	292	116	406	-	2
Зајас	67	66	35	31	56	10	66	-	-
Зелениково	81	80	36	44	76	4	80	-	-
Зрновци	22	22	11	11	20	2	22	-	-
Илинден	191	191	102	89	182	9	190	-	1
Јегуновце	110	110	54	56	92	18	109	-	1
Кавадарци	380	380	198	182	356	24	380	-	-
Карбинци	55	54	25	29	47	7	53	-	1
Кичево	283	280	141	139	249	31	280	-	-
Конче	36	36	15	21	34	2	36	-	-
Кочани	394	386	199	187	332	54	386	-	-
Кратово	77	77	46	31	72	5	77	-	-
Крива Паланка	213	210	115	95	188	22	210	-	-
Кривогаштан и	60	60	30	30	60	-	60	-	-
Крушево	141	139	71	68	134	5	138	-	1
Куманово	1 356	1 337	707	630	1 125	212	1 333	4	-
Липково	366	361	189	172	261	100	359	1	1
Лозово	21	21	9	12	21	-	21	-	-
Маврово и Ростуша	84	83	37	46	78	5	82	-	1
Македонска Каменица	69	68	39	29	64	4	68	-	-
Македонски Брод	76	75	36	39	75	-	75	-	-
Могила	81	79	38	41	78	1	79	-	-
Неготино	202	200	103	97	188	12	199	1	-
Новаци	39	38	20	18	36	2	38	-	-
Ново Село	77	77	38	39	75	2	77	-	-
Осломеј	56	55	24	31	48	7	55	-	-
Охрид	576	573	313	260	551	22	573	-	-
Петровец	148	143	73	70	117	26	143	-	-
Пехчево	44	44	22	22	43	1	44	-	-
Пласница	98	95	56	39	77	18	95	-	-
Прилеп	902	890	467	423	749	141	884	5	1
Пробиштип	153	152	77	75	149	3	152	-	-
Радовиш	379	374	188	186	329	45	374	-	-
Ранковце	42	40	18	22	33	7	40	-	-
Ресен	134	133	62	71	123	10	133	-	-
Росоман	54	53	28	25	51	2	53	-	-
Свети Николе	178	177	93	84	169	8	175	2	-
Сопиште	72	71	34	37	70	1	71	-	-
Старо Нагоричане	41	41	12	29	37	4	40	-	1

Струга	612	608	325	283	561	47	607	-	1
Струмица	724	719	383	336	592	127	719	-	-
Студеничани	428	422	210	212	389	33	419	-	3
Геоарце	214	214	111	103	150	64	213	-	1
Гетово	1 112	1 101	595	506	947	154	1 099	-	2
Центар Жупа	57	57	30	27	55	2	57	-	-
Чашка	156	152	76	76	138	14	140	1	1 1
Чешиново - Облешево	63	62	32	30	62	-	62	-	-
Чучер Ђ Сандево	165	162	84	78	152	10	162	-	-
Штип	561	560	314	246	485	75	560	-	-

Со цел да се добие поточна претстава за нивото на природното движење во поодделни поголеми простори на Република Македонија, во анализата, стапките на наталитет и морталитет се прикажани на ниво на региони според Номенклатурата на територијалните единици за статистика, НТЕС 3.

Во 2009 година, вкупниот број на живородени деца во Република Македонија изнесува 23.684. Од нив 52.1% се од машки, а 47.9% од женски пол. Според податоците на Државниот завод за статистика, во Република Македонија бројот на живородените деца во градските подрачја изнесува 13 621 деца или 57.5% од вкупниот број на живородени деца, наспроти 10 063 живородени деца или 42.5% во селските подрачја. Најголемо учество во однос на вкупниот број на раѓања по региони има Скопскиот со 33.0%, а најмало Вардарскиот регион со 7.1%.

Спирити на моршалииет

Врз смртноста како биолошки процес, човекот може да влијае во голема мерка меѓутоа не може да го запре. Доколку една земја има поразвиена и ефикасна здравствена заштита, што масовно го зафаќа населението и доколку тоа население е попросветено, дотолку смртноста е поретка.

Најопшт индикатор за нивото на смртноста на населението на една земја е општата стапка на морталитет, а паралелно се користи и индикаторот за смртноста на доенчиња.

Во 2009 година во Република Македонија бројот на умрените лица е зголемен за 0.4% во однос на претходната година и изнесува 19.060 умрени лица. Поголем број од умрените лица се од машки пол и тоа 10.040 или 52.7%. од вкупно умрените лица, што покажува дека е зголемен во однос на претходната година.

За одбележување е зголемениот број на умрени доенчиња за 24.7% во однос на минатата година и изнесува 278 умрени доенчиња. Учесството на умрените доенчиња во вкупно умрените лица изнесува 1.5% на 100 умрени лица.

Просечната возраст кај умрените од машки пол изнесува 68.6 години, односно 73.5 години кај лицата од женски пол, или за 4.9 години повисока просечна возраст се бележи кај жените. Во групацијата на умрени лица по возраст најголем број умрени лица се на возраст над 65 и повеќе години и тоа 14.126 или 74.1%, потоа од групацијата на возраст од 45 до 64 години умреле 3856 лица или 20,2%, од групацијата на возраст од 25 до 44 умреле 593 лица или

3.1% или пак од 0 до 24 и повеќе во Република Македонија умреле 523 лица или 2.7% од вкупно умрените лица во 2009 година.

Во првата група со релативно највисок морталитет спаѓаат: Старо Нагоричани 24,8%, Новаци 22,8%, Дебарца 21,2%, Другово 19,2%, Вранештица 18,6%, Демир Хисар 17,7%, М.Брод 16,2%, Ресен 15%, Чешиново-Облешево 15%, Могила 14,9%, Дојран 14,4%, Пехчево 14%, Демир Капија 13,7%, Зрновци 13,6%, Кривогаштани 13,5%, Росоман 13,3%, Карбинци 13,2%, Богданци 13%, Градско 12,7%, Прилеп 12,4%, Пробиштип 12,2%, Битола 12,1%, Ранковце 12,1%, Чашка 11,9%, Вевчани 11,6%, Ново Село 11,2%, Велес 11,1%, Охрид 11%, Кратово 10,9%, Свети Николе 10,7%, Берово 10,6%, Босилово 10,6%, Гевгелија 10,6%, Крушево 10,6%, Долнени 10,5%, Делчево 10,3%, Крива Паланка 10,3%, Јегуновце 10,2%, Штип 10,2%, Кочани 10,1%,

Во група со морталитет од 5 до 10% спаѓаат општините: Неготино 8,9%, Скопје 8,8%, Конче 8,7%, Куманово 8,7%, Винаца 8,6%, Зелениково 8,4%, Валандово 8,2%, Василево 8,2%, Петровец 8%, Тетово 8%, Илинден 7,8%, Кичево 7,6%, Боговиње 7,5%, М.Каменица 7,5%, Чучер Сандево 7,5%, Струга 7,2%, Маврово и Ростуша 7,1%, Теарце 7%, Гостивар 6,9%, Врапчиште 6,7%, Осломеј 6,3%, Дебар 6,1% и Зајас 5,7%,

Општини со најмала стапка на морталитет се Арачиново со стапка од 3,8% и општината Липково со стапка од 4,7%.

Според стапките на морталитет во 2009 во однос на 2008 година кај некои општини може да се забележи зголемување како што е случајот со Росоман 4,4%, Дојран 3,3%, Богданци 3,1%, Могила 2,9%, Демир Капија 2,2%, Демир Хисар 2,1%, Брвеница 2,1%, Старо Нагоричане 2%, додека намалување на морталитетот се забележува во Дебарца -4,5%, Пехчево -3,7%, Ранковце -3,5%, Лозово -2,9%, Крушево -2,8%, Вранешница -2,2%, Чучер Сандево -2%, Винаца -1,6%, Осломеј -1,3%, Арачиново -1,2%, Берово -1,2%, Вевчани -1,2%.

Во 2009 година умреле 19.060 лица, од кои 52.1% се од машки, а 47.9% од женски пол. Најголем број на умрени лица, се во Скопскиот регион (5084 или 26.7%), а најмал број во Североисточниот регион (1539 или 8.1%). Според возраста, 74.1% од умрените лица биле на возраст од 65 и повеќе години. Дури 57.9% од умрените лица починале од болести на циркулаторниот систем, а не е мал и бројот на починати лица кај кои како причина за смрт се јавуваат неоплазмите и тоа во 19.3%, па со 3.7% се застапени случаите кај кои причина за смрт се ендокрините, нутритивните и метаболичните болести.

Просечната возраст на мајката при вкупниот број на раѓања во градските подрачја изнесува 28.2 години наспроти 27.1 години во селските подрачја. Просечната возраст кај првите раѓања во градските подрачја изнесува 26.6 години наспроти 24.8 години во селските подрачја. При првото раѓање за 1.8 години е помлада мајката од селските подрачја.

Бројот на умрени лица во градските подрачја изнесува 11 201 лица или 58.8%, наспроти 7 859 умрени лица или 41.2% во селските подрачја. Во однос на претходната година се забележува зголемување од 0.3%.

Најголемо учество во однос на вкупниот број на раѓања по региони има Скопскиот со 33.0%, а најмало Вардарскиот регион со 7.1%. Според податоците на Државниот завод за статистика, во Република Македонија бројот на живородените деца во градските подрачја изнесува 13,621 деца или 57.5% од

вкупниот број на живородени деца, наспроти 10,063 живородени деца или 42.5% во селските подрачја.

Според податоците лани починале вкупно 278 новороденчиња, од кои 126 се машки, а 97 се женски. Најмогу од новороденчињата починале во Скопје, дури 66, а следејќи по општини во главниот град, исто така, млади животи прерано завршиле во Гази Баба 12, Кисела Вода 10 и Шуто Оризари 10.

Има пораст и на бројот на починати машки доенчиња и тоа во Скопје 38, Битола 13, Прилеп 9. Исто така, голем е и бројот на доенчиња кои починале веднаш по укажаната лекарска помош - дури 271.

Во однос на 2008 година забележано е зголемување од 1.3% кај живородените деца во градските подрачја, односно опаѓање од 1.8% во селските подрачја. Најголемо учество во однос на вкупниот број на раѓања по региони има Скопскиот со 33.1%, а најмало Вардарскиот регион со 7.2%.

Табела 25. Просечна возраст на умрените лица, 2009 година

Региони	Град Урбан	Село Рурал
Република Македонија	70,3	71,9
Вардарски	70.9	71,1
Источен	68.5	73,9
Југозападен	69.8	73
Југоисточен	70,3	72,4
Пелагониски	71,7	74,5
Полошки	69,4	71,2
Североисточен	69,1	73
Скопски	70,4	67

Од табелата можеме да забележиме дека просечната возраст на умрени лица во 2009 година во Република Македонија е 70,3 години, додека по региони во градските средини со најголема просечна возраст на умрени лица е Пелагонискиот регион со 71.7 години исто така и во селските средини со 74.5 години. Региони со најмала просечна возраст се Источниот регион со просечна возраст од 68.5 години, додека во селските средини најмала просечна возраст има Скопскиот регион со 67 години. Просечната возраст на умрените лица во градските подрачја изнесува 70.3 години наспроти 71,9 години во селските, или за 1.6 години поголема старост имаат лицата умрени во селските подрачја.

3.3.1.2. Миграции

Миграциите на населението претставуваат еден од најзначајните, најраспространетите, најтрајните и најуниверзалните феномени на современиот свет. Меѓутоа, и покрај универзалноста, преселувањето во различни подрачја има различни специфичности, кои произлегуваат од посебните економски, социјални, демографски и политички услови. Трајноста е посебна карактеристика на оваа појава, означувајќи ги миграциите како интересен феномен, односно, тие се одвиваат во текот на повеќе децении без поголеми амплитуди и со мали изгледи да се спречат или изменат со вештачки мерки. Тоа не значи дека организирана акција на општествената заедница е без влијание и непотребна. Економската, социјалната и демографската политика, ако неможат да го задржат населението во автохтоната средина, можат да направат многу за адаптација на доселеното население во новата средина. Политиката може

посебно да влијае врз успорувањето на динамиката на миграциските процеси. Сите планови на стопанскиот развој, инвестициони програми, останатите мерки на економската политика и законите за општественото уредување мора да водат повеќе сметка за последиците на и онака самостојните миграциони движења.

Механичките промени кај населението изразени преку миграционите движења, особено се одразуваат негативно во случаевите на мали подрачја. Тие влијаат на вкупниот број жители како и на структурните карактеристики на населението, а имплицираат краткорочни и долгорочни последици.

Миграционото салдо во државата во 2009 година е негативно. Имено вкупниот број на доселени лица изнесува 8044, додека вкупниот број на отселени изнесува 8554 што претставува негативно салдо од -510 лице кои што се отселиле од Р. Македонија.

Табела 26. Миграциони движења во Р. Македонија

Доселени		Отселени		Миграционо салдо	
2008	2009	2008	2009	2008	2009
9183	8044	9704	8554	-521	-510

Од табелата може да се заклучи дека миграционото салдо во Р. Македонија во 2008 и во 2009 година е негативно.

Од вкупниот број доселени лица, 6278 се внатрешни имигранти, односно доселени од друга општина, 1507 се лица доселени од друго место во иста општина, додека пак 259 лица се надворешни имигранти доселени граѓани во Република Македонија од други држави. Во вкупниот број 8044 отселени лица, 7785 се внатрешни емигранти, а 259 лица се надворешни емигранти.

Посматрано по општини миграционото негативно салдо е најголемо во општина Охрид (-397) и општина Гостивар (-82). Пониско миграционо салдо во распон од 1 до 100 лица е евидентирано во 79 општини. Според тоа може да се заклучи дека во најголем број општини присутна е појавата на поголем број отселувања во однос на бројот на доселени лица.

Позитивното миграционо салдо во најголем број е присутно во скопските општини: Карпош (151), Центар (149), Кисела Вода (142), Аеродром (112), Ресен (109), Ѓорче Петров (87). Во останатите општини позитивното салдо на мигранти се движи во распон од 1 до 46.

Анализата на механичкото движење на ниво на статистички региони ги бележи податоците за внатрешните миграции (преселбите во рамките на статистичкиот регион) кои покажуваат дека, вообичаено, поголем е бројот на преселби од село во град отколку од град во село.

Салдото на надворешните миграции (разлика помеѓу доселувањата во регионот и отселувањата од регионот) покажува висок прилив на лица во Скопскиот регион и тоа претежно во градскиот дел. Позитивно салдо се забележува во Пелагонискиот (и тоа повеќе во селските средини), додека во Вардарскиот, Југоисточниот, Полошкиот, Североисточниот, Југозападниот и Источниот регион салдото е негативно.

Табела 27. Салдо на надворешни миграции доселени и отселени во и од регионот и според типот на населеното место во 2009 год.

Миграционо салдо	Република Македонија	Вардарски	Источен	Југозападен	Југоисточен	Пелагониски	Полошки	Североисточен	Скопски
Вкупно	467	-60	-193	-474	-17	109	-66	-34	1202
Град	383	-76	-130	-359	-39	3	-56	-48	1088
Село	84	16	-63	-115	22	106	-10	14	114

Податоците за внатрешните миграции (преселбите во рамките на статистичкиот регион) покажуваат дека, вообичаено, поголем е бројот на преселби од село во град, отколку од град во село. Најголемо учество во вкупните миграции село-град има Североисточниот регион со 41.1%, а најмало учество од 22.1% има Полошкиот регион. Карактеристично за Скопскиот регион е тоа што се забележува помал број на преселби од село во град (34.7%), отколку од град во село (44.7%).

Салдото на надворешните миграции (разлика помеѓу доселувањата во регионот и отселувањата од регионот) е најголемо во Скопскиот регион 1088 лица и тоа претежно во градскиот дел.

Табела 28. Село-град, град-село, меѓуградски и меѓуселски миграции

Регион	Вкупно	Град-село	Село-град	Меѓуградски	Меѓуселски
Република Македонија	3845	866	1313	469	1197
Вардарски	461	108	182	70	101
Источен	566	122	224	117	103
Југозападен	579	98	163	136	182
Југоисточен	462	68	142	42	210
Пелагониски	574	139	202	82	151
Полошки	408	63	90	16	239
Североисточен	533	151	219	6	157
Скопски	262	117	91	-	54

Табела 29. Доселени и отселени во и од регионот во 2009 год.

	Република Македонија	Вардарски	Источен	Југозападен	Југоисточен	Пелагониски	Полошки	Североисточен	Скопски
Доселени	4440	360	279	503	246	509	378	308	1857
Отселени	3973	420	472	977	263	400	444	342	655
Миграционо салдо	471	-60	-193	-474	-17	109	-66	-34	1202

Во Р. Македонија во 2009 година се доселиле од други држави 259 лица, а се отселиле во други држави 769 лице и има негативно миграционо салдо.

Од табелата може да се види дека во Југозападниот регион имаме најголемо негативно миграционо салдо потоа следи Источниот регион додека најголемо позитивно миграционо салдо се забележува најголемо во Скопскиот регион потоа следи Пелагонискиот регион.

3.3.1.3. Територијална диспозиција на населението

Ваквите природни и механички движења на населението придонесуваат за негова нерамномерна територијална разместеност и концентрација. Учесството на населението по општини во вкупното население во Републиката, покажува дека повеќе од една четвртина (25,8%) од населението е

концентрирано во Скопје или вкупно 530.249 жители (во овој број се вклучени и жителите од Сопиште).

Според процената на населението објавена во статистичката публикација "Статистички преглед 663" на крајот на месец декември 2009 година се проценува дека во Република Македонија вкупната популација ќе достигне бројка од 2.052.722 жители. Од нив околу 15,2% или 314.374 се жители кои според "Статистичкиот преглед" припаѓаат на групата Скопје-останат дел и Сопиште¹⁵, додека дистрибуцијата на населението во другите општини изнесува: Гази Баба (75.589), Ѓорче Петров (41.775), Карпош (60.298), Сарај (38.222).

Од другите општини во Републиката, со релативно повисоко учество се издвојуваат четири: Куманово (107.211), Битола (93.646), Гостивар (82.469), и Тетово (89.513) во кои е концентрирано 18,2% од вкупното население, или во наведените четири општини и градот Скопје живее околу 44% од населението во земјата.

Општини со најмал број на жители се следните: Вранештица (1282), Вевчани (2495), Лозово (2637), Другово (3004), Зрновци (3149), Дојран (3337), Новаци (3405), Конче (3559), Градско (3629), Ранковце (3873). Овие општини заедно учествуваат со околу 1.5% во вкупната популација во Република Македонија во 2008 година според проценка на населението на крајот на 2009 година.

Во останатите општини процентната застапеност на населението е различна, при што со структурно учество од 2 до 5.2% се издвојуваат 10 општини, и тоа: Куманово, Велес, Битола, Прилеп, Тетово, Охрид, Гостивар, Штип, Струга, Струмица. Потоа следат 14 општини со процентна застапеност на населението од 1 до 2%. Со најмал процент на учество се јавуваат најголем број општини.

Табела 30. Општини групирани по бројот на жители

Ред. бр.	Број на жители по групи	Општини во Република Македонија
1	0-5000	Вранештица, Вевчани, Лозово, Другово, Зрновци, Дојран, Новаци, Конче, Градско, Ранковце, Карбинци, Росоман, Демир, Капија, Зелениково, Старо Нагоричани, Пласница, Дебарца
2	5001-10.000	Пехчево, Кривогаштани, Могила, М.Брод, Центар Жупа Чешиново-Облешево, Чашка, М.Каменица, Петровец, Богданци, Маврово и Ростуша, Демир Хисар, Чучер Сандево, Крушево Кратово,
3	10.001-30.000	Осломеј, Јегуновце, Ново Село, Зајас, Валандово, Арачиново, Василево, Берово, Долнени, Босилово, Пробиштип, Ресен, Брвеница, Илинден, Делчево, Свети Николе, Студеничани, Неготино, Винаца, Дебар, Крива Паланка, Теарце, Гевгелија, Желино, Врапчиште, Радовиш, Липково,
4	30.001-50.000	Боговиње, Кичево, Сарај, Кочани, Кавадарци, Ѓорче Петров, Штип
5	50.001-100.000	Велес, Охрид, Струмица, Карпош, Струга, Гази Баба, Прилеп, Гостивар, Тетово, Битола
6	над 100.001	Куманово, Скопје

Според табеларниот преглед на општини по групиран број на жители може да се заклучи дека само две општини, Куманово и Скопје (како посебна заедница на десет општини), имаат популација над 100.000 жители, додека најголем број на општини припаѓаат на третата група со број на жители од 10.001 до 30.000.

3.3.2. Урбанизација и систем на населби

Урбанизацијата како комплексен процес сеуште се карактеризира со евидентни разлики во развојот помеѓу урбаните и руралните населби. Активностите иницирани со Законот за рамномерен регионален развој, Стратегијата за регионален развој и Програмите за развој на секој плански регион, финансирани од буџетот на Република Македонија и менаџирани од Бирото за регионален развој се сè поинтензивни. Регионалниот карактер на овие активности позитивно се одразува врз развојот на општините, давајќи им подеднакви можност за подготовка на проекти, аплицирање и реализација на истите и на руралните населби. Во таа смисла ова би можеле да претставуваат фактори кои ќе придонесат кон порамномерен урбан развој. Влијанието на градските населби врз опкружувањето сеуште е актуелен и пропорционален на големината, степенот на економски развој на населбата, како и местото и улогата во системот на населби. Поради тоа сеуште е актуелна неусогласеноста помеѓу порастот на нивото на урбанизираност (искажан преку високо ниво на популациска концентрација во урбаните центри) и динамиката на стопанскиот развој и достигнатото ниво на економска развиеност. Овој расчекор претставува основна причина поради која процесот на урбанизација не претставува, во сите сегменти, позитивен влијателен фактор на вкупниот развој.

Значително влијание врз процесот на урбанизација секако имаат актуелните општествени промени низ основните компоненти: демографската, економската, функционалната и просторно-физичката. Сеуште, најзначајните промени најсилно и непосредно се манифестираат преку промените во центрите со висока популациска концентрација, економска моќ и функционална и инфраструктурна екипираност.

Нивото на животниот стандард достигнато во 2009 год. може да се проследи низ следните индикатори:

- стапка на наталитет (2009 год.);- 11.5 ‰;
- стапка на морталитет (2009 год.);- 9.3 ‰;
- стапка на природен прираст - 2.3 ‰;
- здравствен стандард 2,5 лекари/1000 жители (2008 год.);
- станбена површина по жител. (2009 год.)- 25, 51 м².

Компарацијата на овие индикатори со соодветните за 2008 година, укажуваат многу мал пораст на стапката на наталитет (0,3 ‰), непроменета стапката на морталитет и мал пораст на природниот прираст (за 0,4 ‰). Кај здравствениот стандард не се достапни понови податоци, додека кај станбениот стандард има незначително зголемување (0,2 м²/жител).

¹⁵ Извор: "Процена на населението на 30.06.2009 и 31.12.2009, Статистички преглед 663", јули 2010. Во публикацијата не се дадени податоци за општините Аеродром, Бутел, Центар, Чаир и Шуто Оризари. Податоците кои се однесуваат на наведените општини се прикажани групно како Скопје-останат дел и Сопиште. Во оваа група на општини се вклучени и податоците за проценетото население во општината Сопиште заради непостоење на техничка можност да се направи агрегирање на податоците.

И покрај препораките за ограничување на развојот на градовите во рамките на постојните урбани опфати, кои се потврдени и со законските определби за заштита на земјоделското земјиште од висока категорија, сепак тенденциите за ширење на градските населби сеуште се актуелни. Овие тенденции се изразени во развојот на сите градови - и на големите, но и на средните и малите. Имплементацијата на донесениот Закон за постапување со бесправно изградените објекти која ќе резултира со легализација на дел од објектите, значително ќе влијае врз проширување на урбаните подрачја на градовите, доколку се легализираат бесправните локалитети кои се наоѓаат на контактните простори на градовите.

Воведувањето на пазарната економија, резултирало со значителни промени во стопанството кои се се поевидентни. Но сепак и во овие услови, поврзаноста и условеноста на економската развиеност и степенот на урбанизираност е една од основните законитости во развојот. Недостатокот на соодветни податоци и непостоењето на континуитет во нивно објавување, односно измени во методологијата на објавување, не даваат можност за меѓусебна споредба и анализа врз основа на која би можеле да се согледуваат трендовите, влијанијата и меѓусебната корелација на овие битни индикатори за процесот на урбанизација. Стопанскиот развој и достигнатото ниво на економска развиеност во овој период сè уште манифестираат неусогласеност со нивото на урбанизација и урбан развој. Поради тоа, потребно е вклучување на дополнителни индикатори за урбаниот развој за согледување на меѓузависностите на овие два процеси. Во таа смисла, особено значаен индикатор е планирањето и уредувањето на просторот, како предуслов за негова урбанизација. Овој индикатор се следи низ повеќе параметри, како: интензитетот и обемот на активности за изработка, донесување и спроведување на соодветна планска, стратешка документација.

Приватниот капитал освен кон големите градови, се повеќе се насочува и кон помалите градови и посебно, периурбаните зони, како и рурални простори со компаративни предности за развој.

Урбанизирањето на овие простори е непосредно условено од потребата за обезбедување на соодветна инфраструктура, услуги и други содржини од општествен стандард. Но, голем дел од овие подрачја не се опфатени со просторно-планска документација, поради што од особено значење е изработката на документација, како основа за нивниот одржлив развој, организација, уредување и заштита и усогласување со стратешките интереси на локално, регионално и национално ниво.

Локалната самоуправа се повеќе ја зајакнува улогата на значаен фактор во развојот на локално ниво, но и мошне значајна на регионално и државно ниво. Поради тоа, успешното менаџирање, е поврзано и со потребата од донесување на издржани годишни програми за изработка на планска документација на ЕЛС, како основна алатка и механизам за реализација на стратешките цели на развојот. Изработката и донесувањето, а особено имплементирање на планската документација е законска обврска на локалната самоуправа, која во голема мера зависи од квалитетот на локалните програми за развој, расположивиот буџет на општините и можноста за привлекување на инвестиции.

Врз основа на добиените податоци од извештајните единици, активностите на одделни општини во изработка, донесување и спроведување на планската документација, во текот на 2010 изготвен е прегледот кој следува:

Табела 31. Урбанистичко-планска документација усвоена во текот на 2010 год.

бр.	општина	Вид на урбанистички план/документација													
		ГУП - нов површина (ха)	ГУП - измена и дополна површина (ха)	ДУП - нов површина (ха)	ДУП - измена и дополна површина (ха)	УП вон населено место површина (ха)	УП за село површина (ха)	ДУПД површина (ха)	ЛУПД површина (ха)						
1	Аеродром			7	123,85	2	35,98						6	19,75	
2	Битола	1	9	7	13,71	4	97,61		1	10			19	19,3	
3	Демир Капија												3	4	
4	Дебарца							1	3,15				4	5,43	
5	Другово												1	0,05	
6	Гази Баба			6	115,16	1	1,04	1	1,7						
7	Гостивар			10	72,68			1	0,2						
8	Велес			4	19,59								15	1	
9	Виница							1	0,18						
10	Ресен		1	7,65				2	17,51						
11	Тетово	1	7,99	8	92,02										
12	Чашка									1	34,34				
13	Чешиново Облешево												6	0,6	
14	Илинден							1	59,03						
15	Кисела Вода			2											
16	Кочани	1	17,8					1	25,3						
17	Конче							1	20						
18	Крива Паланка												7	10	
19	Македонски Брод			1	24					1	1				
20	Прилеп			3	114,06										
21	Штип			1	16,93	1	6,93								
	ВКУПНО:	3	34,79	17	7,65	49	592	8	141,6	9	127,07	3	45,34	61	60,15

Табеларниот приказ на динамиката и интензитетот на изработка и донесување на планска документација ги потврдува прогнозите и очекувањата од минатата година. Имено, со измените во Законот за просторно и урбанистичко планирање се создаде можност за планирање на подрачја од локален интерес со Локална урбанистичка планска документација, за која комплетната процедура се реализира во ЕЛС. Овој тип на документација, кој овозможува завршување на административните процедури во многу пократок временски рок во однос на оној предвиден за урбанистичките планови; стана многу актуелен за реализација на активности на општините и локалните, а поретко и странски инвеститори. ЛУПД во текот на 2010 г. беше најчест тип на документација која се бараше и изготвуваше, што всушност го покажува и табеларниот приказ, каде доминираат донесените ЛУПД во сите општини кои имаат доставени податоци. Најголем број изработени ЛУПД има во општините Битола и Гостивар. Интензивни активности, како и секоја година има и на ниво на деталното планирање (ДУП-ови), а со најмал интензитет, повторно се одвива изработката на урбанистичките планови за селата и градовите.

Табела 32. Новоурбанизиран површина во текот на 2010 год.

Општина	Во градски населби и општински центри(ха)	Бонитет на земјиште (класа)	Во селски населби (ха)	Бонитет на земјиште (класа)
Битола	12,61			
Девбарца	50			
Демир Капија	3,83	4		
Илинден	11,13			
Кочани	25,3	1 - 3		
Крива Паланка	8			
Кисела Вода	606			
Липково	0,3			
Прилеп			12,91	
ВКУПНО:	717,17		12,91	

Една од клучните определби на Просторниот план на Р. Македонија е при изработка на планови од пониско ниво површините за сите урбани функции да се обезбедуваат во рамките на постојните плански опфати и зафаќањето на нови површини да биде исклучиво на земјиште од послаби бонитетни класи.

Според доставените извештаи, само во 9 општини е регистрирано трансформирање на земјоделско земјиште во градежно. Притоа, најголем дел од новоурбанизираната површина (606 ха, од вкупно 717) се однесува на проширување на урбаните опфати во населбите во општина Кисела Вода. Останатите општини (извештајни единици) најчесто не даваат одговор на ова прашање, што го покажува и искуството од минатите години или пак доставуваат непотполни податоци, врз основа на кои не е можна посериозна анализа на состојбите, тенденциите и трендовите во пренамена на земјиштето.

Зафаќањето на нови (особено висококвалитетни обработливи) површини, треба да ги почитува националните и стратешки определби базирани на принципите на одржлив развој и заштита на земјоделското земјиште како необновлив ресурс.

Табела 33. Урбанистичко-планска документација во тек на изработка/ донесување

Урбанистичко-планска документација во процедура на изработка /усвојување																	
бр.	општина	ГУП - нов	површина	ГУП - измена и дополна	површина	ДУП - нов	површина (ха)	ДУП - измена и дополна	површина (ха)	УП вон населено место	површина (ха)	УП за село					
													површина (ха)	ДУПД	површина (ха)	ЛУПД	површина (ха)
1	Битола	2	107,32			42	285,39			13	204,4						
2	Брвеница									2	411						
3	Демир Капија							1	1,6	3	1,92	1	25,14		1	0,35	
4	Долнени					1						1					
5	Другово									1	1,24	5	68,64			1	0,02
6	Гази Баба					13	520,19			3	349,9	2	7,5				
7	Гостивар			1	120	19	212,09					3					

8	Велес			4	29,16			3	42,84						
9	Виница							2	18,34	2	68				
10	Ресен			1											
11	Сарај							1	12,25						
12	Старо Нагоричане							2	21						
13	Тетово			8	50,15										
14	Центар Жупа			1	10			1	8,5	2	83				
15	Чашка							1	74,5			2	0,43		
16	Илинден							1	209,6						
17	Јагуновце							1	31						
18	Кисела Вода			3											
19	Кочани							2	55						
20	Конче							1	10						
21	Крива Паланка	2	582,5	2				1							
22	Липково									7	31				
23	Лозово							1	6,34						
24	Македонски Брод			1	44										
25	Прилеп			5	37,29			2	0,63	1	4,26				
	ВКУПНО:	4	689,82	1	120	100	1159,1	1	1,6	35	923,4	30	822,63	4	0,8

Во однос на планската документација кој е во процедура на донесување, доминираат деталните планови, што е очекувана состојба, бидејќи деталните планови се последно, но најдетално ниво на планирање врз основа на кое се реализираат инвестициските активности.

Веднаш по деталното планирање, следуваат урбанистичките планови за надвор од населените места како потребен инструмент за реализација на иницијативите на ЕЛС и домашни и странски инвеститори. Поради сè поинтензивната ориентација на националното и локалното стопанство кон мали и средни бизниси и локални и странски инвестиции, се очекува ваквите трендови да продолжат со значаен интензитет и во периодот кој доаѓа. Оваа година, за прв пат во процедура на донесување има и голем број Урбанистички планови за села, што веројатно значи дека и на ова поле веќе се јавуваат сериозно иницијативи за покривање на руралните населби со планска документација, како неопходен инструмент за развој. ЛУПД е малку застапена во категоријата плански документи во процедура на донесување, но само поради фактот што процедурата трае доста кратко и најголем дел од документацијата се донесува во истата календарска година во која е и изготвена.

Покриеноста на територијата на Република Македонија со планска документација е сè уште на незадоволително ниво. Една од основните причини за ваквите состојби е недостаток на инвестиции на локално ниво, но исто така и долготрајноста и комплексноста на процедурите за донесување на плановите. Во однос на реализација на планските решенија, покрај отсуство на официјални податоци, може да се констатира ниско ниво на реализација на планските решенија, како и отстапувања од истите.

3.3.3. Уредување на селскиите населби и подрачја

Развојот на селските населби и подрачја, се одвивал во услови на доминантно влијание на урбаните центри и процесите на деаграризација и

дерурализација. Основни карактеристики во развојот се постојани промени во бројот и структурата на населението, искажани преку намалување на вкупната популација и бројот на аграрното население. Овие процеси се најевидентни во категоријата ридско-планински и села во пограничните подрачја, како и кај дел од рамнинските села, а се манифестираат преку: намалување на бројот на населбите со постојано население; зголемување на бројот на мали населби до 100 жители; намалување на бројот на селското и аграрното население; зголемена виталност на населбите со повеќе од 2000 жители.

Појдовна основа за развој и унапредување на квалитетот на живеењето во селските подрачја претставуваат интегралниот и полифункционалниот пристап. Приоритетна задача претставува целосното активирање на расположивите потенцијали кои ќе бидат искористени за создавање на систем за ефикасно организирано пазарно стопанисување.

Преку селективен пристап во примената на стимулативните мерки, водечката улога во развојот ќе ја имаат селските домаќинства економски и организационо подготвени за натамошно унапредување и зголемување на производството и квалитативното подобрување на животните услови во руралната средина.

Развојниот концепт, кој подразбира квалитативна трансформација на селото, налага сеопфатна општествено координирана активност насочена кон: целосна институционална и организациона интеграција, инфраструктурно, пред се сообраќајно поврзување на селските населби во мрежата на населените места и непосредно поврзување со државните институции и стопанските субјекти со цел да се поттикне и унапреди производството, комплексот на терцијарните дејности, функциите од општествениот стандард и квалитетот на живеењето во селските населби и да се зголеми степенот на вработеноста на селското население.

Приоритетна задача претставува целосното активирање на потенцијалите релевантни за развојот на стопанството, подобрувањето на животните и работните услови и трајното мотивирање на населението за опстанок во матичната средина. Реализацијата ќе се одвива преку создавање на пазарни услови на стопанисување чии главни носители ќе бидат селските домаќинства способни да обезбедат акумулација за репродукција и зголемување на производните активности и унапредување на условите за живеење во руралната средина.

Последните неколку години, пазарното стопанисување иако постепено, доведува до позитивни промени во насока на поттикнување на развојот на руралните подрачја и населби кои поседуваат одредени ресурси за развој на стопанството, туризмот и други дејности. Особено се актуелни населбите кои нудат атрибути за развој на алтернативните видови на туризам, кои се атрактивни за потенцијалните инвеститори (домашни и странски) и особено интересни за посетителите.

Во контекст на тоа се и податоците добиени од дел од извештајните единици. Иако доста скромни, во однос на минатите години (добиени се податоци само од 10 општини), податоците добиени од извештајните единици, укажуваат дека инвестициите воглавно се насочени кон активности од доменот на инфраструктурата, што е и очекувано, бидејќи една од основните проблеми и пречки во развојот на руралните подрачја е токму ниското ниво на инфраструктурна опременост. Реализираните активности во најголем дел се однесуваат на изградба на локални патишта и улици, а сосем малку се

инвестирало во изведба на комунална инфраструктура (еден колектор во с. Брвеница, електрични столбови во с. Милетино-општина Брвеница и едно спортско игралиште исто така во с. Милетино, општина Брвеница.

Нешто побогати се добиените податоци кои се однесуваат на изготвени проекти за развој на руралните подрачја. Тука доминираат стратешките документи:

- Стратегија за развој на рурален туризам - општина Чешиново-Облешево,
- Подстратегија за рурален развој на општина Чашка (2011-2015) и општина Липково,
- Подстратегија за одржлив земјоделски и рурален развој на општина Кавадарци,
- Стратегија за ЛЕР на мини регионот Зелениково-Петровец (општина Петровец).

Во неколку општини се изготвени и проекти за изградба на локални патишта и улици, партерно уредување на зелен пазар во с. Кривогаштани и проект за водоснабдување на спортско-рекреативниот центар Пониква - општина Кочани и Пробиштип).

3.3.4. Домување

Домувањето општо, а станбената изградба посебно, претставува важна компонента на социјалниот и општо-стопанскиот развој, организација и уредување на просторот и подигнување на животниот стандард на населението.

Станот со својата околина претставува животна средина, која по должината на траење и користење во човековиот живот и по непосредното делување на човекот, врши пресудно влијание на неговата физиолошка сфера, неговата психа и неговиот емоционален живот.

Со предвидувањата согласно ППРМ до планскиот период до 2020 год. вкупниот број на станови на територијата на РМ треба да изнесува 725.076 стана. За реализација на прогнозираните станбени потреби се предвидува просечна корисна станбена површина од 16.355.700м² и 3,4 члена просечен број на членови на едно домаќинство. За обезбедување на потребниот станбен простор се поаѓа од стандардите 20-25 м² /жител во зависност од типот на населбата, 40-80м²/стан, 100% опременост на станот со инсталации и подполно елиминирање на субстандардниот станбен фонд.

Станбената политика како долгорочна стратешка задача треба да овозможи лесна достапност на становите и обезбедување на квалитетен станбен фонд за потребите на граѓаните на Републиката.

За постигнување на позитивен резултат во областа на домувањето донесен е Закон за домување -пречистен текст од 20-6-2003год како и измена дополна на законот (Сл. Весник бр.13/0год., бр57/10, бр36/11). што се однесува пак за сузбивање на бесправната градба е донесена соодветна законска регулатива(Закон за постапување со диви градби бр. 23/2011, Закон за изменување и дополнување на закон за постапување со диво градби бр.54/2011, Правилник за стандарди за вклопување на бесправни објекти во урбанистичко планска документација бр.56/2011).

Евиденцирани промени во проспорниот јануари-декември 2010 година

Според податоците од општините направени се согледувања на динамика на градење на објекти од областа на домувањето на територијата на Република Македонија по општини во период јануари-декември 2010 год.

Град Скопје

1. Општина Аеродром: евидентирани се (17) ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (11) во станбени згради (Реонски Центар УЕ А(2) со социјален статус, Индустриска зона УЕ Б (1), лок. Горно Лисиче УЕА (8) со П+6+ПК
 - со одобрение за градба (6) станбени куќи
 - без одобрение за градба нема евидентирано цели објекти има изградено само доградби, настрешници, балкони, огради¹⁶.
2. Општина Гази Баба: евидентирани се (65) ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба 1 станбена зграда во Керамидница
 - со одобрение за градба (50) станбени куќи и тоа во с. Стајковци(11) нас. Ченто(5), с. Инџиково(4), с. Трубарево(18), с. Јурумлери(4), с. Идризово(2), с. Црешево (1), с. Страчинци(3); с. Винче (1), с. Раштак (1) со вкупна површина на градба од 6595м²;
 - без одобрение за градба (14) станбени куќи и тоа во с. Стајковци (1), с. Јурумлери(1), с. Маџари(5), с. Раштак(1), нас. Ченто(3), с. Инџиков (1) с. Црешево(1), с. Идризово; со вкупна површина на градба од 880м²;
3. Општина Горче Петров: евидентирани се (147) ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (85) станбени куќи од кои 25 се во селата (с. Волково(15), с. Ново Село(2), с. Орман(6), Кучково(2);
 - без одобрение за градба (3) станбени згради
 - без одобрение за градба (59) станбени куќи
4. Општина Чаир: евидентирани се вкупно (144) ново изградени објекти
 - со одобрение за градба (4) станбени згради
 - со одобрение за градба (17) доградби, надградби и поткровја
 - без одобрение за градба (123) станбени куќи
5. Општина Сарај: евидентирани се вкупно (14) ново изградени објект:
 - со одобрение за градба (14) станбени куќи и тоа во с. Кондово(1), с. Грчец(4), с. Матка(2), с. Шишево(2), с. Глумово(1), с. Семениште(2) и Сарај(2).
-
6. Општина Битола: евидентирани се (51) ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (18) во станбени згради
 - со одобрение за градба (27) станбена куќи и тоа(12) со П+1 и (15) со П+1+ПК
 - без одобрение за градба (6) станбени куќи
7. Општина Брвеница евидентирани се (15) ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (15) станбени куќи
8. Општина Василево: евидентирани се (23) ново изградени објекти:

¹⁶ нема податок

- со одобрение за градба (23) станбени куќи во, с. Сушево (1), с.Доброшинци (1), Пиперево(4), с. Владевци(2), с. Василево(10) с. Радичево(3), с. Градошорци(2), с. Ангелци(1)
9. Општина Велес: евидентирани се (113) ново изградени објекти
- со одобрение за градба во станбени куќи со вкупна П=4681м²;
10. Општина Винаца: евидентирани се (11)ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (5) станбени куќи во (Винаца (4)со П=330м², с. Јакимово(1) со П=100м²;
 - без одобрение за градба (6) станбени куќи во (Винаца (5)со П=416м², с. Лески (1)со П=103м²;
11. Општина Гостивар: евидентирани се (64) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба(3) станбени згради и (61) станбени куќи
 - со одобрение за градба (61) станбени куќи
12. Општина Дебарца: евидентирани се (35) ново изградени објекти:
- без одобрение за градба (15) викенд куќи изградени и (20) *викенд* куќи во тек на градење.
13. Општина Демир Капија: евидентирани се (3) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (3)станбени куќи во (Демир Капија(2), с. Корешница (1)
14. Општина Другово: евидентирани се (1) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (1), станбена куќа, и тоа во с. Србјани(1),
15. Општина Желино: евидентирани се (76) ново изградени објекти.
- со одобрение за градба (69)станбени куќи во (с. Желино (20), с.Стримница(16), с.Групчин(9), с.Палатица(11), с.Требош(13);
 - без одобрение за градба во(7) станбени куќи во(с.Желино(3), с.Стримница(2), с.Палатица(2);
16. Општина Зрновци: евидентирани се(2) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (2) во станбени куќи (с. Зрновци ;
17. Општина Илинден:евидентирани се (62) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (53)станбени куќи
 - без одобрение за градба во(9) станбени куќи и тоа во с. Илинден(3), Кадино(4), с. Марино(2)
18. Општина Кавадраци: евидентирани се(35) ново изградени објекти
- со одобрение за градба (1) станбена зграда;
 - со одобрение за градба (7) станбени куќи
 - со одобрение за градба (8) (доградби и надградби);
 - без одобрение за градба (19) доградби и надградби;
19. Општина Карбинци: евидентирани се (17) ново изградени објекти
- без одобрение за градба во(17) станбени куќи и тоа во с. Таринци(2), Карабинци(3), с. Крупиште(1), Калаузлија(4), Прналија(2), с. Радање (5)
20. Општина Конче: евидентирани се (38) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (3) станбени куќи
 - без одобрение за градба (35) станбени куќи (с. Конче, Долни Липовиќ, Ракитец, Дедино);
21. Општина Кочани: евидентирани се (38)вкупно ново изградени објекти:
- со одобрение за градба вкупно (2)станбени згради
 - со одобрение за градба вкупно (34)станбени куќи
 - без одобрение за градба(2)станбени куќи;
22. Општина Крива Паланка: евидентирани се (4) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (4)станбени куќи ;

23. Општина Кратово: евидентирани се (6) ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (2) станбени куќи со вкупно П=186,4м²;
 - со одобрение за градба (4) доградби на станбени куќи со вкупно П=150,54м²;
24. Општина Кривогаштани: евидентирани се (2) новоизградени објекти:
 - со одобрение за градба (1) станбена куќа;
 - со одобрение за градба (1) *викенд куќа*;
25. Општина Крушево: евидентирани се (2) новоизградени објекти:
 - со одобрение за градба (2) во станбени куќи во градот Крушево;
26. Општина Липково: евидентирани се (2) новоизградени објекти
 - со одобрение за градба (2) станбени куќи (во с. Матејче и с. Отља)
 - без одобрение за градаба нема точен податок;
27. Општина Лозово: евидентирани се (2) новоизградени објекти
 - со одобрение за градба (2) станбени куќи (во с. Лозово и с. Дорфулија);
28. Општина Македонски Брод: евидентирани се (4) новоизградени објекти:
 - со одобрение за градба (4) станбени куќи во Македонски Брод (1), (с. Здуње(1), с. Ижиште(1), с. Белица(1);
29. Општина Македонска Каменица: евидентирани се (6) новоизградени објекти:
 - со одобрение за градба (6) во станбени куќи;
30. Општина Могила: евидентиран е (1) новоизграден објект:
 - со одобрение за градба (1) во станбена куќа;
31. Општина Неготино : евидентирани се (9) ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (8) во станбени куќи (во градот Неготино(8) и во с. Д. Дисан(1);
32. Општина Ново Село : евидентирани се (41) ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (41) во станбени куќи (с. Мокрино(2), с. Мокриево(4), с. Борисово(1), с. Колешино(2), с. Зубово(1), с. Сушица(11), с. Ново Село(12), с. Ново Коњарево(1), с. Старо Коњарево(3), с. Драѓево(2), с. Смоларе(2)
33. Општина Осломеј: евидентирани се (9) вкупно ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (9) во станбени куќи (с. Србица (1), с. Црвивици(4), Стрелци(2); с. Шутово) со вкупна П=479м²;
34. Општина Прилеп: евидентирани се (18) вкупно ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (18) во станбени куќи ;
35. Општина Петровец: евидентирани се (34) вкупно ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (27) станбени куќи (во с. Петровец(8), во с. Ржаничино (4), во с. Којлија(3), во с. Бадар(2), во с. Огњанци(1), во с. Градманци(3) и во с. Каталаново(6);
 - без одобрение за градба (7) станбени куќи (во с. Градманци(3), Каталаново(4);
36. Општина Ранковце: евидентирани се (13) ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (9) станбени куќи (с. Псача(1), с. Петралица(2), с. Гиновци(1), с. Ранковце(2), Љубинци(1)
 - без одобрение за градба (4) станбени куќи: (с. Псача (1) с. Ранковце(1), с. Петралица(1), с. Гиновци(1);
37. Општина Ресен : евидентирани се (11) ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (8) станбени куќи;
 - без одобрение за градба (2) станбени куќи и (1) *викенд куќа*;
38. Општина Струмица: евидентирани се (114) ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (5) станбени згради со П=23915м²

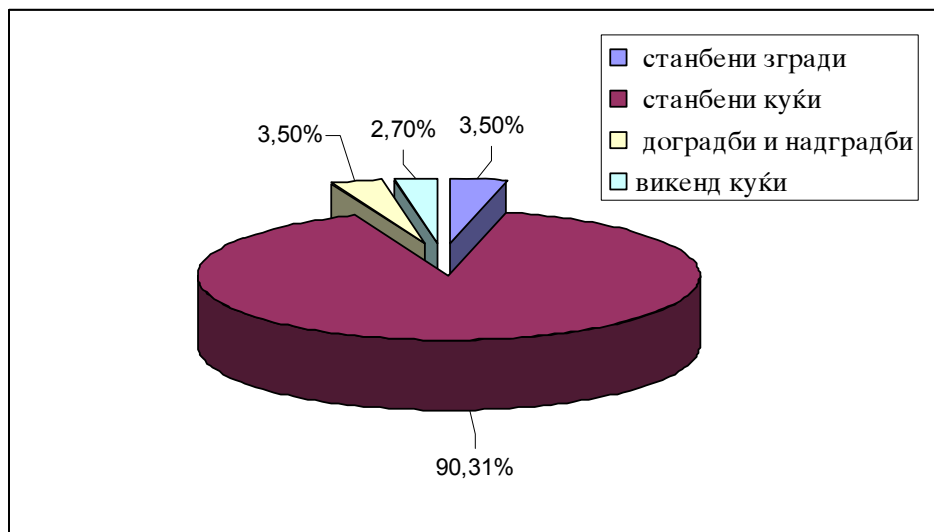
- со одобрение за градба (17) станбени куќи Струмица(10), с. Добрејци(1), с. Куклиш(1), с. Муртино (1), с. Банско(4);
 - без одобрение за градба (92) станбени куќи(Струмица(74) и во населените места на Општина Струмица(18);
39. Општина Тетово : евидентирани се (105) ново изградени објекти;
- со одобрение за градба (105) станбени куќи;
40. Општина Центар Жупа: евидентирани се (10) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (10) станбени куќи (с. Горенци(1), с. Баланци(1), с. Новак(1), Ц. Жупа(4), с. Бајрамовци(1). с. Мал Папрадник(2);
41. Општина Чешиново Облешево евидентирани се (8) ново изградени објекти
- со одобрение за градба(6) во станбени куќи (с. Соколарци (2), с. Спанчево(2), Чешиново(2)
 - без одобрение за градба (2) станбени куќи (с. Чешиново(2).

Вкупниот број на новоизградени објекти во сите општини на Р. Македонија врз основа на доставените податоци од информативните листови изнесува 1372 објекта.¹⁷

Од вкупниот број на новоизградени објекти (1372) во 2010 год. (48) се станбени згради односно 3,5%, додека станбени куќи 1239 односно 90,31%, доградби и надградби 48 или (3,5%) и викенд куќи 37 односно (2,7%).

Напомена: Од вкупно 84 општини 55 имаат доставено Информативни листови од кои во само 41 општина има податок за ново изградени станбени објекти.

Графикон 8. Структура на новоизградени објекти за домување- во %

¹⁷ Табела1: Изградени станбени објекти во 2010 год. на територија на Р. Македонија по општини врз основа на податоци од Информативни листови

Табела 34. Изградени станбени објекти во 2010 год. на територија на Р. Македонија по општини

Ред. бр.	Општина	Новоизградени објекти					Доградби и надградби				Викенд куќи
		со одобрение за градба			без одобрение за градба		со одобрение за градба		без одобрение за градба		
		Вкупно изградени објекти	станбени згради	станбени куќи	станбени згради	станбени куќи	станбени згради	станбени куќи	станбени згради	станбени куќи	
1	Аеродром	17	11	6	-	-	-	-	-	-	-
2	Гази Баба	65	1	50	-	14	-	-	-	-	-
3	Ѓорче Петров	147		85	3	59	-	-	-	-	-
4	Чаир	144	4	-	-	123	17	-	-	-	-
5	Сарај	14	-	14	-	-	-	-	-	-	-
6	Битола	51	18	27	-	6	-	-	-	-	-
7	Брвеница	15	-	15	-	-	-	-	-	-	-
8	Василево	23	-	23	-	-	-	-	-	-	-
9	Велес	113	-	113	-	-	-	-	-	-	-
10	Виница	11	-	5	-	6	-	-	-	-	-
11	Гостивар	64	3	61	-	-	-	-	-	-	-
12	Дебарца	35	-	-	-	-	-	-	-	-	35
13	Демир Капија	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-
14	Другово	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
15	Желино	76	-	69	-	7	-	-	-	-	-
16	Зрновци	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-
17	Илинден	62	-	53	-	9	-	-	-	-	-
18	Кавадарци	35	1	7	-	-	-	8	-	19	-
19	Карбинци	17	-	17	-	-	-	-	-	-	-
20	Конче	38	-	3	-	35	-	-	-	-	-
21	Кочани	38	2	34	-	2	-	-	-	-	-
22	Крива Паланка	4	-	4	-	-	-	-	-	-	-
23	Кратово	6	-	2	-	-	-	4	-	-	-
24	Кривогаштани	2	-	1	-	-	-	-	-	-	1
25	Крушево	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-

26	Липково	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-
27	Лозово	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-
28	Македонски Брод	4	-	4	-	-	-	-	-	-	-
29	Македонска Каменица	6		6	-	-	-	-	-	-	-
30	Могила	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
31	Неготино	9	-	9	-	-	-	-	-	-	-
32	Ново Село	41	-	41	-	-	-	-	-	-	-
33	Осломеј	9	-	9	-	-	-	-	-	-	-
34	Прилеп	18	-	18	-	-	-	-	-	-	-
35	Петровец	34	-	27	-	7	-	-	-	-	-
36	Ранковце	13	-	9	-	4	-	-	-	-	-
37	Ресен	11	-	8	-	2	-	-	-	-	1
38	Струмица	114	5	17	-	92	-	-	-	-	-
39	Тетово	105	-	105	-	-	-	-	-	-	-
40	Центар Жупа	10	-	10	-	-	-	-	-	-	-
41	Чешиново Облешево	8	-	6	-	2	-	-	-	-	-
	Вкупно	1372	45	871	3	368	17	12	0	19	37

Извор: Информативни листови на општини

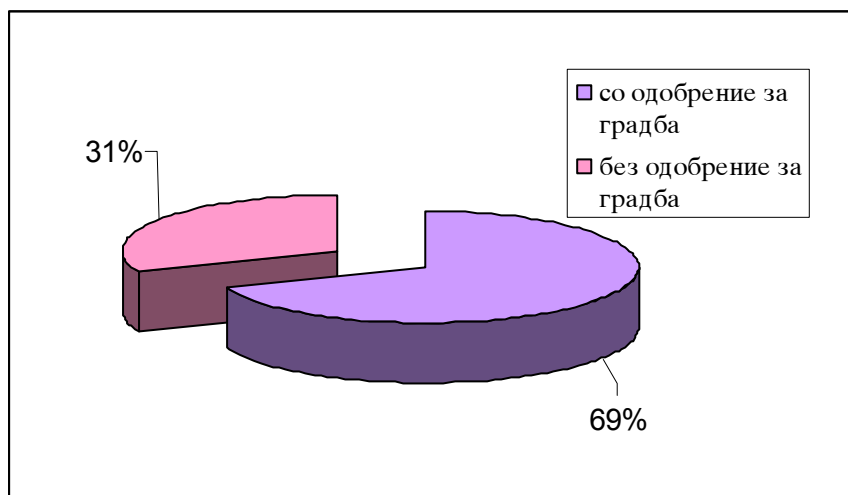
Бесправна градба

Секој објект што е граден без одобрение за градење , а без разлика кој е сопственикот на градбата и на чие земјиште е граден, како и нејзините квалитети се нарекува БЕСПРАВНА ГРАДБА. Повеќе вакви објекти групирани во еден поширок простор го формираат локалитетот за бесправна градба.

Во правна смисла на зборот бесправната (или популарно наречена дива) градба на објекти ја сочинуваат оние објекти или нивни делови кои се остварени спротивно на урбанистичките планови и со тоа го оневозможуваат или оштетуваат остварувањето на јавниот интерес во планираната изградба и уредување на просторот со што го загрозуваат животот, здравјето и безбедноста на луѓето, ја загрозуваат и околината, животната средина, безбедноста на сообраќајот и јавните функции.

Според податоците од вкупно 41 општина во Р. Македонија во 2010 год. од 1372 вкупно изградени објекти 945 објекти се со одобрение за градба или околу 69% додека 427 изградени објекти се без одобрение за градба односно 31% се дивоградби.

Графикон 9. Структура на изградени објекти за домување според одобрение за градба- во %

Најголем број на бесправно изградени објекти (според доставените податоци од општините евидентирани се во општина Чаир (123),Струмица(92), Ѓорче Петров(59), Конче(35).

Ваквите појави имаат бројни и битни реперкусии врз просторот кои се манифестираат преку масовна узурпација на земјоделското земјиште, неконтролирано ширење на комуналниот систем со што општините се оптеретуваат со енормни трошоци, пореметување на еколошката рамнотежа и нарушување на пејсажот со хаотични градби.

Бесправната градба може да се надмине по пат на:

- легализација
- санација
- рушење
- раселување

Легализација значи накнадно спроведување на законски утврдена постапка со предходна измена и дополна на урбанистички планови.

Санација значи задржување на бесправната градба со спроведување на планираната намена на земјиштето.

Рушење е крајна мерка за укинување на бесправно изградените локации.

Мерките за сузбивање на бесправната градба може да бидат спроведени преку јакнење и подобро организирање на инспекциските служби како и спроведување на соодветна законска регулатива (Закон за постапување со дива градба бр. 23/2011, Закон за изменување и дополнување на закон за постапување со диво градби бр.54/2011, Правилник за стандарди за вклопување на бесправни објекти во урбанистичко планска документација бр.56/2011).

Станови во сопственост на Република Македонија во 2010 год.

Врз основа на член 28 од Законот за домување („Службен весник на Република Македонија) бр.21/98, 48/0039/03, 96/04, 120/05, и 13/07) Владата на РМ донесе *Програма за изградба станови со сопственост на РМ за 2008 год.* (Сл. Весник бр. 16 од 31 јануари 2008 год.) Со програмата беа опфатени изградба на:

- станови наменети за продажба;
- станови за станбено необезбедени лица (млади брачни двојки, самохрани родители самци, и други станбено необезбедени лица);
- станови за лица во социјален ризик и други ранливи групи;

Реализацијата на горе наведената програма продолжи и во 2010 год.

Станови наменети за продажба

Табела 35. Станови наменети за продажба

Општина	Локација (објект)	Катност	Број на објекти	Станови по програма	Фаза на градење	Површина во програма (м ²)	Изграде на површина м ²
Скопје	Букурешка бб.	П+3+Пк	1	19	имотно правни проблеми	1140	0
	Блок 01.14 јужен дел	П+М+2+Пк	1	78	имотно правни проблеми	5226,1	0
	Васил Ѓоргов објект 12.3	П+4	1	21	имотно правни проблеми	1299	0
	Блок 3.8 објект 20 Радиобран	П+4+Пк	1	149	во градба	3076,84	0
Битола	Довлецик 2 ламела 2 и 3	П+5+Пк и П+6+Пк	1	58	завршна фаза	8218,06	8218,06
Охрид	Расадник 2	С+П+4+Пк	1	70	изграден	3681,16	3681,16
Прилеп	Македонија 2	П+6+Пк	1	56	изграден	3729,64	3729,64
Штип	Сењак 3 Б23		1	48	во градба	3729,64	0
Вкупно I			8	499		30100,44	15628,86

Охрид	Беј Бунар блок7.10		1	63	проект	0	0
	Беј Бунар блок7.11		1	63	проект	0	0
Вкупно II			2	126		0	0
ВКУПНО			10	625		30100,44	15628,86

*Извор: Јавно претпријатие за стопанисување со станбен и деловен простор на РМ

Од вкупно предвидените 8 објекти со вкупно 499 станови наменети за продажба согласно Програма за изградба станови сопственост на РМ (Сл. Весник бр. 16 од 31 јануари 2008 год.) до крај на 2010 год. изградени се 2 објекта со вкупно 96 стана, и тоа во Охрид(70) и Прилеп(56). Преостанатите објекти сеуште се во фаза на изградба или имаат нерешени имотно правни проблеми. Вкупната површина на предвидените станови изнесува 30100,44м². Вкупна површина на изградените станови изнесува 15628,86м², деловен простор 5022,81 м², подрум 2675, 52 м² и гаражи 6665,20 м².

Програмата за изградба станови наменети за продажба во 2010 год. е продолжување на програмата од 2008 год. и 2009 година и надополнета е со изградба на уште 2 објекти со вкупно 126 станови во градот Охрид.

Станови за станбено необезбедени лица (млади брачни двојки, самохрани родители, и други станбено не обезбедени лица)

Табела 36. Станови за станбено необезбедени лица (млади брачни двојки, самохрани родители, и други станбено не обезбедени лица)

Општина	Локација (објект)	Катност	Број на објекти	Станови по програма	Фаза на градење	Површина во програма (м ²)	Изградена површина (м ²)
Скопје	1.4 Б1 Б-1 РЦ Аеродром (М 4.4)	П+5+Пк	1	56	изградени	3406,68	3406,68
	1.12 Б1 Б-1 РЦ Аеродром (М 4.12)	П+5+П	1	56	изградени	3406,68	3406,68
	Б-13 прва фаза УЕ 18	П+6+Пк	1	42	Усогласување со ДУП	2447,15	0
	Б-8 УЕ 18 втора фаза	П+6	1	39	Усогласување со ДУП	2303,48	0
Велес	Н.Н .Борче б.б	П+6	1	58	имотно правни односи	2303,48	0
Битола	БЛР1.Ц2	П+3 П+4	1	70	во завршна фаза	2963,04	0
Вкупно			6	321		16.830,51	6813,36

*Извор: Јавно претпријатие за стопанисување со станбен и деловен простор на РМ

Од вкупно предвидените 6 објекти со вкупно 321 станови наменети за млади брачни двојки, самохрани родители, и други станбено необезбедени лица, Согласно Програма за изградба станови сопственост на РМ (Сл. Весник бр. 16 од 31 јануари 2008 год.) до крај на 2010 год. изградени се 2 објекта со вкупно 112 стана, и тоа во Скопје. Преостанатите објекти сеуште се во фаза на изградба или имаат нерешени имотно правни проблеми. Вкупната површина на предвидените станови изнесува 16,830,51м². Вкупна површина на изградените станови изнесува 683,36м².

Социјални станови

Табела 37. Социјални станови по општини

Општина	Локација (објект)	Катност	Број на објекти	Станов и по програма	Фаза на градење	П=м ² програма	Изграде на П=м ²
Ѓорче Петров	Јурија 3.1	П+4+П	1	51	завршен	2006,68	2006,68
	Јурија 3.2	П+4+П	1	51	завршен	2006,68	2006,68
Бутел	Б и Х Б9.3 04	П+5+П	1	106	во градба	4318,44	0
Сарај	Сарај	*	2	58	проектирање	0	0
Битола	БЛР 1 Ц1	П+3, П+4	1	78	во завршна	3197,71	3197,71
	БЛР 1 Ц2	П+3, П+4	1	70	избор на изведувач	2963,04	0
Ресен	Кумсал 2		1	20	проектирање	0	0
Демир Хисар			1	24	проектирање	0	0
Охрид	Расадник Блок 3	П+5	1	71	изграден	2912,5	2912,5
Кичево	Календерица 2	П+4	1	32	изграден	1216,16	1216,16
М Каменица	Првوماјска зграда 1	П+4+Пк	1	29	изграден	1283,5	1283,5
Кочани	Драчевик Б 2.1. XIII Бригада	П+3+Пк	1	29	изграден	1330,5	1330,5
	Драчевик Б 2.2. XIII	*	1	46	проектирање	*	*
Пехчево	Б. Кидрич ламела 2	*	1	29	проектирање	*	*
Виница	Плачковички одреди Л-1	*	1	40	проектирање	*	*
Куманово	Касарна	*	1	30	Донесување на ДУП	*	*
Св. Николе	Б 4 Лозов Расадник	*	1	54	проектирање	*	*
Пробиштип	Блок К1 УЕ 27 Х. Т.Карпош	*	1	48	проектирање	*	*
Неготино	Б-1 УК-А2	*	1	62	проектирање	*	*
Тетово	Касарна	*	1	50	Донесување на ДУП	*	*
Велес	Точила Блок 2/4	*	1	29	Измена на ДУП	*	*
Берово	Моша Пијаде бб	П+3+Пк П+4+Пк	1	45	почетна фаза	1833,3	0
К. Паланка	Маршал Тито бб	П+5	1	46	изграден	1897,8	1897,8
Штип	Б-10 Сењак 2	П+4	1	91	во градба	3434,52	0
Кавадарци	Б-2 Блажо Алексов бб	П+4+ Пк	1	30	изграден	1234,5	1234,5
Струмица	Ѓорѓи Василев 44	П+4	1	43	проектирање	1751,82	0
Прилеп	Точила Блок 2/4	П+5+Пк	1	75	проектирање	3055,5	3055,5
Гевгелија	Блок А Ламела 2 Сава Михајлов бб	П+2+Пк	1	22	проектирање	793,94	0
	Блок Б Ламела 2 Сава Михајлов бб	П+2+Пк	1	22	проектирање	793,94	0
Дебар	Параспур Ламела 3	П+4+Пк	1	48	имотно правни проблеми	894,78	0
Македонски Брод	Објект 6,15.УЕ бр2	*	1	8	проектирање	*	*
Гостивар	Тоскалар А2 5иб		1	70	проектирање	*	*
Вкупно			33	1507		36,925,31	20,141,53

Извор: Јавно претпријатие за стопанисување со станбен и деловен простор на РМ

* нема податоци

Од вкупно предвидените 33 објекти со вкупно 1507 социјални станови (Согласно Програма за изградба станови сопственост на РМ (Сл. Весник бр. 16 од 31 јануари 2008 год.) до крај на 2010год. изградени се 9 објекта со вкупно 417стана и тоа во Скопје(2), Битола(1), Охрид(1), Кичево(1), Македонска Каменица(1), Кочани (1), Крива Паланка(1), Кавадарци(1). Вкупна површина на становите предвидени со програмата (1507) изнесува околу 36,925,31м². Од нив изградени се 20,141,62м².

Реализацијата на преостанатите социјални станови е во фаза на изградба или припремна фаза (активности поврзани за нивна реализација изработка на основни проекти, изработка на нумерички податоци, постапка за добивање на решение за локациски услови) е различна во секој град каде е предвидена нивна изградба.

3.3.5. Јавни функции

Организацијата на јавните функции е позитивен фактор за културните, економските и општествените активности и потребите на граѓаните. Во нив спаѓаат:

- образовната дејност
- здравствената дејност
- социјална заштита
- дејности на културата
- физичка култура

Просторната дистрибуција и функционалната организација на јавните функции е директна последица на разместеноста, големината и степенот на населбите.

Основниот пристап во развојот на мрежата на јавните функции во однос на системот на населбите е претпоставката дека нивниот развој ќе биде ускладен со можностите за алиментирање на нивната работа. Со новите законски прописи, кои се во процедура, ќе се рedefинира обемот на обврзувачките услуги кон граѓаните. Наместо статичен и униформен модел на организација, врз основа на критериумите, нормите и стандардите ќе се одвива развој на јавните дејности во рамките на населбите и локалните заедници.

Мотивите, интересите и инвестиционите критериуми на приватните инвеститори, различните фондации и други непрофитни асоцијации, ќе бидат, исто така, значајни за организирањето на јавните функции.

Евиденцирани промени во проспорниот јануари-декември 2010 година

1. Образование

Основно образование: Според податоците од **информативните листови** на општините во (5)пет општини евидентирано е градба или реконструкција на објекти од областа на основно образование и тоа во:

1. *Општина Чаир:* изградба на ОУ “Конгреси Манастирит”
2. *Општина Сарај-* реконструкција на ОУ во с. Буковиќ
3. *Општина Карбинци:*изградба на училиште во с. Калауза со П=110м²

4. *Општина Центар Жуја*: изградба на ОУ во с. Новак со капацитет за 366 ученика;
5. *Општина Дебарца*: реконструкција на ОУ во с. Волино

Според податоците од **Министерство за образование на РМ** во (10) општини евидентирано е градба на објекти од областа на основно образование, додека во (5) општини евидентирани се градежни интервенции од типот на реконструкции, на објекти.

**Табела 38. Опис на градежни интервенции во основните училишта
Подпрограма ГА- Изградба**

Општина	Училиште	Опис	Квадратура во основа и катност	Број на деца	Број на смени
ВЕВЧАНИ	ОУ Истрашо Пинџур" с.Вевчани	продолжување со изградба на нов училишен објект	1470 п+1	235	1
ГОСТИВАР	ОУ Ифаик Коница" с.Дебреше	довршување со изградба	640 м2 п+1	656	2
ДОЈРАН	ОУ ИКочо Рацин"	изградба на нов училишен објект во Стар Дојран во тек	400 м2 п	33	1
КИЧЕВО	ОУ ИСанде Штерјоски"	довршување на изградба на нов училишен објект во населба Пашино село	1420 м2 п+1	800	2
РАДОВИШ	ОУ ИНикола Карев"	изградба на дополнителен простор-се гради	700 м2 п+1	743	2
РАДОВИШ	ОУ Орце Николов ПУ Злетово	продолжување на изградба на објектот започнат во 2001год.	600 м2 п	150	2
ТЕТОВО	ОУ ИГерѓ Кастриот Скендербеј" с.Порој, ПУ с.Цепчиште	довршување на објектот	1200 м2 п+1	320	2
ЦЕНТАР ЖУПА	ОУ ИНедати Зекирија" с.Коцаџик, ПУ с.Новак	довршување на изградба на нов училишен објект (проект на МОН и Швајцарска агенција за развој и соработка) (подготвителни активности)	538 п+1	175	1
ЧАИР	ОУ ИКонгреси Манастирит"	изградба на нов училишен објект	2000 м2 п+2	781	1
ЧАШКА	ОУ Лирија ПУ Горно Врановци	изградба на нов училишен објект	120 м2 п+пот	24	1

*Извор: Министерство за образование

Табела 39. Опис на градежни интервенции во основните училишта Подпрограма ТБ-реконструкција

Општина	Училиште	Опис	Реализација
ГАЗИ БАБА	ОУ 25 мај нас Ченто	санација на котлара	завршено
ЗЕЛИНО	ОУ Луиѓ Горакуќи с. Лешница	реконструкција на објект	завршено
САРАЈ	ОУ Емин Дураку с. Буковиќ	санација на опожарен објект	во тек
САРАЈ	ОУ Бајрам Шабани с. долно Свиларе	санација на опожарен објект	завршено
ЧАИР	ОУ 7 марси	приклучок на централно греење	завршено

*Извор: Министерство за Образование

Средно образование: Според податоците од **информативните листови** на општините од областа на средното образование во три (3) општини евидентирани се промени или се планира градба на објекти од област на средно образование и тоа во:

1. Општина Долнени -изградба на училиште во с.Житоше со П=700м²;
2. Општина Јеѓуновце-изградба на средно насочено училиште во с. Прељубиште;
3. Општина Тетово-надградба на ОСЕУ “8ми септември” со П=474м²;

Според податоците од **Министерство за образование на РМ** во (1) општина евидентирано е изградба на објекти од областа на средно образование. Градежни интервенции од типот на реконструкции на објекти истотака евидентирано е во (1) општина.

Табела 40. Опис на градежни интервенции во средните училишта Подпрограма ТГ-Изградба

Општина	Училиште	Опис	П во м ²	Број на деца	Број на смени
ШУТО ОРИЗАРИ	Ново средно училиште	продолжување со изградба на средно училиште	2000 м ² п+1	600	200

Табела 41. Опис на градежни интервенции во средните училишта Подпрограма ДТ-реконструкција

Општина	Училиште	Опис	Реализација
ЦЕНТАР	ДСУП Лазар Личеновски	реконструкција надградба и адаптација	во тек

*Извор: Министерство за Образование

2. Социјална заштита

Според податоците од **информативните листови** на општините во (1) општина во план има изградба на објект од областа на социјалната заштита и тоа во:

1. Општина Липково:-изградба на градинка со П=200 м²;

Според податоците за 2010 год. доставени од **Министерство за труд и социјала на РМ**, евидентирани се промени во (5) општини и тоа:

1. *Општина Аеродром*: изградба на детска градинка со П=1450м² за 180 деца;
2. *Општина Росоман*: изградба на детска градинка со П=352,70м² за 250 деца
3. *Општина Лишково*: изградба на детска градинка со П=483м² за 260 деца;
4. *Општина Сарај*: изградба на детска градинка со П=650м² за 290 деца ;
5. *Општина Горче Петров*: изградба на детска градинка со П=1820м² за 180 деца во една смена;

3. Здравство

Од објекти за здравствената заштита врз основа на податоците од **информативните листови** доставени од општините евидентирано е промена во (2) општина тоа во :

1. *Општина Сарај*: изградба на амбуланта во с. Копаница;
2. *Општина Македонски Брод*: изградба на амбуланта во с. Манастирец и с. Локвица.

4. Култура

Според податоците од **информативните листови** на општините од областа на културата евидентирано е промена во (1) општина и тоа во :

1. *Општина Дебарца*: санација на дом за култура во с. Мешеишта.

5. Физичка Култура

Објекти на физичко воспитание во воспитно -образовните установи

Според податоците од **информативните листови** на општините од областа на физичката култура **има евидентирано** промени во (2) општини и тоа во:

1. *Општина Македонски Брод*: изградба на физкултурна сала во СОУ Наум Охридски со П=650м²;
2. *Општина Македонска Каменица*: изградба на физкултурна сала во СОУ со П=600м².

Според податоците за 2010 год. доставени од **Министерство за образование на РМ** евидентирани се промени во (20) општини односно изградени се (3) физкултурни сали за потребите на основното образование додека (17) се во тек на градење.

Табела 42. Опис на градежни интервенции на физкултурни сали за потребите на основното образование

Општина	Училиште	Опис	П=м ²
ГАЗИ БАБА	ОУ Крум Тошев с Трубареве	изградба во тек	650м ²
КАРПОШ - СКОПЈЕ	ОУ Х.Т. Карпош	завршено со градба	650 м ²
ЧАИР - СКОПЈЕ	ОУ „7- ми март“	во изградба	1300 м ²

АРАЧИНОВО	ОУ „Герѓ Кастриот Скендербеј“	во изградба	1300 м ²
ВАСИЛЕВО	ОУ Гоце Делчев - Василево	завршено со градба	1300 м ²
БОГДАНЦИ	ОУ Кирил и Методиј с. Стојаково	завршено со градба	1300 м ²
БОСИЛОВО	ОУ Кирил и Методиј с.Иловица	во изградба	650 м ²
ДЕЛЧЕВО	ОУ Климент Охридски	во изградба	650 м ²
ЗРНОВЦИ	ОУ Синиша Стоилов с. Зрновци	во изградба	650 м ²
НЕГОТИНО	ОУ Страшо Пинџур	во изградба	650 м ²
РОСОМАН	ОУ Пере Тошев	во изградба	650 м ²
ГРАДСКО	ОУ Даме Груев	во изградба	650 м ²
ПЛАСНИЦА	ОУ Мустафа К. Ататурк	во изградба	650 м ²
РАНКОВЦЕ	ОУ Христијан Тодоровски Карпош	во изградба	650 м ²
ГОСТИВАР	ОУ Исмаил Кемали	во изградба	1300 м ²
ВРАПЧИШТЕ	ОУ Наим Фрашери с. Неготино	во изградба	1300 м ²
РАДОВИШ	ОУ Крсте Мисирков	во изградба	650 м ²
ЛИПКОВО	ОУ Дуџурија	во изградба	650 м ²
КОЧАНИ	ОУ Никола Карев	во изградба	1300 м ²
ЖЕЛИНО	ОУ Луиѓ Горакуќи	во изградба	1300 м ²

За потребите на средното образование евидентирани се промени во (18) општини односно изградени се (6) фискултурни сали за потребите на основното образование додека (12) се во тек на градење.

Табела 43. Опис на градежни интервенции на Фискултурни сали за потребите на средното образование

Општина	Училиште	Опис	Квадратура во основа и катност
СКОПЈЕ	СОУ Зефљуш Марку	изградба во тек	1300 м ²
ДЕЛЧЕВО	СОУ Методи М Брицо	завршено со градба	1300 м ²
ВАЛАНДОВО	СОУ Гоце Делчев	завршено со градба	650 м ²
БОГДАНЦИ	СОУ Богданци	завршено со градба	650 м ²
КАВАДРЦИ	СОЗШУ Ѓорче Петров	завршено со градба	650 м ²
БИТОЛА	СОЕУ Јане Сандански	завршено со градба	650 м ²
	СОЗУ Кузман Шапкарев	во изградба	650 м ²
ТЕТОВО	СОМУ др. Јован Калузи	во изградба	1300 м ²
	СОМУ Никола Штејн	завршено со градба	1300 м ²

	СОУ Кирил Пејчиновиќ	во изградба	1300 м ²
	СОУ Гоце Стојчевски	во изградба	650 м ²
ПРОБИШТИП	СОУ Наум Наумовски Борче	во изградба	1300 м ²
МАКЕДОНСКА КАМЕНИЦА	СОУ Миле Ј Цингар	во изградба	650 м ²
ПРИЛЕП	СОУ Горче Петров	во изградба	650 м ²
ПРИЛЕП	СОУ Ристе Ричко	во изградба	1300 м ²
НЕГОТИНО	СОУ Кирил и Методи	во изградба	1300 м ²
РЕСЕН	СОУ Цар Самоил	во изградба	650 м ²
ДЕБАР	СОУ Здравко Чочковски	во изградба	1300 м ²
СТРУМИЦА	СОУ Димитар Влахов	во изградба	1300 м ²
МАКЕДОНСКИ БРОД	СОУ Св. Наум Охридски	во изградба	650 м ²
КУМАНОВО	СОУЗШ Киро Бурназ	во изградба	1300 м ²
ДОЛНЕНИ	СОУ Мирко Милевски	во изградба	650 м ²

*Извор: Министерство за Образование

Објекти на спортски организации

Според податоците од информативните листови на општините евидентирани се промени во вкупно (2) општини и тоа во:

1. Општина Крайово: повеќенаменско игралиште во с. Крилатица со П=1296,75м²;
2. Општина Неготино: спортско игралиште во Неготино.

3.3.6. Индустрија

Во просторната развојна структура на економијата во Република Македонија, индустријата е значаен фактор кој делува поттикнувачки на развојот на другите дејности: земјоделството, шумарството, трговијата, градежништвото, сообраќајот, занаетчиството итн. Индустријата се јавува како потрошувач на производите и услугите на овие дејности во фазата на нивна преработка и од просторен аспект претставува локациски фактор за развој на комплементарни дејности и капацитети со кои се заокружува целокупниот технолошки и репродукциски процес на производство. Развојот и разместувањето на индустриските дејности и капацитети во просторот позитивно влијае на динамизирање и модернизација на локалната и национална економија.

Во однос на тековната состојба присутни се сознанијата за потребата за организациски и структурни промени во развојот и разместеноста на индустријата, модернизација на технологијата на производниот процес, ефективна организација и раководење, зголемена финализација на производите, освојување нови пазари, протежирање на извозно ориентирани индустрии и индустрии со компаративни предности на одредени подрачја: природни ресурси, положба, способни работници, пазар, капитал и традиција и поврзани со вкупната препознатлива физиономија на подрачјето. Конкурентна предност е близината на Европскиот пазар, под услов обезбедување добра сообраќајна поврзаност.

Индустриското производство има одредено влијание во придвижувањето на економијата, но истовремено, доколку превентивно не се интервенира, има значително неповолно влијание врз животната средина. Според парадигмата на одржливиот развој, економскиот развој и заштитата на животната средина прават единствен процес на меѓусебни интерактивни влијанија и спреги. Животната средина овозможува простор за лоцирање на производни и услужни капацитети, а повратно трпи физички и други промени во намената и користењето на земјиштето, исцрпување на ресурсите и загадување. Постојната законска регулатива е во функција на определбата за одржлив развој чија суштина базира на сознанието за ограниченост на глобалните ресурси. Одржливиот развој подразбира процес на промени во кој економијата придонесува кон подобрување на човековата благосостојба на сегашните генерации, без компромиси или хипотеки на терет на благосостојбата на идните генерации. Тоа значи дека на идните генерации треба да се препуштат глобалните ресурси во одредена состојба како би биле во можност да обезбедат сопствена благосостојба, во најлош случај во ист обем кој го имале сегашните генерации.

Карактеристика на индустријата и во 2010 година беше недостигот и ограниченоста на сопствената акумулација и потребата за поинтензивен развој и менување на производната структура. Индустријата и натаму ќе биде упатена на користење дополнителна акумулација од странство.

Последиците од глобалната економска криза започната во 2008-та година се рефлектираа врз активностите во индустријата кои во однос на формирањето на бруто домашниот производ во 2010 година споредено со претходната година остварија негативна стапка од -2,2% (проценети податоци)¹⁸ и структурно учество од 18,3% во создавањето на бруто домашниот производ (тековни цени).

Физичкиот обем на вкупното индустриско производство во Република Македонија во 2010 година забележа негативна стапка од 4,8%. Комплексот на вадење на руда и минерали забележа опаѓање од -3,8%, преработувачката индустрија -7,5%, додека снабдувањето со електрична енергија, гас, пареа и климатизација забележа пораст на производството од 14,4%. Најголемо опаѓање на обемот на производство во преработувачката индустрија е забележан во производството на фабрикувани метални производи, освен машини и опрема (индекс 46,5%) и производството на електрична опрема (56,8%).

Анализата на општата состојба на македонската индустрија покажува незадоволително ниво на техничко-технолошкиот прогрес, извозната насоченост и увозната зависност на производството се неповолни, обемот и квалитетот на работната сила не ги задоволуваат современите потреби и стандарди за интегрирање во меѓународниот економски простор. Сериозна е потребата за примена на нови знаења, зголемен обем и ефикасност на инвестициите. Сегашното ниво на технолошка опременост укажува дека без покрупни зафати за обновување на постојната техника и технологија во иднина не може да се очекува забрзување на динамиката на индустриски развој. Потребата за брзи промени наложува неопходност за брзо прилагодување на домашната индустрија со тенденциите во светот со цел компатибилност на индустриската структура со развиениот свет.

Интенцијата за поголемо користење на основните средства бара дополнителни активности насочени кон нивна употреба според оптималниот капацитет. Просечната искористеност на капацитетите во индустријата заради

¹⁸ Соопштение , Бруто домашен производ бр. 3.1.11.4

сложените услови на стопанисување во рамки на проектираното време за работа е значително пониска што укажува на постоење реален потенцијал за поголемо производство во иднина.

Високиот степен на истрошеност на основните средства, укажува на потребата за дополнителни вложувања за нивна замена, реконструкција и модернизација. Иновирањето на основните средства како значаен фактор во остварувањето подинамичен развој низ процесот на ревитализација на производството, е ограничено заради ниската акумулативна и репродуктивна способност на домашната индустрија. Овој процес ќе се одвива со позабавено темпо во подолг временски период.

Индустриското производство сè уште се карактеризира со недоволна извозна ориентираност. Обемот на извозот се одржува на релативно ниско ниво. Идната производствена активност во наредниот период треба да биде насочена кон извозот, со зголемување на пласманот на производите на надворешните пазари.

Искуството од развиените земји како и научните сознанија кажуваат дека кадрите со нивото и квалитетот на знаењата, нивната применливост во процесот на производство и способноста за создавање нови производи и технологии сè повеќе стануваат основен фактор на производството и иницијатори на развојот. Квалификационата структура на вработените во индустријата сè уште не задоволува. На тоа упатува ниското учество на работниците со високо образование, како и високото учество на вработените без квалификации. Образовното ниво на вработените не ги задоволува ни сегашните потреби на претпријатијата во индустријата, бидејќи дел од работните задачи ги вршат работници со понизок степен на образование од предвидениот што несомнено има одраз и врз остварените резултати.

Во тој контекст остварувањето на зацртаните цели на економскиот развој и посебно развојот на индустријата неминовно е поврзано со едукативниот процес и поголемото потпирање на развојот врз знаењата и умешноста на работната сила.

Индустријата во Р. Македонија не ги поседува во доволна мерка атрибутите на високата технологија, усогласени со одржливиот развој: мала суровинска и енергетска интензивност, висока информативна и научна интензивност, високо учество на стручната работна сила, висока фрагментација на пазарот со специфични барања, високи вложувања во предкомпетитивни истражувања и сеопфатно влијание врз карактеристиките на голем број сегменти на социоекономскиот систем.

Според тоа останува и понатаму развојната планска определба за потребата од пошироко воведување и развој на еколошки-просторно прифатливо индустриско производство преку развој на штедливи технологии во однос на природните ресурси, енергијата и горивото и работната сила и (или) малкуотпадни, односно безотпадни технологии.

Во наредниот период неопходно е да се насочат активностите кон подигање на степенот на финализација на производите и употреба на суровините со што е можно повисок степен на финализација. Во услови на пазарен начин на стопанисување останува планската определба за перманентно следење на потребите и барањата на пазарот и создавање услови за брзо реагирање и прилагодување на сигналите за промени на пазарот.

Според филозофијата на одржлив развој, економскиот односно индустрискиот развој и заштитата на животната средина прават единствен систем.

Одржливиот развој претставува алтернатива за загрозените природни и создадени вредности и за создавање на хумано општество и окружување. Разрешувањето на конфликтите во овој систем треба да се темели на интеракција на релацијата простор и социо-економската компонента на развојот.

Животната средина дава простор за локација на производните капацитети, од неа се црпат природните материјални ресурси и енергија за производство, а повратно трпи физички промени, промени во намената на користење на земјиштето, исцрпување на суровините и загадување.

Структурата на индустриски производи и во текот на 2010 година се карактеризира со ниско учество на аутпут на производствените гранки кои имаат карактер на носители на развојот, кои се пропульзивни и кои овозможуваат вклучување во меѓународната економска соработка. Не задоволува и учеството на производството кое е извозно ориентирано наспроти учеството на гранките кои се високо увозно зависни. Планската определба за диверзификацијата на производната структура и асортиман на индустриското производство изостанува. Тоа и понатаму се карактеризира со базно-суровинска зависност, со доминантно учество на трудоинтензивните дејности.

Во насока на надминување на постојната состојба и создавање перспектива за развој на оваа значајна област во економијата на Република Македонија, во Министерството за економија во текот на 2010 година беа преземени интензивни активности за имплементација на усвоените програми со кои ќе се овозможи зголемување на конкурентноста на националната економија:

- Програма за подршка на текстилната индустрија;
- Програма за подобрување на конкурентноста на македонските производи и услуги;
- Програма за подршка на кластерите со мерки за подршка на компаниите за активно делување во кластери согледувајќи ја корисноста од здружување и создавање мрежа на кластери;
- Програма за развој на претприемништвото, конкурентноста и иновативноста;
- Програма за поттикнување на инвестициите во Република Македонија итн.

Просторната разместеност на производните и на нив комплементарни услужни дејности се темели на поставената определба на организација на производните дејности на принципот на концентрирана дисперзија. Определбата за алокација на производни капацитети во плански утврдени простори се остварува преку изработка на соодветна планска урбанистичка документација и уредување на просторот.

Од локационен аспект, индустријата по својот карактер е дејност која претпоставува концентрација во определени точки (полови, оски и зони) на повеќе гранки кои користат заедничка инфраструктура и други заеднички служби и сервиси, што позитивно влијаат врз економските ефекти. Ваквата концентрација на индустријата со комплементарен карактер, едновремено е и најпогодниот облик за зачувување и унапредување на животната средина.

Во текот на 2010 година продолжија активностите за изработка и усвојување на урбанистичка планска документација за нови три технолошки индустриски развојни зони: ТИРЗ "Струмица" на површина од околу 25 ха, ТИРЗ "Ранковце" на површина од околу 40 ха и ТИРЗ "Струга" со површина од околу 30 ха.

Динамиката на реализација на планските решенија и уредување на просторот на ТИРЗ "Скопје" на задоволува. На овој атрактивен простор оценет позитивно во однос на локацијата, сообраќајните и други инфраструктурни услови, во периодот од еднодецениско постоење, ефектуиран е простор во кој се лоцирани само два индустриски капацитети на светски познатите производни брендови во областа на електрониката.

Промените во просторот евидентирани во областа на индустријата врз основа на извештајните листови добиени од извештајните единици се презентирани во Поглавието на Економските основи како интегрален дел на промените во просторот на вкупната економија.

3.4. Сообраќај и врски

Сообраќајниот систем во Република Македонија го сочинуваат патниот, железничкиот, воздушниот, езерскиот и поштенскиот сообраќај, а системот за врски го сочинуваат телекомуникациите и радиодифузниот систем.

Основата за планирање и развој на патната мрежа на Република Македонија, е во одредбите за категоризација на патиштата во Законот за јавни патишта, во досега изградената магистрална и регионална патна мрежа со "М" и "Р" ознаки, во стратешки дефинираните меѓународни коридори за патен сообраќај и во досега изградената европска патна мрежа - ТЕМ со "Е" ознака на патишта, како и во определбите од долгорочната стратегија за развој.

Концепцијата за развој на железничкиот систем се базира на потребата за модернизација и проширување на железницата во целина, како и поврзување на железничката мрежа на Република Македонија со соодветните мрежи на Република Бугарија и Република Албанија. Постојната железничка мрежа со соседството е поврзана со два крака на север кон Р. Србија и исто така со два крака на југ кон Република Грција. Наспроти тоа на исток мрежата завршува со слепи краци до Кочани, односно до Бељаковце и на запад исто така со слепи краци завршува до Кичево, односно до Сопотница. Поради тоа првенствено потребно е наведените слепи краци да се поврзат со мрежата на соседните држави.

Воздушните патишта во Република Македонија се интегрален дел од европската мрежа на воздушни коридори со ширина од 10 наутички милји во кои контролирано се одвиваат прелетите над нашата територија. Во развојот на воздушниот сообраќај над Република Македонија, од скромните 4 воздушни патишта денес се оформени вкупно 35, од кои 19 се во долна зона (од 3500м до 8100м над земјата) и 16 во горна зона (од 8100м до 15300м над земјата). За овие воздушни патишта се оформени вкупно 17 влезно-излезни капии, лоцирани вдолж границите со соседните земји.

Во новите општествено - економски услови, тенденции за отварање и остварување на економично и наједноставно поврзување со окружувањето и Светот, можно е Република Македонија, преку изградба на пловниот пат Дунав - Морава - Вардар, да се вклучи во европскиот систем на водни патишта и на тој начин директно да се поврзи со Северното Море и Егејското Море.

Комуникациската мрежа на Република Македонија, сочинета од повеќе комуникациски потсистеми во Република Македонија, се очекува да се подобрува, унапредува и да се развива, со доизградба на стратешките коридори и доизградба и изградба на нови регионална и локална мрежа.

Врз основа на информативениот лист (во рамките на пратење на реализација на Просторниот план на Република Македонија) кој имаат обврска да го пополнуваат единиците на локалната самоуправа, како и органите на државната управа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица - извештајни единици, во областа на сообраќајот и врски (патен, железнички и воздушен сообраќај) реализирани (изградени) или во тек на реализација, за 2010 год. добиени се следните податоци:

3.4.1. Сообраќајна инфраструктура

Патен сообраќај

Податоците добиени од општините, од Агенција за државни патишта, како и други институции дадени се во табеларен приказ прикажан подолу.

Бирото за регионален развој и Министерско за транспорт и врски - не доставиле податоци и информации за 2010 год.

Табела 44. Реализација на магистрални, регионални и локални сообраќајници во 2010 година

Податоци од општините ¹

Податоци од Министерство за транспорт и врски ² (не дало податоци)

* - општини во кои нема промени

** - општини кои не дале податоци

	Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостови (м)	Придружни објекти
		назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
1	Скопје ^{1(*)}														
2	Аеродром ^{1(*)}														
3	Бутел (**)														
4	Гази Баба ^{1(*)}														
5	Ѓорче Петров ^{1(*)}														
6	Карпош (**)														
7	Кисела Вода ^{1(*)}														
8	Сарај ^{1(*)}														
9	Центар (**)														
10	Чаир ^{1(*)}														
11	Шуто Оризари (**)														
12	Арачиново ^{1(*)}														
13	Берово (**)														
14	Битола ¹										2,725				
15	Богданци ^{1(*)}														
16	Боговиње (**)														

17	Босилово (**)													
18	Брвеница ^{1(*)}													
19	Валандово (**)													
20	Василево ^{1(*)}													
21	Вевчани (**)													
22	Велес (**)													
23	Виница ¹							Грљани- Маринци	1.782		0,59			
24	Вранештица (**)													
25	Врапчиште ^{1(*)}													
26	Гевгелија (**)													
27	Гостивар ^{1(*)}													
28	Градско (**)													
29	Дебар (**)													
30	Дебарца ¹							с.Сошани- Црква Св. Никола	4,60					
31	Делчево (**)													
32	Демир Капија ^{1(*)}													
33	Демир Хисар (**)													
34	Дојран (**)													
35	Долнени ^{1(*)}													
36	Другово ¹							Брждани	1,499					
37	Желино ^{1(*)}													

38	Зајас (**)														
39	Зелениково (**)														
40	Зрновци ^{1(*)}														
41	Илинден ¹								Ајватовци- Мршевци	3,90					
42	Јегуновце ^{1(*)}														
43	Кавадарци ¹								Клиново- Куманичево - Бојанчиште	8,00		3,00			
									Мелци	0,7		0,5			
										Гарниково	1,3		0,5		
44	Карбинци ^{1(*)}														
45	Кичево (**)														
46	Конче ¹								Од Р-602 до с. Ракитец	0,8					
47	Кочани ^{1(*)}														
48	Кратово ^{1(*)}														
49	Крива Паланка ^{1(*)}														
50	Кривогаштани ^{1(*)}														
51	Крушево ^{1(*)}														
52	Куманово (**)														
53	Липково (**)														
54	Лозово ¹								Мирино- Ѓузумелац	3,5					
55	Маврово-														

	Ростуше (**)														
56	Македонска Каменица ¹								С. Косевица	0,46		0,20			
57	Македонски Брод ^{1(*)}														
58	Могила ^{1(*)}														
59	Неготино ^{1(*)}														
660	Новаци ¹								Новаци-Рибарци	3,023					
									Од Р-509-до с. Долно Орехово	2,50					
61	Ново Село ^{1(*)}														
62	Осломеј ^{1(*)}														
63	Охрид (**)														
64	Петровец ^{1(*)}														
65	Пехчево (**)														
66	Пласница (**)														
67	Прилеп ^{1(*)}														
68	Пробиштип (**)														
69	Радовиш ^{1(*)}														
70	Ранковце ¹								с. Ранковце	0,87					
									с. Одрено	1,47					
									с. Петралица	0,8					
71	Ресен ^{1(*)}														

72	Росоман (**)														
73	Свети Николе (**)														
74	Сопиште (**)														
75	Старо Нагоричане ^{1(*)}														
76	Струга (**)														
77	Струмица ^{1(*)}														
78	Студеничани (**)														
77 9	Теарце (**)														
80	Тетово ^{1(*)}														
88 1	Центар Жупа ¹														
82	Чашка ^{1(*)}														
83	Чешиново- Облешево ^{1(*)}														
84	Чучер Сандево (**)														
85	Штип ^{1(*)}														
ВКУПНО															34,906

Табела 45. Реконструкција на патишта во Република Македонија во 2010 год.

Податоци од Агенција за државни патишта

Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостови	Придружни и објекти
	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
					Р-418 Струга Дебар	15,00								
					Р-107 Лаковица- Неготино	18,50								
					Р-107 Давидово- Раброво	14,00								
					Р-516 Прилеп- Кривогаштан и	22,00								
					Р-527 Превалец- Смојмирово	43,00								
ВКУПНО						112,50								

Табела 46. Проекти за патишта во тек на изработка во Република Македонија во 2010 год.

Податоци од Агенција за државни патишта

Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостови	Придружни и објекти
	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
	М-6 Штип-Струмица	65,50												
	М-5 Бугарија (Црна Скала)-Делчево- Виница-Кочани	115,00												
	Косел-Охрид- Свети Наум	39,00												
	Р-514-К2 с. Костенци-с. Зрзе-Манастир Свето Преображение	7,593												
	Р-513 К-4 Манастир Трескавец	7,50												
	Велес-Прилеп	57,00												
	Миладиновци- Свети Николе- Штип	43,86												
	Р-609 Аргулица- Реранце- Видовиште	14,12												

	Р-109 Демир Капија- Крњevo	20,17												
	Р-509 Маково-Чаниште врска со Р-109	16,39												
ВКУПНО		386,133												

Табела 47. Нови сообраќајници во 2010 год.

Податоци од ЕЛЕМ

Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостови	Придружни објекти
	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
									Ергела (с. Новаци)- до рудник					
ВКУПНО														

? Нема податок за должина на пат

Железнички сообраќај

Податоците за ЈП за железничка инфраструктура "Македонски железници" и од "Македонски железници - Транспорт" АД - Скопје, дадени се подолу:

1. Отпочнато е проектирање и изградба на Источниот дел од Коридор 8, Куманово-Бељаковци-Крива Паланка-Граница со Р. Бугарија во делници и тоа:

- Делница Куманово-Бељаковци во должина од 26,33км реконструкција
- Делница Бељаковци-Крива Паланка во должина од 37,05км - во изградба
- Делница Крива Паланка-Граница со Р. Бугарија во должина од 23,37км - изработка на техничка документација

Исто така во 2010 год. изработени се идејни и главни проекти за:

- траса
- железнички станици и вкстосувања со патна инфраструктура,
- а за делница од 66+050 до излез од ст. Крива Паланка и идејни проекти за мостови и тунели.

За Источниот дел од Коридор 8, железничка пруга Куманово-Бељаковци-Крива Паланка-Граница со Републикаија во фаза на изработка се студиите:

- Физибилити студија
- Студија за проценка на социјалното влијание и влијанието врз животната средина

2. За Западниот дел од Коридор 8 - железничка пруга Ѓорче Петров-Кичево-Струга-Граница со Р. Албанија:

- Делница Кичево - Граница со Р. Албанија од 102+600 до гр. со Р. Албанија во должина од околу 63,00км е во фаза на изработка на техничка документација на ниво Студија и Идеен проект и тоа:
- Студија за избор на варијанти
- Предфизибилити студија со сообраќајна анализа
- Идеен проект за избрана варијанта
- Идејни проекти за станици и вксници
- Идејни проекти за тунели и мостови
- Студија за оцена на влијанието врз животната средина
- Студија за финансиска и економска анализа

Од горните податоци се гледа дека во 2010 год. нема изградено односно завршено ни еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25.713км²) со железничка мрежа останува иста 2,7км на 100км².

Воздушен сообраќај

Податоците добиени од Агенцијата за цивилно воздухопловство покажуваат дека во 2010 година од областа на воздушниот сообраќај нема реализирано ниту еден проект кој директно или индиректно влијае на промените на просторот.

Со цел зголемување на ефикасноста на сообраќајот и транспортниот систем во Република Македонија, во текот на 2010 година беа преземени активности за заокружување на правната рамка со која се регулираат односите во одредени видови на сообраќај:

- донесена е измена и дополнување на Закон за јавни патишта ("Сл. весник на РМ" бр.84/08, измена 124/10)
- донесени се дел од подзаконските акти кои произлегуваат од Законот за јавни патишта
- Отпочната е постапка за прекатегоризација на патиштата согласно Законот за јавни патишта
- Донесен е закон за железнички систем ("Сл. весник на РМ" бр. 48/10)
- Донесен е закон за сигурност во железнички систем ("Сл. весник на РМ" бр. 48/10)
- Донесени се дел од подзаконските акти согласно Законот за железници
- Донесена е измена и дополнување на Законот за воздухопловство ("Сл. весник на РМ" бр.14/06, измена 67/10 како и пречистен текст 118/10)
- Донесени се дел од подзаконските акти согласно Законот за воздухопловство
- Донесена е измена и дополнување на законот за внатрешна пловидба ("Сл. весник на РМ" бр. 55/07, измена 26/10)
- во текот на 2010 година беа преземени повеќе активности во однос на концесиите на аеродромите "Александар Велики"-Скопје, аеродромот "Св. Апостол Павле"-Охрид и предвидената изградба на нов карго-аеродром во Штип
- во текот на 2010 година од надлежните институции и државни органи беа преземени и други активности кои се во насока на имплементација на определбите зацртани со Просторниот план на Република Македонија во областа на сообраќајот.

Во доменот на сообраќајната инфраструктура, во текот на 2010 година, беа реализирани одредени активности кои произлегуваат од **"Програмајта за сироведување на Просторниот план на Република Македонија 2008-2010 година"**.

"Програмајта за сироведување на Просторниот план на Република Македонија 2008-2010 година", која што се однесува на **патниот сообраќај**, поточно на автопатската, магистралната и регионалната патна (сообраќајна) мрежа, се состои од три вида активности:

- Изградба на делници од веќе дефинираните патни правци со вкупна должина од околу 475 км;
 - магистрални-автопатишта 387км
 - магистрални 30км
 - регионални 67,20км
- Проектирање на вкупно 692 км

- магистрални-автопатишта 575км
- магистрални 20км
- регионални 97км

- Проекти за рехабилитација, Урбанистички проекти и др.
 - магистрални и регионални

- Реконструкција, рехабилитација и сигнализација на 589 км од патната мрежа
 - магистрални-автопатишта 43км
 - магистрални 221,8км
 - регионални 323,8км

Согласно "Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија 2008-2010", во 2010 година од горенаведено не е реализирано ништо. Очигледно е дека не е изграден ни еден км магистрален и регионален пат.

Агенцијата за државни патишта има податок за техничка документација која е во изработка и има податок за реализирана реконструкција на регионални патишта и тоа во должина од 112,5.

Концепцијата за развој на **железничкиот систем** базира на потребата за модернизација и проширување на железницата во целина. Поради состојбата во овој сектор, особено внимание се посветува на подобрување на услугите, но и на изнаоѓање начин за надминување на финансиските проблеми поради што е извршена и реорганизација на МЖ. Со Програмата за спроведување на ПП на РМ 2008-2010 за железничкиот сообраќај е предвидено:

- подобрување на основните параметри на железничката инфраструктура, со што ќе се обезбеди равноправно и значајно место во Европскиот железнички пружен систем и да ги афирмира своите компаративни показатели:
 - Безбедност
 - Сигурност
 - Квалитетен превоз
 - Конкурентност на транспортниот пазар

Учеството во меѓународниот железнички сообраќај е условено со неколку чинители кои треба да бидат задоволени, за да една пруга биде дел од меѓународен коридор. Тоа пред се се однесува на брзините и опременоста на пругите со уреди и постројки во согласност со програмата и препораките на УИЦ.

Во овој временски период од 2008-2010год. предвидени се само градежни работи за реконструкција, модернизација на железничката инфраструктура и изработка на Студија за услуги од јавен интерес во железничкиот превоз на патници.

Согласно "Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија 2008-2010", во 2010 година не е реализирано ништо, освен што се во фаза на проектирање Источниот и западниот дел од Коридор 8.

За основната цел подобрување на основните параметри на железничката инфраструктура: безбедност, сигурност, квалитетен превоз и конкурентност на транспортниот пазар, во 2010 година е направено многу малку, односно за нијанса е подобрен превозот на патници со воведувањето на реконструиран воз на линија Скопје-Битола.

Активностите во **воздушниот сообраќај** се насочени, пред сè, кон подобрување на условите за одвивање на овој вид сообраќај, усогласување со меѓународните стандарди, проширување на терминалите и пистите на двата аеродроми и осовременување на потребната опрема. Согласно Просторниот план на Република Македонија, се предвидува испитување на можностите за лоцирање нов кагро аеродром во источна Македонија.

Согласно Законот за воздухопловство изработена е Националната стратегија за развој на воздухопловството во Република Македонија, чии насоки се:

- модернизирање и оптимизирање на идната организациона структура на националниот воздухопловен сектор
- исполнување на високите меѓународни стандарди за безбедност и сигурност
- подобрување на воздухопловната инфраструктура
- одржливост на животната средина во услови на пораст на обемот на воздушниот сообраќај и транспорт
- управување со воздушниот простор согласно принципот единствено европско небо
- либерализација на услугите во воздушниот транспорт, како и мерките за заштита на постоечките и новите корисници на услугите во воздушниот транспорт во Република Македонија

Согласно "Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија 2008-2010", во 2010 година е реализирано следното:

- отпочната е реконструкција на аеродром "Александар Велики" во Скопје и аеродром "Св. Апостол Павле" во Охрид, кои се дадени под концесија на турката компанија "ТАВ", со што е отпочната постапка за модернизирање и подобрување на воздухопловната инфраструктура

3.4.2. Комуникациски и доставни системи

Комуникациски системи

Според годишниот извештај на Агенцијата за електронски комуникации, во 2010 година се зголемува бројот на даватели на услугите на пазарот за електронски комуникации во РМ.

Табела 48. Услуги за нотификација на субјекти во електронски комуникации на РМ

Вид на услуга	Број
Телефонски услуги на фиксна локација за национален и/или меѓународен сообраќај	35
Мобилна комуникациска мрежа за национален и/или меѓународен сообраќај	3
Меѓуоператорски услуги за пренос или рутирање на национален и/или меѓународен сообраќај	8
Теснопојасен или широкопојасен пристап на Интернет	75

Услуги поврзани со радиодифузија, радио и телевизиски програмски сервиси	75
Услуги на давање на јавна електронска комуникациска мрежа под наем	16
Други услуги	12

Најголем пораст во однос на 2009 година е забележан кај фиксната телефонија, каде бројот на активните оператори е зголемен за 289%, додека порастот кај интернет провајдерите е за 17%.

Според остварениот вкупен приход во електронските комуникации на РМ во 2010 година, најголем удел има мобилната телефонија со 48,85%, пред меѓуоператорските услуги за пренос или рутирање на национален и/или меѓународен сообраќај со 13,18%, фиксната телефонија со 11,82%, услугите за пренос на податоци со 9,83% итн.

Од добиените информативни листови од општините во 2010 година на различни локации во РМ има поставено нови 14 базни станици за мобилна телефонија како и една базна станица за радио релејна мрежа за потребите на ЕВН Македонија. За потребите на хидросистемот Злетовица поставени се 4 нови репетитори за поддршка на системот за алармирање на браната Кнежево.

Фиксна телефонија

Во 2010 година забележано е натамошно намалување на број на корисници на фиксната телефонија во Р. Македонија. Вкупниот број на фиксни линии (по сите технологии) изнесува 413091 и е за 5,54% помал од 2009 год. Намален е вкупниот број на PSTN, ISDN, FGSM линии, а зголемен е бројот на линии преку безжичните технологии и линии преку кабловска мрежа.

Табела 49. Број на фиксни линии според технологии

PSTN-резиденцијални		296555	
PSTN-деловни		31051	
ISDN -резиденцијални		1104	
ISDN -деловни		10689	
	ISDN BRA-резиденцијални		1104
	ISDN BRA-деловни		10324
	ISDN PRA-деловни		365
Линии преку безжични технологии-резиденцијални		48556	
Линии преку безжични технологии-деловни		1561	
	WiMax-резиденцијални		9215
	WiMax-деловни		1387
	FGSM-резиденцијални		39182
	FGSM -деловни		151
	Wi-Fi-резиденцијални		159
	Wi-Fi -деловни		23
Линии преку кабловска мрежа-резиденцијални		22276	
Линии преку кабловска мрежа-деловни		1299	
Вкупно резиденцијални по сите технологии		368491	
Вкупно деловни по сите технологии		44600	

Опаднат е вкупниот реализиран сообраќај (во минути) за 7,87% како и вкупниот приход од реализираниот телефонски сообраќај на пазарот за фиксната мрежа за 24,24% во однос на 2009 година.

Во Р. Македонија Македонски Телеком е оператор кој има моќ и капацитет самостојно или со други оператори или даватели на услуги да дејствува независно од конкурентите и корисниците на пазарот. Во 2010 година, според годишниот извештај на Агенцијата за електронски комуникации на РМ, уделот во пазарот на фиксна телефонија на Македонски Телеком е 77,49% додека учеството на останатите алтернативните оператори, даватели на услуги е следно: ОНЕ Оператор 12,27%, Аикон 2,8%, Неотел 2,57%, Кејблтел 2,41%, ОнНет 1,74%, Инфел Нет Плус 0,54%, Т-Мобиле 0,18% итн.

Просечното време (месечно во минути) на појдовниот сообраќај по претплатник, инициран од јавна фиксна телефонска мрежа, е следно:

- 4,74 мин. сообраќај кон мрежи во странски држави,
- 13,3 мин. сообраќај кон мобилни мрежи во Р.Македонија,
- 37,82 мин. сообраќај кон други фиксни мрежи во Р.Македонија,
- 128 мин. сообраќај во сопствена мрежа или
- 184,84 мин. вкупен месечен сообраќај.

Интернет

Вкупниот број на интернет претплатници, по сите категории, во 2010 изнесува 725297 и е за 31,4% поголем во однос на 2009 година.

Табела 50. Број на интернет претплатници

теснопојасен резиденцијални		350	
теснопојасен деловни		1305	
теснопојасен резиденцијални преку мобилна 2Г мрежа		71874	
теснопојасен деловни преку мобилна 2Г мрежа		8351	
широкопојасен резиденцијални преку мобилна 2Г/3Г мрежа		295941	
широкопојасен деловни преку мобилна 2Г/3Г мрежа		90533	
широкопојасен резиденцијални без мобилна мрежа		237546	
широкопојасен деловни без мрежа		19397	
	резиденцијални преку јавна комуникациска цДСЛ мрежа		135532
	деловни преку јавна комуникациска цДСЛ мрежа		12780
	резиденцијални преку јавна ЦаТВ мрежа		74561
	деловни преку јавна ЦаТВ мрежа		2875
	резиденцијални преку јавна радиокомуникациска мрежа		6925
	деловни преку јавна радиокомуникациска мрежа		831
	деловни преку изнајмени линии		738
	резиденцијални друго		20528
	деловни друго		2173

Споредено со претходната година, во 2010 година најголем пораст 126,37% е забележан кај бројот на претплатници на пристап на интернет со тесен опсег преку мобилната 2Г мрежа, потоа кај бројот на претплатници на пристап до интернет со широк опсег преку мобилната 2Г/3Г мрежа 30,55% и кај бројот на претплатници на пристап на интернет со широк опсег, каде не се вклучени претплатниците преку мобилната мрежа, 18,23%. Во однос на претходната година, намален е бројот на претплатници на пристап до интернет со тесен опсег за 44,22%.

Остварениот приход од услугата пристап до интернет во 2010 година е поголем за 16,31% во однос на 2009 година.

Најголем удел на претплатниците на пристап до интернет е преку јавна комуникациска xDSL мрежа со 57,72%, пред јавна CaTV мрежа со 30,14% и јавна радиокомуникациска мрежа (каде не се вклучени претплатници преку мобилната мрежа) со удел од 3,02%.

Вкупен број на претплатници на пристап до интернет со широк опсег во 2010 година изнесува 256943 или 12,51 претплатници на 100 жители (според проценката на бројот на население од Заводот на статистика на РМ).

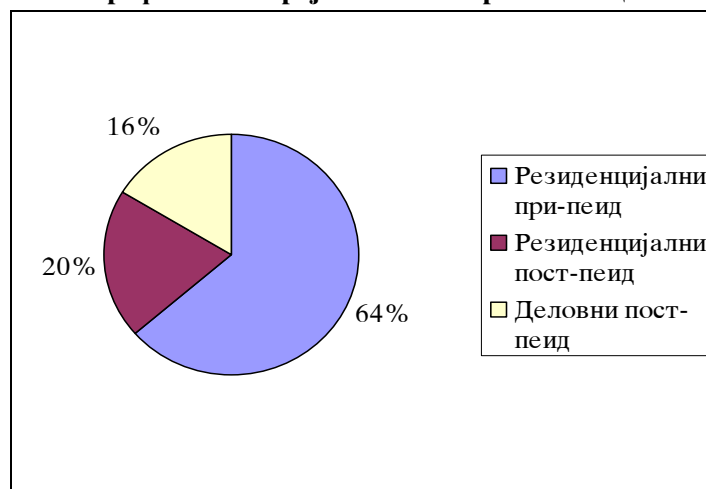
Мрежа за мобилна телефонија

На пазарот на мобилната телефонија во РМ дозвола имаат три оператори. Вкупен број на активни претплатници во мобилна телефонија во 2010 година изнесува 2153425 или 104,9 мобилни претплатници на 100 жители (според проценката на бројот на население од Заводот на статистика на РМ). Бројот на претплатници се однесува на активни претплатници кои во последните три месеци предизвикале на некој начин електронски комуникациски настан, под што се смета повик, одговор на повик, испраќање на порака или податоци, плаќање сметка и сл.

Табела 51. Број на активни претплатници во мобилна телефонија

Резиденцијални при-пеид	1369278
Резиденцијални пост-пеид	431650
Деловни пост-пеид	352497
Вкупен број претплатници	2153425

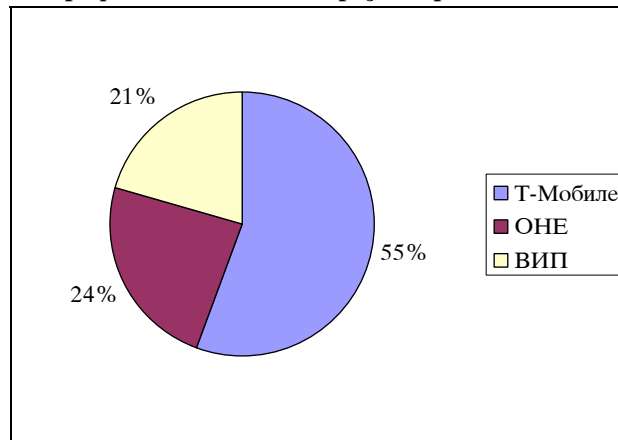
Графикон 10. Број на активни претплатници

Во однос на 2009 год. зголемен е вкупниот број на мобилни претплатници за 10.82%, бројот на резиденцијалните пост-пеид и при-пеид претплатници за

6.69% односно 41.03%, а намален е бројот на деловни пост-пеид претплатници за 0.35%. Зголемен е вкупниот број на испратените СМС и ММС пораки за 9.54% односно 18.65%, како и вкупниот реализиран сообраќај во минути однос на претходната година за 17.46%.

Графикон 11. Удел во број на претплатници

Во 2010 година во однос на претходната година зголемен е бројот на активни корисници кај ВИП и ОНЕ, а намален е кај Т-Мобиле за 7%. Бројот на пост-пеид претплатници, споредено по квартали, во 2010 година е во постојан пораст.

Табела 52. Удел на пазарот во вкупен број на испратени СМС и ММС пораки (во %)

Оператор/Вид на услуга	СМС пораки	ММС пораки
Т-Мобиле	80,23%	77,97%
ОНЕ	8,89%	9,95%
ВИП	10,88%	12,08%

Во пазарот на мобилната телефонија доминантно е учеството на Т-Мобиле според бројот на корисниците, испратените СМС и ММС пораки. Но, споредено со претходната година, во 2010 година пораст кај испратените СМС И ММС пораки е забележан само кај ВИП, додека кај останатите два оператори овој број (удел) се намалува.

Просечното времетраење на разговор (во минути) поединечно по оператор:

- 1,44 минути кај корисниците на Т-Мобиле,
- 1,62 минути кај корисниците на ВИП,
- 1,94 минути кај корисниците на ОНЕ

Радио-телевизиски и комуникациски мрежи

Пазарот на медиумите има свои специфики заради тоа што медиумските производи не се обични производи кои се продаваат на Пазар, а во голема мера влијаат врз обликувањето на нашата претстава за светот во кој живееме. На тој начин, тие имаат мошне важна улога во формирањето и одржувањето на општествените вредности, а преставуваат и средство за остварување на политичко и други облици на влијание.

Според податоците од Агенцијата за електронски комуникации на РМ од 81 нотифицирани субјекти за обезбедување на услуги поврзани со радиодифузија, во 2010 година беа активни 75 субјекти.

Табела 53. Број на претплатници при пренос на радио и ТВ сигнали

Кабелска телевизија	165028
IPTV	30123
DVB-T	42890
Сателитска телевизија	654
Вкупно	238695

Во однос на 2009 година, зголемен е вкупниот број на претплатници за 19%, зголемувањето на претплатниците на IPTV кабловската телевизија изнесува 110,15% додека на DVB-T телевизијата 322,6%. Намален е бројот на претплатници на кабелската телевизија за 5,62% и кај претплатниците на сателитската телевизија за 39,11%. Во вкупниот број, претплатниците на кабловската телевизија учествуваат со 69,13%, сателитската телевизија со 0,28%, DVB-T со 17,97%, а IPTV со 12,62%.

Уделот на операторите во пренос на ТВ содржини до крајните корисници во 2010 година е следен:

- Кејблтел 23,99%
- Роби 23,23%
- ОНЕ 17,98%
- Македонски Телеком 12,63%
- Инел Интернационал 2,42%
- Останати 19,75%

Советот за радиодифузија е независно, регулаторно, непрофитно тело со јавни овластувања во радиодифузната дејност кои ги остварува согласно Законот за радиодифузната дејност. Во однос на операторите на јавни комуникациски мрежи, Советот за радиодифузија ги регистрира програмските пакети на операторите, но не е надлежен за останатите телекомуникациски услуги што ги обезбедуваат операторите преку нивните мрежи.

Во текот на 2010 година евидентирани се 58 оператори на јавни комуникациски мрежи за пренос на аудио-визуелни содржини, 2 оператори за сателитски програми и по еден оператор за терестријална и IPTV мрежа. Регистрирани се 76 телевизиски станици и 77 радиостаници на територијата на РМ.

Од евидентираниите телевизиски станици, според нивото на гледаност, на државно ниво регистрирани се 5, на државно ниво преку сателит се 13, за локално ниво се 48, а за регионално ниво на телевизискиот сигнал регистрирани се 10 телевизиски станици. Радиостаници, според ниво на слушаност, на државно ниво се 3, на локално ниво се 57 додека на регионално ниво на слушаност се 17 радиостаници.

Во вкупниот број на регистрирани радио и телевизиски станици, не се вклучени државната телевизија и радио.

Изнајмени линии

Од 24 нотифицирани субјекти во 2010 година, 16 субјекти обезбедуваа услуги на давање на јавна електронска комуникациска мрежа под наем.

Во малопродажбата во 2010 година, вкупниот број на инсталирани изнајмени аналогни линии е 350 додека дигитални линии под наем се 359. Ова престапува опаѓање за 37,16% односно 24,42% во однос на 2009 година.

Табела 54. Број на изнајмени линии во големопродажба

64 Kbit/s	1
2048 Kbit/s	839
34 Mbit/s	6
155 Mbit/s	38
Над 155 Mbit/s (Gbit/s)	9
Вкупно	893

Вкупниот број на изнајмени линии во големопродажбата е поголем за 13,76% во однос на претходната година при што не е забележано намалување во ниту една класификација на изнајмените линии. Најголемо учество во големопродажното изнајмување имаа линиите со капацитет од 2048 Kbit/s со учество од 93,95%.

Преносливост на броеви

За создавање на конкурентен пазар во областа на електронските комуникации од 2008 година во РМ овозможена е преносливост на бројот при промена на оператор на јавна комуникациска мрежа. Ова можност во 2010 година ја искористиле 21787 корисници во фиксната и 19025 корисници во мобилната телефонија.

Уделот на разните оператори во фиксната телефонија, во вкупниот број на пренесени броеви во 2010 година е следен:

- ОнНет 30,51%
- ОНЕ 22,51%
- Неотел 13,47%
- Аикон 11,24%
- Кејблтел 11,09%
- Македонски Телеком 8,6%
- Инфел Нет Плус 2,58%

Уделот на разните оператори во мобилните мрежи, во вкупниот број на пренесени броеви во 2010 година е следен:

- ВИП 75,2%
- ОНЕ 16,47%
- Т-Мобиле 8,33%

Поштенски сообраќај

Агенција за пошти на Р. Македонија, во 2010 година, согласно Законот за поштенските услуги, има издадено вкупно 25 Стандардни дозволи за даватели на поштенски услуги. Овој број на субјекти се однесува на сите даватели кои дејноста-обезбедување на поштенски услуги во опсегот на универзалната дозвола како и услуги кои се вршат на слободниот поштенски пазар ја вршеле во текот на 2010 година, без разлика на времетраењето. При тоа, Агенцијата за пошти укина и 4 дозволи за даватели на поштенски услуги.

Според податоците од АД за поштенски сообраќај Македонска пошта-Скопје, на територијата на Р. Македонија во текот на 2010 година нема изградено нови објекти за проширување на поштенската мрежа, а работено е на реконструкции, адаптации и санации на постоечките објекти и простори во кои се вршат услугите во поштенскиот сообраќај.

3.5. Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот

3.5.1. Животна средина

Емисиите на загадувачки материи и супстанции во медиумите на животната средина, кои се јавуваат како резултат на човековата активност, предизвикуваат пореметување на природните процеси, нарушување на природната рамнотежа и загадување во животната средина. Заштитата и унапредувањето на животната средина претставува систем од мерки и активности кои се превземаат во сите медиуми и области на животната средина со цел да се обезбедат оптимални услови за живот.

Со *Националната стратегија за инвестиции во животната средина (2009-2013)* се поставени приоритети, мерки и активности за реализација на инвестиции во животната средина во делот на постигнување на стандардите во областа на животната средина, воспоставување на децентрализиран систем за управување со проекти, идентификување на човечки ресурси потребни за подготовка и реализација на инвестициони проекти на централно и локално ниво, идентификување на можни извори за финансирање на инвестиционите проекти и т.н. Со донесувањето на *Националната стратегија за одржлив развој* е дефинирана политиката за постигнување на одржлив развој во периодот 2009 - 2030 година.

Во *Планот за институционален развој на капацитетите за управување со животната средина на национално и локално ниво* се утврдени функциите и е даден план за институционален развој на органите на државната управа и на органите на локалната самоуправа, на среднорочен план, заради обезбедување на услови за управување со животната средина за планскиот период од 2009-2014 година.

Во 2010 година согласно Програмата за инвестирање во животната средина за 2010 година, распределени се средства за изработка на Локални еколошки акциони планови за општините Боговиње, Врапчиште, Пласница, Липково, Чешиново-Облешево, Богданци и Карпош. Истата година е предвидена реализација на проекти за расчистување на диви депонии во Општините Боговиње, Босилово, Брвеница, Валандово, Долнени, Желино, Илинден, Конче, Маврово и Ростуше и Охрид. Доделени се и средства за изработка на техничка документација и реализирање на проекти и активности за заштита, зачувување и подобрување на квалитетот на водите во:

- Општина Пласница - расчистување и уредување на речно корито на р. Прска, с. Преглово;
- Општина Осломеј - изградба на фекална канализација за с. Стрелци;
- Општина Липково - изработка на техничка документација и санација на водовод во с.Ваксинце и продолжување на изградба на водоводниот систем за водоснабдување во с. Слупчане;
- Општина Зајас - санација на резервоари за водоснабдување во општина Зајас;
- Општина Брвеница - изградба на фекална канализација во н.м.Горни Челопек;
- Општина Врапчиште - Реконструкција на водоводни системи во општина Врапчиште;

- ЈКП “Комуналец“ Демир Хисар - изработка на техничка документација - главен проект за реконструкција на дел од градската водоводна мрежа во Демир Хисар;
- Општина Гевгелија - подобрување на водоснабдителниот систем во Општина Гевгелија;
- Општина Илинден - изработка на идеен и основен проект за изградба на дренажен канал за зафаќање на површински води и регулирање на нивото на подземните води во н.м. Бујковци;
- ЈКП Дервен, Велес - реконструкција на канализациона линија по ул. Орце Шутев, општина Велес.

Исто така, предвидена е реализација на проекти за подигање на јавната свест, едукација и обука во областа на животната средина и поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми, проекти и други слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата.

Во 2010 година е извршена измена и дополна на дел од законската регулатива донесена во областа на животната средина:

- Закон за измена и дополна на Законот за животна средина (Сл.в. на РМ бр.48/10 и бр.124/10);
- Закон за измена и дополна на Законот за води (Сл.в. на РМ бр.83/10);
- Закон за изменување и дополнување на Законот за квалитет на амбиентниот воздух (Сл.в. на РМ бр.35/10);
- Закон за изменување и дополнување на законот за заштита од бучава во животната средина (Сл.в. на РМ бр.124/10);
- Закон за изменување и дополнување на законот за управување со отпадот (Сл.в. на РМ бр.124/10);
- Резолуција за влијанијата на климатските промени во Република Македонија (Сл.в. на РМ бр.31/10).

Анализите на степенот на загадување во медиумите на животната средина на годишно ниво, вклучувајќи ги и мерките кои се превземаат за заштита на истите, овозможуваат увид во поврзаноста помеѓу индустрискиот развој, состојбата и квалитетот на животната средина, односно влијанијата врз здравјето на човекот; активно следење на евентуалните промени во медиумите и областите на животната средина и создаваат добра основа за креирање на одржлива политика за заштита на животната средина и подобрување на квалитетот на живот во иднина.

Воздух

Активностите од човековото живеење, како и природните појави и катастрофи, во поново време достигнаа ниво на кое емисиите на загадувачките супстанции во атмосферата доведоа до промени во нејзиниот глобалниот состав. Ова резултира меѓудругото и со намалување на стратосферски слој на озонот и зголемување на ефектот на стаклена градина. Стратосферскиот слој на озон е од пресудно значење за топлинскиот биланс на Земјата и нејзината атмосфера и на тој начин за глобалната клима - како резултат на емисијата на стакленички гасови, особено на јаглерод диоксид (CO₂), метан и азотоксид.

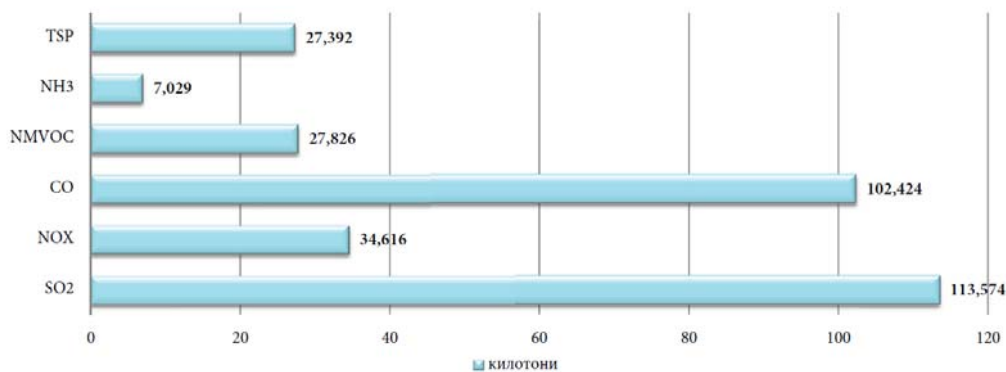
Промените во атмосферата доведоа да се прифати пристапот да се делува локално колку што е можно повеќе со цел подобрување на квалитетот на воздухот на глобално ниво. Во последнава деценија се работи на намалување на

загадувањето од сообраќајот (согорување на фосилните горива во возилата). Користењето на алтернативни извори на енергија, обновливи извори, биогоривото и природниот гас, се примарни процеси за подобрување на квалитетот на воздухот. Исто така и исфрлањето од употреба на супстанции кои ја осиромашуваат озонската обвивка се дел од процесот за намалување на загадувањето на атмосферата.

Согласно законската регулатива, мониторинг на количините на емисии во воздухот вршат овластени институции и поединечни деловни субјекти. Загадувачки супстанции на кои се врши мониторинг се: сулфур диоксид - SO₂, азотни оксиди - NO_x, јаглерод моноксид - CO и TSP (total suspended particles - тотално суспендирани честички). Овие загадувачки супстанции можат да бидат хемиски или физички трансформирани под влијание на сончевата радијација или со реакција со други загадувачки супстанции да формираат нови соединенија.

Вкупните количини на основните загадувачки супстанции TSP, NH₃, NMVOC, CO, NO_x, SO₂ за 2010 година на ниво на Република Македонија, одредени согласно Правилникот со кој е одредена методологијата за инвентаризација CORINAIR, а изразени во килотони на година, се дадени на следниот графикон:

Графикон 12 . Вкупни емисии на загадувачки супстанции за 2010 год. изразени во kt/god

Од графиконот евидентно е дека најголемо е количеството на емисија на сулфур диоксид (113,574 килотони) и јаглерод моноксид (102,424 килотони).

Во јануари 2010 година беше усвоен Правилникот за количините на горните граници-плафоните на емисиите на загадувачките супстанции со цел утврдување на проекции за одреден временски период кои се однесуваат на намалувањето на количините на емисиите на загадувачките супстанции на годишно ниво. Во правилникот се пропишани количините на горните граници-плафони на емисиите на загадувачките супстанции прикажани на следната Табела:

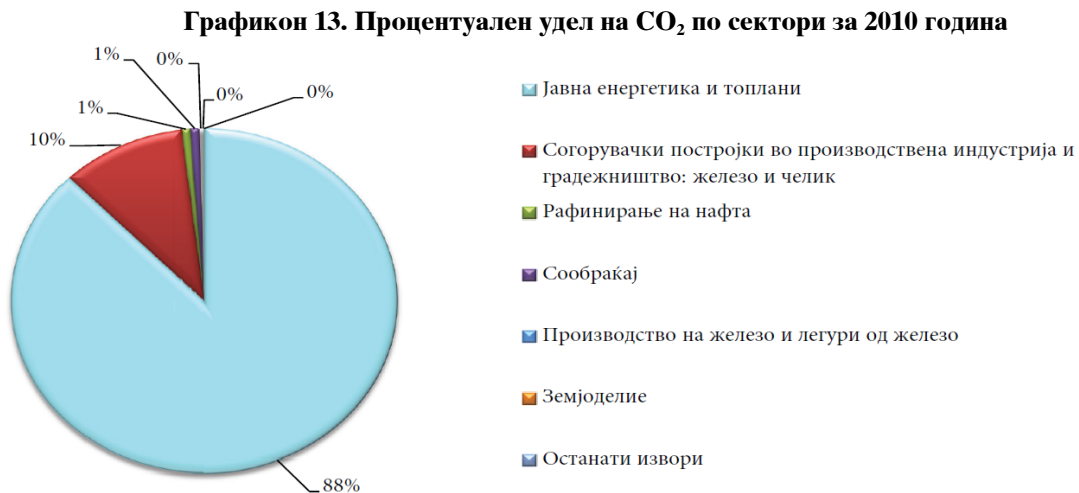
Табела 55. Приказ на горни граници - плафони на емисиите на загадувачките супстанции што треба да се достигнат во 2010 година

SO ₂ (kt/god)	NO _x (kt/god)	VOC (kt/god)	NH ₃ (kt/god)
130	39	30	17

Прибирањето и обработката на податоците за емисии во воздухот, добиени од мерењата на Државниот автоматски мониторинг систем за квалитет на амбиентен воздух се врши континуирано и во текот на целата година во рамките

на Македонскиот информативен центар за животна средина, при МЖСПП, и истите се објавени во "Годишниот извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина, 2010". Овие податоци се дополнуваат со податоците од проценките на емисии на загадувачките супстанции во воздухот со користење на статистичките податоци од секторите енергетика, индустрија и земјоделие, како и податоците од Катастарот на загадувачи и загадувачки супстанции на Република Македонија.

Значаен удел во емисиите на SO₂ во Република Македонија имаат централите за производство на електрична и топлотна енергија, рафинеријата за нафта и металургиската индустрија. Домашниот нискокалоричен и високо загадувачки јаглен - лигнит се користи за производство на електрична енергија во југозападниот дел на Р.Македонија, додека во енергетските центри за производство на топлина во Скопје се користи мазут. Согорувањето на горивото во индустријата, производството на енергија, сообраќајот предизвикува повремено зголемување на концентрации на SO₂ во амбиентниот воздух во градовите и во индустриските зони. Процентуалната распределба на емисија на сулфур диоксид по сектори за 2010 година на ниво на Република Македонија е прикажана на следниот графикон.

Од графиконот евидентно е дека најголем процент од 88% се емитира од производство на електрична и топлотна енергија односно при согорување на горивата во процесот на добивање на електрична и топлотна енергија. 10% се емитираат од согорувачките постројки во производствената индустрија и градежништвото односно од индустријата за железо и челик. Количините на емисии на SO₂ влијаат на концентрацијата на SO₂ во амбиентниот воздух.

Процентуална распределба на емисија на азотни оксиди по сектори за 2010 година на ниво на Република Македонија е прикажана на следниот графикон.

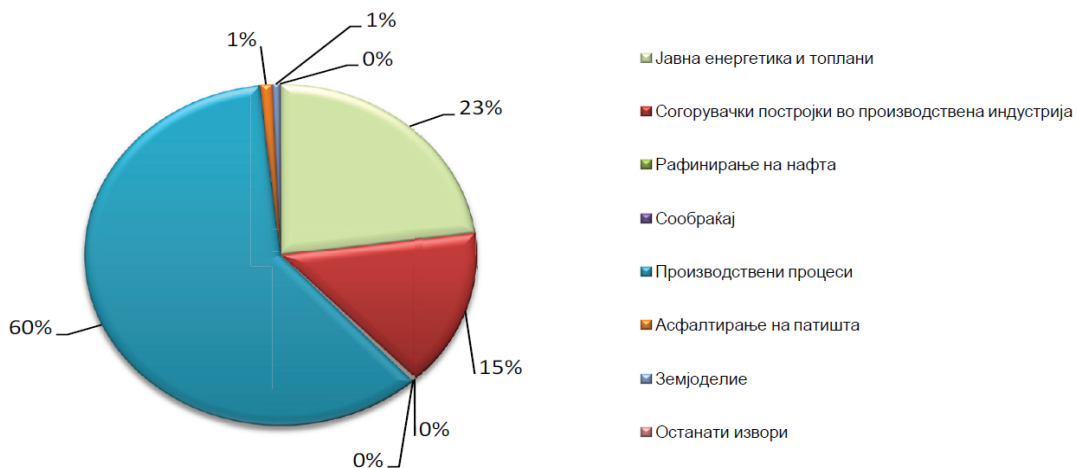
Графикон 14 . Процентуален удел на NOx по сектори за 2010 година

Од графиконот се забележува дека најголеми количини на емисии на азотните оксиди се емитираат при производството на електрична и топлинска енергија (60%), додека голем удел имаат и емисиите од патниот сообраќај (29%). Количините на емисии на NO₂ влијаат на концентрацијата на NO₂ во амбиентниот воздух.

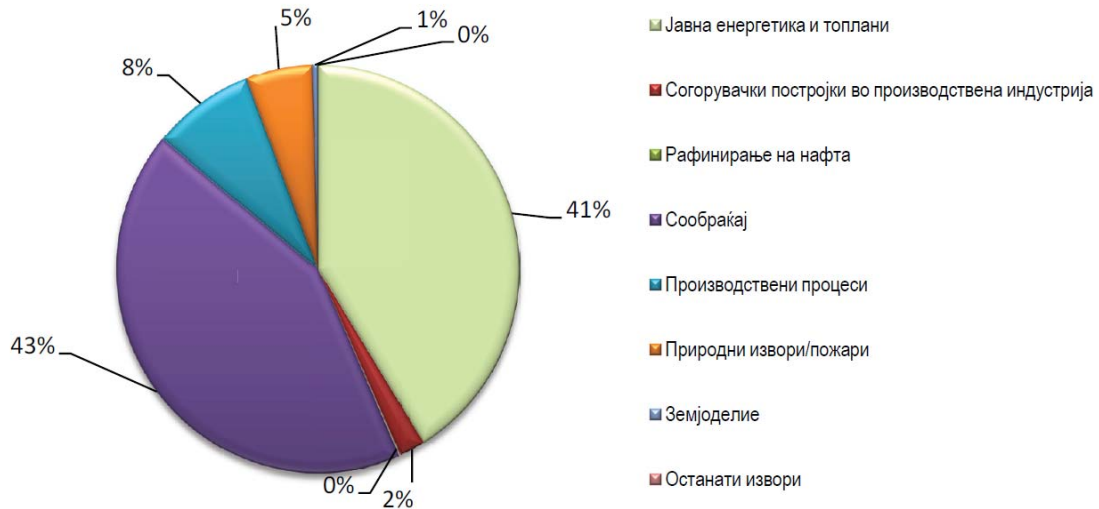
Процентуална распределба на емисијата на вкупни суспендирани честички по сектори за 2010 година на ниво на Република Македонија е прикажана на следниот графикон:

Графикон 15 .Процентуален удел на вкупни суспендирани честички по сектори за 2010 година

Најголем процент на емисија на суспендираните честички произлегува од производствените процеси изнесува 60%. Исто така, значаен процент во емисијата на вкупните суспендирани честички имаат и производството на електрична и топлинска енергија со 23% и согорувачки постројки во производствена индустрија со 15%. Количините на емисии на цврсти честички влијаат на концентрацијата на цврстите честички со големина до 10 микрометри PM₁₀ во амбиентниот воздух.

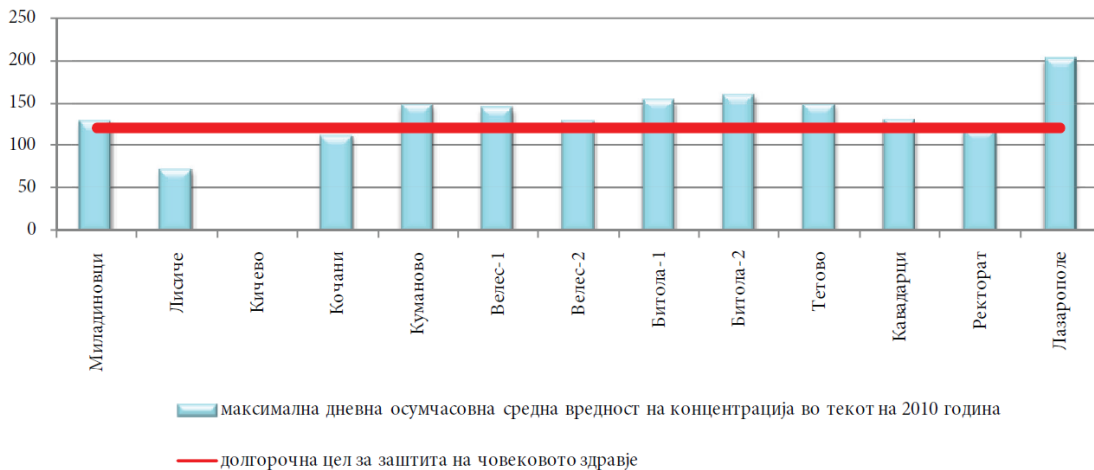
Графикон 16 . Процентуален удел на СО по сектори за 2010 година

Најголеми процент на емисија на јаглерод моноксид произлегуваат од секторот сообраќај (43%) и секторот кој се однесува на емисиите од стационарните станици за производство на топлина и електрична енергија од јавнатата енергетика и топланите (41%). Ова најверојатно се должи на нецелосното согорување на цврстите и течните горива кои се користат во овие два сектора. Количините на емисии на јаглерод моноксид влијаат на концентрацијата на јаглерод моноксид во амбиентниот воздух.

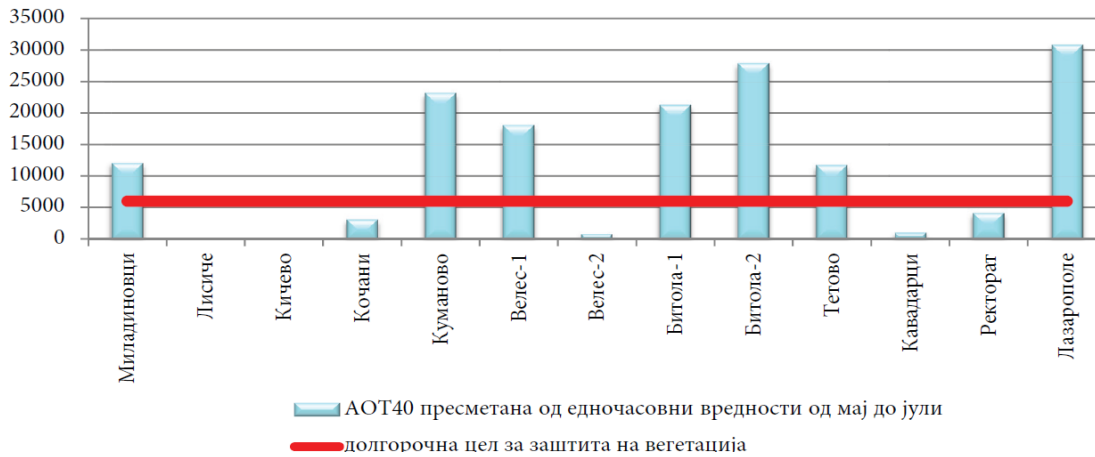
Целни вредности и долгорочни цели за заштита на здравјето на луѓето и вегетацијата за озон за 2010 година дадени се на следните графикони:

Графикон 17 . Долгорочна цел за заштита на човековото здравје за озон во 2010 година

Долгорочната цел за заштита на човековото здравје е надмината на мерните места Миладиновци, Куманово, Велес-1, Белес-2, Битола-1, Битола-2, Тетово, Кавадарци и Лазарополе.

Графикон 18 . Долгорочна цел за заштита на вегетација за озон во 2010 година

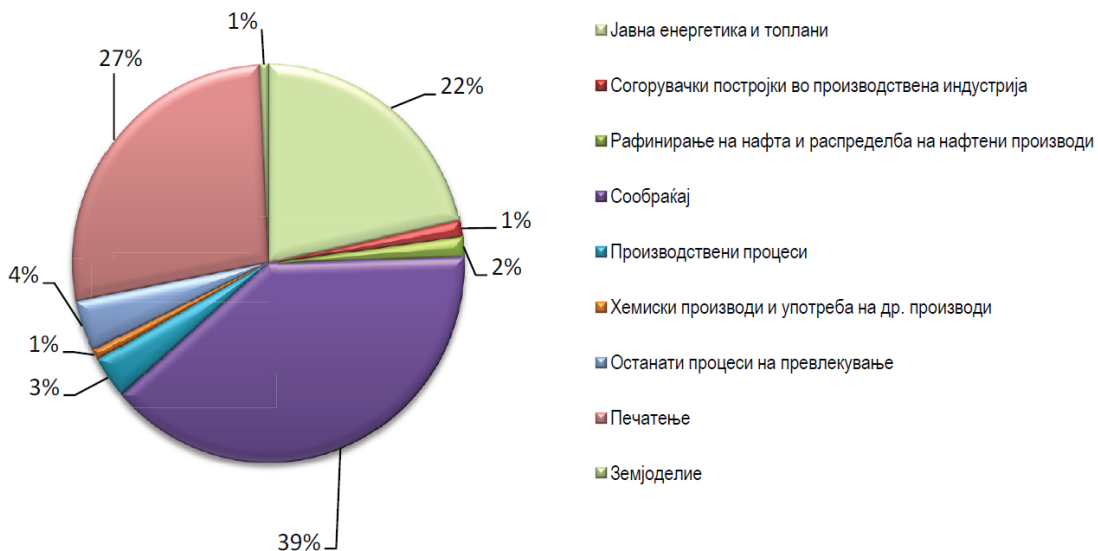

Долгорочната цел за заштита на вегетацијата е надмината на мерните места Миладиновци, Куманово, Велес-1, Битола-1, Битола-2, Тетово и Лазарополе, во текот на 2010 година.

АОТ40, изразен во ($\text{mg}/\text{m}^3 \times \text{часови}$), значи збирот од разликата меѓу часовните концентрации поголеми од $80 \text{ mg}/\text{m}^3$ (= 40-ти делови од милијардата) и $80 \text{ mg}/\text{m}^3$, во текот на анализираниот период мај-јули. Притоа, се земаат предвид едночасовни вредности измерени секој ден во период меѓу 8:00 часот наутро и 20:00 часот навечер според Средноевропско време, кога има најголема сончева радиација. Надминувањата на долгорочните цели за озон на поголемиот број мерни места, во текот на 2010 година, во нашата земја се должат на географската местоположба во јужниот дел од Европа, која се одликува со голем број на сончеви денови во текот на летниот период.

Уделот на SNAP секторите во емисијата на неметанските испарливи органски соединенија е прикажан на следниот графикон.

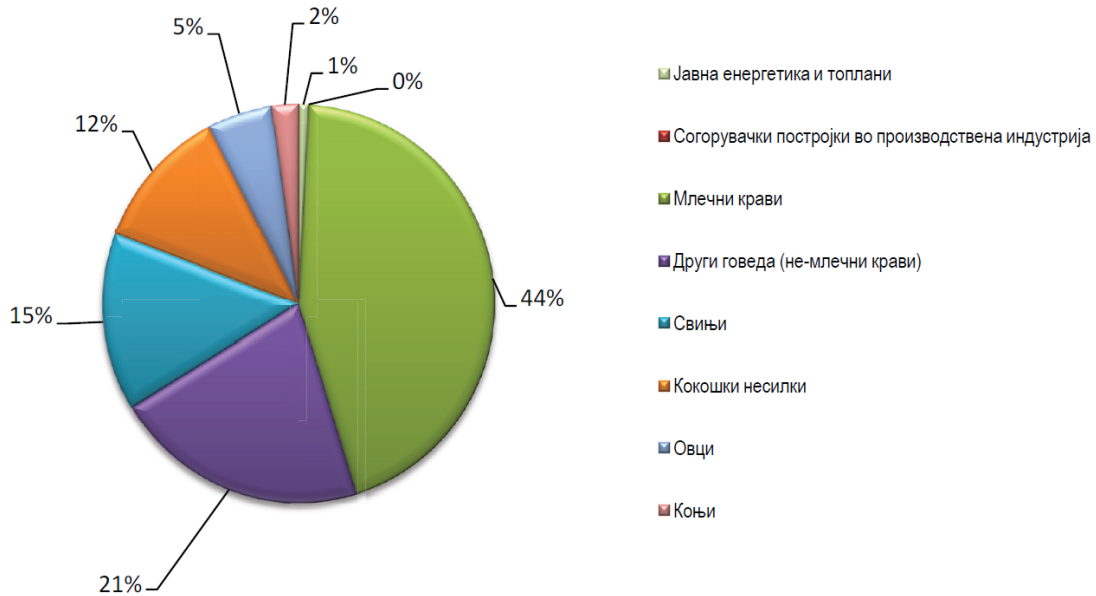
Графикон 19. Процентуален удел на NMVOC по сектори за 2010 година

Најголем процент на емисија на неметанските испарливи органски соединенија произлегува од секторот кој се однесува на сообраќајот изнесува 39% и секторот кој се однесува на процесите на печатење од 27%. Ова, најверојатно се должи од нецелосното согорување на цврстите и течните горива кои се користат

во патниот сообраќај, како и испарувањата при процесот на принтање. Значаен процент, односно удел од 22%, во емисијата на NMVOC произлегува од енергетскиот секторот и работата на топланите. Емисиите од процесите на превлекување учествуваат со 4 %.

Графикон 20. Процентуален удел на NH3 по сектори за 2010 година

Како што може да се види од претходниот графикон скоро целата емисија на амонијакот произлегува од секторот сточарство. Најголем процент на емисија на амонијакот (44%) произлегува од одгледувањето на млечни крави. Само 1 % од емисиите на амонијакот се должат на производството на електрична енергија и топлина.

Согледувајќи ја состојбата со количините на емисии на загадувачки супстанции на ниво на држава по поедините сектори/дејности, евидентно е дека производството на електрична и топлинска енергија, сообраќајот и индустриски процеси најмногу придонесуваат за загадувањето на воздухот.

Од извршените мерења на квалитетот на воздухот во текот на 2010 година надминувања над граничните вредности се забележуваат за цврстите честички со големина до 10 микрометри особено во зимниот период. Во летниот период пак, има надминувања на целната вредност за озонот, како резултат на повисоката сончева радијација.

Земајќи ги предвид сите овие податоци од извршените мерења, микрофизичките и хемиските процеси на загадувачките супстанции во воздухот, социо-економски фактори и анализи, ефикасноста на користењето на донесените законските прописи и ефектите врз луѓето и животната средина, потребно е, да се донесат и имплементираат мерки за редуција на емисиите и заштита на квалитетот на воздухот, со цел подобрување на квалитетот на амбиентниот воздух и намалување на влијанието на загадувањето врз здравјето на луѓето и животната средина.

Води

Водите кои содржат поголемо или помало количество на штетни материи кои предизвикуваат физички, хемиски, биолошки или бактериолошки промени во составот и се опасни за луѓето и животните кои доаѓаат во допир со нив или

предизвикуваат загадување на реципиентите во кои се испуштаат се нарекуваат отпадни води.

Согласно **RIMSYS (River Monitoring SYSTEM)** програмата, квалитетот на водотеците во Република Македонија се следи на 20 мерни места поставени на 11 поголеми водотеци во Републиката, и тоа: р.Треска, р.Лепенец, р.Вардар, р.Пчиња, р.Брегалница, Крива Река, Елешка Река, Црна Река, р.Струмица, р.Црни Дрим и р.Радика.

Анализата на податоците за квалитет на површинските водотеци овозможува проценка на влијанието на поголемите населени места и индустриски капацитети врз квалитетот на водата, како и преносот на загадувачките материи по течението на водотеците.

Во рамки на Македонскиот информативен центар за животна средина, при МЖСПП, воспоставена е база на податоци за квалитетот и квантитетот на водотеците во Република Македонија. Податоците за квалитативната состојба на водотеците се добиваат од Управата за хидрометеоролошки работи. Квалитетот на водата во површинските водотеци се оценува преку следење на хидролошките параметри, физички и органолептички индикатори, минерализација, кислородни оксигенски индикатори, показатели на еутрофикација и штетни и опасни материи.

Анализата на податоците за кислородните показатели добиени од мерните места на водотеците во Р.Македонија во текот на 2010 година, покажува дека на сите мерни места водата е со квалитет од I класа во однос на вредностите за растворен кислород, со исклучок на водите кај мерното место Скочивир. Во однос на петдневната биолошка потрошувачка на кислород квалитетот на водите на поголем дел од мерните места одговара на води со квалитет од II класа, со исклучок на мерните места кај Башино Село и Ногаевци каде водите се со квалитет од III класа и мерните места Шпиље и Бошков Мост, каде водите се со квалитет од I класа. Во однос на хемиската потрошувачка на кислород, квалитетот на водата во површинските водотеци одговара на води од II класа на сите мерни места, со исклучок на мерното место кај Скочивир, каде водата е со квалитет од III класа и Шпиље и Бошков Мост каде водата е со квалитет од I класа.

Во однос на концентрацијата на нитрати и нитрити на сите мерни места низ Републиката во 2010 година е забележан квалитет на води од I-II класа.

Анализата на квалитетот на водотеците во текот на 2010 година во однос на средногодишните концентрации на опасни и штетни материи не покажува драстична промена на квалитетот на водотеците во однос на претходните години.

Биомониторингот во Република Македонија се врши на 9 водотеци: Вардар, Треска, Лепенец, Крива Река, Пчиња, Брегалница, Црна Река, Елешка и Струмица, на вкупно 18 мерни места. Од извршените анализи на биолошкиот материјал во 2010 година може да се заклучи дека 96 % од анализите покажуваат дека водите од контролираните водотеци се со квалитет од втора класа, а 4 % се во прва класа. Оваа година не се утврдени примероци со квалитет на вода од III класа. Квалитет од прва класа има во р. Лепенец на мерното место Граница и на Крива Река на мерното место Трновец.

Максималните средни вредности на сапробниот индекс на реките во 2010 година е регистрирана на мерните места Нагоевци, Скочивир и Ново Село, додека минимални средни вредности на сапробниот индекс се регистрирани на р.Лепенец на мерното место Граница и во Крива река на мерното место Трновец.

Највисоки средно годишни вредности на сапробниот индекс се регистрирани во месец февруари и август, а најниски вредности сапробниот индекс има во месец јуни. За ваквата состојба секако големо влијание има и годишната сезона. Од месец февруари кон месец октомври имаме благо снижување на вредноста на сапробниот индекс, односно подобрување на квалитетот водотечите.

Во периодот септември 2009 - септември 2010 година, Градот Скопје, врз основа на изготвени и усвоени програми, спроведе мониторинг на квантитативните и квалитативните карактеристики на водите што го хранат бунарското подрачје Нерези-Лепенец, како и подземните и површинските води во Скопскиот Регион. За таа потреба беа изградени нови 36 пиезометри. Во 2010 година Градот Скопје започна двогодишни активности за реализирање на програмата за хидролошко-трасерски истражувања на водите во Полошката котлина со посебен осврт на Жеденскиот масив и изворот Рашче и Програмата за хидролошко-трасерски истражувања на подземните води во Скопската Котлина со посебен осврт на потегот влив на р.Лепенец во р.Вардар до изворот Рашче.

ЈЗУ Центар за јавно здравје - Скопје во согласност со Програмата за превентивна здравствена заштита во Република Македонија за 2010 година, го следеше квалитет на површинските води од здравствен аспект, на места и локалитети каде површинските води се користат за спорт и рекреација, спортски риболов и за наводнување во земјоделието. Мерењата извршени во 2010 година покажуваат дека сеуште е висок процентот на прегледани примероци кои не одговараат на класата пропишана со Уредбата за класификација и категоризација на водите. ЈЗУ Центар за јавно здравје - Велес врши континуирано мониторинг на површинските води кои се користат за капење и рекреација на луѓето, наводнување на земјоделски површини и напојување на стока на одредени мерни места. Врз основа на добиените податоци за 2010 година, површинските води на мерните места р.Вардар, р.Бабуна и р.Тополка не може да се користат за капење и рекреација на луѓето, за наводнување на земјоделските површини и за напојување на стока. ЈЗУ Центар за јавно здравје - Битола врши мониторинг на пестицидни резидуи во литоралната зона на Преспанското Езеро и вливовите на трите негови најголеми притоки. Од добиените податоци од испитуваните хемиско-токсиколошки параметри на површинските води може да се заклучи дека тие одговараат 90,5% на трета и четврта класа и 9,5% на втора и трета класа согласно Уредба за класификација на водите.

Според податоците добиени од извештајните листови пополнети од страна на единиците за локална самоуправа, во изминатата година се направени следните промени во просторот:

- Во Општина Битола е воспоставена заштитна зона на една локација кај стариот водопад.
- Во Општина Винаца, заради испуштање на отпадни води од свињарска фарма во Пекљанска река, е евидентирано загадување и на водите во реката Осојница и висок степен на контаминација на околните почвени површини.
- Согласно анализите и мерењата спроведени од страна на Институтот за јавно здравје во текот на 2010 година, добиените вредности на анализираните параметри во јавните водоводи ги задоволуваат пропишаните критериуми за квалитет на вода.
- Во текот на истата година е направена и анализа на водата на некои капитални објекти за водоснабдување на населението. Водата од акумулацијата Лисиче од каде ќе се снабдува Велес и добиените

резултати одговараат на потребниот квалитет на вода. Исто така, анализите на површинските води од хидросистемот Злетовица и од завршениот доведен цевовод за Свети Николе, се исправни и одговараат на категоријата на вода која е потребна за водоснабдување на населението.

- Во текот на 2010 година е изработен Елаборат за санитарно-заштитни зони на изворот Студенчица.
- Во Општина Крива Паланка од рудникот Индо минерали и метали, кај селото Кркља е евидентирано загадување со тешки метали.
- Во Општина Јегуновце е евидентирано механичко загадување на реката Бистрица, притока на Вардар.

Почва

Вкупната површина на Република Македонија изнесува 25.713 км². Земјиштето е претежно планинско, со поголем број на котлини. Ридско-планинското земјиште покрива 79%, рамнините околу 19,1% и природните езера 1,9% од вкупната површина. Како резултат на променливоста на климатските и топографските карактеристики, геолошката подлога, степенот на антропогено влијание и друго, како одлучувачки фактори во формирањето на карактеристиките на почвата, на територијата на Републиката се утврдени над 30 видови почвени типови и уште повеќе подтипови, вариетети и форми.

Формирањето на почвата е екстремно бавен процес, заради што истата се смета како необновлив ресурс и бара посебни мерки и активности за заштита од контаминација. Влијанието на природните фактори и антропогените активности може да предизвика деградација на почвата и загрозување на останатите медиуми на животната средина.

Последните истражувања покажуваат дека 96 % од површината на територијата на Република Македонија е зафатена со ерозивни процеси (Статистика на животната средина, 2009). Во изминатите неколку години континуирано се превземаат антиерозивни шумски биомелиоративни и технички-мелиоративни мерки. Трендот за пошумување во сечиштата, вон шумските региони, камењарите и голините и посебно еродираните површини се задржува и во 2010 година иако и понатаму останува под просекот утврден со Просторниот план на Република Македонија (види област "Шуми и шумско земјиште"). Според податоците од Државниот завод за статистика вкупната површина под шуми во 2010 изнесува 960.431 ха и е за 1.7% помалку од проекциите предвидени со Просторниот план на Република Македонија за 2010 год.

Иако работата на индустрискиот сектор во нашата земја во последните неколку години не е на завидно ниво, постоечките индустриски и рударски капацитети, поради застарените технологии на производство и малиот број на реализирани мерки за заштита на медиумите на животната средина кај јаловиштата, околу рудниците, претставуваат сериозна опасност за околината и пред се здравјето на луѓето кои живеат во нивната непосредна близина. Согласно расположивите податоци нема промена во однос на рангирањето на индустриските контаминирани места - жешки точки според ризикот кој го поседувале во однос на животната средина, во однос на изминатите неколку години.

Што се однесува до напредокот во управување со контаминирани локалитети, во изминатиот период беа реализирани истражувања на

локалитетите кај Охис и Макстил и беа изработени студии за изводливост за оптоварувања на животната средина предизвикани од поранешни индустриски и депониски активности во склоп на проектот “Изработка на планови за санација со финансиски барања за елиминација на индустриските еколошки жаришта”. Спроведените студии за изводливост посветуваат посебно внимание на можното искористување и на пазарната вредност на земјиштето по извршената санација. Оценето е дека новите инвестиции на санираните површини и работењето може да бидат реален извор на финансирање и поврат на трошоците за санација.

Во 2010 година е спроведена третата фаза од геохемискиот мониторинг на почвите во Скопско Поле, за арсен и кадмиум. Поради недостиг на посебен закон во Република Македонија кој ја опфаќа проблематиката на квалитетот на почвите и непостоењето на точно дефинирани гранични вредности на концентрации на тешки метали кои не смеат да бидат надминати во интерес на човековото здравје и животната средина, при спроведувањето на геохемискиот мониторинг се користени европски нормативи.

Анализата на резултатите посочува на зголемена содржина на арсен на поединечни микролокалитети близу село Рашче, населба Шуто Оризари, село Арачиново и др. Кај некои поголеми површини е евидентирана повисока содржина на арсен со вредности во интервал од 20-70 mg/kg почва. Содржини на арсен во вредности од околу 30-40 mg/kg почва се измерени во просторот кој почнува од фабриката Охис по десната страна по течението на реката Вардар, кон селата Горно Лисиче и Долно Лисиче, Студеничани сè до село Огњанци. Овој простор бил некогаш под директно влијание на произведувачот на пестициди ОХИС, меѓутоа не е исклучено дека присуството на употреба на агрохемиските средства нема допринос кон контаминацијата на земјиштето. Контаминација со арсен е евидентирана и на просторот во регионот на агрокултурни почви во пределот северно и северно-источно од скопската Железара на површина од 20 - 30 km². Во регионот околу рафинеријата Окта забележани се три пункта со аномално зголемена содржина од околу 20-40 mg/kg As. Во урбаниот дел на градот има многу помали микролокалитети или пунктови кои се карактеризираат со енормно високи концентрации арсен (> 19,9 mg/kg). Такви се микролокалитетите кај Чаир, близу старата железничка станица, населбата Пролет, населбата Железара (училишен центар), хотел Панорама итн.

Анализата на резултатите добиени при испитување на содржината на кадмиум покажува дека во 83% од земените примероци содржината на кадмиум е пониска од 0,4 mg/kg почва. Нешто повисока содржина на кадмиум со вредности во интервал од 0,4-0,8 mg/kg почва се измерени во 15% од анализираниите примероци. Овие вредности се определени околу разни сообраќајници во Центарот на Скопје, Цементара, Железара, Бутел, Автокоманда, Маџари, Долно Лисиче, Орешани, Катланово, Рудине, Горно Оризари, Лепенец, Охис, автопатот Скопје-Велес. Единствена аномална проба со содржина на 1,35 mg/kg Cd е констатирана во близина на машинската индустријата Боро Кајевик. Општа констатација е дека почвите на Скопско Поле во рамки на истражуваниот простор не се контаминирани со кадмиум.

Конечната IV фаза од геохемискиот мониторинг, треба да се изработи во 2011 година во чии рамки е предвидена завршната изработка на геохемискиот атлас во Скопско Поле.

Во Република Македонија се повеќе се наметнува потребата од донесување на соодветен закон кој ќе ја третира почвата од повеќе аспекти како медиум на животната средина.

Бучава

Бучавата зазема значајно место во редот на негативните последици врз животната средина, како резултат на технолошкиот развој. Мерењето и следењето на бучавата се потребни за постигнување и одржување на нивоа на бучава во животната средина во рамки на граничните вредности, дефинирани во четири пордачја според степенот за заштита од бучава, со крајна цел да се заштити здравјето и добросостојбата на населението.

Основни носители на обврската за заштита од бучава во животната средина се:

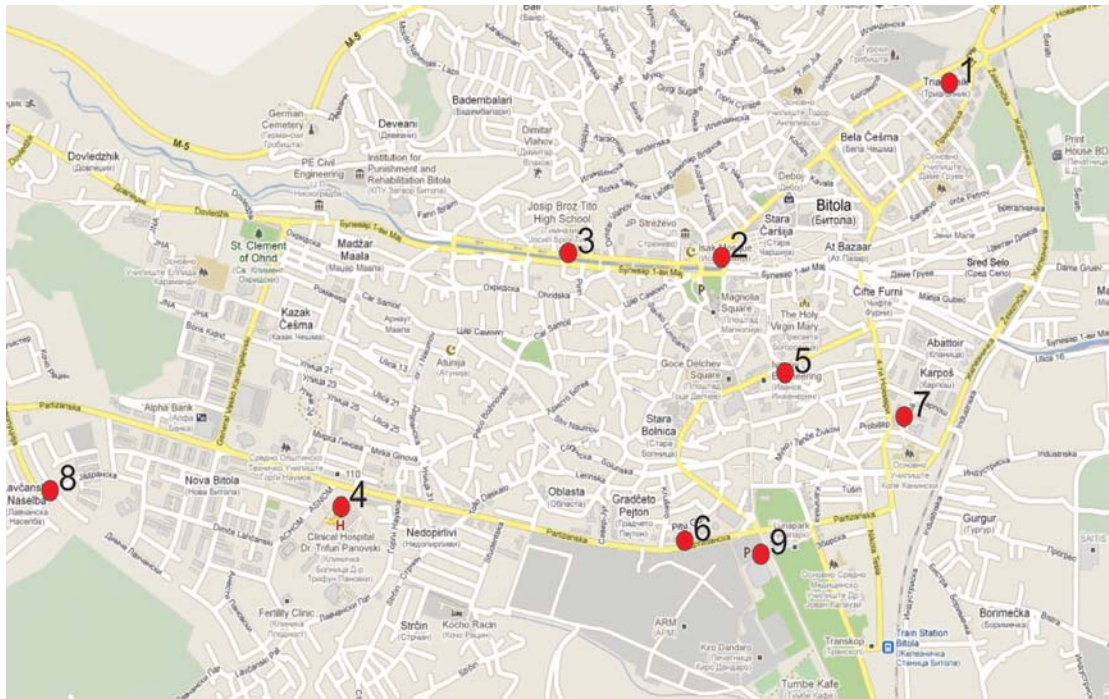
- Органите на државната управа;
- Општините, градот Скопје и општините во градот Скопје;
- Правните и физички лица.

Надлежен орган за подрачјето бучава, особено за спроведување на Законот за заштита од бучава во животната средина, примената на законот и прописите донесени врз основа на овој закон е Министерство за животна средина и просторно планирање.

Последни мерења на нивото на бучава во град Скопје се направени во 2005 година, по што мониторинг мрежата не функционира и не се спроведува систематизирано мерење, следење и контрола на состојбите на бучавата во медиумите и областите на животната средина.

Центрите за јавно здравје Битола, Кичево и Куманово вршат проценка на штетното влијание на комуналната бучава врз експонираното население, на повеќе мерни места. Добиените резултати соодветно се обработени и доставени до Македонскиот информативен центар за животна средина и објавени во "Годишниот извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина, 2010".

Одделението по хигиена и здравствена екологија при ЈЗУ Центар за јавно здравје - Битола, врши мерења на нивото на комунална бучава во месец април и октомври. Во 2010 година, согласно Правилникот за локациите на мерните станици и мерните места воведени се две нови мерни места, мерно место (5) ул."Борис Кидрич" - ул. "Никола Тесла" лоцирано во станбено-деловна зона и мерно место (6) ул. "Партизанска" - ул. "Питу Гули" станбена зона во центарот на градот, а исфрлено е едно мерно место во индустриска зона, (5) Близина на крстосница ул. "Новачки пат" - ул. "Индустриска".

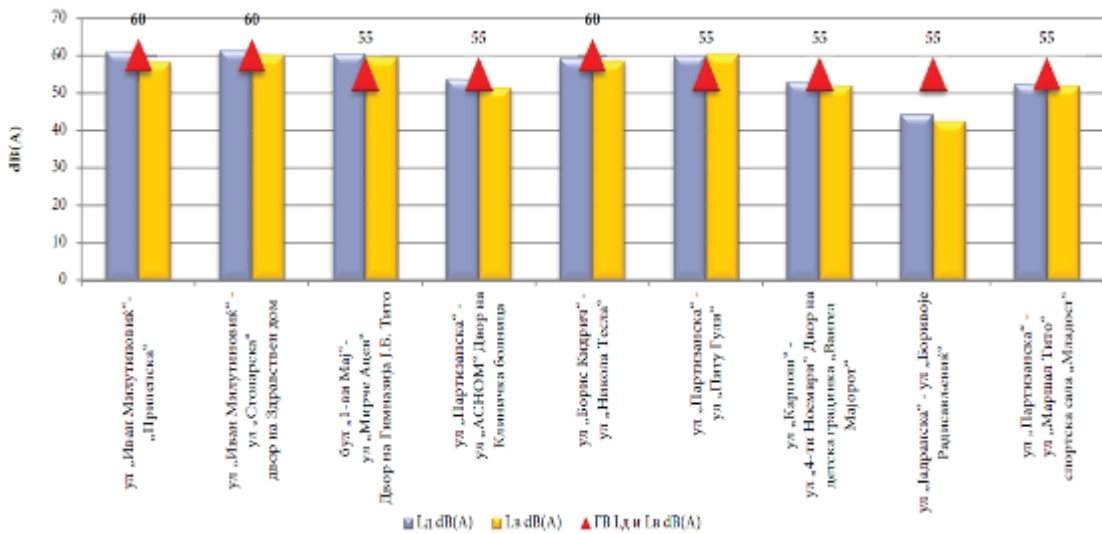

Слика 2. Диспозиција на мерни места во 2010 година - Битола

За прв пат во 2010 година на секое мерно место вршени се четири пати по 50 мерења во текот на едно деноноќие. Вршени се две мерења во тек на денот од кои се пресметува индикаторот Лд, едно мерење навечер Лв и едно мерење во текот на ноќта Ln. Периодот ден/вечер/ноќ е одреден согласно одредбите од Законот за заштита од бучава во животната средина.

На следните графикони претставен е интензитетот на бучава измерен во 2010 год. на девет мерни места. Интензитетот на бучавата е прикажан преку основните индикатори за бучава, преку ден Лд, преку вечер Лв и преку ноќ Ln, изразени во dB(A), дефинирани во Правилникот за примената на индикаторите за бучава, дополнителни индикатори за бучава, начинот на мерење на бучава и методите за оценување со индикаторите за бучава во животната средина.

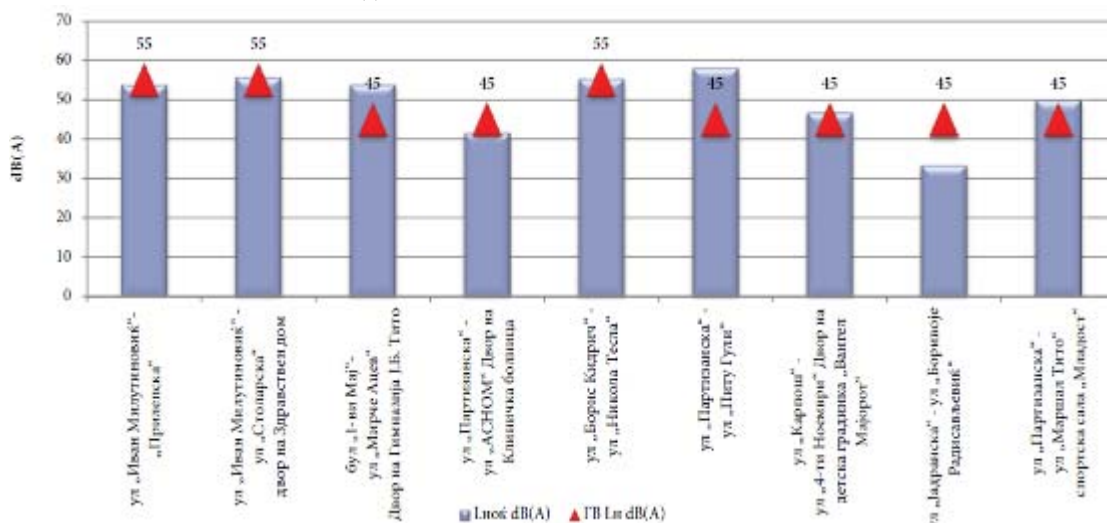
Графикон 21. Интензитет на бучава во животната средина за основните индикатори Лд и Лв, 2010 година

Од графиконот се гледа дека интензитетот на комуналната бучава во животната средина на мерното место 2, има мало покачување во однос на ГВ за

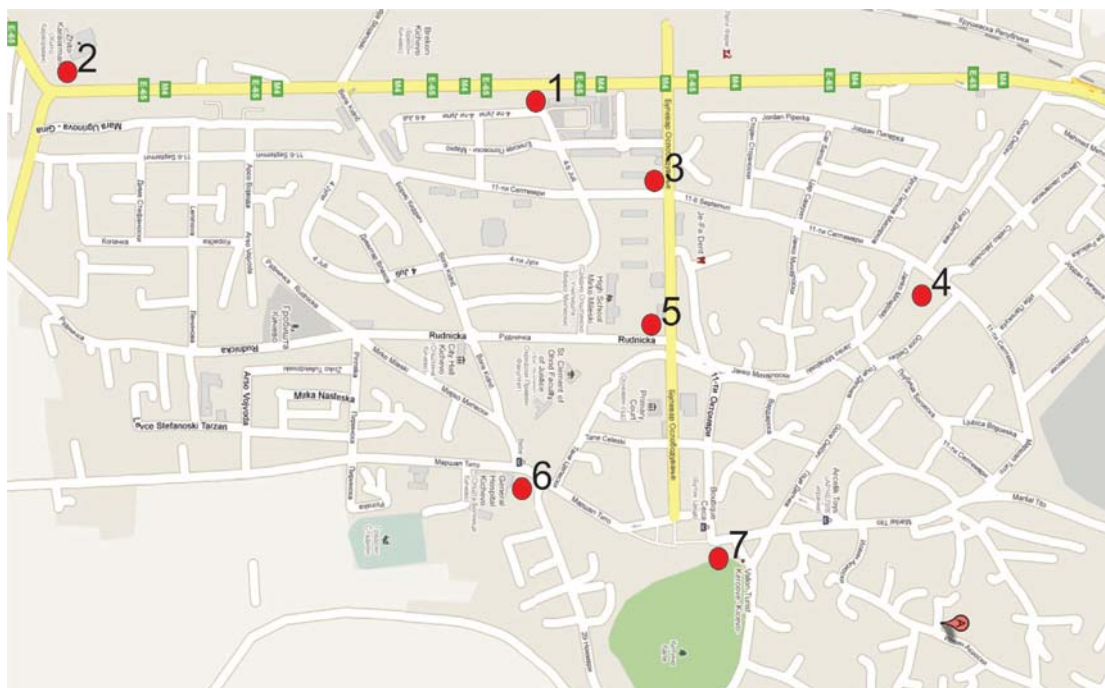
тоа мерно место за двата индикатора. На мерните места 3 и 6 нивото на бучавата ја надминува ГВ за тоа мерно место за двата индикатора во просек од 5 dB(A). На останатите мерни места нивото на бучава е под ГВ за двата индикатора.

Графикон 22. Интензитет на бучава во животната средина за основниот индикатор L_n, 2010 година

Од графиконот се гледа дека интензитетот на комуналната бучава во животната средина за основниот индикатор L_n, е под ГВ за индикаторот на мерните места 1, 4 и 8. Значително покачување на индикаторот преку ноќ има на мерните места број 3 и 6 (8,93 и 13,16 dB(A) следствено). На сите останати мерни места има мало покачување во однос на ГВ за тоа мерно место.

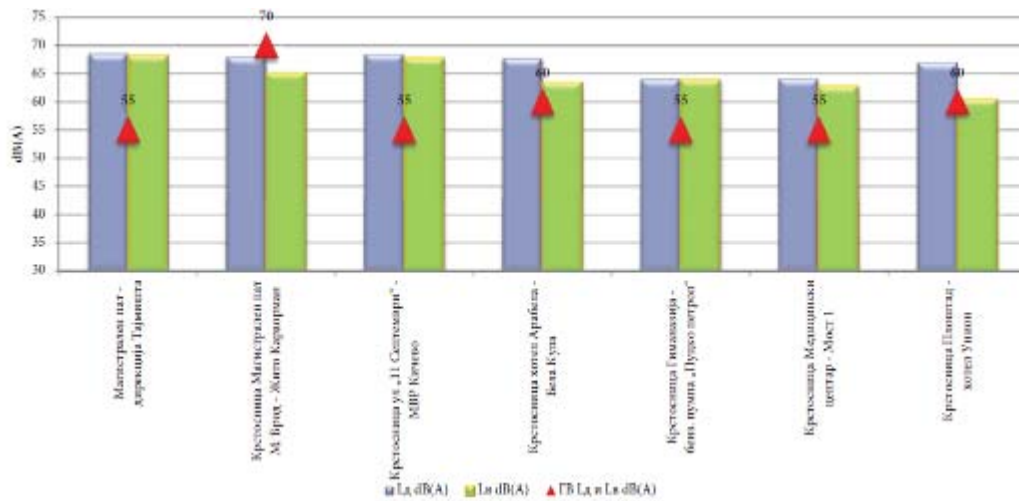
Одделението по хигиена и здравствена екологија при ЈЗУ Центар за јавно здравје - Кичево, врши мерења на нивото на комунална бучава во месец април и октомври во 2010 година на 7 мерни места во градот.

Слика 3. Диспозиција на мерни места во 2010 година - Кичево

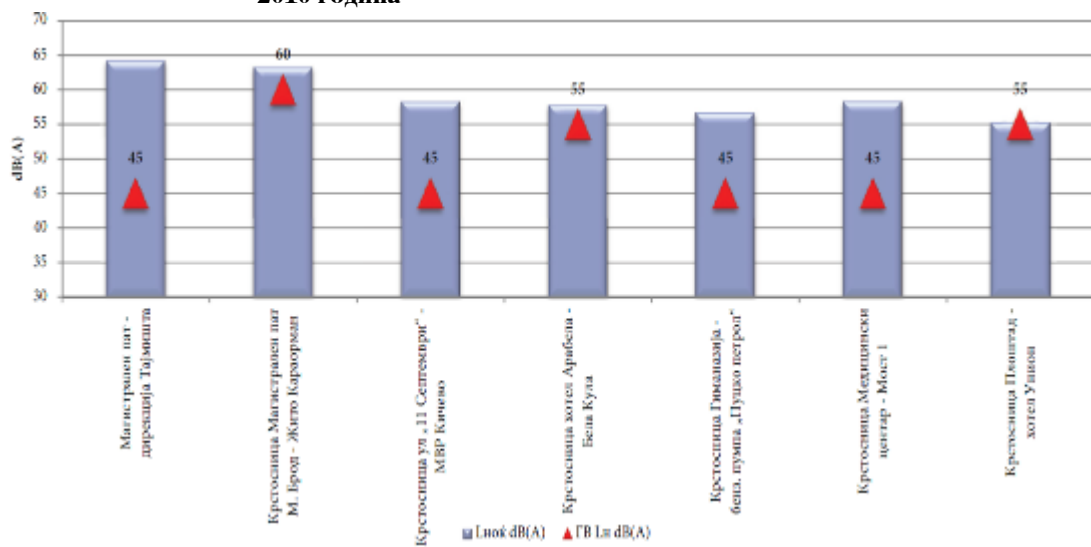
На следните графикони претставен е интензитетот на бучава измерен во 2010 година на 7 мерни места во Кичево.

Графикон 23. Интензитет на бучава во животната средина за основните индикатори Лд и Лв, 2010 година

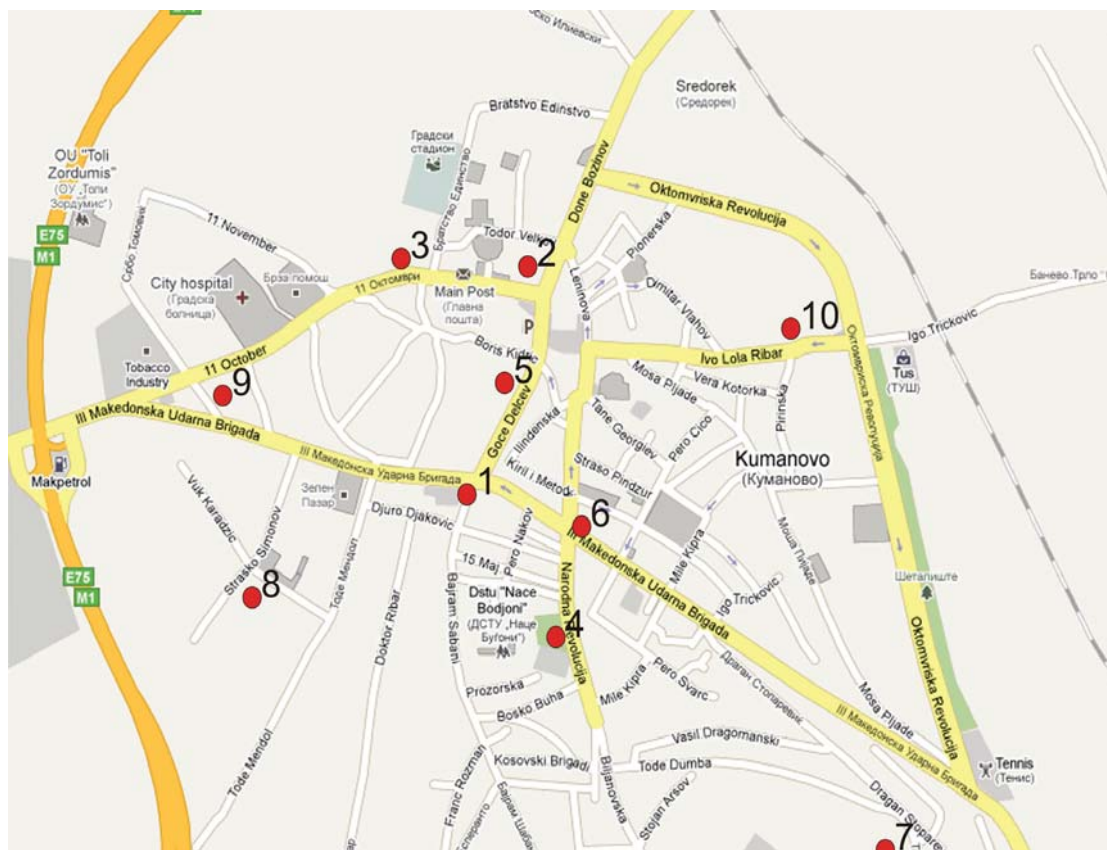
Од графиконот се гледа дека на сите мерни места, нивото на комуналната бучава е над ГВ за тоа мерно место за двата индикатора. На мерните места 1 и 3 нивото на бучавата значително ја надминува ГВ за Лд за тоа мерно место (15,19 и 14,48 dB (A) следствено) и за Лв за тоа мерно место (13,19 и 12,76 dB (A) следствено). Само на мерното место број 2 нивото на бучава е под ГВ за двата индикатора.

Графикон 24. Интензитет на бучава во животната средина за основниот индикатор Ln, 2010 година

Од графиконот се гледа дека интензитетот на комуналната бучава во животната средина за основниот индикатор Ln, за сите мерни места е над ГВ. Значително покачување на индикаторот преку ноќ има на мерните места број 1, 3, 5 и 6 (19,29, 13,40, 11,79 и 13,46 dB(A) следствено). На сите останати мерни места има мало покачување во однос на ГВ за тоа мерно место.

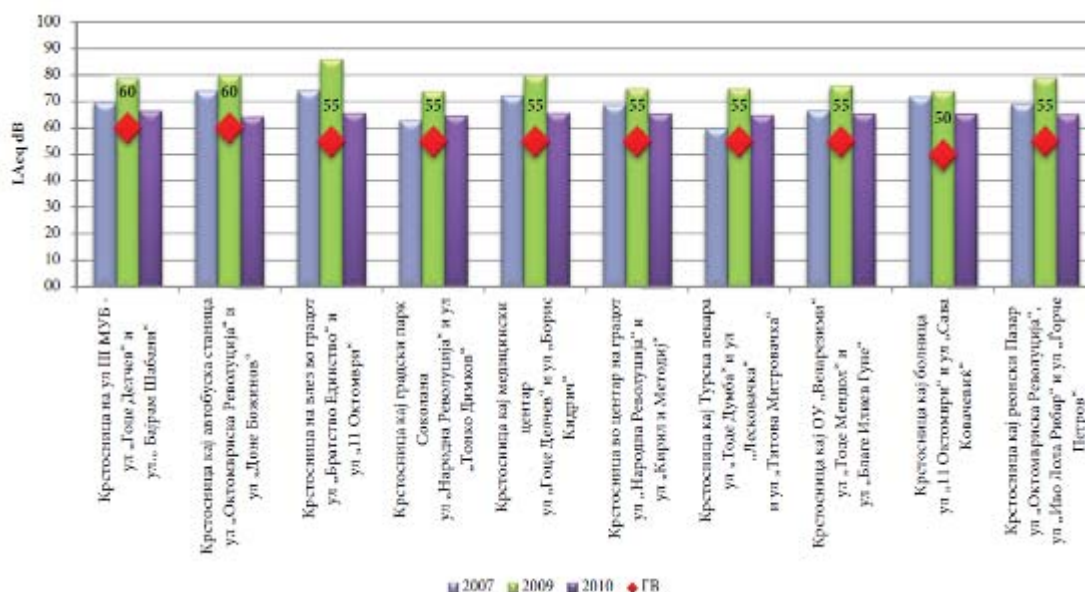
Одделението по хигиена и здравствена екологија при ЈЗУ Центар за јавно здравје - Куманово, врши мерења на нивото на комунална бучава во април и октомври 2010 година на 10 мерни места во градот.

Слика 4. Диспозиција на мерни места во 2010 година - Куманово

На следниот графикон претставен е интензитетот на бучава измерен во 2007, 2009 и 2010 година на десет мерни места во Куманово. Интензитетот на бучавата е прикажан преку дополнителниот индикатор за бучава, еквивалентно ниво на бучава Лек (dB).

Графикон 25. Интензитет на бучава во животната средина мерена во 2007, 2009 и 2010 година во Куманово

Од графиконот се гледа дека на сите мерни места нивото на комуналната бучава е над GB за тоа мерно место. Најголем интензитет на бучава бил измерен во текот на 2009 година.

Бучавата во животната средина е во постојан пораст, особено тешко се контролира, во густо населените агломерации и резиденцијалните средини во близина на автопатишта, железнички пруги и аеродроми. Најголеми извори на бучавата во животната средина се превозните средства од патен, железнички и воздушен сообраќај, индустриската активност, бучава од соседството и особено значајна и специфична за Р.Македонија е бучавата од градежните активности. Сегашната состојба во земјата се карактеризира со недоволно внимание за проблемите поврзани со намалувањето и контролата на бучавата. Така, проблемот на бучавата добива малку внимание во раната фаза на планирање и се третира, главно, со општи насоки. Ваквата состојба не обезбедува соодветна база за вообличување на ефективни активности за намалување на бучавата и за заштита од бучава. Покрај тоа, не постои систематско испитување меѓу населението за вознемирувањето со бучава. Такви истражувања би можеле да обезбедат добри индикатори за сегашната состојба.

Ошпад

Во последните неколку години поради видливите последици од негативното влијание на отпадот врз здравјето на луѓето, природните процеси во животната средина и економската ефикасност на претпријатијата, вниманието во целост е свртено кон отпадните материји и емисии. Од економски аспект, отпадот се третира како претходно платен, а неупотреблив материјал, кој поради транспортот до местото определено за негово депонирање, претставува дополнителен трошок за економското претпријатие. Од еколошки аспект, отпадот се дефинира како материјал кој после соодветно управување и третман би можел повторно да се искористи како влезна суровина во истиот или друг произведен процес, со што би се намалило прекумерното користење на природните ресурси.

Политиката за управување со отпад во Република Македонија е дефинирана со *Националниот План за управување со ошпад 2009-2015* година, усвоен во текот на 2009 година. Како главна и приоритетна задача во оваа област и во 2010 година останува транспонирањето на Европското законодавство кај нас. Во април 2010 година е донесен Закон за изменување и дополнување на Законот за управување со отпадот и Закон за батерии и акумулатори и отпадни батерии и акумулатори.

Во текот на 2010 година се донесени низа подзаконски акти, од кои со посебно значење за просторното планирање се Одлуката за започнување на постапка за доделување на концесија за финансирање, проектирање, изградба и управување со регионална депонија за комунален цврст отпад во Југозападниот плански регион и Одлуката за започнување на постапка за доделување на концесија за финансирање, проектирање, изградба и управување со регионална депонија за комунален цврст отпад во Полошкиот плански регион.

Количината на создаден отпад претставува индикатор за економската ефикасност на производните претпријатија и степенот на искористеност на природните ресурси во секое општество.

Според податоците на Државниот завод за статистика, вкупното количество на собран комунален отпад во Република Македонија во 2010 година изнесува 545 763 тони.

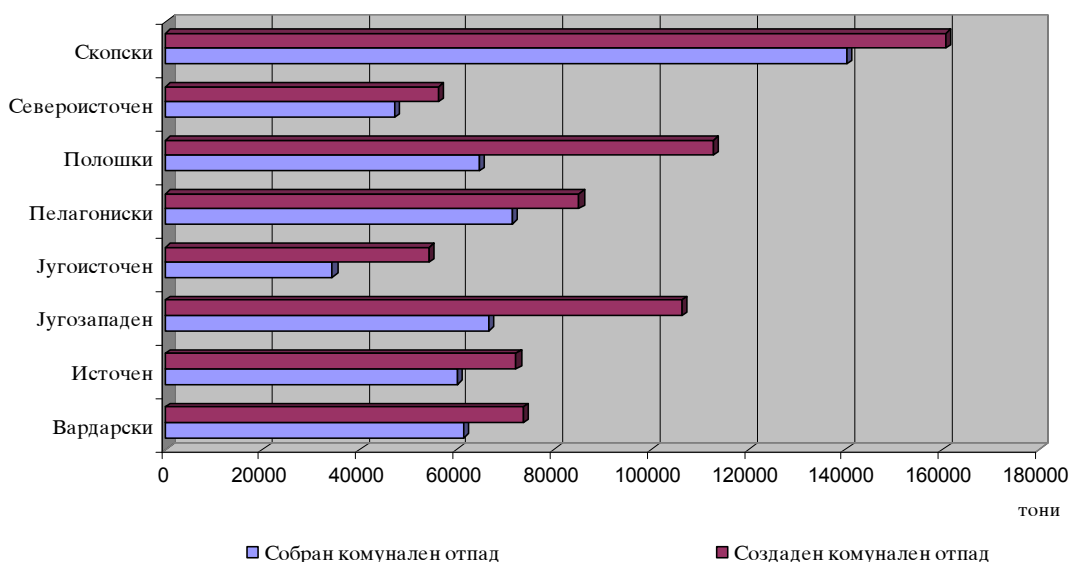
Најголемо количество на собран комунален отпад се забележува во Скопскиот регион - 140 262 тони, или 25,7% од вкупното собрано количество во Република Македонија. Од вкупното количество на собран комунален отпад, 424

893 тони или 78% се собрани од домаќинствата, а **останатите 22% од правни и физички лица (комерцијален отпад).**

Табела 56. Количество на собран и создаден комунален отпад во 2010 година, по региони (тони)

	Собран комунален отпад	Создаден комунален отпад
Вардарски	61 312	73 776
Источен	60 066	72 223
Југозападен	66 538	106 315
Југоисточен	34 404	54 349
Пелагониски	71 499	85 104
Полошки	64 596	112 879
Североисточен	47 087	56 199
Скопски	140 262	160 661
Р.Македонија вкупно	545 763	721 507

Графикон 26. Собран и создаден комунален отпад по региони

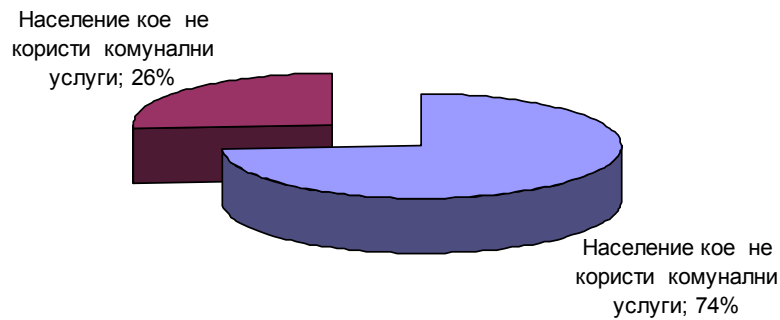

Вкупното количество на создаден комунален отпад во Република Македонија во 2010 година изнесува 721 507 тони. Годишното количество на создаден комунален отпад по жител во 2010 година изнесува 351 кг по жител.

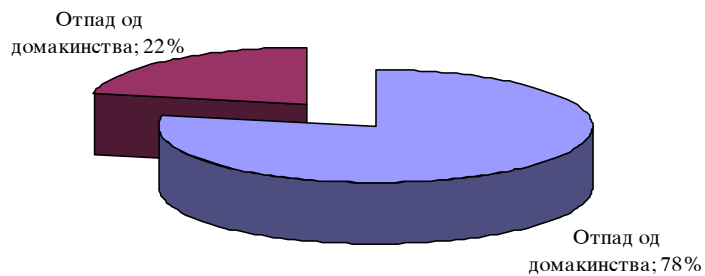
Табела 57. Собран комунален отпад во 2010 година, според местото на создавање

	Собран комунален отпад		
	вкупно	од домаќинства	комерцијален отпад
тони	545 763	424 893	120 870
структура %	100	78	22

Графикон 27. Опслуженост на населението со комунални услуги за собирање на отпад

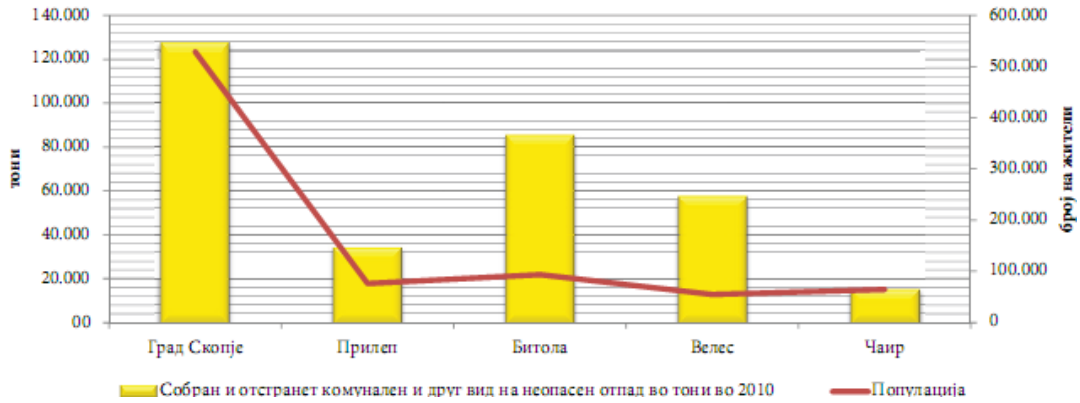
Графикон 28. Собран комунален отпад според местото на создавање, 2010

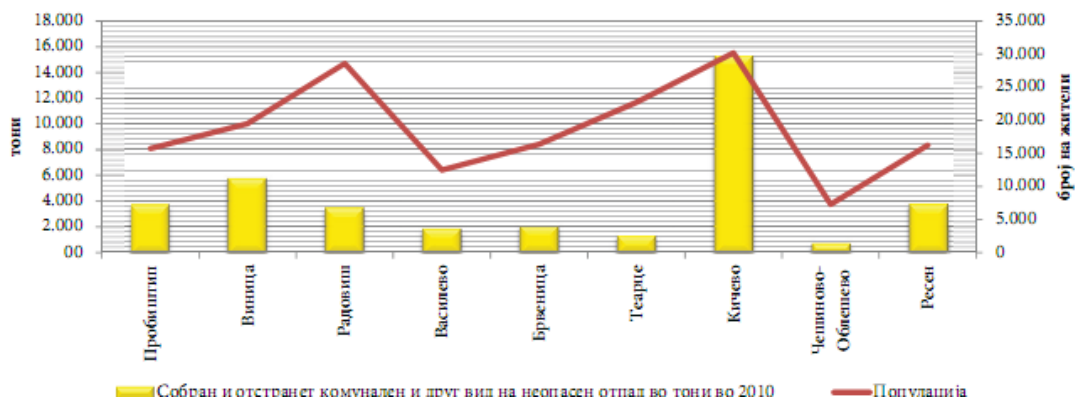
Анализата на податоците од Катастарот на создавачите на отпад, изготвена од страна на Министерството за животна средина и просторно планирање, покажува дека во 2008 и 2009 година, правните и физичките лица, односно околу 1000 деловни субјекти во Република Македонија, пријавиле вкупно создаден отпад од 19.659.638,99 тони и 1.003.003,65 м³. Во овие количини на отпад влегува отпадот од индустријата, вклучително и отпадот од ископување, како и физичка и хемиска обработка на минерални сировини, отпад од земјоделство и комерцијален отпад. Пријавени се вкупно 11.509.354,86 тони и 616.385,03 м³, како сопствено депонирање, понатаму времено се складирали 988.072,96 тони и 66.134,69 м³, а за понатамошно постапување се вклучени 380.585,36 тони и 162.161,35 м³ отпад, што изнесува вкупно 2,14 % од вкупно создадениот индустриски отпад. Отпадот предаден на други лица, односно деловни субјекти е пријавен во количина од 6.746.518,11 тони и 156.600,1 м³. Деловните субјекти пријавиле отпад од увоз во количина од 3.251,7 тони и 30.020 м³, како и извезен отпад во количина од 35.108,7 тони и 1.722,5 м³.

Согласно податоците добиени од Министерството за животна средина и просторно планирање, вкупната количина на собран и отстранет комунален и друг вид на неопасен отпад од Општините во Република Македонија за 2010 година изнесува 358.462,7 тони на популација од 988,188 жители.

Графикон 29. Собран и отстранет комунален и друг вид на неопасен отпад во 2010 г.

Графикон 30. Собран и отстранет комунален и друг вид на неопасен отпад во 2010 г.

Согласно податоците од Министерството за животна средина и просторно планирање, во 2010 година само една општина пријавила преработка на отпадот во количина од 310,6 тони или 0,09 % во однос на целокупниот комунален и друг вид на неопасен отпад.

Согласно податоците од Државниот завод за статистика целокупното количество на собран комунален отпад (100%) се одлага на депонија и не се спроведуваат други операции за третман на комуналниот отпад.

Според податоците добиени од извештајните листови пополнети од страна на единиците за локална самоуправа, во изминатата година се направени следните промени:

- Во Општина Битола се санирани диви депонии и е извршена рекултивација на реката Драгор.
- Во Општина Тетово е извршена санација на дива депонија на локација близу железничката станица.
- Во изминатата година се исчистени диви депонии на неколку локации во Општина Чашка: на просторот меѓу реката Тополка и оранжериите; во близина на населбата Чашка, кај м.в. Поројница; во близина на село Богомила, кај м.в. Рамна Нива; во близина на село Теово и с.Извор и во близина на регионалниот пат Р-514, помеѓу селата Оморани и Мартолци.

- Во Општина Штип е извршена санација на деградиран простор во близина на Св.Недела.
- Општина Липково е во преговори со Општина Куманово за изградба на регионална депонија.
- Во Општина Крива Паланка е воспоставена заштитна зона на зафатите на изворите во м.в. Калин Камен за водоснабдување на градот Крива Паланка.
- Затворање на временото одлагалиште во Кадино, кај м.в. Чурдевица, со редовно одржување, односно константно покривање на површина од 3,8 ха со слој од 20 см земја.

Природа и биолошка разновидност

Согласно податоците претставени во "Годишниот извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина, 2010" состојбата со биолошката разновидност во Република Македонија е следната:

Богатството со типови екосистеми, типови станишта, заедници и видови ја ставаат Република Македонија на самиот врв на листата на земји со значајен биодиверзитет во Европа (Hot spot). Според досегашните научни истражувања констатирано е дека на територијата на Р.Македонија се оформени повеќе екосистемски типови поделени во седум групи: водни, крајбрежни, тревести, брдски, степолики, шумски и планински екосистеми, од кои клучни се: водните, суви тревести, шумските и планинските екосистеми.

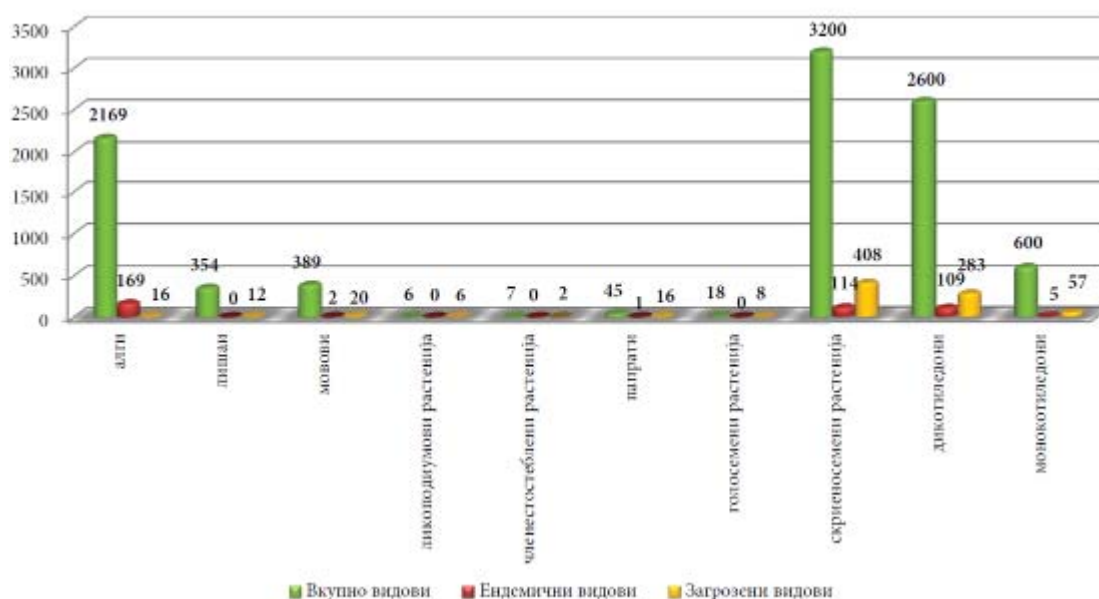
На територијата на Република Македонија издвоени се два биогеографски региони: континентален и алпски и еден подрегион субмедитерански.

Бројот на вегетациските заедници е над 270. Доминираат шумските дрвенести заедници со над 55%, а потоа следуваат тревестите заедници, езерските и речните вегетациски заедници, додека најмали површини зафаќаат блатните заедници и темпоралните заедници. Со извршената анализа на структурата на шумските заедници констатирано е дека доминираат заедниците на прнар и бел габер (35%), потоа следи заедницата на дабот благун и белиот габер (27,5%), заедницата на дабот горун (13,5%), па горската букова заедница (10,6%), подгорската букова заедница (9,7%) и заедницата од петоигличест бор-молика, смрча и муника (3,8%).

Видовиот диверзитет го сочинуваат над 16.000 видови групирани во неколку групи: бактерии, алги, лишаи, габи, мовови, виши растенија, безрбетни и рбетни животни, од кои над 950 се ендемични видови.

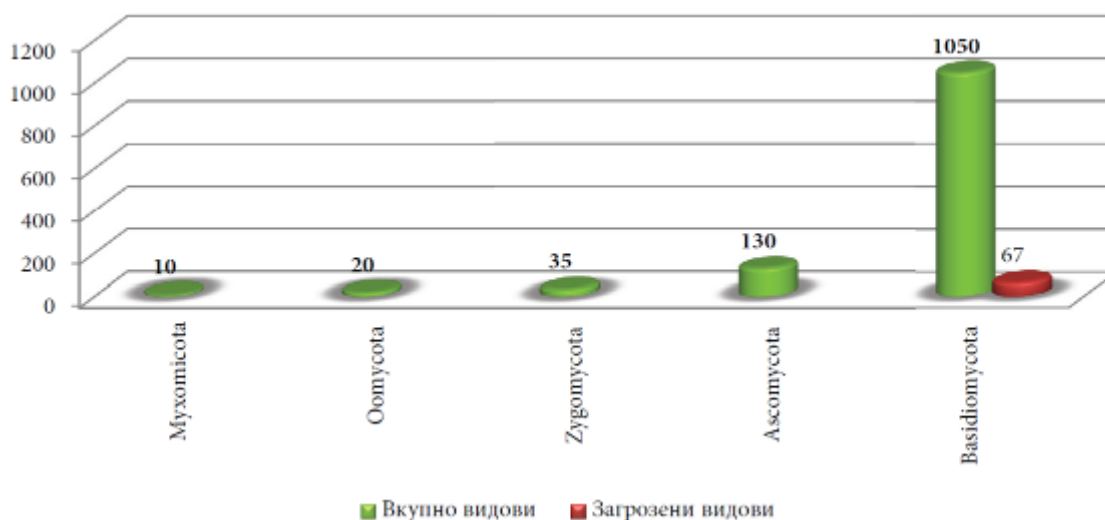
Флората на Република Македонија е мошне богата и разновидна и претставена е со 4.028 видови од кои 2.169 алги, 354 видови лишаи и 3.674 видови растенија. Рецентната флора на вишите растенија претставува мозаик од најразлични флорни елементи (терциерни реликти, медитерански, грчко-малоазиски, илирски, кавкаски, средноевропски, скардопиндски, евроазиски, аркто-алпски, космополити) од кои 228 видови се ендемити (балкански, јужнобалкански, македонски). Најголем број ендемични растителни видови 114 се регистрирани кај скриеносемените растенија.

Графикон 31. Број на ендемични, загрозени и вкупен број на диви растителни видови

Габите претставуваат многу хетерогена група на организми, при што досегашните истражувања, главно се насочени кон типовите Ascomycota и Basidiomycota, додека останатите се слабо проучени. Вкупниот број на проучени-регистрирани самоникни габи на територијата на Република Македонија изнесува 1.245 видови. Најголем дел припаѓаат на типовите Мухомицота (10), Оомуцота (20), Zygomycota (35), Ascomycota (130) и Basidiomycota (1.050).

Графикон 32. Број на загрозени видови габи

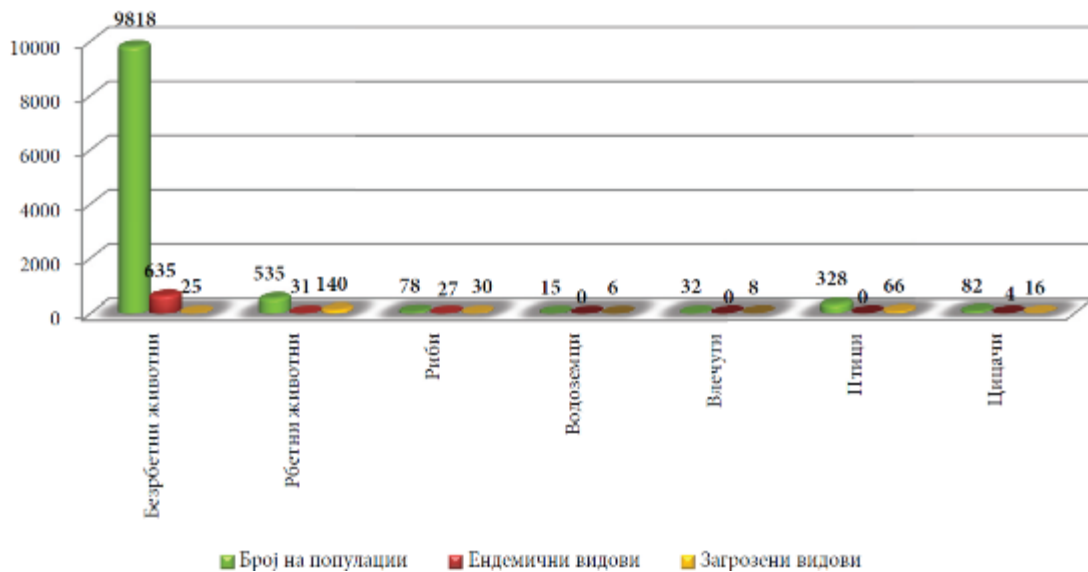

Основно обележје на фаунистичкиот диверзитет е високиот степен на таксономска разновидност, кој е претставен со 10.354 видови и 228 подвидови или вкупно 10.582 таксони.

Групата на без’рбетни животни е претставена со 9.818 видови од кои 635 се ендемити. Но сеуште не се завршени деталните анализи на загрозеност на видовите по таксономски групи, па затоа прелиминарно се наведуваат само 25 без’рбетни животински видови.

Групата на ’рбетни диви животни е претставена со 535 видови од кои 31 вид се ендемити. Класата на риби опфаќа 78 видови од кои 27 вида се ендемити (34.5%). Кај класите на водоземци, влекачи и птици не се регистрирани ендемити, а кај класата на цицачи регистрирани се 4 ендемити. Исто така по однос на степенот на загроеност на популациите кај ’рбетните животни кај класата на рибите издвоени се 17 видови кои се вклучени во категоријата на глобално загроени видови. Посебно е значајно што кај фауната на ’рбетните животни 113 видови кои се вклучени во Европската црвена листа и тоа: 30 видови риби, 66 видови птици, 16 видови цицачи и 1 вид од влечугите.

Графикон 33. Број на ендемични и загроени животински видови

Национална црвена листа на загроени видови фауна е во постапка на изготвување.

Во видовиот диверзитет посебно значење имаат идентификуваните "Емералд" видови.

Графикон 34. Број на "Емералд" видови идентификувани во Р.Македонија

Вкупниот број на идентификувани "Емералд" видови (во согласност со Резолуција број 6 од Бернската конвенција) на територијата на Република Македонија, изнесува 165 видови, од кои: 6 видови животни - без’рбетници, 12 видови риби, 3 вида водоземци, 7 видови влечуги, 115 видови птици, 17 видови цицачи и 5 вида растенија.

И во тек на 2010 година не е воспоставен мониторинг на одредени компоненти на биолошката разновидност во Р.Македонија, иако тоа претставува обврска од Законот за заштита на природата.

Независно од бројните истражувања, за најголемиот број ендемични видови, не постојат доволно информации за рецентниот статус на нивните популации и директните закани кои го загрозуваат нивниот опстанок.

Интегрирано спречување и контрола на загадувањето - ИСКЗ

Инсталациите, како неподвижни технички единици во кои се врши една или повеќе пропишани активности кои се непосредно поврзани, може да имаат негативно влијание врз квалитетот на животната средина во непосредната околина. Системот на **Интегрирано Спречување и Контрола на Загадувањето (ИСКЗ)** или **Integrated Pollution Prevention and Control (IPPC)** се применува како интегриран пристап за регулирање на влијанието на инсталациите врз животната средина. Имплементацијата на системот на ИСКЗ овозможува елиминирање или минимизирање на емисиите во непосредната околина, до прифатливо ниво. Видот на активностите и капацитетите кои потпаѓаат под режимот на работа според ИСКЗ се дадени во “Уредба за определување на активностите на инсталациите за кои се издава интегрирана еколошка дозвола односно дозвола за усогласување со оперативен план и временски распоред за поднесување на барање за дозвола за усогласување со оперативен план (Сл.в. на РМ бр.89/05)”.¹⁹

Дозвола, во однос на интегрираното спречување и контрола на загадувањето, е дел од пишаната одлука или целата пишана одлука (или неколку такви одлуки) со која се дава овластување за работа на целата или на дел од инсталацијата, а што е предмет на одредени услови со кои се гарантира дека инсталацијата е усогласена со барањата утврдени со Законот за животна средина или некој друг закон. Дозволата може да опфаќа една или повеќе инсталации или делови од инсталации на истата локација, со кои работи ист оператор.

Регистар на дозволи за усогласување со оперативен план за инсталации кои вршат активности од Прилог 1 од Уредбата, односно Прилог 2 доколку инсталацијата се наоѓа во заштитено подрачје, го воспоставува и води Органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина. Регистарот на дозволи за усогласување со оперативен план за инсталации кои вршат активности од Прилог 2 од Уредбата го воспоставува и води Градоначалникот на општината, односно Градоначалникот на Градот Скопје. Градоначалникот на општината, односно Градоначалникот на Градот Скопје е должен да достави копија до органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина од општинскиот Регистар на Б-интегрирани еколошки дозволи за своето подрачје.

Во Република Македонија се лоцирани индустриски капацитети кои со своите процеси предизвикуваат кумулативно загадување на животната средина (загадување на воздухот, почвата, водите и создавање на отпад) и како такви подлежат на добивање на дозволи за усогласување со оперативен план.

¹⁹ Уредбата содржи две листи на активности кои потпаѓаат под режимот на Интегрирани еколошки дозволи - А и Б листа, а со тоа и два вида на дозволи. А листата е пренесена од Прилог 1 од Директивата за ИСКЗ и е проширена со активностите: производство на асфалт и управување со отпад во рудници и за неа е одговорно Министерството за животна средина и просторно планирање. Б Листата опфаќа активности и капацитети помали од А листата и за неа е одговорно Министерството за Локална самоуправа.

Во текот на 2010 година се донесени следните подзаконски акти во оваа област:

- Правилник за супстанциите за кои задолжително се пропишуваат гранични вредности на емисија во А -интегрираната еколошка дозвола (Сл.в. на РМ бр.72/10);
- Уредба за висината на надоместокот кој треба да го плаќаат операторите на инсталациите кои вршат активности за А-интегрирана еколошка дозвола (Сл.в. на РМ бр.64/10);
- Уредба за изменување и дополнување на уредбата за висината на надоместокот кој треба да го плаќаат операторите на инсталациите кои вршат активности за Б-интегрирана еколошка дозвола (Сл.в. на РМ бр.64/10).

Согласно податоците од Град Скопје во текот на 2010 година се издадени 6 Б-интегрирани еколошки дозволи, односно дозволи за усогласување со оперативен план.

Оцена на влијанието врз животноста средина

Во текот на 2010 година нема промени во постојната законска регулатива во областа на оцена на влијанието на проектите врз животната средина.

3.5.2. Природно наследство

Заштитата и унапредувањето на животната средина и природата се темелни вредности на уставниот поредок на Република Македонија. Согласно Уставот на Република Македонија, секој човек има право на здрава животна средина и секој е должен да ја унапредува и штити животната средина и природата. Обврска на државата е да обезбеди услови за остварување на правото на граѓаните на здрава животна средина. Сите природни наследства на Република Македонија, како и растителниот и животинскиот свет уживаат посебна заштита како добра од општ интерес за Републиката.

Заштитата на природата, како и заштитата на животната средина се заснова на Законот за заштита на природата, Законот за животна средина како и со други закони и подзаконски акти кои ја регулираат оваа област.

Со Законот за заштита на природата се уредува заштитата на природата преку заштита на биолошката и пределската разновидност и заштита на природното наследство, во заштитени подрачја и надвор од заштитени подрачја, како и заштита на природните реткости.

Заштитата на природата се остварува со:

- утврдување на компонентите на биолошката и пределската разновидност и нивната загрозеност;
- создавање на услови и превземање на мерки за заштита на природата со цел зачувување и рационално управување со одредени компоненти на биолошката и пределската разновидност, како и одржливо и рационално користење на природното богатство;
- планирање и уредување на просторот;
- вградување на условите и мерките за заштита на природното богатство во плановите за стопанисување со природното богатство во одделни стопански дејности;

- следење и подготвување на извештаи за состојбата на природата, известување на јавноста за состојбата на природата, како и овозможување на учество на јавноста во донесувањето на одлуките за заштита на природата;
- донесување и спроведување на стратегии, програми, акциони планови, планови за управување, услови и мерки за заштита на природата;
- поттикнување и поддршка на заштитата на природата преку подигање на јавната свест, а посебно во воспитно-образовниот процес;
- одржливо користење на природното богатство и доделување на статус на природно наследство, односно прогласување за природна реткост;
- воспоставување на систем на заштита и управување со природата;
- поврзување и хармонизирање на националниот и меѓународниот систем за заштита на природата и
- поттикнување на научно-истражувачката работа во областа на заштитата на природата.

Во современото планирање на просторот, согласно Просторниот план на Република Македонија, активностите за заштита на природата треба да се насочени кон одржливо уредување на природните потенцијали на просторот, преку анализа на состојбата во која се наоѓаат, проучување на потенцијалните влијанија од актуелните промени во просторот и разгледување на алтернативни решенија и мерки за заштита.

Заштитата на природата е дејност од јавен интерес и во Законот за заштита на природата е даден обемот на заштита, целите на законот, остварувањето на заштитата, начелата за заштита, категориите на заштитени подрачја, режимите на заштита, како и спроведувањето на мерки за заштита, надлежности од областа на заштитата на природата, управување со заштитени подрачја, мониторинг на состојбата на природата, финансирање и казни.

Согласно измената и дополната на Законот за заштита на природата (Сл.в. на РМ бр.35/10, член 66), направена е промена во категоризацијата на заштитените подрачја од Законот за заштита на природата (Сл.в. на РМ бр.67/04, бр.14/06 и бр.84/07) и измена во начинот на дефинирање на истите:

Категорија I-a - Строг природен резерват

Строг природен резерват е подрачје кое поради своите значајни или карактеристични екосистеми, геолошки или физичко-географски карактеристики и/или видови, стекнува статус на природно наследство, првенствено заради спроведување на научни истражувања или мониторинг на заштитата.

Пространоста на подрачјето на кое се протега строгиот природен резерват обезбедува интегритет и остварување на целите поради кои го стекнало статусот на природно наследство.

Зачувувањето на биолошката разновидност во рамките на строгиот природен резерват се постигнува преку заштита без какво било свесно влијание врз природните процеси во живеалиштето или популациите на видовите.

Категорија I-b - Подрачје на дивина

Подрачје на дивина е вообичаено големо неизменето или малку изменето подрачје кое ги има задржано своите природни карактеристики, каде што нема трајна или значителна урбанизација, а се прогласува заради долгорочна заштита на еколошкиот интегритет на природните карактеристики на подрачјето и

можноста идните генерации да ја уживаат користа од постоењето на такво подрачје.

Во подрачјето на дивина се обезбедува интегритет и остварување на целите поради кои подрачјето било прогласено.

Подрачјето на дивина може да се прогласи како самостојно заштитено подрачје, или како дел од друго заштитено подрачје од иста или пониска категорија.

Во случај кога подрачјето на дивина се прогласува како дел од друго заштитено подрачје од пониска категорија, управувањето и заштитата на подрачјето ќе се врши согласно со одредбите на Законот за заштита на природата кои се однесуваат на заштита и управување со подрачје на дивина.

Категорија II - Национален парк

Националниот парк е просторно природно подрачје на копно или вода кое опфаќа еден или повеќе сочувани или незначително изменети екосистеми, со особени повеќекратни природни вредности, кое се воспоставува заради заштита на еколошките процеси, како и на видовите и екосистемските карактеристики комплементарни на подрачјето.

Прогласувањето и заштитата на националниот парк обезбедува основа за зачувување на изворното природно и културно богатство.

Националниот парк има еколошка, научно-истражувачка, културна, воспитно-образовна и туристичко-рекреативна намена.

Категорија III - Споменик на природата

Споменик на природата е дел на природата со една или повеќе природни карактеристики и специфични, загрозени или ретки обележја, својства или форми и има посебна научна, културна, воспитно-образовна, духовна, естетска и/или туристичка вредност и функција.

Споменици на природата се: езера, реки, клисури, водопади, извори, пештери, формации на карпи, геолошки профили, минерали и кристали, фосили, ретки или автохтони дрвја и грмушки кои се одликуваат со голема старост и специфични хабитуелни карактеристики, како и ограничени мали подрачја на ендемски и ретки животински или растителни заедници значајни по својата научна вредност.

Во спомениците на природата и во нивната непосредна близина не се дозволени активности кои ги загрозуваат нивните обележја и вредностите, заради кои се прогласени за споменици на природата.

Категорија IV - Парк на природата

Парк на природата е подрачје кое поседува еден или повеќе изворни, ретки и карактеристични компоненти на природата (растителни, габни и животински видови и заедници, рељефни форми, хидролошки вредности и друго).

Паркот на природата може да биде ботанички, зоолошки, геолошки, геоморфолошки и хидролошки.

Категорија V - Заштитен предел

Заштитен предел е подрачје каде што интеракцијата на луѓето со природата во текот на времето создала предел со значителни еколошки, биолошки, културни и други вредности, географски особености и има рекреативно, историско и научно значење.

Заштитата на пределот ќе се врши преку преземање на активности за зачувување и одржување на значајните или карактеристичните особини на пределот произлезени од неговата природна конфигурација и/или од типот на човековата активност.

Категорија VI - Повеќенаменско подрачје

Повеќенаменското подрачје е подрачје кое вообичаено се распространува на релативно голема територија на копно и/или вода, кое е богато со води, шуми или ливади и може да биде искористено за лов, риболов или туризам или за размножување на диви животни.

Повеќенаменското подрачје може да биде антропогено изменето, како и да опфаќа населби. Повеќенаменското подрачје не мора да опфаќа еколошки значајни подрачја или други вредности од национален интерес.

Со прогласување на подрачјето за заштитено тоа се стекнува со статус на природно наследство. Заштитените подрачја на територијата на Република Македонија се поврзани и го сочинуваат системот на заштитени подрачја, кој треба да биде дел од еколошката мрежа, меѓународната мрежа на заштитени подрачја и Европската кохерентна еколошка мрежа “Натура 2000”.

Во рамките на следење на имплементацијата и реализацијата на планските определби пропишани во Просторниот план на Република Македонија, врз основа на информативениот лист кој имаат обврска да го пополнуваат единиците на локалната самоуправа, како и органите на државната управа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица - извештајни единици, во областа на природното наследство врз основа на добиените податоци за 2010 година од информативниот лист пополнет од Министерството за животна средина и просторно планирање (Сектор за природа при Управата за животна средина), и Град Скопје (Сектор за заштита на животната средина и природата), добиени се следните податоци:

- Закон за изменување и дополнување на Законот за заштита на природата (Сл.весник на РМ, бр.35/2010).
- Закон за прогласување на локалитетот Локви-Големо Коњари за споменик на природата (Сл.весник на РМ, бр.124/2010) - површина 15 ха.
- Закон за прогласување на локалитетот Плоче-Литотелми за строг природен резерват (Сл.весник на РМ, бр.145/2010) - површина 23,2ха.
- Закон за прогласување на дел од планината Галичица за заштитено подрачје во категоријата национален парк (Сл.весник на РМ, бр.171/2010) - површина 24 151ха.
- Закон за управување со светското природно и културно наследство во Охридскиот регион (Сл.весник на РМ, бр.75/2010) - површина 833,5 км2.
- Изготвени се Студии за ревалоризација на природните вредности на споменикот на природата Кањон Матка и заштитеното подрачје Тиквеш.
- Студии за валоризација на природните вредности на повеќенаменското подрачје Јасен и планината Беласица.
- Изготвен е План за управување со Национален Парк Галичица.
- Изготвени се планови за управување со споменикот на природата Кањон Матка и заштитеното подрачје Тиквеш.
- Изготвен е План за управување со природно и културно наследство на Охридскиот регион

- За потребите на Планот за управување со НП Маврово, беа подготвени експертски извештаи за поделни тематски области.
- Изготвена е Студија за развој на прекуграничен мониторинг систем на Преспа Парк.
- Изготвена е нацрт верзијата на Националната еколошка мрежа и првата нацрт верзија од Планот за управување со еколошките коридори на крупните сверови.

Регистрирани и евидентирани подрачја со посебни природни вредности чијашто постапка за прогласување е во тек, се следните:

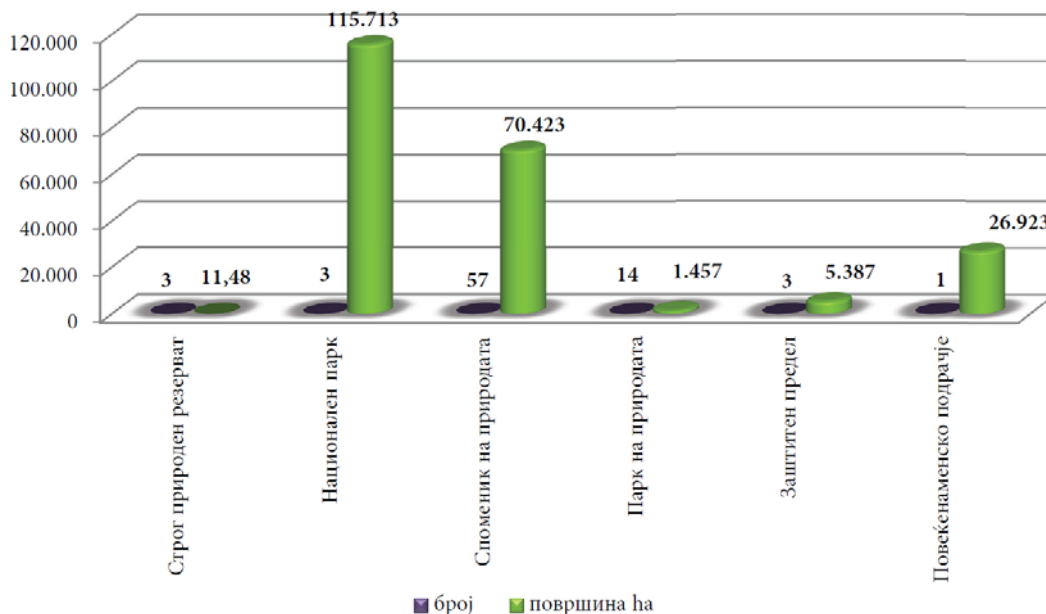
- Кањон Матка за споменик на природата;
- Дојранско Езеро за споменик на природата;
- Преспанско Езеро за споменик на природата;
- Маврово за национален парк;
- Дел од Шар Планина за национален парк;
- Водно за заштитен предел;
- Локалитетот Гази Баба за заштитен предел.
- Интегрална целина Острово (Трубарево) за споменик на природата;
- Вевчански извори за споменик на природата;
- Тиквеш за споменик на природата;
- Моноспитовско Блато за споменик на природата;
- Езерани на Преспанското Езеро за парк на природата.

Од страна на Советот на Град Скопје, а врз основа на соодветни студии за валоризација, доставени се нови предлози за заштита на:

- пештерата Дона Дука во село Рашче, Општина Сарај;
- еколошки заштитен коридор Водно-Сарај-Матка како заштитна зона на локалитетите во Скопскиот регион.

Според податоците дадени во "Годишниот извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина, 2010", бројот на заштитени подрачја е со зголемен тренд во последнава деценија со што е зголемен процентот од 7,4% во 1991 година, 8,7% во 2008 година и 9% во 2010 година.

Графикон 35. Заштитени подрачја во Република Македонија

Најголем дел од процентот на заштитени подрачја, на територијата на Р.Македонија во 2010 година припаѓа на националните паркови со околу 4,50 %. Потоа се спомениците на природа со околу 2,74 % и повеќенаменското подрачје Јасен околу 1,05 % од националната територија. Релативно мала површина, околу 0,45% зафаќаат строгите природни резервати, потоа 0,21% зафаќа категоријата заштитен предел, и најмал дел од околу 0,06 % зафаќа категоријата парк на природата.

3.5.3. Културно наследство

Континуираното следење на промените во просторот, согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија (Сл. Весник бр. 39/04), од аспект на заштитата на националното културно наследство се евидентира во Управата за заштита на културното наследство која има клучна позиција во остварувањето на заштитата на националното културно наследство и во таа смисла релевантна информација претставува Годишниот Извештај за 2010 год. на УЗКН.

Процесот на системска реорганизација на заштитата на културното наследство во Р. Македонија, започнат изминативе неколку години, се артикулира со воспоставување мерки за заштита на националното недвижно културно наследство.

Согласно поставениот приоритет на задачи кои се однесуваат на примената на Законот за заштита на културното наследство, во текот на **2010** год. реализирани се:

- **Заштитени недвижни културни добра - валоризација, катџоризација, ревалоризација и режим на заштита**

Започнатиот процес на ревалоризација на целокупното недвижно културно наследство на територијата на Републиката, како законска обврска согласно чл. 175 од Законот за заштита на културното наследство (Сл. весник на РМ бр. 20/04 и 115/07), има за цел стручно и научно преоценување

на вредностите и својствата на културното наследство, во функција на потврдување, проширување, засилување или намалување на дејството на заштита, вклучувајќи и нејзино иземање или престанување. Овој процес во континуитет продолжува и во текот на целата **2010** год.

1. Престанок на заштита на недвижно културно наследство

- 1.1. **Куќа на ул. "Ѓорче Пејров" бр.2, Тешово**, донесено Решение за престанок на заштита (бр.08-273/10 од 20.05.2010 год.).
- 1.2. **Куќа на ул. "Косџа Раџин" бр. 29, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (бр.08-1842/4 од 29.07.2010 год.).
- 1.3. **Куќа на ул. "Косџа Раџин" бр. 13, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-37 од 29.07.2010 год.).
- 1.4. **Куќа на ул. "Косџа Раџин" бр. 15, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-38 од 29.07.2010 год.).
- 1.5. **Куќа на ул. "Косџа Раџин" бр. 17, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-39 од 29.07.2010 год.).
- 1.6. **Куќа на ул. "Свешти Наум" бр. 36, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-40 од 29.07.2010 год.).
- 1.7. **Куќа на ул. "Косџа Раџин" бр. 25, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-48 од 29.07.2010 год.).
- 1.8. **Куќа на ул. "Косџа Раџин" бр. 23, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-49 од 29.07.2010 год.).
- 1.9. **Куќа на ул. "Косџа Раџинг бр. 19, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-50 од 29.07.2010 год.).
- 1.10. **Куќа на ул. "Косџа Раџин" бр. 21, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-51 од 29.07.2010 год.).
- 1.11. **Куќа на ул. "Косџа Раџин" бр. 27, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-92 од 09.08.2010 год.).
- 1.12. **Куќа на ул. "Свешти Наум" бр. 38, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-41 од 09.08.2010 год.).
- 1.13. **Куќа на ул. "Сџирашо Пинџур" бр. 22, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-97 од 24.08.2010 год.).
- 1.14. **Куќа на ул. "Глиѓор Прличев" бр. 29, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-123 од 24.08.2010 год.).
- 1.15. **Куќа на ул. "Сџирашо Пинџур" бр. 16, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-104 од 24.08.2010 год.).
- 1.16. **Куќа на ул. "Самуилова" бр. 65, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-98 од 01.09.2010 год.).
- 1.17. **Куќа на ул. "Сџирашо Пинџур" бр. 7, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-103 од 01.09.2010 год.).
- 1.18. **Куќа на ул. "Глиѓор Прличев" бр. 49, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-122 од 01.09.2010 год.).
- 1.19. **Куќа на ул. "Браќа Миладинови" бр. 22, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-300 од 03.11.2010 год.).
- 1.20. **Куќа на ул. "Браќа Миладинови" бр. 24, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-299 од 03.11.2010 год.).

- 1.21. **Куќа на ул. "Браќа Миладинови" бр. 26, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-301 од 03.11.2010 год.).
- 1.22. **Куќа на ул. "Стив Наумов" бр. 1, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-421 од 26.11.2010 год.).
- 1.23. **Куќа на ул. "Св. Климент" бр. 24, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-459 од 09.12.2010 год.).
- 1.24. **Куќа на ул. "Св. Климент" бр. 26, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-460 од 09.12.2010 год.).
- 1.25. **Куќа на ул. "Стив Наумов" бр. 24, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-419 од 10.12.2010 год.).
- 1.26. **Куќа на ул. "Стив Наумов" бр. 30, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-420 од 10.12.2010 год.).
- 1.27. **Куќа на ул. "Свети Климент" бр. 35, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-472 од 13.12.2010 год.).
- 1.28. **Куќа на ул. "Свети Климент" бр. 25, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-473 од 13.12.2010 год.).
- 1.29. **Куќа на ул. "Свети Климент" бр. 23, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-461 од 17.12.2010 год.).
- 1.30. **Куќа на ул. "Свети Климент" бр. 48, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-471 од 17.12.2010 год.).
- 1.31. **Куќа на ул. "Свети Климент" бр. 20, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-506 од 24.12.2010 год.).
- 1.32. **Куќа на ул. "Свети Климент" бр. 66, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-523 од 24.12.2010 год.).
- 1.33. **Куќа на ул. "Стив Наумов" бр. 28, Охрид**, донесено Решение за престанок на заштита (Уп.бр.08-422 од 28.12.2010 год.).

2. Ревалоризација - прогласување на значајно културно наследство

2.1. Управна зграда на НУ Завод и Музеј Охрид - "Замок" во Охрид, донесено Решение (бр.08-857/5 од 02.06.2010 год.) за прогласување на зградата за значајно културно наследство.

Предметното добро се наоѓаат на ул. "Боро Шаин" бр.10, општина Охрид, на КП 16283, КО Охрид, со координати $X = 41^{\circ} 06' 48''$ и $S = 20^{\circ} 47' 41''$, на надморска височина од 720,32 м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро е 839 м², од кои под објект 359 м².

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба со преземање мерки на заштита на објектот,

- користење, презентација и популаризација според пропишани заштитно-конзерваторски услови.

2.2. Музејска зграда "Словенска писменост" во Охрид, донесено Решение (бр.08-879/5 од 02.06.2010 год.) за прогласување на објектот за значајно културно наследство.

Предметното добро се наоѓа на ул. "Климентов Универзитет" бб, во Охрид, на КП 15740, КО Охрид, со координати $X=41^{\circ}06'51''$ и $S=20^{\circ}47'46''$, на надморска височина од 747м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро под објект е 315 м².

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба со преземање мерки на заштита на објектот,
- користење, презентација и популаризација според пропишани заштитно-конзерваторски услови.

2.3. Куќа на ул. "Климентска" бр.45 во Охрид, донесено Решение (Уп.бр.08-42 од 30.07.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата се наоѓа на ул. "Климентска" бр.45, во Охрид, на КП 16170, КО Охрид, со координати $X=41^{\circ}06'46''$ и $S=20^{\circ}47'48''$, на надморска височина од 718м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро е 50 м².

Предметното добро е во сопственост на Ропеска Љубица.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба, без промена на постојниот габарит и висина, и преземање мерки на заштита на објектот,
- се дозволува факсимилно обновување без никакви измени на надворешниот изглед, со запазување на формата и материјалот и дозволени функционални промени во ентериерот,
- користење, презентација и популаризација според пропишани заштитно-конзерваторски услови.

2.4. Куќа на ул. "Цар Самуил" бр.60 во Охрид, донесено Решение (бр.08-1259/8 од 05.08.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата се наоѓа на ул. "Цар Самуил" бр.60, во Охрид, на КП 16255, КО Охрид, со координати $X=41^{\circ}06'44''$ и $S=20^{\circ}47'48''$, на надморска височина од 697,49м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро под објект е $207,55 \text{ m}^2$ и двор од $48,95 \text{ m}^2$.

Предметното добро е во сопственост на Патчев Перо, Патчев Славе и Патчева Александра.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба, без рушење, доградба и надградба на објектот, и преземање мерки на заштита на објектот,
- се дозволуваат промени на ентериерот без нарушување на неговиот надворешен изглед,
- користење, презентација и популаризација според пропишани заштитно-конзерваторски услови.

2.5. Куќа на ул. "Илинденска" бр.13 во Охрид, донесено Решение (бр.08-1146/8 од 05.08.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата се наоѓа на ул. "Илинденска" бр.13 во Охрид, на КП 16071 и КП 16072/2, КО Охрид, со координати $X=41^{\circ}06'49''$ и $S=20^{\circ}47'35''$, на надморска височина од 703,95 м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро под објект е 234 m^2 и двор од 19 m^2 .

Предметното добро е во сопственост на Цветанка Бандевска, Коста Бандевски, Весна Пајовиќ, Александар Наловиќ, Јелена Аксентијевиќ и Марија Жижик.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба, без промена на постојниот габарит и висина, со преземање мерки на заштита на објектот,
- се дозволува факсимилно обновување без никакви измени на надворешниот изглед, со запазување на формата и материјалот и дозволени функционални промени во ентериерот,
- користење, презентација и популаризација според пропишани заштитно-конзерваторски услови.

2.6. Куќа на ул. "Илинденска" бр.39 во Охрид, донесено Решение (бр.08-1067/7 од 09.08.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата се наоѓа на ул. "Илинденска" бр.39 во Охрид, на КП 15810, КО Охрид, со координати $X=41^{\circ}06'49''$ и $S=20^{\circ}47'35''$, на надморска височина од 737 м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро под објект е 73 m^2 и двор од 42 m^2 .

Предметното добро е во сопственост на Владимир Демниевски, Евгенија Демниевска, Љубица Јовановиќ и Ана Курчиева.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба, со преземање мерки на заштита на објектот,
- не се дозволува надградба, доградба, измени на фасадата и измени во ентериерот на објектот,
- користење, презентација и популаризација според пропишани заштитно-конзерваторски услови.

2.7. Куќа на ул. "Илинденска" бр.41 во Охрид, донесено Решение (бр.08-1217/5 од 10.08.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата се наоѓа на ул. "Илинденска" бр.41 во Охрид, во месноста "Варош", на КП 15811 и КП 15811/2, КО Охрид, со координати $X=41^{\circ}06'49''$ и $S=20^{\circ}47'35''$, на надморска височина од 737 м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро под објект е 66 m^2 и двор од 54 m^2 .

Предметното добро е во сопственост на Кенда Јончева Вера, Димзов Јончев Киро, Димзова Катица и Кендро Јованова Вера.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба, со преземање мерки на заштита на објектот,
- не се дозволува надградба, доградба, измени на фасадата и измени во ентериерот на објектот,
- можност за санација и конзервација на екстериерот и ентериерот со замена на дотраените елементи со употреба на традиционални градежни материјали.

2.8. Сџара џамија во с.Теарце, донесено Решение (Уп.бр.08-18 од 25.08.2010 год.) за прогласување на џамијата за значајно културно наследство.

Џамијата се наоѓа во село Теарце, на КП 864/1 и КП 864/2, КО Теарце, со координати $X=42^{\circ} 07' 21''$ и $S=21^{\circ} 05' 00''$, на надморска височина од 510 м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро е 141 м².

За доброто се утврдува една контактна зона што ги зафаќа отворените простори околу џамијата, вклучувајќи ја и воденицата, со вкупна површина од 141 м².

Предметното добро е во сопственост на Исламската верска заедница и Република Македонија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба, со преземање мерки на заштита на објектот,
- забрана за дополнително адаптирање и внесување нови елементи во внатрешноста на џамијата.

2.9. Куќа на ул. "Нада Филева" бр.38 во Охрид, донесено Решение (Уп.бр.08-132 од 26.08.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата се наоѓа на ул. "Нада Филева" бр.38 во Охрид, во месноста "Месокастро", на КП 15811 и КП 15754, КО Охрид, со координати $X=41^{\circ} 06' 46''$ и $S=20^{\circ} 47' 48''$, на надморска височина од 725 м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро изнесува 71 м².

Предметното добро е во сопственост на Димовски Ристо и Пановски Пеце.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- не се дозволува надградба, доградба и промена на постоечкиот габарит и катност на објектот,
- можност за факсимилно обновување на објектот без никакви измени на неговиот надворешен изглед.

2.10. Куќа на ул. "Кузман Кайидан" бр.28 во Охрид, донесено Решение (Уп.бр.08-115 од 30.08.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата се наоѓа на ул. "Кузман Капидан" бр.28 во Охрид, во месноста "Варош", на КП 15849 и КП 15850, КО Охрид, со координати $X=41^{\circ}06'56''$ и $S=20^{\circ}47'40''$, на надморска височина од 743 м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро изнесува 593 м^2 , од кои под објект 93 м^2 и двор 500 м^2 .

Предметното добро е во сопственост на Караѓулев Љубе, Караѓулев Милчо, Караѓулев Номче, Караѓулева Голабе и Караѓулева Ленче.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- не се дозволува надградба, доградба и промена на постоечкиот габарит и катност на објектот,
- можност за факсимилно обновување на објектот без никакви измени на неговиот надворешен изглед.

2.11. Куќа на ул. "Коста Рацин" бр.45 во Охрид, донесено Решение (Уп.бр.08-65 од 03.09.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата се наоѓа на ул. "Коста Рацин" бр.45 во Охрид, на КП 15996, КО Охрид, со координати $X=41^{\circ}06'49''$ и $S=20^{\circ}47'48''$, на надморска височина од 690 м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро изнесува 23 м^2 .

Предметното добро е во сопственост на Кицески Драган и Кицески Милош.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- не се дозволува надградба, доградба и промена на постоечкиот габарит и катност на објектот,
- можност за факсимилно обновување на објектот без никакви измени на неговиот надворешен изглед,
- забрана за промена на фасадата на објектот со запазување на формата и материјалот на надворешната столарија.

2.12. Куќа на ул. "Самуилова" бр.55 во Охрид, донесено Решение (Уп.бр.08-43 од 10.09.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата се наоѓа на ул. "Самуилова" бр.55 во Охрид, во месноста "Варош", на КП 15996, КО Охрид, со координати $X=41^{\circ}06'44''$ и

S=20° 47' 48", на надморска височина од 697,49 м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро изнесува 140 м², од кои под објект 88 м² и двор 52 м².

Предметното добро е во сопственост на Маслова Јасминка.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- се дозволува реконструкција на изгубените делови на објектот,
- можност за факсимилно обновување на објектот без никакви измени на неговиот надворешен изглед,
- се дозволува измена во ентериерот со цел подобрување на неговата функција.

2.13. Куќа на ул. "Цар Самуил" бр.42 во Охрид, донесено Решение (бр.08-1052/7 од 10.09.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата се наоѓа на ул. "Цар Самуил" бр.42 во Охрид, во месноста "Варош", на КП 16241, КО Охрид, со координати X= 41° 06' 44" и S=20° 47' 48", на надморска височина од 697,11 м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро изнесува 121 м².

Предметното добро е во сопственост на Ламбевски Борис.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба, со преземање мерки на заштита на објектот,
- не се дозволува надградба, доградба и промена на постоечкиот габарит и катност на објектот,
- конзервација и санација на објектот, особено на дрвените меѓукатни конструкции и фасадите со ист материјал и колорит,
- реконструкција на изгубените делови на објектот.

2.14. Куќа на ул. "Илинденска" бр.32 во Охрид, донесено Решение (бр.08-1147/4 од 26.10.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата се наоѓа на ул. "Илинденска" бр.32 во Охрид, во месноста "Варош", на КП 16319, КО Охрид, со координати X= 41° 06' 49" и S=20° 47' 35", на надморска височина од 698,56-699,27 м. Заштитеното

добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро изнесува 170 м².

Предметното добро е во сопственост на Каневче Ристо.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба, со преземање мерки на заштита на објектот,
- не се дозволува надградба, доградба и промена на постоечкиот габарит и катност на објектот,
- санација и конструктивно зајакнување на објектот,
- забрана за промена на фасадата на објектот со запазување на формата и материјалот на надворешната столарија.

2.15. "Уранија"-Куќа на МАНУ во Охрид, донесено Решение (Уп. бр.08-259 од 28.10.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата се наоѓа на ул. "Цар Цамуил" бр.45 во Охрид, во месноста ИВарошв, на КП 16353, КО Охрид, со координати X= 41⁰ 06' 44" и S=20⁰ 47' 48", на надморска височина од 697,35 м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро изнесува 243 м², од кои под објект 166 м² и двор 77 м².

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба, со преземање мерки на заштита на објектот,
- зачувување и соодветно презентирање на автентичните делови и елементи на градбата.

2.16. Куќа на Христио Узунов во Охрид, донесено Решение (Уп. бр.08-260 од 28.10.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата се наоѓа на ул. "Цар Самуил" бр.49 во Охрид, во месноста "Варош", на КП 16351, КО Охрид, со координати X= 41⁰ 06' 44" и S=20⁰ 47' 48", на надморска височина од 697,49 м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро изнесува 239 м², од кои под објект 153 м² и двор 86 м².

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба, со преземање мерки на заштита на објектот,
- зачувување и соодветно презентирање на звтентичните делови и елементи на градбата.

2.17. Музејски комплекс "Робевци" во Охрид, донесено Решение (Уп. бр.08-261 од 28.10.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата се наоѓа на ул. "Цар Самуил" бр.62 во Охрид, во месноста "Варош", на КП 16256, КО Охрид, со координати $X=41^{\circ}06'44''$ и $S=20^{\circ}47'48''$, на надморска височина од 697,49 м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро изнесува 859 м^2 , од кои под објект 348 м^2 и двор 511 м^2 .

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба, со преземање мерки на заштита на објектот,
- зачувување и соодветно презентирање на звтентичните делови и елементи на градбата.

2.18. Куќа на ул. "Нада Филева" бр.26 во Охрид, донесено Решение (Уп.бр.08-272 од 03.11.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата се наоѓа на ул.ИНада Филева бр.26 во Охрид, на КП 15679, КО Охрид, со координати $X=41^{\circ}06'46''$ и $S=20^{\circ}47'48''$, на надморска височина од 725 м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро изнесува 212 м^2 од кои под објект 148 м^2 и двор 64 м^2 .

Предметното добро е во сопственост на Тримчев Борис.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба, со преземање мерки на заштита на објектот,
- не се дозволува надградба, доградба и промена на постоечкиот габарит и катност на објектот,
- конзервација и санација на дрвените меѓукатни конструкции,
- се дозволуваат промени на ентериерот без нарушување на неговиот надворешен изглед.

2.19. Куќа на ул. "Климентица" бр.25 во Охрид, донесено Решение (Уп.бр.08-507 од 24.12.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата се наоѓа на ул.Климентица бр.25 во Охрид, на КП 15493, КО Охрид, со координати $X=41^{\circ}06'46''$ и $S=20^{\circ}47'48''$, на надморска височина од 718 м. Заштитеното добро припаѓа на споменичката целина "Стариот дел на градот Охрид".

Површината на заштитеното добро изнесува 109 m^2 од кои под објект 24 m^2 и двор 85 m^2 .

Предметното добро е во сопственост на Крсе Василески.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен.

Режимот на заштита на заштитеното добро ги опфаќа следните мерки:

- не се дозволува надградба, доградба и промена на постоечкиот габарит и катност на објектот,
- забрана за промена на фасадата на објектот со запазување на формата и материјалот на надворешната столарија,
- можност за факсимилно обновување на објектот без никакви измени на неговиот надворешен изглед.

3. Прогласување на културно наследство во опасност

3.1. *Арѓулички мост во Крайово*, донесено Решение (бр.08-604/7 од 22.03.2010 год.) за прогласување на мостот за културно наследство во опасност.

За доброто се определуваат следните итни мерки на заштита:

- изработка на проект за превентивна заштита;
- превентивна интервенција на срушениот дел од мостот со жжжформување на контактна површина за фундаирање.

3.2. *Куќа на ул. "Глигор Пазавански" бр.17 во Крайово*, донесено Решение (бр.08-1193/2 од 20.05.2010 год.) за прогласување на куќата за културно наследство во опасност.

За доброто се определуваат следните итни мерки на заштита:

- изработка на проект за превентивна заштита;

- преземање на превентивни и конзерваторско-реставраторски мерки.

- **Незаштитени недвижни културни добра и иден сѐајус на заштитена**

1. Валоризација

1.1. Споменичка целина "Архео-астрономски локалитет-Кокино", донесена Одлука за прогласување на споменичката целина за културно наследство од особено значење (бр.51-615/1 од 26 јануари 2010 год. "Службен весник на РМ" бр.2/10).

Споменичката целина "Архео-астрономски локалитет-Кокино" се наоѓа на подрачјето на општина Старо Нагоричане, на највисокиот дел од ридот "Татиќев камен", на дел од КП 487, КП 489, КП 490 и КП 491, со координати: север $42^{\circ} 15' 47''$ и исток $21^{\circ} 57' 32''$, со вкупна површина од 18.174 m^2 .

Заштитеното добро има две контактни зони. Првата контактна зона се протега јужно од споменичката целина и го опфаќа поголемиот дел од КП 491, а во втората контактна зона влегува дел од КП 487, КП 489 и КП 490.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како културно наследство од особено значење, поткатегија исклучително значење.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од прв степен а за неговите контактни зони режим на заштита од трет степен.

Режимот на заштита за споменичката целина ги опфаќа следните мерки:

- задржување на изворната состојба на споменичката целина, постојната конфигурација на теренот, на пристапните патеки и други карактеристични содржини,
- преземање на превентивни мерки за заштита, санација и обезбедување на доброто,
- редовно одржување и преземање мерки против деструктивното дејство на вегетацијата,
- забрана за изградба на било какви објекти и изведување на земјени работи,
- забрана за сите видови истражувања кои се вршат по пат на деструктивни методи.

1.2. Објект "Сѝара болница", во с.Росѝуша, донесено Решение (бр.08-881/6 од 12.05.2010 год.) за прогласување на објектот за значајно културно наследство.

Објектот "Сѝара болница" се наоѓаат на влезот од селото Ростуша во месноста Село/огради, на КП 928, КО Ростуша, општина Маврово и Ростуша, со координати $X= 41^{\circ} 36' 25''$ и $S= 20^{\circ} 36' 09''$, на надморска височина од 755 м. Заштитеното добро има една контактна зона со површина од 2065 m^2 .

Површина на заштитеното добро е 981 m^2 , од кои под објект 273 m^2 и дворно место 708 m^2 .

Предметното добро е во сопственост на општина Маврово и Ростуша. Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

Режимот на заштита за доброто ги опфаќа следните мерки:

- зачувување на постојната состојба,
- конзерваторско-реставраторски работи на архитектурата на објектот, со можност за адаптација на ентериерот,
- задржување на конфигурацијата на теренот со потпорните ѕидови.

1.3. Црква Вознесение Христово - Св.Сѝас, во с.Рашиќак, Скопје, донесено Решение (бр.08-888/8 од 14.09.2010 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Предметното добро се наоѓа во село Раштак, на КП 962, КО Раштак, со координати $X= 42^{\circ} 05' 72''$ и $S= 21^{\circ} 29' 20''$, на надморска височина од 755 м. Заштитеното добро има една контактна зона и тоа: на исток улицата за с.Љуботен, од југ појас во ширина од 10 м. од КП 961, од запад Раштанска река и од север појас од 5 м од КП 963.

Површина на заштитеното добро е 1845 м² од кои под објект 330 м².

Предметното добро е во сопственост на Македонската православна црква, Скопска епархија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

Режимот на заштита за објектот ги опфаќа следните мерки:

- одржување, превентивна заштита, конзервација и реставрација на црквата, живописот и иконостасот,
- забрана за изградба на нови објекти во дворното место и доградба и надградба на постојните објекти.

2. Привремена заштита

2.1. Археолошки локалитет "Горна Белица", с. Горна Белица, донесено Решение (бр.08-665/2 од 31.03.2010 год.) за ставање под привремена заштита.

Археолошкиот локалитет се наоѓа во с.Горна Белица, општина Струга, на КП: 2034, 2034/1, 2034/2, 2034/3, 2034/4, 2034/5, 2034/6, 2034/7, 2034/8, 2034/9, 2034/10, 2034/11, 2034/12, 2034/13, 2034/14, 2034/15 и 2034/16, КО Горна Белица, со координати $X= 41^{\circ} 13' 25''$ и $S= 20^{\circ} 33' 22''$, на надморска висина од 1400 м. Заштитеното добро има една контактна зона што зафаќа радиус од 20 м. од границите на предметното добро.

Заштитеното добро зафаќа површина од 19 ха 81 а 15 м².

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

За предметното добро потребно е:

- да се извршат археолошки доистражувања и документирање на откриените археолошки наоди,
- да се спроведе превентивна заштита, санација, конзервација и други мерки на непосредна заштита,
- да се забрани градба на нови објекти во границите на заштитеното добро.

2.2. Археолошки локалитет "Крџозов рид", с.Дреново, Кавадарци, донесено Решение (бр.08-432 од 10.11.2010 год.) за ставање под привремена заштита.

Археолошкиот локалитет се наоѓа во близина на с.Дреново, општина Кавадарци, на КП 1765, КО Дреново, со координати $X= 41^{\circ} 25' 25\text{г}$ и $S= 21^{\circ} 53' 16\text{г}$, на надморска висина од 261 м.

Заштитеното добро има една контактна зона околу границите на доброто со површина од 13.628 м²

Заштитеното добро зафаќа површина од 3418 м².

Предметното добро е во приватна сопственост на Сашко Илов од с.Дреново.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

За предметното добро потребно е:

- задржување на остатоците од откриените и градбите што ќе бидат откриени на овој локалитет и преземање неопходни заштитни интервенции на откриените остатоци на терен,
- забрана за дополнително адаптирање и доградување на археолошкиот локалитет,
- забрана на земјоделски работи во границите на доброто.

2.3. Споменичка целина "Комплекс на индивидуални споменични објекти од староградска и градска архитектура на ул.Гоце Делчев во Штип", донесено Решение (бр.08-140 од 23.12.2010 год.) за ставање под привремена заштита.

Споменичката целина се наоѓа во стариот дел на градот Штип и ги опфаќа КП: 7498, 7478, 7428, 7427, 7408, 7405, 7298 и 7299, КО Штип, со координати $X= 4.622.250$ и $S= 7.599.418$, на надморска висина од 275-280 м. Заштитеното добро има една контактна зона околу границите на доброто.

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија и во приватна сопственост.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

За предметното добро потребно е:

- адатпација на ентериерот и задржување на надворешниот изглед на објектите кои вредносно ја одредуваат споменичката целина, контролирани интервенции на останатите објекти во споменичката целина, работи на ревитализација, уредување или изградба на нови објекти на оразните локации во споменичката целина под определени услови.
- **Студији и елаборации изработени за употреби на промени во простор**

1. Заштитно-конзерваторски основи за просторни и урбанистички планови:

1.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Блок 1, дел Б, Крушево
2.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за "Дебар Маало 1", Општина Центар, Скопје - ревизија
3.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Урбан блок 34 (локалитет Карач), Стар Дојран
4.	ЗКО за подрачје на опфат на Локална урбанистичка планска документација за КП 15941 и 15940, КО Охрид
5.	ЗКО за подрачје на опфат на Локална урбанистичка планска документација за КП 15828, КО Охрид
6.	ЗКО за подрачје на опфат на Генерален урбанистички план за Урбан блок Б3, Кичево
7.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за "Буњаковец 2", Општина Центар, Скопје
8.	- ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Централното градско подрачје 1 дел, Урбан модул 2, Битола
9.	ЗКО за подрачје на опфат на Локална урбанистичка планска документација за ГП 2.15, локалитет "Пресвета Богородица", Општина Центар, Скопје
10.	ЗКО за подрачје на опфат на Просторен план за Националниот парк "Галичица", дел на општина Ресен
11.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план "АРМ Четврт 1,2 и 3", општина Битола
12.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Урбан блок 5, дел Г, Крушево
13.	ЗКО за подрачје на опфат на Локална урбанистичка планска документација за КП 16037/1, КО Охрид
14.	ЗКО за подрачје на опфат на Урбанистички план за село Коџаџик (дел од Блок 1, Блок 3 и дел од Блок 4), Општина Центар Жупа
15.	ЗКО за подрачје на опфат на Локална урбанистичка планска документација возобновување на Свети Климентовиот Универзитет на Плаошник, КП 15980, Охрид
16.	ЗКО за подрачје на опфат на Локална урбанистичка планска документација за КП 1951, Општина Кичево
17.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за дел од УЗ 1, УБ 1.1. – опфат 1 "Чаршија", општина Охрид, Анекс

18.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за дел од Урбан блок 5 и Урбан блок 7, Општина Кратово
19.	ЗКО за подрачје на опфат на Локална урбанистичка планска документација за КП 8901, ул.Битпазарска бр. 58, Општина Чаир, Скопје
20.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за УБ 1, УБ 2 и УБ 4, дел А, Крушево
21.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Централното градско подрачје на град Скопје "Мал Ринг", дел од блок 1; блок 4; блок 5; блок 6 и блок 7, општина Центар, Скопје
22.	ЗКО за подрачје на опфат на Генерален урбанистички план на град Струмица, Општина Струмица
23.	ЗКО за подрачје на опфат на Урбанистички план вон населено место на КП 1942, 1947, 1944, 1949, 1952, 1953, 1954, 1959, 1960, 1961 и 1962/2 во Горно Коњаре, Општина Куманово
24.	ЗКО за подрачје на опфат на Просторен план за Националниот парк "Галичица", дел на општина Охрид
25.	ЗКО за подрачје на опфат на Урбанистички план вон населено место за стопанскиот комплекс "Кралска винарска визба", Општина Демир Капија
26.	ЗКО за подрачје на опфат на Локална урбанистичка планска документација за КП 14261, Стара чаршија, општина Прилеп
27.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Урбан блок "Соколана", општина Кочани
28.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Урбана единица "Центар" и Урбана единица "Благоја Стефковски-Гојчо", Урбан блок "43Б" и дел од Урбан блок "43Г", Општина Куманово
29.	ЗКО за подрачје на опфат на Локална урбанистичка планска документација за КП 15851/1, КО Охрид
30.	ЗКО за подрачје на опфат на Анексот на Заштитно-конзерваторските основи за културното наследство во границите на опфатот на Детален урбанистички план за ЦГП 3, Урбан блок 16, општина Битола
31.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за УБ 7, УБ 8, УБ 9, УБ 10 и УБ 11, локалитет "Гумење", Крушево
32.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Блок 36 и дел од Блок 37, локалитет "Касарна 11-ти Октомври", Струмица
33.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за дел од УЕ "Панче Пешев" и УБ "42", Општина Куманово
34.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Градски спортски центар, општина Кочани
35.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за "Дебар Маало 1", општина Центар, Скопје, Анекс
36.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за "Спортско рекреативниот центар Кале", Урбан блок 1, општина Центар, Скопје
37.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за

	"Пресвета Богородица", Општина Центар, Скопје
38.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за дел од населба "Чифлик", Општина Кичево
39.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за УЕ 3, УБ 11, Струга, анекс
40.	ЗКО за подрачје на опфат на Локална урбанистичка планска документација за КП 14488, Стара чаршија, Прилеп
41.	ЗКО за подрачје на опфат на Локална урбанистичка планска документација за КП 5541, Крушево
42.	ЗКО за подрачје на опфат на Локалната урбанистичка планска документација ГП 4.6/2 (Објект–Стоковна куќа 8-ми Март), контактна зона "Мавровка", Стара скопска чаршија, Општина Центар, Скопје
43.	ЗКО за подрачје на опфат на Локална урбанистичка планска документација за КП 15875, КО Охрид
44.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план "Буњаковец 1", Општина Центар, Скопје
45.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Блок 17 – дел 1, Општина Веница
46.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Блок 9 – дел 3, Општина Веница
47.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Блок 17 – дел 5, Општина Веница
48.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Централно градско подрачје на град Гевгелија, анекс
49.	ЗКО за подрачје на опфат на Урбанистички план вон населено место покрај патот Е-75, од мотел "Вардар" до граничен премин Богородица, Гевгелија
50.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за УАЕ 9, дел од Стара чаршија, Прилеп
51.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за УЕ 3, УБ 11, Струга, анекс
52.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за дел од населбата "Подварош", Урбан блок "А", Општина Кичево
53.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за УБ 9/2, квартал 3 и 4 во Стара чаршија, Прилеп
54.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Централно градско подрачје 1, Урбан модул 1, општина Битола
55.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за "Буњаковец 1"-УМ 7, Општина Центар, Скопје
56.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за северен дел од локалитетот "Касарна Илинден", Општина Карпош и Општина Бутел, Скопје
57.	ЗКО за подрачје на опфат на Локална урбанистичка планска документација – ГП 4.6/2 (објект Стоковна куќа 8-ми Март), Општина Чаир, Скопје
58.	ЗКО за подрачје на опфат на Урбанистички план вон населено место "Бигорски манастир Св.Јован Крстител", Општина Маврово и Ростуша

59.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Урбана заедница-2, дел од Урбан блок 2.1. опфат-2, Охрид
60.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Урбана заедница 3, дел од Урбан блок 10 опфат 1, Струга
61.	ЗКО за подрачје на опфат на Детален урбанистички план за Централно градско подрачје 5, Урбан блок 4, Битола
62.	ЗКО за подрачје на опфат на Локална урбанистичка планска документација за г.п. 5.3, ДУП за "Дуканџик", Општина Чаир, Скопје

2. Други плански и програмски документи

- 2.1. **Закон за изменување и дополнување на Законот за прогласување на Старата скопска чаршија за културно наследство од особено значење** (Службен весник на Република Македонија бр.171 од 30.12.2010 год.)
- 2.2. **Национална стратегија за култура** - отпочната е работата на изготвување на стратегијата во чии рамки влегува и културното наследство.
- 2.3. **Стратешки план на Министерството за култура** -изготвен е стратешки план за 2011-2013 година во чии рамки влегува и културното наследство.
- 2.4. **Национална стратегија за дигитализација** - Стратегијата е изготвена и доставена до Владата на Република Македонија на усвојување.

Во текот на 2010-та година, во областа на културното наследство согласно надлежностите на соодветните институции, беа реализирани следните активности кои беа вградени во **"Програмаа за сироведување на Просторниот план на Република Македонија за периодот 2008-2010 година"** усвоена од Владата на Република Македонија.

Проекти/Елаборати	
Име на документот или активноста	Ревалоризација и валоризација на културното наследство
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство Јавните установи за заштита на културното наследство (Конзерваторски центри)
Степен на реализација	Изработени се Елаборати за објекти според Програмата за ревалоризација, како и елаборати според дополнителни иницијативи. Реализацијата продолжува и во следните години

Програма	
Име на документот или активноста	Годишна програма за изработка на заштитно-конзерваторски основи за културното наследство за потребите на просторното и урбанистичкото планирање

Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Изработена е годишна програма за 2011 год.

Студии	
Име на документот или активноста	Заштитно-конзерваторски основи за културното наследство за просторните и урбанистичките планови (изготвувани според посебна Програма на Министерството за култура, а врз основа на Годишните програми за просторно и урбанистичко планирање на Министерството за животна средина и просторно планирање, Министерството на транспорт и врски и општините)
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културно наследство Јавните установи за заштита на културното наследство (Конзерваторските центри)
Степен на реализација	Изработени се 62 заштитно-конзерваторски основи за сите видови планови, за различни општини во Република Македонија.

Проекти/Елаборати	
Име на документот или активноста	Закон за управување на светското природно и културно наследство во Охридскиот регион
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Законот е усвоен и објавен во вСлужбен весник на РМГ бр.75/10

Проекти/Елаборати	
Име на документот или активноста	Закон за прогласување на Старото градско јадро на Охрид за споменичка целина од особено значење
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Законот е изработен во собраниска процедура.

План	
Име на документот или активноста	План за управување со Охридското природно и културно наследство
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Планот е изготвен и доставен до УНЕСКО

Проекти од национално значење	
--------------------------------------	--

Име на документот или активноста	Скопска тврдина (југозападен бедем и кули) - археолошки истражувања, конзервација и реставрација
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Активностите планирани за 2010 год. се реализирани и се продолжува со реализацијата на проектот и во 2011 год.

Проекти од национално значење

Име на документот или активноста	Возобновување на Светиклиментовиот универзитет, Охрид
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Реализацијата на проектот е во тек и продолжува и во 2011 год.

Проекти од национално значење

Име на документот или активноста	Музеј на вода
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Реализиран е вториот дел од проектот во кој се изградени уште 16 праисториски наколни куќички во рамките на праисториската наколна населба, како и пропратните објекти и содржини за функционирање на музејскиот комплекс.

Меѓународна програма

Име на документот или активноста	Регионална програма за културното и природното наследство во Југоисточна Европа 2003-2008 (РПСЕЕ), Компонента Б, Заеднички рехабилитационен проект план, Процена на архитектонско и археолошко наследство
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Во 2010 год. се реализираа завршните активностите во рамките на проектот. Беше направена ревизија и ажурирање на Извештајот за проценка на наследството во Република Македонија, кој беше дополнет со новите иницијативи и законски мерки донесени во областа на заштитата на културното наследство. Исто така беше направена и ревизијата на Листата на приоритетни интервенции за 2010 год. и истата се состои од 11 споменици/локалитети: 9 од стариот ЛПИ 2008 и 2 нови. Беше направена и ревизија на Идентификационите документи (ЛПИ ИД) за спомениците/локалитетите кои беа трансферирани на новата Листа на приоритетни интервенции за 2010 год. и беа изготвени нови Идентификациони документи за двата нови споменика на ЛПИ: Шенѓул (Ѓулшен) амам во Скопје и Аквадуктот во Скопје. Во 2010 год. по барање на Советот на Европа, беше организирана Мисија за евалуација на локалитетите за двајца експерти на Советот на Европа, од Центарот Лемер за културно наследство при Католичкиот универзитет во Лувен, Белгија. Во 2010 год. беше извршена подготовка за отпочнување на

	Љубљанскиот процес II во координација со Советот на Европа и Европската комисија.
--	---

Меѓународна програма	
Име на документот или активноста	Совет на Европа, Регионална програма за културното и природното наследство во Југоисточна Европа 2003-2008 (РПСЕЕ), Компонента Ц, Пилот проект за локален развој на регионот Дебар и Река
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Во 2010 год. е предложено со работа на прелиминарната фаза на проектот. Реализацијата на проектот продолжува.

3.5.4. Развој на туризмот и организација на туристичките простори

Туризмот денес во светот е една од стопанските дејности со најбрз пораст. Потенцијалите за растеж на оваа стопанска област, која ангажира значаен обем на работна сила, со големи ефекти во стопанството на локално, национално и регионално ниво, бараат соодветен приод во областа на планирањето и превземањето мерки во политиката и стратегијата на развој на туризмот во Р. Македонија.

Туризмот со своето мултиплицирано влијание во процесот на стопанисување, посредно и непосредно, ги вклучува и другите гранки и дејности во вкупната понуда на туристичкиот пазар. Ова пред сè се однесува на угостителството, трговијата, сообраќајот, занаетчиството, здравството и на разни други видови услуги. Исто така, преку туризмот се нудат и се продаваат и нематеријални вредности како што се: разни информации, природни убавини, културно-историско минато, обичаи, фолклор, забава, спортско-рекреативни активности и слично.

Покрај природно-атраktivните, општествено - културните, комуникациско-сообраќајните, просторните и другите фактори на туристичката понуда, Р. Македонија во најголем дел во просторите со меѓународно и национално туристичко значење, располага и со значителни материјално-рецептивни фактори, каде сместувачките капацитети и угостителските објекти за исхрана и послужување на пијалоци (хотели, мотели, барови, ресторани, кафеани и др.) го чинат јадрото на материјалната основа, а истовремено најнепосредно се вклучени во сите програми на туристичката понуда. Без нивното постоење, останатите развојни фактори остануваат целосно или недоволно користени. Ова посебно се однесува на квалитетот и атраktivноста на просторот, односно природни фактори за развој на туризмот.

Врз обемот и квалитетот на материјално-рецептивните фактори, кои посредно и непосредно учествуваат во формирањето на вкупната туристичка понуда, непосредно влијаат стопанските и нестопанските дејности како што се: трговијата, сообраќајот, занаетчиството, сервисни и здравствени услуги, културните, спортско-рекреативните и друг вид манифестации кои придонесуваат за збогатување на содржината на престојот, пред сè на странските посетители-туристи.

Основната вредност на македонскиот простор од аспект на развојот на туризмот се постојните потенцијали и извонредни услови што ги поседува

Републиката во однос на геостратешката поставеност, разновидноста на природни и создадени вредности на кои се надоврзува човековиот ресурс како основа за нови вложувања во оваа профитабилна дејност која што и во 2010 година не забележа задоволителни резултати во однос на можностите и потенцијалите со кои располага македонскиот простор. Потребни се дополнителни активности и инвестиции за динамизирање на оваа исклучително значајна област за зголемување на атрактивноста на просторот и амбиентот за претприемачите и создавање перспектива за развој на туризмот во локалната и национална економија.

Просторот на Р. Македонија согласно туристичката валоризација се карактеризира со исклучително богатство на природни и антропогени атрактивни туристички вредности. Со концептот за развој и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Р. Македонија, дефинирани се десет туристички региони со 54 туристички зони. Во рамките на туристичките простори утврдени се околу 200 туристички локалитети со локално, регионално, национално, меѓународно и транзитно значење.

Врз основа на комплексно согледаните природни и создадени услови и ресурси по обем, квалитет, распространетост или уникатност, функционалност, атрактивност и степен на активност на територијата на Република Македонија, како посебни целини може да се издвојат следните видови на туристички потенцијали: водените површини, планините, бањите, целините и добрата со природно и културно наследство, транзитните туристички правци, градските населби, ловните подрачја и селата.

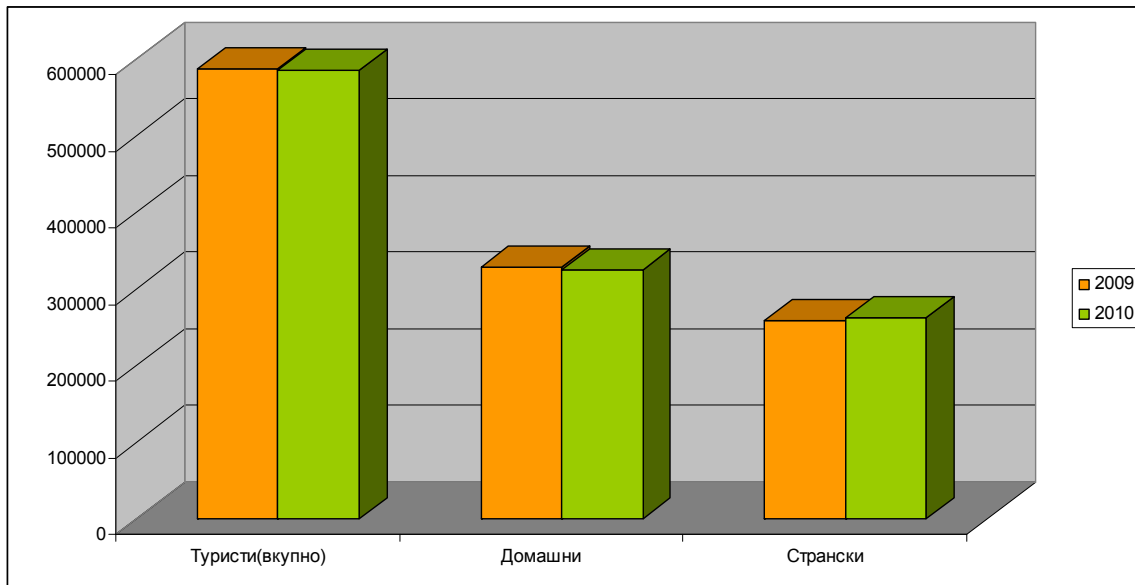
Според овие потенцијали и дефинираните туристички локалитети во нив, погодни услови за развој постојат за следните видови туризам: капашишен (лакијален), планински зимско-спортски, планински климатско лекувалишен, бањски, ловен, транзитен, рурален туризам и др.

Но и покрај обемните природни и создадени потенцијали на туристичката понуда за странски и домашен туризам, диференцирани во однос на туристичките вредности и содржина, а во согласност со трендовите на меѓународната и домашната туристичка побарувачка, може да се констатира дека развојот на туризмот во Република Македонија сè уште не се остварува со задоволителна динамика и дека достигнатото ниво во сите видови туризам заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијалната туристичка побарувачка.

Според објавените податоци²⁰, бројот на туристите во Р. Македонија во 2010 година изнесуваат 586241, односно за 0,2 % помалку во однос на 2009 година. Бројот на домашните туристи е намален за 1.2% и достигна бројка од 324545, а бројот на странските посетители е зголемен за 0.95 % и достигна 261696 странски туристи. Од вкупниот број на туристи во 2010, бројот на странски туристи изнесува 44, 6%, додека во вкупниот број на ноќевања, странците учествуваат со 27,7 %.

²⁰ Туризам во Република Македонија, 2006-2010 ДЗС

Графикон 36. Динамика и структура на посетеност²¹

Табела 58. Број на туристи во Република Македонија

	2009	2010
Туристи (вкупно)	587770	586241
Домашни	328566	324545
Странски	259204	261696

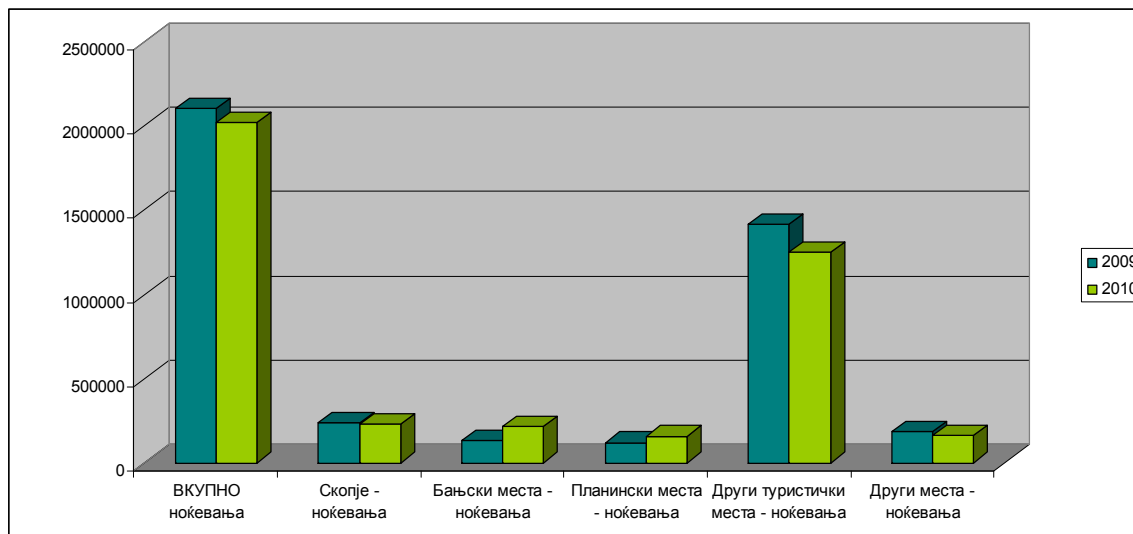
Врз основа на ова бројот на ноќевањата за 2010 год. кој изнесува вкупно 2.020 217 или за 4% помалку во однос на претходната година.

Бројот на ноќевањата од просторен аспект по видови туристички места бележи намалување во споредба со претходната година: во Скопје за 4,6 %, во бањските места бележи зголемување за 37,7 %, како и во планинските места каде се бележи зголемување и изнесува околу 24,6%, во другите туристички места, кои не можат да се распоредат во претходните групи, намалувањето изнесува 11,8%, и на крај во другите места се бележи намалување за 12,7%.

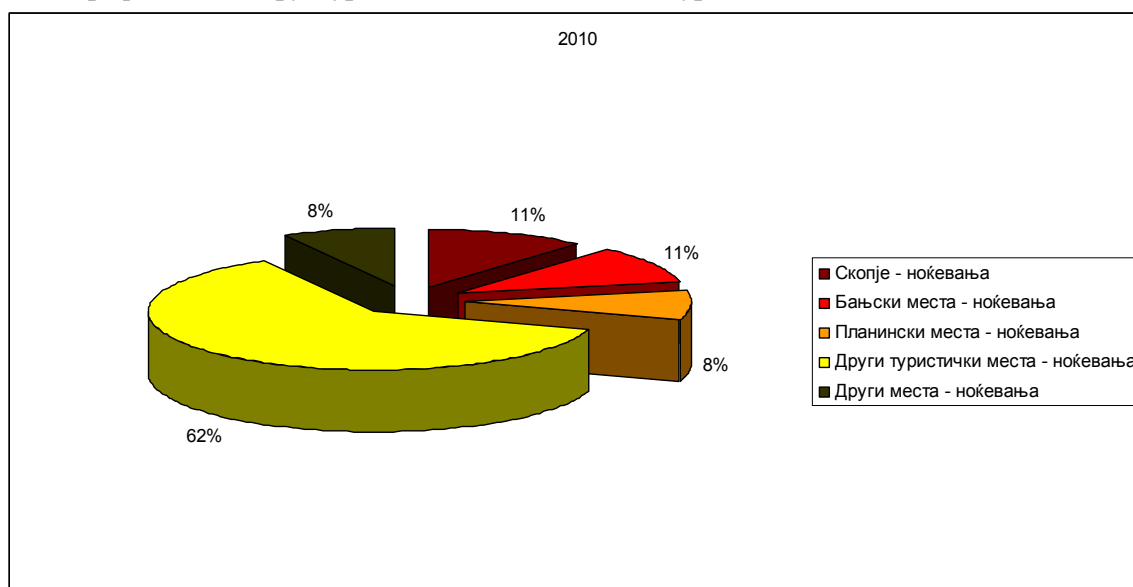
Во однос на структурата на ноќевања според туристичките места може да се заклучи дека најголем обем на ноќевања се реализирани во категоријата други туристички места во која се опфатени местата покрај природните и вештачките езера, потоа следи Градот Скопје, другите места, бањските места и на крај планинските.

²¹ Претходни статистички податоци за Република Македонија, 2009, ДЗС

Графикон 37. Структура на ноќевања по видови туристички места во 2010 година²²

Графикон 38. Структура на ноќевања по видови туристички места во 2010 година²³

Очекуваните позитивни резултати во однос на претходната година базираат на превземените мерки на активната политика за поттикнување на развојот на туризмот во 2010 година во која активностите беа насочени кон промоција на туристичката понуда со целосно ангажирање на деловните субјекти од туристичкото стопанство преку промотивни материјали, презентација на меѓународните туристички берзи, субвенции на бизнис форуми, учество на меѓународни манифестации, соработка со странски туроператори, новинари и разни федерации, како и имплементација на "Стратегијата за развој на туризмот во Република Македонија" со цел презентација на туристичките потенцијали и вредности на нашата земја и продажба на нашиот туристички производ на

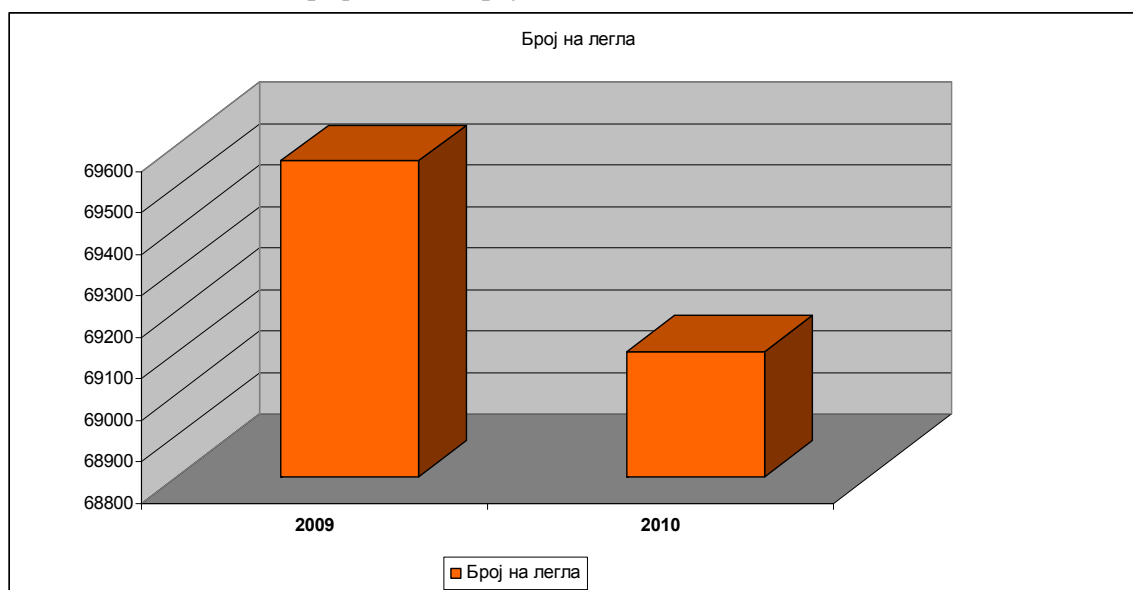
²² Туризам во Република Македонија, 2006-2010, ДЗС

²³ Туризам во Република Македонија, 2006-2010, ДЗС

странскиот пазар со привлекување на поголем број туристи од разни дестинации во светот.

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на туризмот и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на туристичката понуда заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијали во просторот. Наместо брзиот пораст предвиден со Просторниот план во кој беа планирани до крајот на 2020 година околу 110000 легла, во 2010 година во сите видови сместувачки капацитети евидентирани се вкупно 69097 легла, што претставува 62,8% од вкупно планираните до крајот на планскиот период. Во однос на 2009 година бројот на легла е намален за 0,65% или 459 легла помалку.

Графикон 39. Број на легла²⁴

Според видовите сместувачки капацитети, бројот на леглата се најзастанени во куќите, станови за одмор и соби за издавање, потоа следат хотелите и слични објекти, потоа туристички логори (кампови) во кои се вклучени приколки и шатори и некатегоризириани објекти за сместување и на крај леглата во планинарските домови и куќи.

Според објавените статистички податоци за бројот на ноќевања по категорија на хотелски капацитети, може да се заклучи дека доминира бројот на легла во хотели со 2 ѕвезди категорија, односно 28,81% отпаѓа на оваа категорија, од вкупниот број на ноќевања во хотелско сместување, потоа хотели со 4 ѕвезди категорија, односно 25,45% од вкупниот број на ноќевања во хотелско сместување.

Во однос на планските проекции се забележува отстапување и на бројот на реализираните ноќевања. Имено со Просторниот план е предвидено до крајот на 2020 година ноќевањата да достигнат бројка од околу 7,5 милиони од кои 70% се предвидени за домашните туристи, а остатокот од 30% ноќевања за странските туристи. Според објавените податоци на Државниот завод за статистика, до крајот на 2010 година реализирани се околу 2.020 217 туристички ноќевања што претставува само 26,93% од планските предвидувања до 2020 година.

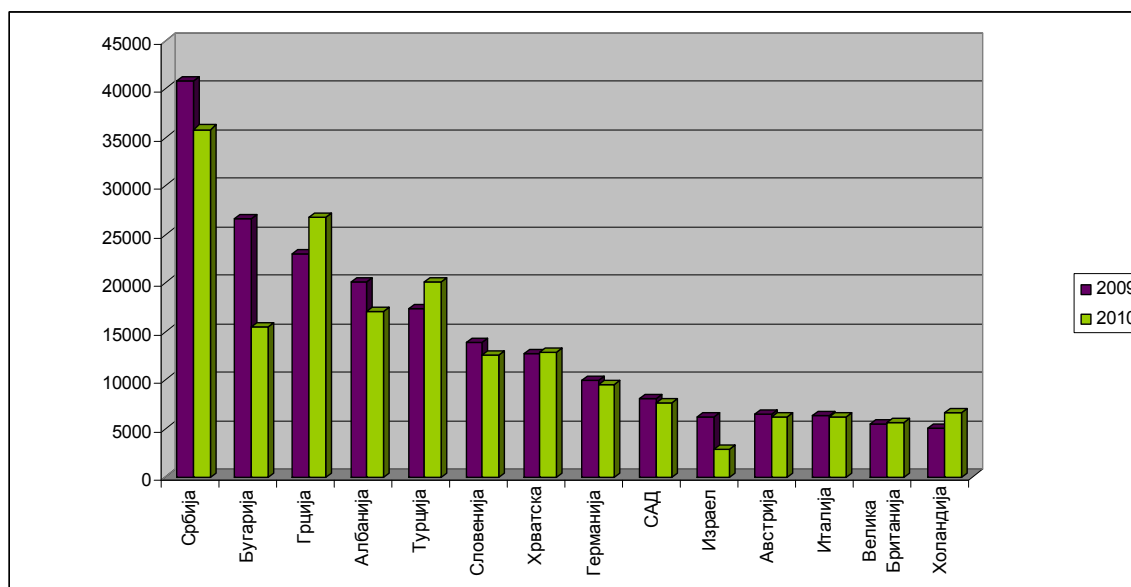
За остварување на планските предвидувања значајни се емитивните сфери дефинирани како просторни целини од кои што доаѓа туристичката клиентела во

²⁴ Туризам во Република Македонија, 2006-2010, ДЗС

македонскиот туристички простор. Утврдувањето на емитивните сфери е мошне важно за туристичкиот развој заради идентификување на можните нови туристички пазари. Во оваа смисла се издвојуваат по значење промотивните активности кои подразбираат содржини соодветни на емитивната сфера каде што се пласираат. Во текот на 2010 година од ресорното министерство беа превземени промотивни активности, но нивниот обем и квалитет (заради ограничениот обем на средства) не соодветствува на оптималниот со кој би се постигнале саканите и очекувани ефекти во оваа перспективна дејност за македонската економија. Тука пред сè се потенцира емитивната сфера со интернационално значење.

Емитивни сфери кои имаат значително учество во вкупниот број доаѓања на странски туристи во 2010 година се: Србија, Бугарија, Грција, Албанија, Косово, Словенија, Хрватска, Турција, Холандија, САД и други.

Графикон 40. Број на странски туристи според земјата на потекло²⁵

Националната Развојна Стратегија за туризмот 2009-2013, изработена во 2008, имаше за цел да ја обезбеди рамката и неопходната доверба на постојните актери, странските и домашните инвеститори, како и на меѓународните донаторски агенции, да му се посветат на туризмот во Република Македонија, како и да ги опфати развојните елементи на национално, регионално и локално ниво. Стратегијата во текот на 2010 беше на ревизија преку проектот БЕРИС, каде избраната француска фирма Планет која заедно со наши локални експерти од факултетот за туризам од Охрид вршеа техничка помош во ревидирање на делови од стратегијата и акциониот план.

Изработена и презентирана е студија за развој на Шарпланинскиот регион со посебен акцент за рекреативниот центар Попова Шапка, за која е одржана манифестацијата Дијалози на Шара.

Туристичката понуда на Македонија се зголемува со низа нови туристички продукти како пештерскиот туризам, кој е подржан со анализа на постоечка регулатива и потенцијал за овој вид туризам со истражувањето на пештерата Врело. Потоа голема подршка и финансиска и техничка е обезбедена за винскиот туризам, кој има одлични можности да прерасне во голема туристичка понуда.

²⁵ Туризам во Република Македонија, 2006-2010, ДЗС

Исто така поддржани се и низа активности и локални туристички и културни настани во склоп на овој тип на туризам.

Обезбедена е поддршка и на проектите Вински патишта во Македонија, Сити лајт проектот и континуирано поставување на туристички мапи. Во текот на 2010 се актуелизираа и субвенциите за туристичките субјекти кои ќе донесат странски туристи во Република Македонија.

Изработена е и анализа за потенцијалот за развој на транзитниот туризам во Република Македонија со сите потребни податоци и активности.²⁶

Според годишните извештаи добиени од локалната самоуправа за 2010 година во областа на туризмот и организација на туристичките простори евидентирани се промени во просторот во неколку општини. Објектите кои се во градба или се веќе изградени од областа на туризмот и угостителството се лоцирани во следните општини:

- општина Кавадарци
 - с. Радње, куќа за одмор,
 - куќа за одмор Ски центар Кожуф;
- општина Зрновци
 - ресторан во с.Зрновци со капацитет од 200 гости и 5 вработени;

Во текот на 2010 год. отпочната е постапка за изработка на урбанистички планови со кои се предвидува изградба и на објекти од областа на туризмот и угостителството во следните општини:

- општина Битола
 - УПВНМ за туристичка населба, “Нижеполе”, м.в. Чакал, со површина на планскиот опфат од приближно 17ха.

Добиените податоци укажуваат на активирањето на локалните самоуправи во превземањето иницијативи за поттикнување на развојот на туризмот во своите подрачја. Но останува потребата за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на туристичката понуда и зголемувањето на вкупните ефекти од оваа стопанска дејност врз вкупната економија на Р. Македонија. Туристичката валоризација е втемелена на сознанието за природниот амбиент, создадените вредности и нивните атрактивни фактори кои ќе обезбедат за туристичкиот производ најдобри ефекти. Компаративни предности на амбиенталните, културните, природните, сообраќајните и други карактеристики на одредени подрачја се предуслов за динамизирање на оваа перспективна стопанска дејност во македонската економија.

Според податоците објавени во Статистичкиот годишник на Република Македонија, 2011, најголем процент на угостителски објекти отпаѓа на рестораните, рестораните-бавчи и летните бавчи, потоа кафе-баровите, снек-баровите, аперитив-баровите и другите слични, но во оваа пресметка не се внесени податоците за индивидуалните угостителски дуќани..

²⁶ Извештај за реализација на работата на МЕ во 2010г.. Министерство за економија, Скопје 2010

3.6. Заштита од воени разорнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи

3.6.1. Заштита од воени разорнувања

Тргувајќи од оценките за степенот на загроеноста на оделни сегменти на територијата на Републиката од евентуалните воени дејства, евидентно е сознанието дека на најголемите разорнувања ќе бидат изложени Градот Скопје и другите градови и населени места, а тоа значи дека најголемите загуби и жртви ќе има во цивилното население, што впрочем и се случило во сите досегашни современи војни од глобален и локален карактер.

Од тука политиката на заштита на населението од воени разорнувања, изразена преку просторното и урбанистичкото планирање треба да се насочи во два основни сегмента:

- планирање и уредување на простори погодни за евакуација на населението и материјалните добра и
- планирање и изградба на засолништа.

Проценката на степенот на загроеноста на одделните локални урбани структури, заснована врз општата оценка и зоните на загроеноста на Републиката и според констатираните потреби, како и определување на натамошна политика (и конкретни локации) за изградба на нови засолништа ја изготвува и ја спроведува Дирекцијата за заштита и спасување.

3.6.1.1. Основ за изградба на засолништа

Со одредбите на Законот за просторно и урбанистичко планирање е пропишана обврската, просторните и урбанистичките планови да содржат плански мерки за заштита од воени разорнувања, што подразбира анализа на состојбата со засолништата во урбаниот опфат и нивната валоризација.

Обврската на планирање и изградба на засолништа заради заштита на населението од воени разорнувања во станбените, стопанските, деловните, јавните и другите видови на градежни објекти е уредено со повеќе закони и подзаконски акти: Закон за одбрана (Сл.в. на РМ бр.42/01, бр.05/03, бр.58/06, бр.110/08), Законот за заштита и спасување (Сл.в. на РМ бр. 36/04, бр. 49/04, бр. 86/08, бр. 124/10 и бр. 18/11), Закон за управување со кризи (Сл.в. на РМ бр.29/05), Законот за просторно и урбанистичко планирање, пречистен текст (Сл.весник на РМ бр.60/11) и изменување и дополнување на Законот (Сл.весник на РМ бр.53/11); Уредба за начинот на изградбата, одржувањето и користењето на засолништата и другите заштитни објекти и определувањето на потребниот број засолнишни места (Сл.весник на РМ, бр.80/2005), Уредба за спроведување на спасувањето на населението од урнатини (Сл.весник на РМ, бр.98/2005), Уредба за начинот на применувањето на мерките за заштита и спасување, при планирањето и уредувањето на просторот и населбите, во проектите и при изградба на објектите, како и учество во техничкиот преглед (Сл.весник на РМ, бр.105/2005), Одлука за утврдување на загроени зони (Сл.весник на РМ, бр.105/2005), Методологијата за содржината и начинот на проценување на опасностите и планирање на заштитата и спасувањето (Сл. Весник на РМ бр. 76/06), Правилник за стандарди и нормативи за урбанистичко планирање (Сл. весник на РМ бр. 142/10, бр. 64/11), Правилникот

за поблиска содржина, размер и начин на графичка обработка на урбанистички планови (Сл. весник на РМ, бр. 2/2002, бр. 78/06).

Засолнувањето опфаќа планирање, изградба, одржување и користење на засолништата и други заштитни објекти и засолнување на населението, материјалните и културните добра на Републиката. Потребите за засолништа и други заштитни објекти, се планираат според прописите за просторно и урбанистичко планирање, а се предвидуваат во просторните и урбанистичките планови. Засолништата и другите заштитни објекти за заштита на населението се градат според местото на живеење, местото на работа, а на јавни места како јавни засолништа. Според отпорноста засолништата се градат како засолништа за основна, дополнителна и зајакната заштита. Обврска за изградба на засолништа за основна заштита имаат инвеститорите на објектите наменети за телекомуникации, телевизиски, радио и печатени медиуми, значајни индустриски и енергетски објекти, значајни сообраќајни објекти и објекти наменети за јавни здравствени служби, образованието и културата. Уредба за спроведување на засолнувањето (Сл.весник на РМ,бр.93/2005).

Обврска за изградба на засолништа за дополнителна заштита имаат инвеститорите на станбени и станбено деловни објекти. Ова е уредено со Уредба за начинот на применувањето на мерките за заштита и спасување, при планирањето и уредувањето на просторот и населбите, во проектите и при изградба на објектите, како и учество во техничкиот преглед (Сл.весник на РМ,бр.105/2005).

Обврска за изградба на јавни засолништа има Републиката и единицата на локалната самоуправа. Обврската за изградба на засолништа се однесува на загрозените зони. Загрозените зони ги утврдува Владата и истите се составен дел на просторните и урбанистичките планови, а се утврдени со Одлуката за утврдување на загрозени зони (Сл.весник на РМ,бр.105/2005).

Засолништата се градат како двонаменски објекти, со тоа што не смее да се загрози нивната примарна заштитна функција. Засолништата за основна заштита мораат да обезбедат заштита од натпритисок, урнатини, радиоактивни врнежи, хемиска контаминација и пожари, а се проектираат и опремуваат за подолг престој. Засолништата за дополнителна заштита мораат да обезбедат заштита од урнатини, а се проектираат и опремуваат за престој до 48 часа. Задолжителното зајакнување на првата армирана бетонска плоча е во функција на обезбедување од урнатини.

Споед податоците од информативните листови добиени од единиците на локалната самоуправа, во текот на 2010 година не е изградено ниедно јавно засолниште.

Врз основа на напред наведеното може да се заклучи дека одредбите за изградба на јавни засолништа не се почитуваат воопшто од единиците на локалната самоуправа, иако на тоа се и законски обврзани според Законот за заштита и спасување, чија примена започна од 01 јануари 2005 година.

Специфичноста на областа за заштита и спасување ја наметнува потребата во наредниот период сериозно да се пристапи кон примената на законската регулатива за изградба на засолништа, со оглед на фактот дека со донесените уредби подетално е разработена оваа материја и во однос на надлежностите на Советите на општините и градоначалниците и во однос на инвеститорите при проектирањето и изградбата на објектите.

3.6.2. Заштита од природни катастрофи

За успешно функционирање на заштитата од природни и елементарни катастрофи во процесот на урбанистичко планирање потребно е да се превземат соодветни мерки за заштита од пожари, односно евентуалните човечки и материјални загуби да бидат што помали во случаи на пожарите.

Во процесот на планирање потребно е да се води сметка за конфигурација на теренот, степен на загрозеност од пожари и услови кои им погодуваат на пожарите: климатско-хидролошките услови, ружата на ветрови и слично кои имаат влијание врз загрозеност и заштита од пожари.

Заради поуспешна заштита од ваквите појави во урбанистички планови се превземаат низа мерки за отстранување на причините за предизвикување на пожари, спречување на нивното ширење, гаснење и укажување помош при отстранување на последиците предизвикани со пожари, кои се однесуваат на:

- изворите за снабдување со вода, капацитетите на водоводна мрежа и водоводните објекти кои обезбедуваат доволно количество вода за гаснење на пожари;
- оддалеченоста меѓу објектите со различна намена и отпорност на пожари на конструкциите внатре во индустриската зона;
- широчината, носивоста и проточноста на патиштата со кои ќе се овозможи пристап на противпожарни возила до секој објект и нивно маневрирање за време на гаснење на пожарите.

Заштитата од пожари опфаќа мерки и дејности од нормативен, оперативен, организационен, технички, образовно-воспитен и пропаганден карактер, кои се уредени со Законот за заштита и спасување (Сл.в. на РМ бр. 36/04, бр. 49/04, бр. 86/08, бр. 124/10 и бр. 18/11) кој е во согласност со директивите на Европска Унија, како и Уредбата за спроведување на заштитата и спасувањето од пожари.

Во текот на 2010 година, согласно добиените информативни листови од единиците на локалната самоуправа, беа регистрирани пожари во 9 општини и свлечишта во општините Арачиново, Крива Паланка и Македонска Каменица наведени во следната табела.

**Табела 59. Опожарени објекти и површини и свлечишта
(податоци од информативните листови)**

	Општини	Пожари	Свлечишта
1	Арачиново		- 1 свлечиште на површина од 25 ха
2	Брвеница	- 1 пожар на површина од 20 ха	
3	Велес	- 75 пожари на 315 ха	
4	Тетово	- 202 пожари на отворен простор, 108 опожарени објекти и 24 пожари на сообраќајни средства	
5	Чашка	- 1 шумски пожар на површина од 5 ха, 6 пожари на отворен простор на површина од 13,85 ха и 3 пожари на објекти	
6	Крива Паланка	- 13 пожари на отворен простор, 11 опожарени објекти и 2 други пожари	- 1 свлечиште на површина од 2 ха

7	Македонска Каменица		- 1 свлечиште на површина од 0,1 ха и на рег. пат Р-208 на површина од 0,4 ха
8	Кратово	- отворени пожари на површина од 17,65 ха	
9	Струмица	- 3 шумски пожари на површина од 37,8 ха и 1 пожар на отворен простор на површина од 16,1 ха	

Според податоците од Информативниот лист пополнет од Дирекцијата за заштита и спасување, во текот на 2010 година биле регистрирани 662 пожари на површина од 1497,189 ха и свлечиште на површина од 2 ха во с. Смилево во општина Демир Хисар.

Табела 60. Пожари и свлечишта
(податоци од Дирекција за заштита и спасување)

Пожари	Свлечишта
662 пожари на површина од 1497,189 ха	- 1 свлечиште на површина од 2 ха с. Смилево во општина Демир Хисар

3.6.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи

Едно од можните и неопходно потребни превентивни мерки за заштита од **техничко-технолошки катастрофи** е планирањето, кое преку осознавање и анализа на состојбите и опасностите од можните инциденти, во одржувањето на инсталациите и опремата, треба да создаде прифатлив однос кон животната средина. Притоа основните методолошки постапки за планирање и уредување на просторот се:

- оценка на состојбите на природните компоненти на животната средина и степенот на загрозеност од појава на технички катастрофи;
- оценка на оптовареноста на просторот со технолошки системи со одредено ниво на ризик;
- анализа на меѓусебната зависност на природните услови и постојните технолошки системи;
- дефинирање на нивото на постојниот ризик при редовна секојдневна работа на технолошките системи и при појавата на инцидентни случаи;
- процена на загрозеноста на луѓето и материјалните добра;
- утврдување на критериумите за избор на оптимална варијанта на заштита врз основа на проценетиот степен на загрозеност.

Со примена на оваа методолошка постапка може да се очекува остварување на следните основни цели за заштита од техничко-технолошки катастрофи:

- максимално усогласување и користење на просторот од аспект на заштита во рамките на просторните можности;
- вградување на мерките на кои се засновува организацијата на заштита и спасување на човечките животи и материјалните добра од техничко-технолошки катастрофи во определувањето на намената на просторот;

- интегрирање на елементите на загрозеноста во рамките на комплексот на прашањата врзани со заштитата на животната средина.

Заради постигнување на целосна заштита на луѓето, материјалните добра и потесната и пошироката животна средина постојат три нивоа на преземање на сигурносни, превентивни мерки:

Прво ниво: ги вклучува сите мерки кои се преземаат во одржувањето на опремата и инсталациите, заради сигурно користење на опасни материјали во технолошките процеси и одбегнување на технолошки катастрофи.

Второ ниво: се однесува на сите мерки кои треба да обезбедат ограничување на емисијата како последица од пожар, експлозија или ослободување на хемикалии.

Трето ниво: вклучува мерки кои се преземаат за заштита на животната средина во смисол на ограничување на ефектите од емисија на опасни материји, или последици од пожар и експлозии.

При изработката на плановите од пониско ниво треба да се има предвид следното:

- потребата од оформување на системот на евиденција и анализа на технолошките акциденти, компактибилен на системот МАРС на Европската унија, како база за евиденција на опасни материјали, присутни во технолошките постројки и можни причини на катастрофи;
- потребата од предвидување на превентивни мерки за спречување на технолошки катастрофи, базирани врз анализата на однесувањето на исти или слични постројки;
- потребата од замена на халогенираните јагленоводороди како разладни средства и пропеланти; редуција на сегашната емисија на голем број на опасни супстанции до 50% и редуција на емисија на бензен, хлорметан, духлоретан, бакар и кадмиум од 60-70%; намалување на емисијата на јагленороден-диоксид и сулфур-диоксид и дефосфатизирање и денитрифицирање на отпадниот материјал;
- изработка на соодветни планови и програми за заштита на населението и едукација и тренинг на персоналот во случај на евентуална техничка катастрофа.

Според податоците од достасаните информативни листови, во 2010 година нема евидентирано техничко-технолошка хаварии.

3.7. Информациски систем за просторно планирање

Користењето на современата компјутерска технологија во евидентирањето и анализата на просторните елементи и случувања е од извонредно значење за ефикасно спроведување на Просторниот план и дефинираните плански решенија во него. Поради тоа посебно внимание треба да се посвети на воведувањето, развојот и меѓусебно усогласување на информациските системи за обработка на просторни податоци и примената на ГИС технологијата.

Како носители и чинители на овие активности се јавуваат повеќе субјекти:

- државните агенции и институции кои произведуваат и користат просторни податоци,
- локалната самоуправа;
- инфраструктурни претпријатија и

- други органи на локално и државно ниво.

Сите овие субјекти заедно врз основа на точно дефинирани стандарди за интероперабилност и размена на податоците, треба да претставуваат дел од националната инфраструктура на просторни податоци и единствениот просторен информациски систем (ПИС) на Република Македонија.

Долгорочното планирање на активностите во областа на ПИС треба да се одвива во правец на реализација на следните плански определби зацртани со ПП на РМ:

- воспоставување на системот за Национална инфраструктура на просторни податоци, преку поврзување на автономните и парцијалните бази во една единствена целина;
- организирање на базите на просторни податоци, во согласност со меѓународните стандарди и INSPIRE директивата;
- систематска аквизиција и ажурирање на просторните податоци преку примена на правилото тие да се создаваат и уредуваат на едно место, а употребуваат на повеќе места преку дистрибуиран ПИС или репликација на податоци;
- квалитетен интернет пристап и комуникација помеѓу сите субјекти кои го сочинуваат ПИС;
- воспоставување на мониторинг систем кој подразбира водење разни евиденции (статистики, регистри и катастри) за изградбата, искористувањето на капацитетите и сл., сè со цел да се овозможи успешно управување со просторот, односно следење на искористувањето на капацитетот на просторот и реализацијата на Просторниот план;
- современи и ефикасни електронски сервиси за граѓаните и правните субјекти, е-услуги коишто ќе бидат унифицирани, стандардизирани, независни од софтверската платформа, достапни за сите и преку кои граѓаните ќе партиципираат во процесот на донесување одлуки на локално и национално ниво.

Степенот на организираноста на просторно информациските системи во рамките на институциите и субјектите кои го имаат имплементирано и кои работат со гео-просторни податоци може да се согледа преку развојот на следните компоненти:

- хардверска и софтверска опременост;
- обучен кадар за внесување, обработка и анализа на просторни податоци;
- квантитет и квалитет на просторните податоци во електронски формат, начинот на кој се организирани и се користат;
- можноста за размена и интегрирање на електронски податоци со други институции;
- развиени ЊЕБ сервиси, е-услуги за граѓаните и правните субјекти.

Заради реално согледување на состојбите со организираноста на просторно информациските системи, сите овие компоненти во вид на прашања беа вметнати во информативниот лист.

Од сите анкетирани единици за локална самоуправа, 30-тина од нив имаат доставено податок за организираноста на просторно информацискиот систем во нивните средини. Прегледно доставените податоци се дадени во следната табела:

Табела 61. Преглед на промените настанати во областа на информациски систем за просторно планирање на РМ

	ЕЛС	Степен на развиеност на ГИС	Електронска размена на податоци со други субјекти	On-line WEB сервиси, е-услуги за граѓаните и правните субјекти	Едношалтерски систем, предно и задно канцеларфиско работење	Реализирани проекти во функција на подобрување на ГИС-от
1	Град Скопје	се користат следните софтверски лиценци: ArcGis Server 9.3.1 Standard, Microsoft .Net платформа, Microsoft SQL 2005 Server, Java web server, четири лица имаат напредни познавања од ГИС и неколку десетици се обучени за внесување и преглед на податоци. Просторните податоци се организирани во гео-база со контролиран пристап и можност за уредување. Податоците се креирани согласно OpenGIS стандардот.	нема, но Градот Скопје функционално е подготвен за размена на податоци преку веб сервиси	ГУП на интернет, ГИС за граѓаните, Граѓанска иницијатива	Отпочнати се активности за спроведување	Воведување на ГИС во работењето на градската администрација. Втора фаза
2	Аеродром	не се користи ГИС технологијата				
3	Карпош	постојат софтверски лиценци и обучен кадар		ГИС урбанистички преглед, подигање на образци, е-дневник	во функција	
4	Чаир	не се користи ГИС технологијата	нема	нема	нема	нема
5	Арачиново			преку WEB страна		
6	Битола	од софтверските лиценци се користи Autocad Map 3D, развојот на ГИС-от е во почетна фаза, организирани податоци има во урбанизмот, планови, градежни парцели, улици, а од надворешни извори се користат податоци од АКН	со сите јавни претпријатија во општината	ГИС портал, прегледник на издадени одобренија за градба, електронско даночно одделение, проект одговорност преку транспарентност, електронско подигање на образци	постои	имплементација на ГИС технологијата во работата на ЛС
7	Богданци	од софтверските лиценци има ArcGis 9.1, едно обучено лице за работа со компјутерските програми, но ГИС-от не е во функција			постои	

	ЕЛС	Степен на развиеност на ГИС	Електронска размена на податоци со други субјекти	On-line WEB сервиси, е-услуги за граѓаните и правните субјекти	Едношалтерски систем, предно и задно канцеларфиско работење	Реализирани проекти во ф-ја на подобрување на ГИС-от
8	Босилово	од софтверските лиценци има ArcGis 9.1, нема обучено лице за работа со компјутерските програми и тие не се користат	нема	нема	функционира заеднички со општините Василево, Ново Село	
9	Валандово	од софтверските лиценци има ArcGis 9.2, нема обучено лице за работа со компјутерските програми и тие не се користат	нема	нема		
10	Василево				функционира заеднички со општините Босилово, Ново Село	
11	Врапчиште	не се користи ГИС технологијата	нема	на ВЕБ страницата можат да се превземат формулари	постои, функционира	
12	Демир Капија	од софтверските лиценци се користи ArcView 9.1, има еден обучен извршител, ГИС-от се користи во урбанизмот			општински услужен центар - предно канцелариско работење	
13	Долнени	ГИС-от не е во функција		Делумна услуга во област на урбанизам		
14	Другово	од софтверските лиценци се користи ArcView 9.1, нема обучен кадар, од надворешен извор се користат геодетски подлоги, авионски снимки			нема оформено	
15	Илинден	од софтверските лиценци има ArcGis 9.1, има 3 обучени лица за работа со компјутерските програми, но ГИС-от не е во функција		Е-општина - Пријави проблем, WEB пристап до донесени урбанистички планови	Центар за издавање на одобренија за градење	

	ЕЛС	Степен на развиеност на ГИС	Електронска размена на податоци со други субјекти	On-line WEB сервиси, е-услуги за граѓаните и правните субјекти	Едношалтерски систем, предно и задно канцеларфиско работење	Реализирани проекти во ф-ја на подобрување на ГИС-от
16	Јегуновце	ГИС-от не е во функција				
17	Кавадарци	од софтверските лиценци има ArcGis 9.1, има 4 обучени лица за работа во ГИС, електронски податоци се користат во секторот урбанизам		WEB апликација - Пријави проблем		
18	Карбинци	од софтверските лиценци се користи ArcView 10, 2 извршители се обучени за работа во ГИС, организирани податоци има во урбанизмот				
19	Кичево	од софтверските лиценци има ArcGis 9.1, едно обучено лице за работа со компјутерските програми, електронски податоци се користат во секторот комуналното уредување		превземање на формулари од интернет страницата		
20	Кочани	од софтверските лиценци се користи ArcView 9,1, еден извршител е обучен за работа во ГИС, организирани податоци има во урбанизмот и се користат за изготвување изводи од план, локациски услови и др.				SIOG апликација
21	Крива Паланка	нема организиран ГИС				
22	Липково	нема организиран ГИС				
23	Лозово	нема организиран ГИС				
24	Ново Село	ГИС-от не е во функција			функционира заеднички со општините Василево, Босилово	

	ЕЛС	Степен на развиеност на ГИС	Електронска размена на податоци со други субјекти	On-line WEB сервиси, е-услуги за граѓаните и правните субјекти	Едношалтерски систем, предно и задно канцеларфиско работење	Реализирани проекти во ф-ја на подобрување на ГИС-от
25	Пробиштип	од софтверските лиценци има ArcGis 9.1, две обучени лица за работа со компјутерските програми, електронски податоци се користат во секторот урбанизам	со сите државни институции и изработувачи на планови		функционира	нема
26	Радовиш	нема организиран ГИС			во сектор урбанизам	
27	Сопиште	од софтверските лиценци има ArcGis 9.1, нема обучено лице за работа со компјутерските програми и тие не се користат	нема	нема	нема	нема
28	Струмица			подигање на обрасци		
29	Чашка	нема организиран ГИС				
30	Штип	од софтверските лиценци има ArcGis 9.1, едно обучено лице за работа со компјутерските програми, електронските податоци се во функција на спроведување на урбанистичките планови		подигање на обрасци	во функција	

Градот Скопје како посебна единица за локална самоуправа во текот на 2010 година ја реализираше втората фаза од проектот за имплементација на ГИС технологијата. Основната цел на оваа фаза е покрај проширување на функционалностите на информатичкиот систем, да се збогати базата на просторни податоци и пред се да се воведат веб сервиси за пристап на граѓаните до просторните податоци преку интернет. Набавена е нова сателитска снимка со ажурност од 2010 година која особено ќе послужи во процесот на евидентирање на промените во просторот на Градот. На официјалниот портал на Градот Скопје поставени се во употреба три веб апликации:

- *ГУП на интернет* кој овозможува увид во ГУП на градот Скопје. Во апликацијата вметнати се пет тематски слоја од ГУП, намената на површините, примарната сообраќајна мрежа, гасоводната, топоводната и електричната инфраструктура, како и адресниот модел, општинските граници и сателитска снимка на поширокото опкружување на градот.
- *ГИС за граѓаните* кој овозможува увид во просторните податоци со кои располага централната геобазата на градот, како класифицирани слоеви од областите, образование, култура, транспорт, туризам, дипломатски претставништва и др.. Базата вклучува адресен модел со можност за пребарување по општина, населено место, улица и куќен број и сателитска снимка на градот од 2010 година.
- *Граѓанска иницијатива* која овозможува интернет комуникација со граѓаните и градската управа. Граѓаните своите прашања и проблеми ги поставуваат преку интернет и при тоа имаат можност со помош на интерактивната мапа точно да ја дефинираат локацијата за која се однесува пријавата. Одговорите на поставените прашања доколку се од јавен карактер се објавуваат на веб страната на градот, а доколку се од приватен карактер се испраќаат по електронска пошта.

Агенцијата за катастар на недвижности во 2010 година согласно тенденциите за покривање на целата територија на Република Македонија со топографски карти во размер од 1:25000 и забрзување на процесот на запишување на правата на недвижности ги имаше следните позначајни активности поврзани со ПИС:

- изработка на картографската и топографската карта на државата при што заклучно со 2010 година завршени се 90% од картите и остануваат да се изработат уште 26 топографски секции;
- изработка на дигитални катастарски планови;
- електронски систем за регистрација на недвижности, е-катастар, е ставен во официјална употреба во центарот за КН Скопје и одделенијата за КН во Неготино и Кавадарци,
- започнат е процесот на изработка софтверски модул за електронско поврзување на нотарите со системот на е-катастар кој ќе овозможи електронско издавање на податоците од геодетско катастарскиот информациски систем како и за поднесување на пријава и запишување по електронски пат.

Покрај веќе воспоставениот веб сервис за интерактивно пребарување и преглед на топографски карти, во текот на 2010 година пуштени се во употреба: ГИС порталот, картографски прегледник за дигитален катастар, кој во себе вклучува повеќе тематски слоеви, ортофото на цела територија на државата, општински граници, граници на катастарски општини и катастарски парцели за деловите од територијата на Република Македонија каде постојат векторски дигитални податоци;

- прегледник на имотни листови кој покрај податоците за сопственикот овозможува увид и во евентуалните хипотеки и други товари кои се однесуваат на конкретната катастарска парцела;
- систем за преглед на катастарски податоци врз основа на внесена адреса;
- 3Д картографски прегледник кој овозможува преглед на карти со висинска представа на објектите на ортофото подлога за деловите од Република Македонија каде постои векторски дигитален податок за градежните објекти.

Во Агенцијата за планирање на просторот во текот на минатата 2010 година беа реализирани два значајни проекти, Просторниот план на Охридско-Препанскиот регион и Просторниот план на Скопскиот регион, во нацрт верзија. Како резултат на ова базата на просторни податоци за овие региони беше значајно збогатена со податоци од сите аспекти на планирањето и планските анализи.

Инфраструктурните претпријатија кои стопанисуваат на територијата на цела Македонија, како и оние кои ја покриваат територијата на градот Скопје, во своето тековно работење ја имаат имплементирано ГИС компјутерската технологија. Во текот на 2010 година нивните активности во овој домен беа главно насочени кон тековните активности односно пополнување на базите на просторни податоци со податоците за новите зафати изведени во просторот.

4. ЕВРОПСКА РАМКА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Стратешка цел на Република Македонија е финализирање на процесот на интегрирање во Европската Унија. Постојниот статус на земја кандидат за членство во Европската Унија пред нашата Држава поставува повеќе задачи насочени не само кон остварување на очекуваните ефекти изразени преку макро економските перформанси за повисоки стапки и ниво на економски развој, политичка и безбедносна стабилност, понапредно технолошко ниво, повисоко образование и научно ниво, туку и апсолвирање на новините во областа на просторното планирање и вклучување во процесот на трансферирање и примена на насоките и определбите од просторната и регионалната политика практикувана од земјите членки на Унијата.

Новата политичка констелација, техничко-технолошкиот развој и глобалната поврзаност се битни фактори кои имаат значително влијание врз просторната организација и создавањето на нови контури на Европа.

Рapidниот развој на глобалната економија определува нова мрежа на врски и етаблира нови соодноси помеѓу корпорации, граѓани, градови и региони низ целиот свет. Текуштиот процес на Европската интеграција поставува пред просторното планирање и урбаната политика задачи на супранационално ниво кои треба да се имплементираат во тековниот и иден процес на планирање и организација на просторот и во нашава Држава.

Главни европски политики

За разбирање на европската политика во областа на просторниот развој, која е една парцијална политика, важен е нејзиниот однос кон главните европски политики. Главните европски политики според *Unity, Solidarity, Diversity for Europe, its People and its Territory, 2001, (Единство, солидарност и разновидност за Европа, нејзините жители и територијата)* се:

- Политика на конкуренција,

- Заедничка земјоделска политика,
- Вработување, човешките ресурси, развој и кохезија,
- Политика на заштита на животната средина,
- Регионална политика,
- Политика на истражувања и развојот,
- Сообраќајна политика,
- Енергетска политика,
- Политика на претприемаштво за средни и мали претпријатија,
- Заедничка политика во областа на рибарство.

Од сите наведени политики, најголемо влијание врз просторното планирање на развојот и територијално уредување на Европската Унија и целиот континент, имаат три политики: политика на заштита на животната средина, регионалната политика и сообраќајната политика.

Перспектива на проспорниот развој на Европа (ESDP) и европските регионални проекти во областа на планирање на проспорниот развој

ESDP е донесена со посебна резолуција 1999 година. Тоа е прв формален документ во областа на планирањето на просторниот развој во Унијата од 1989 г., кога е донесена одлука за подготовки на европската стратешка рамка во доменот на планирање на просторниот развој, односно кога Европската унија и Европската комисија отпочнале да соработуваат во оваа област. Овој документ претставува новост во таа смисла што во него одржливоста не се смета само како енвајронментално прифатлив економски пораст и развој (an environmentally acceptable economic development), туку и како просторно урамнотежен развој (a balanced spatial development). Освен тоа, во овој документ на еден нов начин се настојува на усогласување на одлуките од различни сектори според заедничка просторна матрица, за што се користи изразот "секторско планирање со просторни последици" (spatially effective sector planning). Во Хановер, во септември 2000 год., на 12. седница, донесени се **Водечките принципи за развој на европскиот континент (Guiding principles for Sustainable Development of the European Continent)**. Тие не се правно обврзувачки, но во нив е нагласено значењето на територијалната димензија во остварување на човешките права и демократијата. Нивната цел се состои во дефинирање на мерки и политики на просторниот развој со чија помош луѓето во сите држави членки ќе остварат прифатлив животен стандард, што се смета како еден од битните предуслови за стабилизација на демократските процеси и структури во регионите и градовите во Европа, односно нивното активно учество во процесот на европската интеграција и демократизација.

Водечките принципи кои се усвоени во Хановер претставуваат еден документ чија цел е остварување на сеевропскиот одржлив развој.

Во последната верзија ESDP претставува планско-развоен документ од индикативен и интегративен вид, значи, еден општ "план/програм" на супранационално ниво. На тој начин, Унијата е прв голем светски регион кој дефинирал заедничка просторна визија за развој на својата територија.

Сумарно, ESDP претставува стратешка политичка рамка за подобрување на соработка помеѓу Европската комисија, државите членки и нивните региони и градови, односно за усогласување на разни политики. Со овој документ е дефинирана една просторна визија за развој на територијата на Унијата, со што ESDP е промовирана како рамка на политиката и референтен документ во доменот на одржливиот просторен развој (со што се инсистира на почитување на сите главни принципи на одржливост - еколошки, економски, социјални и културни). Иако не е задолжителен, тој ги дефинира политичките опции и

"водич/насоките" за донесување на одлуки на сите управувачки нивои (од супранационално односно европско, на еден крај, преку национално/државно и регионално, до локално, на друг) што би водело кон одржив и урамнотежен развој.

Европска мрежа на опсерватории на просторното планирање (ESPON) и други информатичко-статистички поддршки

Остварување на ESDP е подржано со паралелна статистичко-информатичка и истражувачка поддршка под името Европска мрежа на опсерватории на просторното планирање (ESPON. European Spatial Planning Observatory Network-Study Programme on European Spatial Planning), која е покрената од Европската комисија и владите на држави членки на Европската унија 1998 г. и потоа реализирана во текот на следните две години на истражување. Оваа програма продолжува во периодот 2002-2006 г. во рамките на *INTERREG III B*.

Програмата е покрената со цел да се идентифицираат можните институционални, правни, административни и финансиски параметри за мрежа на истражувачки институции кои би биле собрани во рамките на ESPON. Истражувањата базираат на користење на повеќе десетини индикатори, кои треба да дадат опфатен, детален и сигурен увид во различноста на компонентите на единствениот европски простор (региони, градови, просторни оски и др.), од следните седум групи: 1. Географска положба, 2. Економски потенцијал, 3. Социјална интеграција, 4. Просторна интеграција, 5. Оптоварување на земјиштето, 6. Природно наследство и 7. Културно наследство.

ESDP и големи регионални програми

Во остварување на последната од наведените мисии на ESDP, посебна и особена улога имаат оние регионални иницијативи и шеми на просторниот развој кои опфаќаат и поделни земји членки на Европската унија и поделни земји кандидати за прием во Унијата. Уште во текот на подготовките на ESDP, Европската комисија во 1996 г. покренала регионална иницијатива под име *INTERREG II C*, со цел да се подржи транснационалната соработка во просторното планирање на европските земји и региони (значи не само во земјите на Унијата). По повеќегодишна сестрана соработка во рамките на разни регионални и слични програми и проекти, продолжува под назив *INTERREG III B*, кој, исто така, се реализира преку низа поделни проекти, во рамките на пет големи програми кои треба да ги одразат доминантните географски лајтмотиви на европската територија:

- CADSES/VISION PLANET (Strategies for an integrated spatial development of the Central European, Adriatic, Danubian and South-Eastern European Space), опфаќа региони на централна и југоисточна Европа, дунавскиот појас и јадранскиот басен, на четири земји членки на Унијата, седум земји кандидати за членство и седум земји надвор од унијата;
- NORTH-WESTERN EUROPE опфаќа региони на северозападна Европа, од седум земји членки на Унијата и Швајцарија;
- BALTIC SEA REGION опфаќа подрачја на четири земји членки на Унијата, Норвешка и шес други земји (четри кандидати за прием во Унијата и прибалтичките делови на Русија и Белорусија);
- ALPINE SPACE опфаќа региони во четири членки на Унијата и уште три држави (Лихтенштајн, Словенија и Швајцарија);
- NORTH SEA REGION опфаќа подрачја во шест членки на Унијата и Норвешка.

Регионални иницијативи ESTIA и OSPE

ESTIA и OSPE се две најважни регионални иницијативи во областа на просторниот и урбанистичкиот развој и енвајронменталната политика и на Балканот:

- ESTIA (European Space and Territorial Integration Alternatives, Spatial development strategies and policy integration for the South-East Europe), *т.е., Альтернативи на европската проспорна и територијална интеграција, стратегија и политика на интеграција на проспорниот развој за југоисточна Европа. Во овој проект учествуваа Албанија, Бугарија, Грција, Македонија, Романија и СР Југославија;*
- OSPE (Observatory of Spatial Planning and Environment in South-East Europe), *т.е., Обсерваторија за проспорно планирање во југоисточната Европа, е проект кој е комлементарен на првиот. Тој ги офаќа истите земји, но во него повеќе се нагласени аспектиите на информативната поддршка на подготвките, донесувањето и спроведувањето на одлуки во областта на одржливиот развој и прагматичките институционални и организациони аранжмани (т.е. регионална обсерваторија и мрежа на национални пунктови/фокални точки).*

Други регионални иницијативи, програми и проекти

Покрај копроектите ESTIA/OSPE, за разгледување и дефинирање на идните правци на развојот на Република Македонија од битно значење се и големиот број на други иницијативи, програми и проекти на регионалната интеграција во овој дел на светот. Помалку или повеќе, сите претставуваат одредени "реплики" и "деривативи" на разните обиди од европската интеграциска традиција, но и своевидни "експерименти", најпрвин заради прилагодување на пристапи и методи согласно со локалните услови. Иако ниту една од овие иницијативи не е изворно просторно-енвајронментална (како што тоа се ESTIA и OSPE), тука се наведени бидејќи повеќето содржат поделни елементи од оваа област (на пример, од сообраќај и телекомуникации, енергија, заштита на животната средина, регионална соработка и регионално планирање, просторно планирање, социјална кохезија, одржлив развој, странски инвестиции и др.):

- *Централноевропската иницијатива (CEI, Central European Initiative), од 1989 г., денес опфаќа 17 членки (две од Унијата, седум членки на CEFTA, четири земји кои настанале од претходната Југославија и три земји од европскиот дел на бившиот СССР);*
- *Црноморска економска соработка (BSEC, Black Sea Economic Cooperation), со 11 членки (5 балкански земји, 3 црноморски крајбрежни земји, членки на бившиот СССР и три кавкаски земји, исто така членки на бившиот СССР), од 1992г.;*
- *Централноевропска зона на слободна трговија (CEFTA, Central European Free Trade Area), основана 1992г., која има 7 членки (од 1999г.);*
- *Конференција за стабилноста, безбедноста и соработка на земјите од Југоисточна Европа (Conference on Stability, Security and Cooperation of South Eastern Europe), од 1996 г., покасно наречена Процес на соработка во Југоисточната Европа (Southeast Europe Cooperation Proces), претставува единствена автохтона иницијатива на самите балкански земји, т.е. продолжение на поранешната*

- мултилатерална балканска соработка во периодот 1975-91г., со седум членки;
- *Процес од Ројомон* од 1995г., односно *Процес на стабилност и добрососедство во Југоисточната Европа (Proces of Stability and good Neighbourliness in SEE)*, чии основач е Европската Унија и во кој учествуваат повеќе десетици учесници од Унијата, други делови на Европа и SAD, како и најзначајните европски организации - EU, Советот на Европа и OEBS;
 - *SECI (Southeast European Cooperative Initiative)*, т.е. *Иницијатива за соработка во Југоисточната Европа*, од 1996 г., покрената од страна на САД, со 12 членки од Балканот и од централна Европа, со 5 земји кои пружаат поддршка, и поголем број меѓународни организации кои учествуваат во работа (Европска Унија, Европска комисија, Светска банка, Европска банка за обновување и развој и Европска инвестициона банка), како и поедини регионални форуми;
 - *Пакт за стабилност во Југоисточна Европа (Stability Pact for SEE)* (инаку досега најамбициозна иницијатива во однос на сеопфатноста, политичкото ниво на кое е водена и ангажираноста на човечките, финансиските и други ресурси), кој е резултат на разни обиди за поттикнување на соработка на Балканот во периодот подолг од една деценија. Од 1999г. е формално дел на OEBS и опфаќа повеќе десетици земји - корисници на помош, а покрај тоа и голем број на меѓународни организации (UN, NATO, OECD, Совет на Европа итн.), меѓународни финансиски организации (WB, IMF, EIB, EBRD и др.) и регионални иницијативи;
 - *Јадранско-јонската иницијатива (AI, Adriatic-Ionian Initiative)*, од 2000 година, со 4 земји од претходната Југославија, Албанија и две членки на Европската Унија;
 - *Дунавска комисија (Danube Commission)*, инаку најстарата регионална меѓународна организација во тој дел на Европа (со единаесет постојани членки, од 1998 г.) и со Европската Унија во статус на набљудувач;
 - *Работна заедница на додунавскиите региони (Working Community of Danubian Regions)*, чии 24 членки се држави региони /области од 11 земји;
 - *Работна заедница "Алпе-Јадран" (Alpe-Adria Working Community)*, со 19 членки и набљудувачи, држави и региони (уште од 1978 г.).

5. АНАЛИЗА НА ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ ОД ЈУНИ 2004 ДО ДЕКЕМВРИ 2010 ГОДИНА

По усвојувањето на "Просторниот план на Република Македонија" во месец јуни 2004 година, согласно Законот за спроведување на Просторниот план (Сл. весник на РМ бр. 39/04), отпочнаа активностите за реализација на законската обрска за изработка на годишни извештаи за спроведување на Просторниот план на Република Македонија. Досега се изработени вкупно шест извештаи: "Годишен извештај за спроведување на Просторниот план во 2004 година" кој се однесуваше на периодот од усвојувањето на Просторниот план во месец јуни до крајот на календарската 2004 година, потоа извештаи за 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 и овој извештај за 2010 година. Со изработката на годишните извештаи оформена е богата информациско-документациска база која овозможува согледување на промените и состојбите во просторот во доменот на релевантните области опфатени со Просторниот план за секоја година поединечно. Извештајниот материјал содржан во седумте извештаи претставува солиден информациски фонд кој дава можност за аналитички осврт на остварувањето на Просторниот план во изминатиот шест и пол годишен период од неговото усвојување, со цел согледување на карактеристичните појави, промени, проблеми, трендови на развој во поединечните области во просторниот систем, согледување на нови можности и потенцијали индикативни во овој период кои укажуваат на потребата за измени и дополнување на планските насоки и определби утврдени со Просторниот план во одредени области каде што се присутни таквите појави и потреби за промени.

Ова поглавие дава осврт на синтезните евидентирани промени во просторот и согледувања за остварување на определбите и насоките утврдени во секоја поединечна област од "Просторниот план на Република Македонија" во изминатиот шест и пол годишен период.

5.1. Економски основи на просторниот развој

Вредноста на постојните природни и создадени материјални ресурси во просторот на Република Македонија и синергијата на човековиот капитал кој се карактеризира со сè уште поволна старосна структура која може продуктивно да се активира, се развојните фактори утврдени со "Просторниот план на Република Македонија". Националната економија во анализираниот период од 2004 до 2010 година делуваше во услови на недостиг на капитал и несоодветно ниво на инфраструктура. Обезбедување капитал по поволни услови и унапредувањето на инфраструктурните системи се виталните фактор за динамизирање на развојот и создавање перспектива на локалната и национална економија. Потребни се поинтензивни активностите за обезбедување нови инвестиции за развој и проширување на постојната инфра и супраструктура со што ќе се зголеми атрактивноста на просторот и амбиентот за лоцирање на нови производни и услужни дејности рамномерно на територијата на Република Македонија. Рамномерната просторна разместеност и рамномерен регионален развој е една од основните цели утврдени со Просторниот план на Република Македонија.

По осамостојувањето на државата во 1991 година, во насока на создавање на правна држава врз демократски основи со јакнење на процесот на воспоставување демократско општество со парламентарна демократија, една од преференциите кои беа зацртани, беше и определбата за создавање отворена економија, извозно ориентирана и поставена на законската обврска за неприкосновеност на приватната сопственост. Државната дерегулација, либерализација на цените и режимот на надворешната трговија се основните атрибути во начинот на стопанисување и општествено живеење.

По рецесијата во периодот на транзиција која започна во 1991 година, македонската економија забележа пораст во 1996 година²⁷. Меѓутоа во периодот од 1997 до 2003-та година, реалната стапка на економски развој варираше од најниска 1,4% во 1997 година до 4,5% во 2000-та година. Во 2001-та година кога оствари негативна стапка од -4,5%, како резултат на воените дејствија во нашата земја. Во 2002 година стапката на раст беше ниска и изнесуваше 0,9%, за да во 2003 година забележи пораст за 1,9 индексни поени.

Од 2004-та па до 2008-та година растот беше забрзан со реални годишни стапки од 4,6%, односно 4,4% во 2004 и 2005-та година, 5,0% во 2006-та год., 6,1% во 2007 година и 5,0% во 2008 година²⁸, што е во согласност со определбите за динамизирање на развојот на националната економија. Анализата на остварените стапки на развој укажува на воспоставениот тренд на пораст на економијата и остварување на зацртаните сценарија на пораст на бруто домашниот производ на македонската економија од 5,3% оптимистично односно 5,1%. песимистично сценарио на просечна годишна стапка на пораст на националната економија. Но светската економска криза од 2008 година со одложено влијание, го запре овој позитивен тренд на домашната економија. Надворешните економски услови на почетокот на 2009 година станаа уште покомплексни. Поради експанзијата и продлабочувањето на економската криза, рецесијата во САД и ЕУ, како и влошувањето на економиите во земјите од регионот, потенцијалот за раст на македонската економија беше ограничен. Како резултат на тоа, според податоците²⁹ на Државниот завод за статистика, бруто домашниот производ на Република Македонија во 2009 година оствари негативна стапка на раст од - 0,9%. Во 2010 година, закрепнувањето на глобалната економија која ја надмина рецесијата забележувајќи скромни стапки на економски пораст, имаше директно влијание врз подобрување на домашниот амбиент на стопанисување, што се рефлектира и на остварување повисока стапка на раст која според проценетите податоци³⁰ во 2010 година ќе изнесува 1,8%, но која отстапува од предвидените просечни стапки на развој на националната економија од 5,1 односно 5,3% утврдени со Просторниот план на Република Македонија.

Анализата за оставрувањата на определбите на Просторниот план на Република Македонија во периодот од 2004 до 2010-та година укажува на недостигот на капитал. Затоа, стратешка цел на политиката на Владата е создавање услови за поголем прилив на инвестиции, посебно создавање поволен бизнис амбиент за привлекување директни странски инвестиции. Принципот на еднаков третман на домашните и странски инвеститори и правната сигурност на инвеститорите претставуваат системски погодности насочени кон поттикнување на инвестирањето.

²⁷ Извор на податок: Статистички годишници на ДЗС

²⁸ Соопштение Бр. 3.1.11.04, ДЗС, 24 јуни 2011 година.

²⁹ Исто

³⁰ Исто

Според актуелната состојба во доменот на кредитните пласмани реалниот сектор се соочува со високи цени на кредитите, заради што, во услови на првични позитивни индиции после финансиската глобална криза, се наметнува потребата за изнаоѓање можности за примена на стимулативните мерки како на национално така и на локално ниво за поттикнување на инвестициите. Во услови на недостиг на сопствени средства и лимитирани можности за задолжување на земјата во странство, останува потребата за ангажирање странски капитал пред сè со директни инвестиции, заеднички вложувања, концесии, јавно приватно партнерство, донаторство и друго.

Зацртаната развојна политика на Владата за инвестирање во јавната инфраструктура дополнително ќе влијае на подобрување на инфраструктурните услови кои се фундаментален фактор за развој и разместеност на производните и на услужните дејности. Секоја иницијатива за нова инвестиција отвара перспектива за нови вработувања, поттикнување на развојот и повисок стандард на живеење.

Во изминатиот период од 2004 до 2010 година, во низата системски мерки кои имаат за цел создавање поволна клима за инвестиции и отпочување нови бизниси, значаен инструмент се урбанистичките планови и проекти, со кои се обезбедуваат просторни услови за развој на претприемништвото и отварање на мали и средни претпријатија кои се двигатели на локалниот и национален економски раст и развој.³¹

Со Просторниот план утврдена е определбата за пораст на инвестициите особено директните странски инвестиции кои што влијаат на економскиот раст преку зголемување на вкупниот обем на инвестиции во земјата. Емпириските податоци покажуваат дека странскиот капитал е попродуктивен обезбедувајќи однапред конкурентска предност. Истотака присуството на странски претпријатија обезбедува поголема ефикасност со воведување нови технологии зголемувајќи ја продуктивноста на постоечкиот домашен капитал. Динамиката на прилив на СДИ³² во периодот од 2005 до 2008 година, прикажана на графикот, покажува тренд на континуиран пораст, остварувајќи највисоко ниво во 2008³³ година.

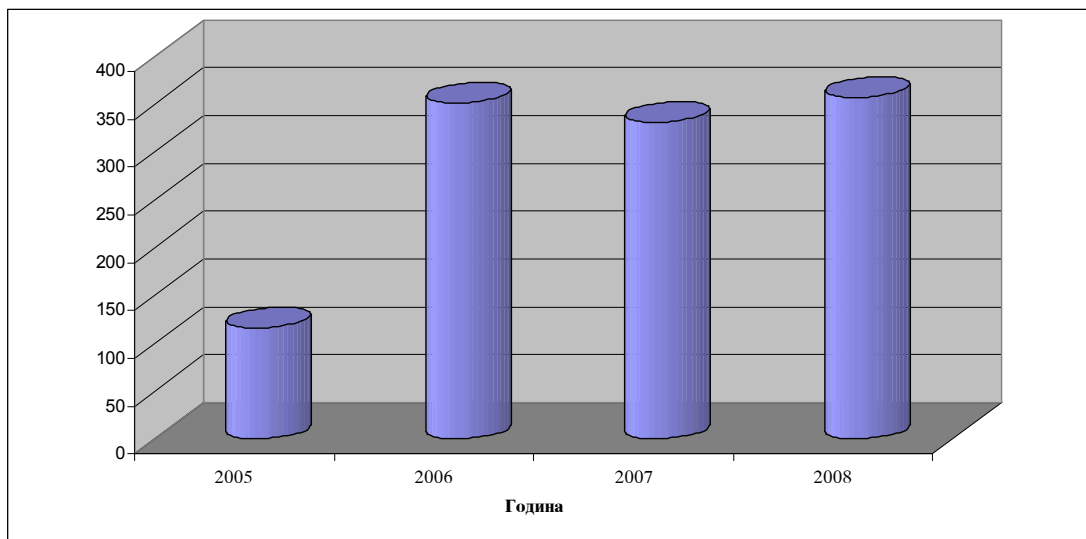
³¹ Во Република Македонија, учеството на малите и средни претпријатија во вкупниот број деловни субјекти изнесува над 99%.

³² Македонија во бројки, 2010, ДЗС, 2010

³³ Државниот завод за статистика нема објавено конечни статистички податоци за ДСИ за 2009 и 2010 година.

Графикон 41. Директни странски инвестиции³⁴

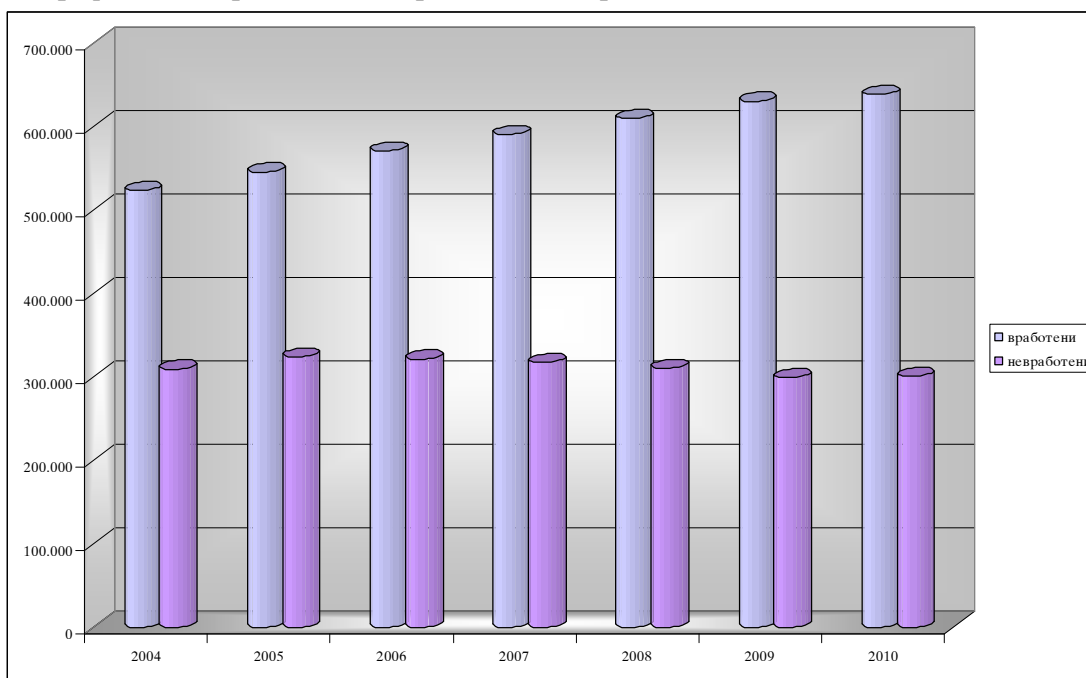
- во милиони САД\$

Современиот пристап на развој на економијата поаѓа од основниот фундамент, човечки капитал, неговиот квалитет и функционалност. Концентрацијата на човековите ресурси во образованието и науката претставува предуслов и чинител на сопствениот развој на секоја држава. Состојбата на пазарот на труд во Република Македонија е неповолна. Се карактеризира со ниска стапка на вработеност и висока стапка на невработеност.

Невработеноста претставува еден од најголемите и најсензитивен проблем присутен во нашата земја. Во 2006 година Владата на Република Македонија ја усвои Националната стратегија за вработување 2006-2010 година, во која како една од стратегиските цели се наведува зголемување на општата стапка на вработеност. Политиката на државата е насочена кон следење на политиките на ЕУ и нивна апликација на специфичноста на состојбите на нашиот Пазар на труд.

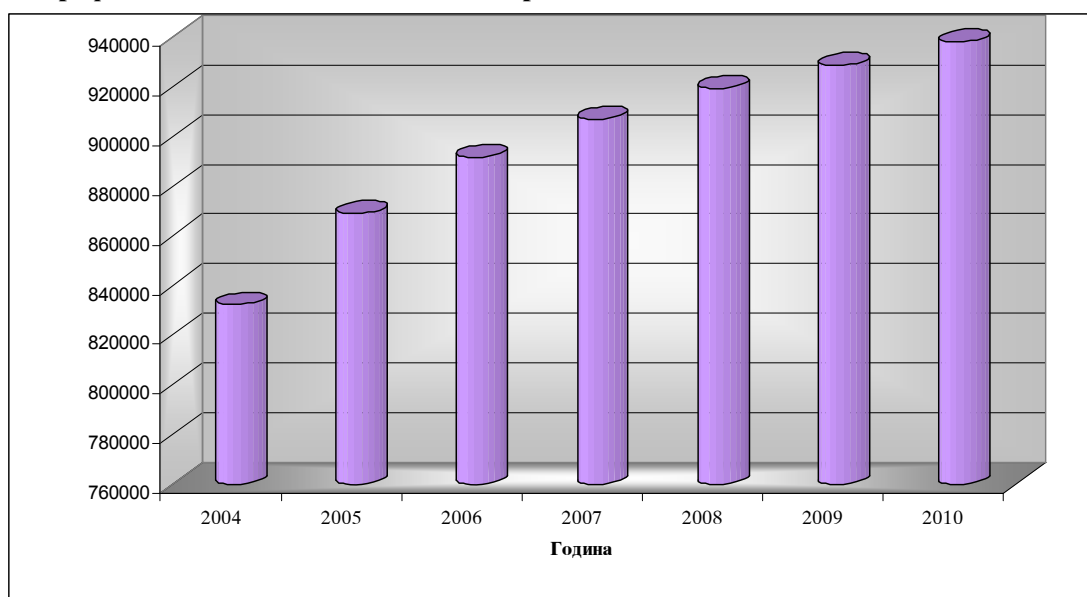
Графикон 42. Вработени и невработени во периодот 2004-2010 година

³⁴ Исто

Според податоците од Анкетата на работната сила³⁵ во периодот 2004-2010 година, бројот на активното население и бројот на вработени бележи благ пораст, додека бројот на невработени опаѓа што може да се види од графичката презентација.

Графикон 43. Активно население во периодот 2004-2010 година

Во однос на реализацијата на определбата за просторна размештеност на деловните субјекти со производна и услужна намена останува констатацијата за високата концентрација на производни капацитети на подрачјата на градовите (Скопје, Битола, Охрид, Прилеп, Тетово, Гостивар, Куманово, Струмица и др.), додека во останатиот дел од националниот простор состојбата не задоволува. Во поголемиот број рурални општини, локалната економијата се потпира исклучиво на земјоделството. Потребно е, локалната самоуправа, во рамки на своите надлежности, да покрене иницијатива за иновирање на постојната урбанистичка документација. Доколку не постои ваква документација или не постојат финансиски средства во буџетот на општината, тогаш државниот орган (ресорното министерство за урбанизам), во рамки на законските задолженија, да превземе активности за изработка на приоритетни урбанистички планови кои што се основен предуслов за создавање просторни услови за лоцирање на производни капацитети и други комплементарни дејности со кои се поттикува економскиот и севкупен развој како на локално така и на национално ниво.

Согласно постојната законска регулатива во областа на просторното и урбанистичко планирање, лоцирањето и размештувањето на економските дејности во анализираниот период се остваруваше по методот на концентрирана дисперзија во рамки на постојните или новите урбанистички планови и проекти.

Значаен импулс во развојот и напредокот на националната економија обезбедуваат можните форми на специфичните стопански просторни иновации базирани врз стратешките цели коишто треба да се постигнат со нивната промоција.

За формирање на слободните економски зони кои со новата законска регулатива се трансформираа во технолошки индустриски развојни зони, со Просторниот план на Република Македонија предвидени се локации во

³⁵ Статистички годишници, ДЗС

скопскиот, пелагонискиот, гевгелискиот, штипскиот и струмичкиот регион. Според постојната состојба, статус на вакви зони имаат: ТИРЗ "Скопје" на локалитетот Бунарџик и "Фени". Во насока на остварување на определбите за создавање предуслови за поттикнување на странските вложувања, во анализираниот период беа превземени активности за изработка и усвојување на урбанистичка планска документација за нови технолошки индустриски развојни зони: ТИРЗ "Штип", ТИРЗ "Тетово", ТИРЗ "Прилеп", ТИРЗ "Гевгелија", ТИРЗ "Радовиш", ТИРЗ "Кичево", ТИРЗ "Струмица", ТИРЗ "Ранковце" и ТИРЗ "Струга".

Променетата сопственичка структура и структурата на носителите на економската активност сè уште не ги дадоа очекуваните ефекти во однос на поттикнување на конкурентноста и воведување на иновации во производните и услужните процеси.

Во однос на актуелните состојби во економијата и особено потребата за динамизирање, како приоритет се поставува понатамошно реструктурирање на економските дејности според пазарните критериуми: промена и прилагодување на производните програми, рационално користење на просторот, подобрување на комуналната инфраструктура и заштита и унапредување на околината. При процесот на одлучување и алокацијата на производните и услужни капацитети приоритетна е определбата за користење на просторот на постојните урбанизирани активни зони, па дури по искористувањето на расположивиот постоен урбанизиран простор, да се планираат нови зони или да се уредуваат веќе планираните утврдени со постојната урбанистичка документација.

При просторната алокација на економските дејности, потребно е да се воспостават механизми и мерки за поттикнување и олеснување на лоцирањето на новите деловни капацитети во подрачјата со слабо развиена економија.

Во вакви услови, напорите на македонската владина политика и политиките на локалните самоуправи треба и понатаму засилено да се насочуваат кон обезбедување стабилност на економските текови, инфраструктурно опремување на целиот простор на Државата со цел ревитализација на економските активности и засилување на започнатите интегративни процеси.

5.2. Користење и заштита на природните ресурси

5.2.1. Земјоделско земјиште

Земјоделството има значително влијание во остварувањето на бруто домашниот производ на Република Македонија.

Зачувувањето, заштитата и рационалното користење на земјоделското земјиште е основна планска определба и главен предуслов за ефикасно остварување на производните и другите функции на земјоделството. Конфликтните ситуации кои произлегуваат од развојот на другите стопански и општествени активности се решаваат врз основа на критериуми за глобална општествено-економска рационалност и оправданост. Според определбите на Просторниот план на Р. Македонија во областа на заштита и користење на земјоделското земјиште се предвидува спречување на деградацијата на педолошкиот слој и подобрување на неговите производни својства, зголемување на обработливите површини на оние терени каде постојат соодветни услови, како

и максимално можно интензивирање на земјоделското производство кое ќе даде соодветен придонес во стратешките цели за одржлив развој на вкупното стопанство и економски просперитет на Република Македонија до 2020 год.

Имајќи ги предвид критериумите за користење на земјоделското земјиште, очекуваните можности за вложување на капитал во примарното производство (долгогодишни насади и развој на сточарскиот комплекс), како и трендот на досегашниот развој, се проценува дека со промената што е предложена да се оствари до 2020 год. ќе се оствари оптимално користење на земјоделското земјиште.

Според статистичките податоци за периодот од 2004 до 2010 година, земјоделското земјиште по категории на користење бележи континуирано намалување од 1265 илјади хектари во 2004 година на 1014 илјади хектари во 2009 година, а во 2010 година бележи пораст во однос на 2009 година од 11%.

Табела 62. Земјоделски површини по категории на користење- во илјада хектари

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Вкупно	1265	1229	1225	1077	1064	1014	1121
Обработлива површина	56	546	537	526	521	513	509
Ораници и бавчи	46	448	439	431	424	420	415
Овощтарници	15	13	13	13	14	14	14
Лозја	26	26	25	23	22	21	21
Ливади	58	59	60	59	61	58	59
Пасишта	704	682	687	550	542	500	611

Во структурата на обработливото земјиште доминираат површините под ораници и бавчи во просек од околу 82%, овощтарниците зафаќаат површина од околу 2 до 3%, лозјата 4 до 5% и остатокот околу 10% од вкупното обработливо земјиште се површини под ливади. Во европски рамки Републиката спаѓа во групата со средна обезбеденост на земјоделско и обработливо земјиште, односно просечно по жител доаѓа 0,25 ха обработливо земјиште или 0,20 ха ораници.

Земјоделското производство во периодот 2005-2010 оствари осцилаторни движења. Имено во овој период остварен е тренд на порст со исклучок на 2007 година кога земјоделското производство забележа намалување за 3% во однос на претходната година. А во 2010 година бележи пораст од 8% во однос на 2009 година.

Табела 63 .Индекси на земјоделското производство во периодот од 2004 до 2010 година

	2005/ 2004	2006/ 2005	2007/20 06	2008/ 2007	2009/ 2008	2010/ 2009
Земјоделство - вкупно	100,3	104.8	97.0	106.9	104,6	108
Полјоделство	101.7	101.8	89.4	108.6	107.6	108
Житни растенија	94.8	93.3	78.3	130.4	96.7	92
Индустриски раст.	130.0	85.7	88.1	96.1	105.2	126
Овощарство	106.7	113.2	120.4	112.0	102.5	108
Лозарство	107.2	93.2	82.5	118.3	104.9	100
Сточарство	94.4	112.3	111.4	103.6	102.8	108
Говедарство	108.2	116.3	136.8	103.7	105.8	94
Свињарство	100.9	95.5	156.6	102.8	100.2	120
Овчарство	100.2	119.2	68.2	104.0	103.0	97
Живинарство	87.6	106.0	83.3	101.7	86.5	102

За остварување на стратешките цели за динамизирање на развојот на земјоделското производство, во текот на 2007 година, врз основа на политиката утврдена во оваа стопанска област, беа преземени значајни мерки и активности како што е Пописот за земјоделство кој што се спроведе за првпат по 40 години. Пописот го даде статистичкиот портрет на македонското земјоделство и на сите активности што се превземаат во оваа стопанска дејност. Со податоците од Пописот се обезбедува сеопфатна слика за состојбите во македонското земјоделство со релевантни информации за бројот на индивидуалните земјоделски стопанства, вкупниот користен земјишен фонд за земјоделство, рибарство и шумарство, добиточниот фонд по видови и по категории, земјоделската механизација и опрема, агротехничките мерки според видот и површината на земјиште на која се применуваат, работната сила ангажирана во оваа дејност и сл.

Деталните статистички податоци, обработени по методологијата и статистичките стандарди на ЕУ ќе бидат во функција на воспоставување на Земјоделскиот информациски систем и воспоставување на Регистар на фарми и интеграција на различни регистри/бази на податоци во Регистарот, кои се дел од Земјоделскиот информациски систем.

Продолжува определбата за превземање интензивни активности за развој на земјоделството.

Во 2007 година беа донесени неколку закони со кои се обезбедува подршка на определбите на Просторниот план на Р. Македонија во доменот на земјоделството.

Законот за земјоделско земјиште објавен во "Сл. весник на РМ бр. 135/07" со кој се уредува користењето, располагањето, заштитата и пренамената на земјоделското земјиште има за цел рационално користење на земјоделското земјиште како ограничен природен ресурс, заштита на земјоделското земјиште и обезбедување правна сигурност на сопствениците и корисниците на земјоделското земјиште.

Во 2007 година беше донесена "Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013 година" со која се дефинира основата, насоките и мерките на политиката за земјоделство и рурален развој, како и институционалниот развој, со што се овозможува обединување на националните приоритети во рамки на сеопфатната агенда за интеграција во ЕУ. Основната стратешка цел згртана во Националната стратегија е зајакнување на способноста на земјоделството да биде конкурентно на интегрираните регионални пазари на Европската Унија и Југоисточна Европа, преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработка и маркетинг; воспоставување на ефективни јавни и приватни институции; подобрување на приходите од фарма; осигурување на потрошувачите за пристап до безбедна, здрава храна; оптимална употреба на земјиштето, шумите и водата; и создавање на рурални општини способни за опстанок преку одржлив рурален развој.

Со цел да се надминат постоечките проблеми и да се обезбеди конкурентност на македонското земјоделство, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство превзема континуирани активности поврзани со креирање на политика со мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработка и маркетинг.

5.2.2. Шуми и шумско земјиште

Шумското земјиште³⁶ зафаќа приближна површина од 1,16 милиони хектари (45% од вкупната територија на РМ), од која под шума се 960.431 хектари (37,7 проценти)³⁷. Според видовиот состав, околу 59% се листопадни, 7,4% иглолисни, 29,1 % мешовити шуми и 4,5% се деградирани шуми. Според нивното потекло, 29% од шумите се категоризирани како високостеблени и 71% нискостеблени шуми.

Шумите во државна сопственост зафаќаат 91,5% (879.554 хектари) од вкупната површина под шума, додека вкупната површина под шума во приватните шуми зафаќа 8,5% (80.877 хектари).

Македонија има значајни ресурси на други шумски производи: лековити растенија, печурки, шумски плодови итн. и разновиден дивеч. Значењето на шумите се потенцира со фактот што најголемиот дел од заштитените подрачја во Република Македонија се под шума. Покрај тоа, шумите имаат други многу значајни функции како што се рекреативни (спорт, еко туризам, рекреативен лов), подобрување на квалитетот на почвата и животната средина, зачувување на биолошката разновидност, заштита од ерозија и поплави. Исто така, во последната деценија на глобално ниво е усвоено дека шумите имаат влијание врз намалувањето на глобалното затоплување преку врзувањето на јаглеродниот диоксид.

Некои од главните закани и проблеми во стопанисувањето со шумите се: бесправната сеча која зафаќа големи размери; други нелегални активности; шумските пожари кои во последните 10 години приближно опожариле 100.000 ха; климатските промени преку процесот на сушење на шумите, пренамноженоста на штетни инсекти и појава на болести. Сето ова води кон огромни загуби на секторот, во економска и еколошка смисла.

Во периодот од 2004 до 2010 година извршено е пошумување во шума и вон шума на вкупно 18.797,5 ха односно просечно 2.685,3 ха годишно. Проекциите во Просторниот план на Р. Македонија во поглед на пошумување во шума и вон шума просечно годишно треба да изнесуваат 6522 ха. Споредено со 2.685,3 ха просечно годишно во периодот од 2004-2010 год. евидентно е дека оваа бројка е далеку под просекот утврден со проекциите во Просторниот план на Р. Македонија.

Табела 64. Пошумување во шума и вон шума во период од 2004-2010 год.

-во хектари

Пошумување во и вон шума							
Година	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Вкупна бруто маса (ха)	1.978,0(*)	2.063,0(*)	2.106,0(*)	1.804,0(*)	2.866,0(*)	3.936,0(*)	4.044,5(**)

* податоци превземени од Статистичкиот годишник на Р.Македонија за 2008 год.

** податоци превземени од ЈП Македонски шуми

Според податоците објавени во "Статистичкиот годишник на Р. Македонија" од 2010 годинаг, во поглед на сеча во шума и вон шума во периодот

³⁶ Според Законот за шуми (Службен весник бр. 47/97, 7/2000 и 89/2004), шума е земјиште обраснато со шумски видови дрвја и грмушки, како и шумски голини и ливади, шумски патишта, шумски расадници и други површини кои се тесно поврзани со шумите

³⁷ МЗШВ-Стратегија за одржлив развој на шумарството на РМ, 2006

од 2004-2010 исечени се вкупно 6.134.000 м³ или просечно 876.000 м³, што е под предвидениот годишен просек од 1.419.000 м³ до 2010 и 1.650.000 м³ до 2020 утврден со „Просторниот план на Р. Македонија“.

Табела 65 . Сеча во шумите и вон шумите во период 2004-2010 - во 000 м³

Сеча во шума и вон шума							
Година	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Вкупна бруто маса (000м ³)	845(*)	821(*)	901(*)	829(*)	961(*)	906(*)	871(**)

*податоците се превземени од Статистичкиот годишник на Р.Македонија за 2010 год.

** податоци превземени од Статистички преглед за 2010

Со проекцијата во областа на шумарството до 2020 год. утврдена со Просторниот план на Р. Македонија се очекува да се постигне производство од 1.475.000 м³/год. Во периодот од 2007 до 2010 година остварено е производство од 603.164 м³ просечно годишно.

Табела 66. Производство на шумски сортименти во државни шуми по години - во м³

Производи на шумски сортименти во државните шуми				
Година	2007	2008	2009	2010
Вкупна бруто маса (м ³)	364.715(**)	709.439(**)	707.665(**)	630.837(*)

* податоците се превземени од Статистичкиот преглед за 2010 год.

** податоци превземени од Државен завод за статистика

5.2.3. Минерални ресурси

Рудното богатство на Република Македонија е разновидно, но со релативно мали истражени резерви. Регистрирани се металични, неметалични и енергетски минерални сировини, чии лежишта се експлоатираат, а најголем број од нив се недоистражени.

Врз основа на геолошкиот состав, тектонскиот склоп, процесите на седиментација и магматска мобилност како основни природни predispositions во создавањето на рудните лежишта, наоѓалишта и рудни појави, на територијата на Републиката се издвоени шест основни рудни реони.

Спред пополнетиот информативен лист доставен од Министерството за економија во чија надлежност е издавање концесии за експлоатација на рудните ресурси, во периодот 2005-2010 година издадени се концесии за детални геолошки истражувања на минерални сировини во вкупно 25 општини на површини наведени во следната Табела:

Табела 67. Експлоатација на минерални сировини, површини по општини (издадени концесии)

Р.бр.	Министерство за економија-по општини	ха
1	Струга	683,3
2	Чашка	250
3	Дебар	2466,8
4	Гази Баба	3650
5	Куманово	620
6	Старо Нагоричане	1850
7	Ростуше	250

8	Прилеп	1718
9	Штип	300
10	Кривогаштани	1,3
11	Долнени	4970
12	Македонски Брод	760
13	Чучер Сандево	290
14	Свети Николе	560
15	Липково	360
16	Ранковце	780
17	Велес	616
18	Аеродром	50
19	Сопиште	190
20	Петровец	150
21	Гевгелија	270
22	Кавадарци	54
23	Куманово	0,1
24	Другово	0,2
25	Студеничани	1

5.2.4. **Водни ресурси и водоспојанска инфраструктура**

Акумулации

Едни од поважните објекти во водостопанската инфраструктура се акумулациите. Овие водостопански објекти овозможуваат целосно да се искористи хидролошкиот потенцијал на површинските водотеци. Преку акумулациите се обезбедува вода за континуирано и квалитетно водоснабдување на населението, се обезбедува вода за наводнување на обработливите површини, се овозможува искористување на енергетскиот потенцијал на водите и се обезбедува биолошки минимум потребен за опстанок на живиот свет во водите.

Во изминатиот период завршена е изградбата на акумулациите "Лисиче" на реката Тополка и "Козјак" на реката Треска. Намената на водите од акумулацијата "Лисиче" е водоснабдување на градот Велес и на дел од околните села. Со изградбата на акумулацијата "Козјак" и со завршувањето на градбата на акумулацијата "Света Петка", која е во тек на градба, целосно ќе се заокружи проектот за хидроенергетското искористување на водите на реката Треска кој се состои од три каскадни акумулации: "Козјак", "Света Петка" и "Матка".

Во 2004 год. започната е изградбата на повеќенаменскиот проект ХС "Злетовица" кој е од големо значење за Р.Македонија, посебно за Источна Македонија, бидејќи ќе се овозможи водоснабдување на преку 100.000 жители, наводнување на 3.100 ха обработливи површини и годишно производство на електрична енергија од $56,40 \times 10^6$ KWh.

За подобрување на водоснабдувањето во Источна Македонија како регион кој е сиромашен со вода, во општината Делчево изградена е браната "Лошана" на река Лошана. Акумулацијата овозможува водоснабдување на 15.000 жители од општината и наводнување на 200 ха.

Со Просторниот план на Р. Македонија се предвидуваше дека до 2020 год. ќе се изградат 26 акумулации, но во изминатиот период, од околу десет години, изградени се само две акумулации ("Козјак" и "Лисиче" - која е започната во 1991 год.), завршена е браната "Кнежево" (дел од ХС "Злетовица") и започната е изградбата на "Света Петка". Динамиката со која се одвива изградбата на акумулациите покажува дека нема да се реализираат планските определби зацртани со Просторниот план до 2020 год.

Имајќи во предвид дека водата е ресурс кој мора да се чува и за кој во иднина ќе има само поголема потреба, потребно е да се даде поголем акцент на реализирање на планските определби од Просторниот план за изградба на акумулациите како објекти кои овозможуваат сигурна резерва на квалитетна вода која може повеќеенаменски да се користи.

Водоснабдување

Иако поголем број населени места во Републиката се соочуваат со неквалитетно водоснабдување поради недостаток на вода посебно во летниот период, во изминатиот период малку се превземаат активности за надминување на овој проблем.

Во Тетово делумно е подобро водоснабдувањето со изградба на зафати на Студена Река, Лешничка Река и река Пена и доводни цевководи во 2009 год.

Во градот Прилеп водоснабдувањето е подобро со изградба на довод и филтерница од акумулацијата "Прилепско езеро" во 2008 год. и во текот на 2009 год. изведени се бунари на локалитетот Орушица - Кишоица - Бегова Ливада.

Градот Свети Николе се водоснабдуваше од акумулацијата "Мавровица" на река Мавровица, но поради несоодветниот квалитет на водата градот подолг период се соочуваше со недостиг на вода. Со изградбата на доводните цевководи како дел од објектите од ХС "Злетовица" за Свети Николе се обезбеди квалитетно водоснабдување.

За селските населби изградени се локални водоснабдителни системи, но не е изграден регионален систем кој би опслужувал повеќе населби. Во изминатиот период 2004 - 2010 год. забележан е пад во изградбата на водоснабдителните системи. Во текот на 2009 год. во споредба со 2008 год. има мал позитивен тренд.

Во 2005 год. превземени се активности во вкупно 168 населени места за изградба на водоснабдителни системи. Во 106 села изградени се системи за водоснабдување, во 18 села се превземени активности за доградба на водоснабдителната мрежа, а во 22 населени места е извршено реконструкција на постоечката водоводна мрежа. Во фаза на изградба се 22 водоснабдителни системи. Водоснабдувањето е претежно со зафаќање на извори и помал дел од бунари.

Во 2006 год. превземени се активности во 121 село за изградба или проширување на водоснабдителните системи, изградени се 47 водоснабдителни системи, во 36 села извршено е проширување на постоечката водоснабдителна мрежа и во фаза на изградба се за 38.

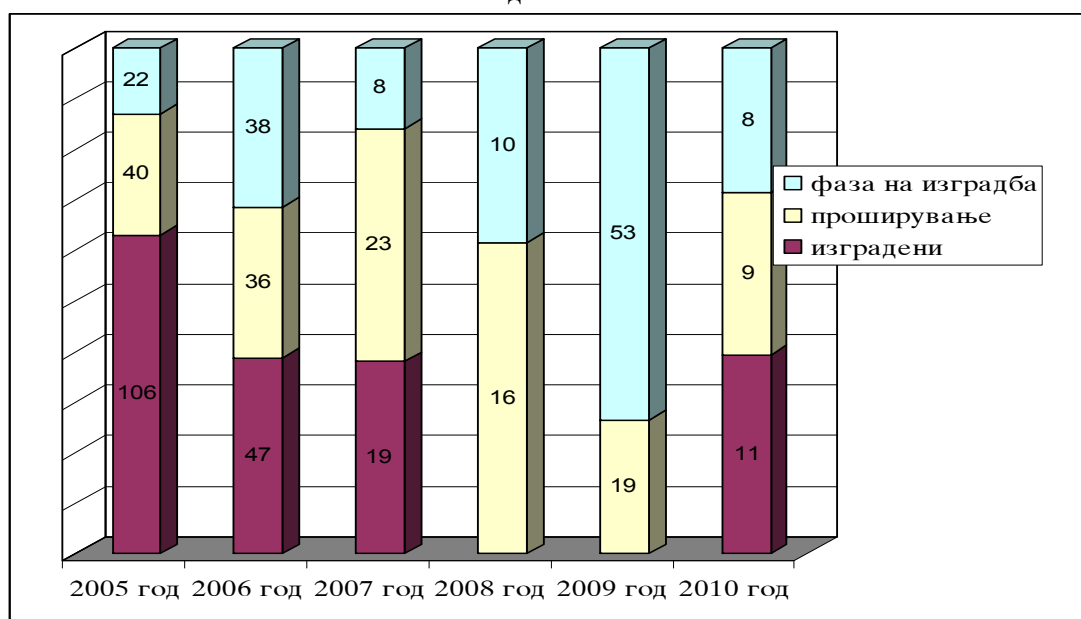
Во текот на 2007 год., за водоснабдување превземени се активности во вкупно 50 села, од кои во 27 села водоснабдителните системи се изградени или се во фаза на изградба, а во 23 села водоснабдителните системи се проширени со мали интервенции - изградба на доводи или резервоарски простори.

Во 2008 год извршено е проширување на постоечката водоснабдителна мрежа во 16 села, а во 10 е започнато или е во фаза на градба водоснабдителен систем.

Во 2009 год. подобро е водоснабдувањето во 19 села од 10 општини со зафаќање на нови изворници, проширување на постоечките доводи и изградба на нови резервоари. Во 53 села од 36 општини започнати се активности за изградба на водоснабдителната мрежа, кои и во текот на 2010 год. ќе продолжија.

Во 2010 год. само во 28 села во Републиката направени се напори за подобрување на водоснабдувањето. Во 11 села изградени се системи за водоснабдување кои започнале да се градат во изминатите години, во 9 извршено е проширување или доградба на водоснабдителниот систем и во 8 села во фаза на изградба се нови системи за водоснабдување.

Графикон 44. Приказ на изградбата на водоснабдителните системи за период 2005-2010 год.

Заштитата на водите

Канализациски системи

Приоритет зацртан со Просторниот план на Републиката, во областа на водостопанството, покрај обезбедување на континуирано и квалитетно водоснабдување е и заштитата на подземните и површинските води од загадување со отпадни води.

Најголеми загадувачи се градовите, но само за Куманово е изградена пречистителна станица која е во функција од 2006 год. Во оваа пречистителна станица ќе се прифаќаат и отпадните води од селата Ржановце, Опае и Лопате.

За Скопје како најголем загадувач со води од домаќинствата и индустријата изработена е само физибилите студија за изградба на пречистителна станица кај селото Трубаревево.

Во општина Велес изграден е регионален канализационен систем околу езерото "Младост": фекален колектор со заедничка пречистителна станица, кој ќе ги зафаќа отпадните води од селата Мамутчево, Кумарино, Сујаклари и Отовица.

Во Република Македонија изграденоста на канализационите системи е на ниско ниво, посебно во селата каде се уште отпадните води се одведуваат во септички јами. Во периодот 2005 - 2010 год. во оваа област е забележано опаѓање на изградба.

Во 2005 год. за одведување на отпадни води превземени се активности во 77 населени места. Во 51 населено место изградени се канализациски мрежи, во 12 населени места превземени се активности за доградба на канализационата мрежа и само во 1 населено место е извршена реконструкција на канализационата мрежа. Во 13 населени места канализационите системи се во фаза на градба.

Изградбата на канализационата мрежа не се одвива паралелно и со изградба на пречистителни станици. Пречистителни станици изградени се само во 7 населени места, во фаза на градба се 2 пречистителни станици и 2 регионални се предвидени со проектната документација, но не се започнати со изградба. Едната регионална пречистителна станица е предвидена за Богданци, Стојаково и Ѓавато и втората е предвидена за Ѓиновце и Петралица.

Во 2006 год. изградба или проширување на канализациони мрежи се одвива во вкупно 67 села. Во 31 село завршена е изградбата на канализационите мрежи, во 25 села се во фаза на изградба и во 11 села проширени се канализационите мрежи.

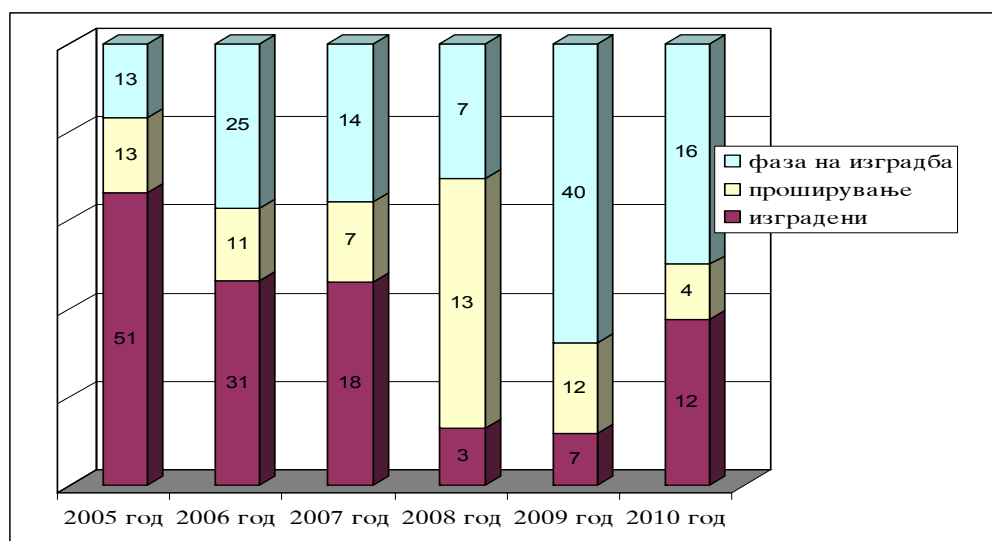
Во 2007 год. од вкупниот број (39 села) во фаза на изградба или изградени се канализациски системи во 32 села, а проширување на канализациските системи извршено е во 7 села. Изградени се 13 пречистителни станици за вкупно 16 села. Најинтензивна е градбата во општина Маврово и Ростуше каде се изградени 4 пречистителни станици за 6 села.

Во 2008 год. во 13 села се реконструирани и проширени канализациските системи, во 7 се градат и во 3 села е завршена изградбата на канализацискиот систем. Пречистителни станици во фаза на градба се во 3 села.

Во 2009 год. во 36 општини започната е изградба на канализациски мрежи во 59 села, а во 7 села е завршена изградбата. Пречистителни станици изградени се за 4 села, од кои во Берово пречистителната станица е од регионален карактер.

Во 2010 год. во Републиката во 12 села се изградени канализациски мрежи, во 3 населени места се во фаза на проширување и во 19 села канализациските мрежи се во фаза на изградба. Пречистителни станици во фаза на градба се само во 5 села.

Графикон 45. Приказ на изградбата на канализациските системи за период 2005-2010 год.

Заштита од штетно дејство на водите

Регулација на водооттеците и заштита од поплави

За заштита од штетните дејства на водите - поплави и порои од страна на самите општини превземени се активности со кои локално се решаваат проблемите како што е чистење на речните корита или регулации на порои во границите на урбаните опфати.

Во 2008 год. изработен е основниот проект за регулација на коритото на р. Вардар во должина од 5 км за заштита на изворот Рашче од поплавување. Со отпочнувањето на овој проект се реализираат планските определби за заштита на изворот Рашче зацртани со "Просторниот план на заштитните зони на изворот Рашче".

Дирекцијата за заштита и спасување во соработка со Министерството за земјоделие, шумарство и водостопанство, во текот на 2006 год., превземаа активности за чистење на одводните канали и водотеците на територијата на Р. Македонија во вкупна должина од 157,62 км во Скопскиот, Тетовскиот, Кумановскиот, Валандовскиот, Кочанскиот, Струмичкиот, Гевгелискиот, Пелагонискиот, Охридскиот, Струшкиот, Македонско Бродскиот, Демир Хисарски регион и во реонот на општина Пласница

Во текот на 2007 год., превземени се активности за реализација на "Акционен план за чистење на одводните канали и водотеците во Р. Македонија". Со оваа акција исчистени се канали во должина од 104,887 км.

За заштита од штетните дејства на водите поплави и порои Дирекцијата за заштита и спасување во текот на 2008 год. исчистено е коритото на реката Вардар по целиот тек од Вруток до Гевгелија во должина од 40 км.

Во текот на 2009 год. исчистени се каналите за наводнување во атарите на селата Волково, Стопански Двор и Ново Село во општина Горче Петров. Извршени се регулации на реки на мали делници во атарите на селата: Лески (општина Винаца), с. Долно Косоврасти и Белчишта (општина Дебар), на реката Вардар во с. Желино (општина Желино), с. Кривогаштани (општина Кривогаштани) и на Ранковачка Река во Ранковце.

Во текот на 2010 год., од Дирекцијата за заштита и спасување спроведени се акциони планови за чистење на дел од крајбрежјето на Преспанското Езеро. Превземени се акции за чистење на реките и нивните крајбрежја: Драгор, Лепенец, Крива Река, Црн Дрим, Брегалница, Сатеска, Даљан, Грашница, Голема Река, Жировничка Река, Радика, Струмица, Треска, Ињевска Река, Сушица, Вардар, Липковска Река, Пчиња, Каменичка Река, Црничка Река, Пехчевска Река, Бабуна и Ранковачка Река.

Наводнување на обработливите површини

Република Македонија располага со околу 657.689 ха обработливо земјиште од кои погодни за наводнување се 370.580 ха или 56%. Со системи за наводнување покриени се 126.617 ха, а се наводнуваат само 50.000 до 60.000 ха земјиште.

Во 2006 год. започната е изградба на системи за наводнување во Јужниот регион на реката Вардар, како дел од проектот "Јужна Вардарска Долина". Во 2007 год. завршена е првата фаза од изградбата на системите за наводнување која опфаќа вкупна површина од 2.628 ха и реконструкција на површина од 1.050 ха:

- Систем Миравци кој опфаќа површина од 535 ха;
- Систем Удово кој опфаќа површина од 468 ха;
- Систем Негорци/Предејци кој опфаќа површина од 540 ха;

- Систем Палурци кој опфаќа површина од 1085 ха. Системот Палурци опфаќа и реконструкција на системи на површина од 1.050 ха.

Во втора фаза се предвидува изградба на системи за наводнување на површина од 3.904 ха на системите Миравци, Удово, Валандово, Грчиште, Кованци, Негорци/Прдејци, Палурци и Гевгелија. За оваа фаза завршена е проектната докуменатација која требаше да се реализира во текот на 2008 год., но не е реализирана.

Како можни изворници за наводнување се сметаат и малите акумулации чии број, согласно планските определби на ПП на Р. Македонија до 2020 год. треба да се зголеми за уште околу 100 профили. Изградбата на мали акумулации се одвива со слаб интензитет.

Во 2005 год. започната е изградба на две мали акумулации: "Сарандер" во општина Гевгелија и "Годивје" во општина Кривогаштани. Поради недостиг на средства запрена е изградбата на акумулацијата "Сарандер", а во општината Кривогаштани поради необезбедена документација за градба запрена е изградбата на акумулацијата "Годивје".

Во текот на 2006 год. беше изградена микроакумулација на Црна Река во атарот на село Добромири. Во текот на 2007 год. започната е изградба на микроакумулација на река Гардалејца, КО М. Доленци во општина Другово. Водите од оваа акумулација ќе се користат за наводнување на 8,0 ха обработливи површини. Изградбата е завршена во 2008 год.

Во текот на 2009 год. и 2010 год. нема реализирано или отпочнато со реализација на мали акумулации.

5.2.5. *Енергетика и енергетска инфраструктура*

Република Македонија освен увозот на нафта, гас и кокс во последниве години увезува и електрична енергија за кои одвојува значителни износи на девизни средства. Малите и незначителни инвестиции во енергетиката во изминатата деценија, предизвикаа сериозен недостаток на електрична енергија.

Табела 68. Бруто потрошувачка на енергија (во 10⁶ ТЈ) по години

Видови на енергија	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Електрична енергија	29,3	30,62	31,22	31,20	28,07	29,48
Јаглен	56,42	53,16	54,23	62,46	56,48	57,73
Кокс	3,17	3,19	2,64	2,78	1,43	1,9
Нафтени деривати	33,39	36,3	40,35	35,64	36,16	34,51
Природен гас	2,59	2,75	3,43	4,33	2,75	3,93
Огревно дрво	7,08	7,08	7,08	7,08	5,26	7,81
Геотермална енергија	0,3	0,42	0,5	0,5	0,5	0,45
Вкупно	132,25	133,52	139,45	143,99	130,65	135,81

Бруто потрошувачката на енергија во 2010 во однос на 2005 година е поголема за 1,27 пати при што просечната годишна стапка на пораст е 3.85%.

Табела 69. Учество-потекло во вкупната потрошувачка на енергија по години (во %)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Сопствено производство	60.51	56.95	52.52	56.4	58,2	61
Увоз	39.49	43.05	47.48	43.6	41,8	39

Учеството на сопственото производство се намалуваше до 2007 година за да во наредните години бележи пораст. Со Просторниот план на Р.Македонија во

2010 год. по сценарио на најмал (ниска) и најголем стопански развој (висока варијанта), планирано е сопственото производство во вкупното да учествува со 64% односно 67%.

Вкупната потрошувачка на нафтени деривати во Македонија во изминатиот период (2005-2010 год.) има осцилации. Најголемо учество во вкупната потрошувачка е на дизел горивото.

Табела 70. Потрошувачка на нафтени деривати во РМ (во тони)

Вид на гориво	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Моторни бензини	121782	131102	131461	120294	123865	125378
Дизел гориво	351627	381576	381664	327081	377372	407671
Мазут	230000	261880	341733	222066	239923	196045
Пропан-бутан	37907	40245	46032	64637	59174	57270
Млазно гориво	16593	9629	8078	5517	1607	3946
Биогориво			7000			
Вкупно	757909	824352	915968	739595	801941	790310

Со Просторниот план на Р.Македонија, во 2010 год. се предвидуваше потрошувачката на сите видови течните горива да изнесува 685.500 тони, а на мазут 990.500 тони. Предвидената потрошувачка на течни горива во 2010 год. е реализирана со 87%. Потрошувачката на мазут е многу помала од планираната затоа што последниве години ТЕЦ Неготино беше многу малку во погон а најголем дел од мазутот се планираше за погонско гориво на ова енергетска постројка.

Единствен преработувач на нафта е Рафинеријата ОКТА, чие производство во изминатите години е во границите од 0,9-1 милион тони нафтени деривати.

Табела 71. Производство на нафтени деривати во Рафинерија ОКТА (во тони) по години

Вид на гориво	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Моторни бензини	191901	202874	184832	176029	176533	165760
Дизел гориво	382689	440267	405910	436070	379098	350050
Мазут	298570	305276	391805	355772	343206	282378
Пропан-бутан	22969	24122	25787	29142	28125	20334
Млазно гориво	14960	28845	21374	19374	15960	13524
Биогориво	901					
Сопствена потрошувачка					74992	68301
Вкупно	911990	1001384	1029708	1099721	1017914	900347

Искористеноста на Рафинеријата ОКТА во однос на нејзиниот проектиран капацитет за преработка на 2.500.000 тони сива нафта се движи од 36% во 2010 година до 44% во 2008 година. Според Просторниот план на Р.Македонија, во 2010 год. се очекуваше искористеност од 55% на капацитетот на Рафинеријата.

Вкупната потрошувачката на јаглен (лигнит) во 2010 година во однос на 2005 година е зголемена за 1,1%. Најголеми корисници на лигнит се термоелектраните во Битола и Осломеј.

Табела 72. Потрошувачка на лигнит (во тони) по години

Потрошувач	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Југохром Фероалојс	69480	51838	46100	43813	8200	300
ФЕНИ Индустири	121532	157717	18006	24835	2152	16700
Тетекс-Тетово	24436	31227	25709	24508	15884	11700
Димко Митрев-Велес	4312	4476	4329	3298	3059	3100

Останати потрошувачи	2000	2000	34656	33048	21207	30600
ТЕ Битола	6381000	5954875	6211528	6549562	6180000	6281900
ТЕ Осломеј	712000	646026	532472	1222642	1030000	1051000
Широка потрошувачка	8000	8000	8000	8000	8000	9000
Вкупно	7322760	6856159	6880800	7909706	7268502	7404300

Вкупната потрошувачката на камен јаглен во 2010 година во однос на 2005 година е зголемена за 23%. Најголем корисник на камен јаглен во изминатите години е ФЕНИ Индустри.

Табела 73. Потрошувачка на камен јаглен (во тони) по години

Потрошувач	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Силмак-Јагуновце	74910	83370	27000	42428	10000	36600
ФЕНИ Индустри	24937	0	172189	160853	102733	103400
МАКСТИЛ-Скопје	2753	2337	2731	2420	2429	1600
Вкупно	102600	85707	201916	205701	115162	141600

Голем пад на вкупната потрошувачка на кокс е забележана во анализираниот период. Во 2010 год. во однос на 2006 година, потрошувачката на кокс е помала за 40%.

Табела 74. Потрошувачка на кокс (во тони) по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Силмак-Јагуновце	0	290	197	0	0	2864
ФЕНИ Индустри	5941	5163	4384	4102	1469	1474
Шеќерана-Битола	585	236	344	305	234	322
Цементарница Титан	101700	109100	89500	95330	48909	63387
МАКСТИЛ-Скопје	111	225	1070	1116	1239	654
Вкупно	100337	115014	95495	100853	48909	68701

Со Просторниот план на Р.Македонија, сопственото производство на јаглен (лигнит) во 2010 год. е планирано да изнесува 7.560.000 тони според ниската варијанта, односно 9.800.000 тони според висока варијанта на развој.

Потрошувачката на огревно дрво во периодот 2005-2010 год. се движи во границите од 650.000-717.000м³. Со Просторниот план на Р.Македонија, во 2010 год. се планира ова потрошувачка да изнесува 770.000 м³.

Вкупните испорачани количини на природен гас на потрошувачите во РМ е во пораст. Но, искористеноста на гасоводниот систем, кој има можност за транспорт на 800x10⁶ nm³ останува на ниско ниво (15% во 2010 година).

Табела 75. Испорачани количини природен гас (во 10⁶ nm³) по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Вкупни количини	77.32	88.22	102.78	129.93	79,1	117,37

Потрошувачката на геотермалната енергија во 2010 година изнесува 1.906.000 м³ односно 448ТЈ. Тоа преставува 45% од вкупниот експлоатационен потенцијал во Македонија кој има вредност од 1000 ТЈ и е планиран со Просторниот план на Р.Македонија да биде искористен до 2010 година.

Табела 76. Потрошувачка на геотермална енергија (во m³) по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Вкупно	1729323	2266590	2217794	2226000	2011000	1906000

Вкупната бруто потрошувачка на електрична енергија во 2010 година изнесува 8189 GWh. Со Просторниот план на Р.Македонија, во 2010 год. според ниската варијанта потрошувачката е планирана да изнесува 8.660 GWh додека според високата варијанта 10.950 GWh. Производството на електрична енергија од термоелектраните е релативно стабилна, додека производството од хидроелектраните е различна и е зависно од хидрометеоролошките прилики. Така во 2010 година хидроенергијата е поголема за 2,6 пати во однос на 2008 година. Во хидроенергијата влезени се вкупните количини на електрична енергија произведена од големите и мали ХЕ. Увезените количини на електрична енергија во 2008 година се двапати поголеми во однос на 2010 год. што е резултат на поволните хидролошки прилики минатата година.

Табела 77. Потрошувачка и производство на електрична енергија (во GWh) по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
производство	6459	6557	6051	5950	6162	6819
- хидроенергија	1495	1646	960	898	1051	2325
- термоенергија	4964	4911	5091	5053	4964	4494
увоз	1662	1923	2600	2700	1635	1370
вкупна потрошувачка	8121	8489	8651	8651	7797	8189

Еден од предусловите за остварување на побрз раст на економијата е обезбедување на соодветни количини на различни видови на енергија. Во последните две години се случи и глобалната финансиска криза која имаше влијание и врз енергетскиот сектор во Македонија.

Енергетски извори

Во однос на енергетските извори во периодот од 2005-2010 год. освен ХЕЦ Козјак, изградена е ТЕ-ТО Енергетика, започнати се со градба ХЕЦ Св.Петка и ТЕ-ТО Скопје (општина Гази Баба). Со Просторниот план на Р.Македонија, во 2010 год. (ниска варијанта) планирано е да се активираат рудникот Живојно, термоелектраната во Неготино да се прилагоди на работа на природен гас, да се изградат ТЕ-ТО Скопје и хидроцентралите Бошков Мост, Козјак и Матка-2 (Св.Петка).

АД ЕЛЕМ во периодот 2005-2010 год. го пушти во работа јалгенокопот Осломеј-Запад, а спроведе повеќе припремни активности во јагленокопите Брод-Гнеотино, Мариово и Поповјани.

Извори на топлинска енергија

Од изворите на топлинска енергија, во периодот од 2005-2010 година реконструиран е КОГЕЛ Север (Рудници и железарница-Скопје), а во општината Гази Баба изградена е топлотна подстанција. Во завршна фаза е градбата на ТЕ-ТО Скопје (населба Керамидница).

Конективни и преносни водови

Заради се поголемиот увоз на електрична енергија на Република Македонија, но и заради стабилноста и доверливоста на електроенергетскиот систем, од големо значење е поврзаноста со електроенергетските системи на соседните држави. До 2010 година завршени се и пуштени во работен погон 400 kV водот Штип-македонско-бугарска граница, новата ТС Штип 400/110kV, а

изготвена е студија за оценка на влијанието на 400kV водот "ТСШтип-македонско српска граница" врз животната средина.

Од преносната 110kV мрежа на Р.Македонија, завршена е градбата на делницата до ТС Бунарџик, започната е реконструкцијата на 110kV водот Скопје1-Тетово1. Изготвени се студии за оценка на влијанието на 110kV водот Скопје1-Куманово1 како и на 2x110kV водот Битола3-Битола4. Изградени се и пуштени во работа и 110kV трафостаниците во Теарце, Бунарџик и Драчево а во градба е трафостаницата во Петровец.

Дистрибутивна мрежа

За квалитетно и сигурно напојување со електрична енергија на потрошувачите од особена важност е постојаната надоградбата на дистрибутивната мрежа во Р.Македонија. Во периодот од 2005-2010 година направени се реконструкции и градба на 4 трафостаници од 35kV како и 379 трафостаници од 10kV (податоци од прашалниците добиени од општините во РМ).

Обновливи извори на енергија

Соочени со зголемените потреби од енергија, иако со мал интензитет, започна скористување на обновливите извори на енергија во РМ. Во изминатите години (2005-2010) реализирани се повеќе проекти.

Изградени се 9 мали хидроелектрани (МХЕ), а за 6 МХЕ од Хидросистемот Злетовица направена е ревизија на идејните проекти. Соларни панели за фотоволтаични централи поставени се на 4 локации во РМ. ЕЛЕМ работи на реализација на ветропаркот во Богданци, а се изготвуваат документации и за ветропарковите во Крушево, Гевгелија Југ, Штип, Свети Никола и Радовиш. Преку Министерството за економија на РМ потпишани се 35 договори за концесија за изградба на мали хидроелектрани на разни локации.

Македонија има поволна местоположба во однос на ветровите, има и над 250 сончеви денови. Ова, заедно се неискористениот хидропотенцијал, геотермалните извори, биомасата се голем ресурс за развој на т.н. "зелена енергија" со која во многу може да се подобри енергетската состојба во Р.Македонија.

Гасоводи-нафтоводи

Во периодот од 2005-2010 година во однос на гасоводниот систем изградено е многу малку. За потребите на ТИРЗ Скопје на локалитетот Бунарџик изграден е приклучен гасовод како и гасоводна мрежа за потребите на ТЕ-ТО Скопје, Пекара Диме (општина Бутел) и приклучната делница кон ЦНГ Куманово. Во изработка е Физибилити студијата за развој на гасоводната мрежа во Р.Македонија, за можните правци за магистрални гасоводи, економската и финансиската оправданост за нејзина понатамошна изградба и др.

Во однос на нафтоводите, освен изградениот нафтовод Солун-Скопје, направена е измена на трасата на нафтоводот АМБО со кој се планира транспорт на сива нафта од Бугарија до Албанија а ќе минува низ Македонија. Новата траса на нафтоводот АМБО внесена е во Просторниот план на Р.Македонија.

5.3. Население и организација на населбите и дејностите

5.3.1. Демографски развој

Досегашните истражувања укажуваат на постоење на неповолни трендови на некои демографски карактеристики, врз кои единствено може да се интервенира преку активната популациска политика. Во периодот од 2005 до 2009 година кога започна законската обврска за годишно следење на спроведување на ППРМ, во областа на демографскиот развој идентификувани се повеќе негативни движења и состојби: природен прираст на населението повисок во однос на поразвиените европски земји, нето стапката на репродукција на вкупното население е различна кај етничките структури во Републиката, постојат изразени разлики помеѓу урбаните и руралните средини итн.

Тргувајќи од определбата дека популациската политика преку систем на мерки и активности треба да влијае врз природниот прираст, се оценува дека за обезбедување на плански развој и излез од состојбата на неразвиеност, се наметнува потреба од водење активна популациска политика во согласност со можностите на социо-економски развој на Републиката. Во овие рамки треба да се води единствена популациска политика со диференциран пристап и мерки по одделни подрачја, со цел да се постигне оптимализација во користењето на просторот и ресурсите, хуманизација на условите за семејниот и општествен живот на населението, намалување на миграциите, како и создавање на услови за порамномерен регионален развој на Републиката.

Во прв ред населението треба да ја прифати неопходноста за менување на репродуктивното однесување и потребата од воспоставување нови норми при своето биолошко однесување, како предуслов за остварување на позначајни ефекти во наредниот период.

Националната стратегија за демографски развој на Република Македонија е основен документ со кој се идентификуваат приоритетните области и задачи во формулирањето на демографската политика. Овие приоритети и задачи имаат за цел да воспостават долгорочен тренд за стабилизација на природниот прираст на населението, зголемување на наталитетот, намалување на морталитетот и намалување на забрзаното стареење на населението, преку овозможување на висок квалитет на човековиот капитал, подобар квалитет на живот на секој македонски граѓанин и за секое македонско семејство и обезбедување на услови за напредок кон една социјално-кохезивна заедница на граѓани.

Стратегијата за демографски развој ќе служи како основа за развој на националните акциони планови за демографски развој, во кои ќе се дефинираат специфични мерки и активности за остварување на стратешките цели и насоки содржани во оваа стратегија.

Демографскиот развој во Републиката покажува неколку карактеристични појави на кои треба да се влијае за да се реализираат бараните ефекти. Стапката на наталитет во 2009 год. изнесуваше 11,5 промили додека во 2005 год. стапката изнесуваше 11,0 промили. Позитивните тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку стабилизирање на стапката на морталитет (околу 9.3%) и намалување на смртноста на доенчињата и малите деца која во 2009 година изразено преку стапка изнесува 11,7 промили што во однос на 2005 година која изнесува 12,8 промили бележи намалување од 1,1 поени.

На ниво на Р. Македонија стапката на наталитет во 2009 година изнесува 11,5 промили наспроти 11 промили во 2005 година. Стапката на морталитет е зголемена од 9,04 во 2005 на 9,3 промили во 2009 година, додека стапката на природен прираст бележи зголемување од 2 промили во 2005 година на 2,3 промили во 2008 година.

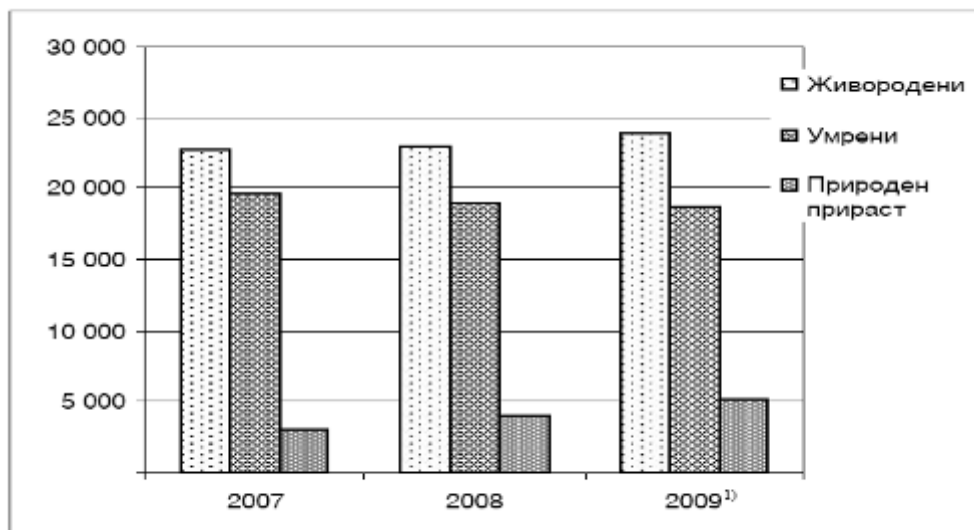
Табела 78. Природно движење на населението во Р. Македонија период 2005-2009 год.

	2005	2006	2007	2008	2009	2009/-2008
Живородени	22.482	22.585	22.688	22.945	23.684	103.2
Умрени	18.406	18.630	19.594	18.982	19.060	100.4
Умрени доенчиња	287	260	234	223	226	101.3
Природен прираст	4076	3955	3094	3963	4624	116.7

Табела 79. Природно движење на населението во Р. Македонија период 2005-2009 год.

	2005	2006	2007	2008	2009
Живородени	11.0	11.1	11.1	11.2	11.5
Умрени	9.0	9.1	9.6	9.3	9.3
Природен прираст	2.0	1.9	1.5	1.9	2.3

Графикон 46. Природно движење на населението во Република Македонија

Познато е дека со економскиот развој на земјата и подигнувањето на општото воспитно - образовно ниво на населението, стапките на морталитет, а подоцна и стапките на раѓање започнуваат да опаѓаат, сè до одредени нивои на кои подоцна стагнираат. Следствено на ова и природниот прираст манифестира исти тенденции. Природниот прираст на населението во Република Македонија во 2009 година изнесува 4624 лица или зголемување за 661 лице во однос на 2008.

Забележителна негативна појава е нерамномерната распределба на популацијата во одделни региони и тенденцијата на натамошна поларизација.

Имено, источните делови се карактеризираат со демографска стагнација, а западните со демографска експлозија.

Миграционото салдо во државата во 2009 година е негативно. Имено вкупниот број на доселени лица изнесува 8044, додека вкупниот број на отселени изнесува 8554 што претставува негативно салдо од -510 лица кои што се доселиле во Р. Македонија.

Според процената на населението објавена во статистичката публикација "Статистички преглед 663" на крајот на месец декември 2009 година се проценува дека во Република Македонија вкупната популација ќе достигне бројка од 2.052.722 жители, од кои околу 25.8% или вкупно 530,258 жители се концентрирани во Скопје.

Механичките промени кај населението изразени преку миграционите движења влијаат на вкупниот број жители како и на структурните карактеристики на населението, а имплицираат краткорочни долгорочни последици.

Табела 80. Миграциони движења во Р. Македонија за период од 2005 до 2009 год.

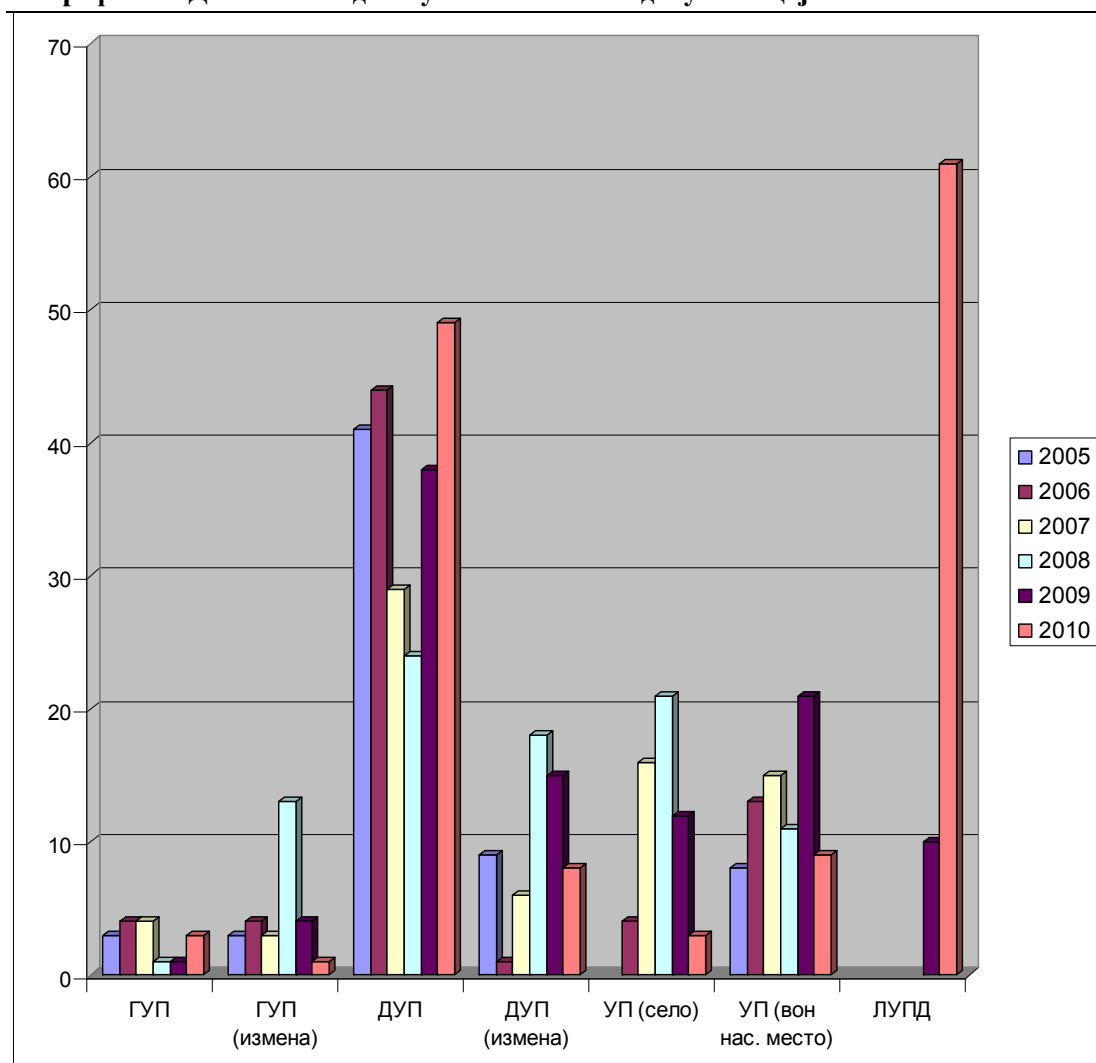
Доселени		Отселени		Миграционо салдо	
2005	2009	2005	2009	2005	2009
11935	8044	12693	8554	-758	-510

Од табелата може да се заклучи дека миграционото салдо во Република Македонија во 2005 година и во 2009 година е негативно. Имено вкупниот број на доселени лица во 2009 година изнесува 8044, додека вкупниот број на отселени изнесува 8554, што претставува негативно салдо од -510 лица кои што се отселиле од Р. Македонија, односно -758 лица во 2005 година.

5.3.2. Урбанизација и мрежа на населби

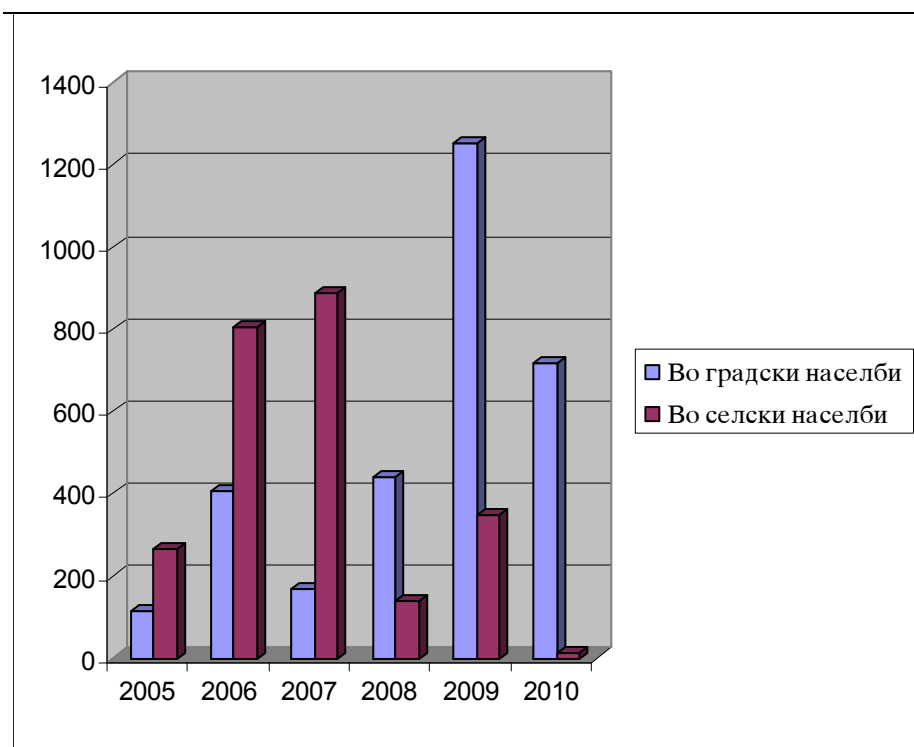
Споредбената анализа на остварувањата на Просторниот план на Република Македонија се сведува на анализа на податоците кои по својата природа се споредливи, а тоа се видот и обемот (бројот) на планска документација усвоена во анализираниот период и новоурбанизираните површини во градските и селските населби, како индикатор за интензитетот на трајна пренамена на плодното земјоделско земјиште во урбано.

График 47. Динамика на донесување на планска документација

Споредбата на динамиката на донесување на планската документација во периодот 2005-2010 г. укажува на различни трендови во зависност од нивото на планирање, односно видот на планска документација (доколку се работи за објективни и комплетни податоци добиени од општините). Така имаме евидентен пораст во активностите кои се однесуваат на изработка на нови ГУП-ови и на ДУП-ови. Динамиката на донесување на Урбанистички планови за село е во постојано опаѓање, иако покриеноста на селските населби со планска документација, вкупно е сè уште на ниско ниво. Неочекувано опаѓање на урбанизацијата на подрачја надвор од населените места оваа година најверојатно е резултат на енормниот пораст на донесени ЛУПД, со кои практични се заменија Урбанистичките планови надвор од населените места. Ваквата појава има и логично објаснување, а тоа е надлежноста за донесување на ЛУПД која е комплетно децентрализирана, односно се одвива во рамките на општинските активности. Исто така и траењето на процедурите е многу пократко во однос на истите кои се утврдени за УПВНМ, така што сосема е очекуван ваквиот пораст на донесени ЛУПД.

Графикон 48. Новоурбанизирани површини (ха)

Зафаќањето на нови површини за урбанизација е актуелно и во урбаните и во руралните населби. Податоците добиени од извештајните единици оваа година укажуваат на вкупно опаѓање на интензитетот на зафаќање на нови површини за урбанизација и во двата типа на населби - урбаните и руралните. Но имајќи ги во предвид скромните податоци кои се предмет на анализа (само 9 општини) и квалитативните недостатоци на истите, не може со сигурност да се заклучи дека процесот на трансформација на земјоделско земјиште во урбано е во опаѓање. За конкретен заклучок недостасуваат податоци речиси 90% од општините.

5.3.3. Домување

Обем на сџанбениот фонд

Согласно Статистичките податоци доставени од Државен завод за статистика на Р. Македонија (Статистички годишник за 2010 година) на почетокот на 2010 год. бројот на изградени станови изнесува 735.353 станови³⁸ што во однос на 2004 год. (701.745 стана) ќе изнесува зголемување од 4,7%, односно за 33.608 стана. Во однос на 2009 год. ова покачување изнесува 0,64% (730.643 стана), односно 4710, повеќе изградени станови.

³⁸ Последни статистички податоци за 2009 год. од Статистички годишник 2010 год.

Графикон 49. Изградени станови

* Статистички годишник 2010 год.

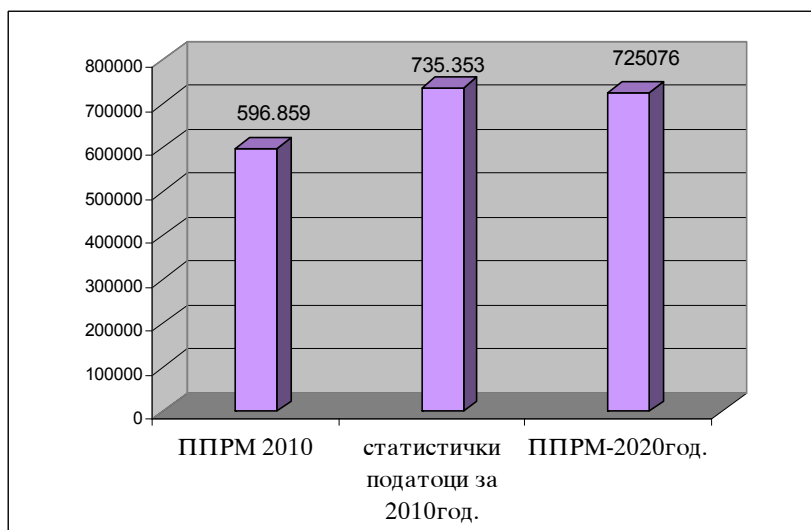
Со Просторниот План на Р. Македонија донесен на 11.06.2004 година, се предвидува изградба на 213.794 нови станови кои заедно со постојните станови кој се задржуваат 511.282 станови од (попис во 1994) го даваат вкупниот станбен фонд за 2020 г. кој изнесува 725.076 станови. Со ППРМ реализацијата на станбената изградба предвидено е да се одвива етапно, при што се предвидува до 2010 година да се изгради околу 40% од предвидениот станбен фонд, а останатите 60% до 2020 година.

Бројот на изградени станови во 2010 год. согласно ППРМ би требало да изнесува 596.859 стана.

Табела 81. Бројот на изградени станови

	ППРМ 2010	Статистички податоци за 2010 год.	ППРМ 2020
станови	596.859	735.353	725.076

Графикон 50. Бројот на изградени станови

Компарацијата помеѓу статистичките податоци и предвидувањата согласно ППРМ за бројот на изградени станови во 2010 год. укажува на надминување на планираниот број на станови за 2010 год. односно динамиката на градба не ги прати предвидувањата согласно ППРМ.

Табела 82. Основни показатели на стандардот на домување

Година	Просечна површ.на стан (м ²)	Просечна површ. станбен простор по жител (м ²)	Просечен број на жители по еден стан
2004	71,3	24,81	2,87
2009	71,56	25,69	2,78
2020	60-80	20-25	3,06

* Статистички годишник 2010 год.

Компарацијата на показателите за стандардот на домување за 2010 год.(со последни статистички податоци од 2009 год.) и предвидените со ППРМ за плански период до 2020 год. упатува на следните констатации:

- Просечната големина на стан предвидена за 2020 год. изнесува околу 68-80 м²; додека реализираната во 2010 год -71,56м²
- Просечната станбена површина по жител предвидена за 2020 год. изнесува 20-25 м²/жител, додека реализираната во 2010 год. веќе ја надминува предвидената, односно изнесува 25,69 м²/жител
- Предвидениот просечниот број жители на еден стан за 2020 год. изнесува 3,06 лица на стан; додека реализираниот во 2010 год. изнесува 2,78.

Анализирајќи ги основните показатели на стандардот на домување во период од 2004-2010год. може да се забележи дека се задоволува проекцијата на потребниот станбен простор од 20-25м² /жител односно 60-80м² станбена површина и 100% опременост на станови, особено во поглед на просечната површина на стан и просечната станбена површина по жител, согласно предвидувањата во ППРМ.

Структура на станови според видот на станот

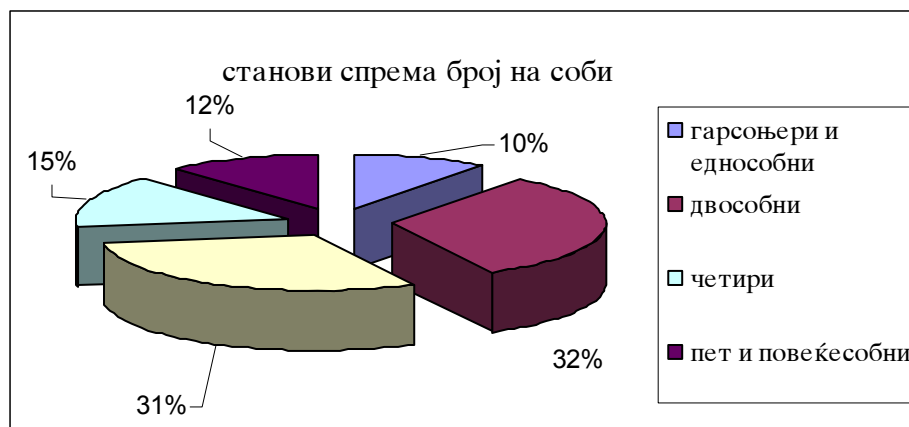
Табела 83. Станови по број на соби

Година	Вкупно станови	Видови на станови				
		гарсоњери и еднособни	двособни	три собни	четири	пет и повеќесобни
2004	6431	650	2147	1946	980	708
2005	5010	499	1871	1442	728	470
2006	6493	647	1831	2350	970	695
2007	5820	587	1808	1606	1024	795
2008	5144	647	1763	1466	654	514
2009	4710	397	1286	1518	804	705
Вкупно	33608	3427	10706	10328	5160	3887

*податоци се земени заклучно со 2009 год. презентирани во Статистички годишник 2010 год.

Според статистичките податоци (Статистички годишник од 2010 год.) на почеток на 2010год. се зголемува изградбата на **трособни, четворособни и петособни станови** во однос на предходната година, но исто така има благо намалување на изградба на гарсоњери, еднособни станови и двособни станови.

Графикон 51. Станови по број на соби

5.3.4. Јавни функции

Промените во политичкиот, општествениот, економскиот и демографскиот развој имаат мошне сериозни влијанија врз понатамошното користење на просторот. За таа цел се утврдуваат нови соодноси и нормативи за користење на просторот за порационална изградба во сферата на сите *јавни функции* на општествено-економскиот развој на Републиката, и истите се вградени во Законот за просторно и урбанистичко планирање планирање (Сл.весник на РМ бр.60/11-пречистен текст, Закон за изменување и дополнување на Законот за просторно и урбанистичко планирање (Сл. Весник на РМ бр.91/09, 124/10, 18/11, 53/11) и Правилник за стандарди и нормативи за урбанистичко планирање (Сл. весник на РМ, бр. 124/10, 18/11) и подзаконските акти.

Анализа за остварување на Просторниот план на Република Македонија во период од јуни 2004 год. до декември 2010 год. во дејностите на *јавните функции* се следни:

5.3.5. Образовна дејност

Основно образование: Со Просторниот план на Р. Македонија, за планскиот период до 2020 год. се предвидува со **основно образование** да биде опфатен целиот контингент на население, односно деца на возраст од 7-15 години во основните училишта, во кои наставата ќе се одвива исклучиво во една смена. Корисна површина по ученик до 2020 год. се предвидува да изнесува 7м²/ученик. Основни училишта треба да постојат во сите населби.

Според статистичките податоци во учебната 2009/2010 год., мрежата на државни **основни училишта** во редовното воспитување и образование во Републиката опфаќа **990 училишта** во кои се воспитуваат и образуваат **208980 ученици** односно околу 69% од вкупниот број деца на возраст од 5-15 години (303,523)³⁹.

Бројот на ученици во основни училишта во 2009/2010год. во однос на податоците за учебната 2004/2005год. е намален за 7,1%. Училишната настава се одвива во една смена со просечен училишен простор 2,5 м²/ученик што не го задоволува нормативот од 7м²/ученик согласно ППРМ.

³⁹ Податоци од ДЗЗ

Графикон 52. Ученици во редовни основни училишта

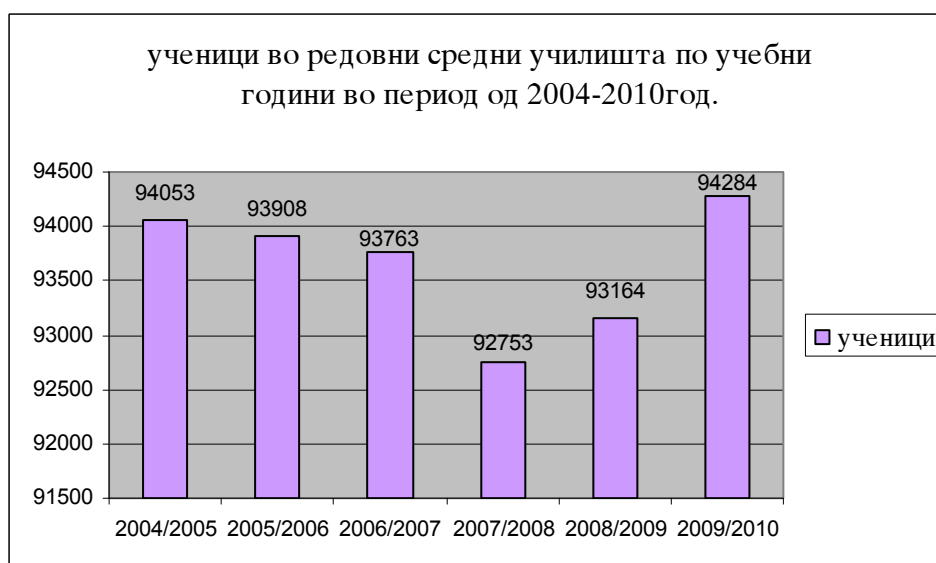

Средно образование: Основни определби со ППРМ кои треба да се остварат во планскиот период до 2020год во однос на средното образование се: целосна опфатеност на младината на возраст од 15 - 19 год. и можност за изведување на наставата во една смена. Норматив за одредување на потребната површина е 8 - 10 м²/ученик.

Според податоците за учебната 2009/2010год. во државен сектор евидентирани се редовни **110 средни училишта** со вкупно **94284ученици**, што изнесува 75% од генерацијата на возраст од 15-19 години (165.422деца).

Бројот на ученици во средни училишта во однос на учебната 2004/2005 год. (94053ученици) е зголемен за околу 1 %. Корисната површина по ученик изнесува 2,49м²/ученик што не задоволува земајќи ги во предвид податоците од ППРМ каде корисна површина по ученик изнесува 8-10м²/ ученик.

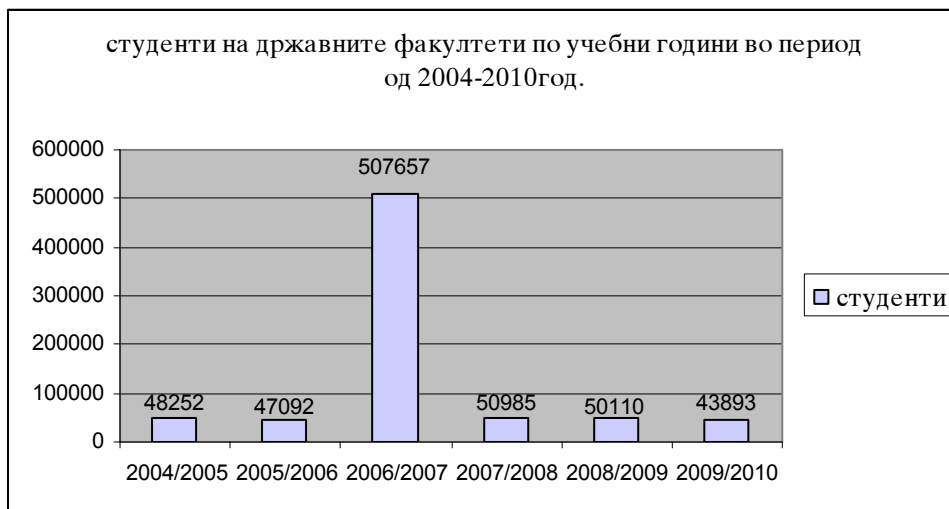
Графикон 53. . Ученици во редовни средни училишта

Високо образование: Вкупниот број на студентите во Високо образование на територијата на Републиката на државните универзитетети во Р. Македонија

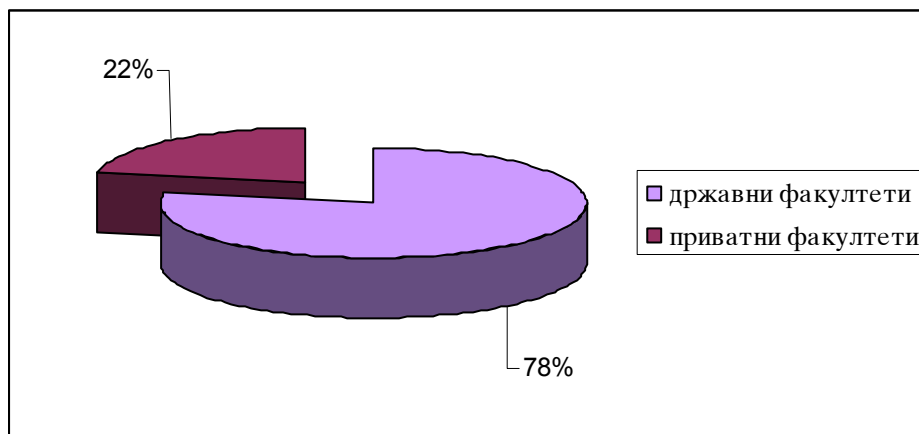
во учебната 2009/2010год. изнесува **43893 студенти** што во однос на 2004/2005год. е намалување за 9%.

Графикон 54. Студенти на државни факултети

Во учебната 2009/2010 год. од вкупниот број на студенти (и на приватни и на државни факултети кој изнесува 56 121 студент) 78% се на државните факултети додека на приватните факултети тој процент е помал и изнесува 22%(12129 студенти).

Графикон 55. Структура на студенти во државни и приватни факултети-во %

На државните факултети корисната површина по студент изнесува 2,72 м² /студент и споредбено со предвиденото со Просторниот план на Република Македонија каде корисна површина по студент треба да изнесува 8-10м²по студент, може да се констатира дека нормативот не задоволува.

Во областа на вишио образование на територијата на Републиката во учебната 2009/2010год. настава посетуваат 1500ученици во 5стручни школи. Од вкупниот број на ученици(1500) во државен сектор евидентирани се 128бученика додека во приватен сектор 214 ученика. Во однос на учебната 2004/2005год. имаме зголемување на бројот на ученици во државен сектор за 15%.

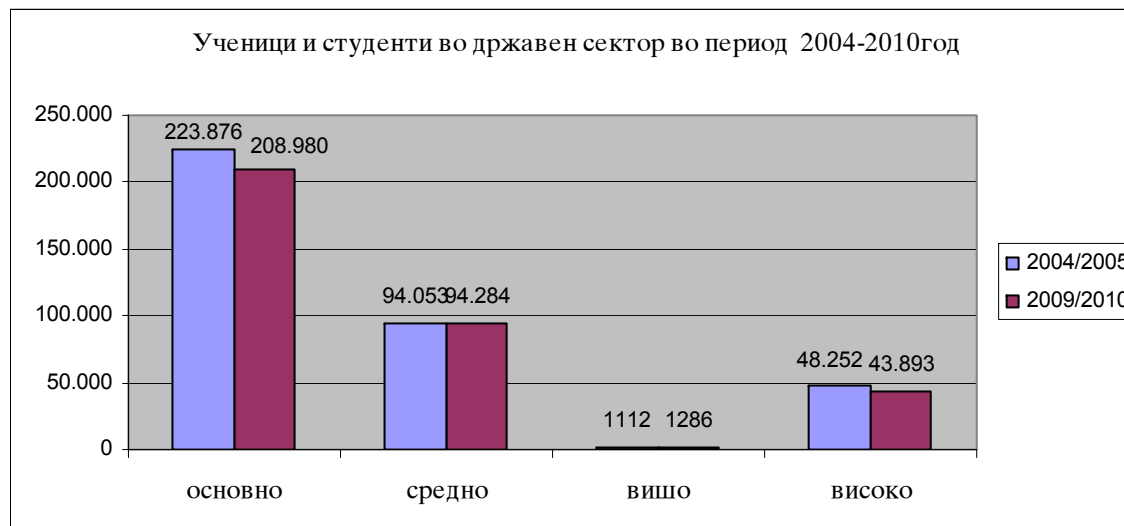
Табела 84. Број на училишта , ученици, студенти во образовната дејност во период од 2004 до 2010 год.

Државни школи												
учебна година	Основни училишта			Средни училишта			Високо стручни школи			Високо образование		
	училишта	ученици	М ²	училишта	ученици	М ²	школи	ученици	М ²	Факултети	студенти	М ²
2004/2005	1010	223876	522919	100	94053	233731	1	1112	1122	38	48252	119501
2009/2010	990	208980	522919	110	94284	233731	2	1286	1322	48	43893	119501
Приватни школи												
2004/2005	*	*	*	*	*	*	*	*	*	13	2812	-
2009/2010	*	*	*	*	*	*	3	214	1300	51	12129	23979
Вкупно 2009/10	990	208.980	522.919	110	94284	233.731	5	1500	2622	99	56.121	143.480

*нема податоци

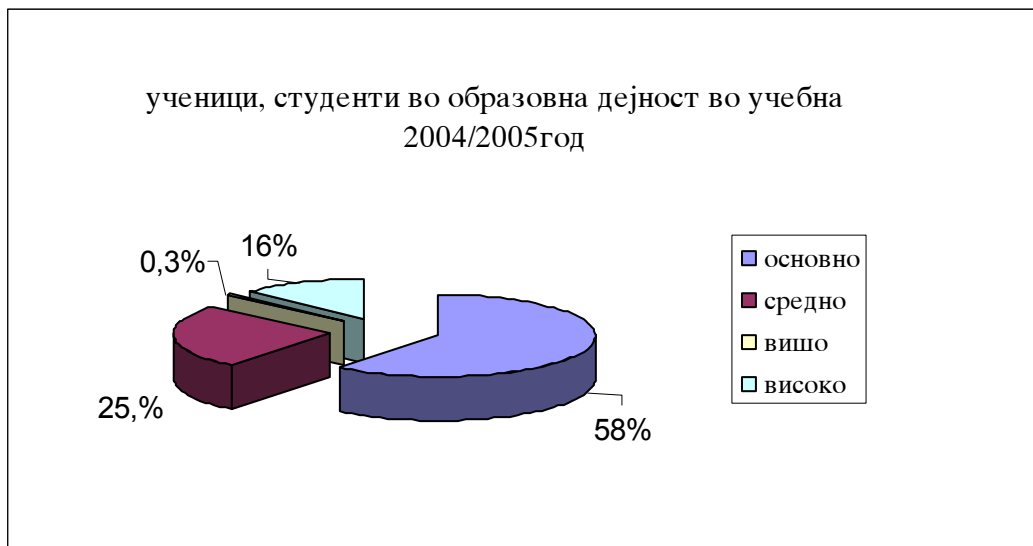
Извор:, Државен завод за статистика

Графикон 56. Ученици и студенти во државен сектор

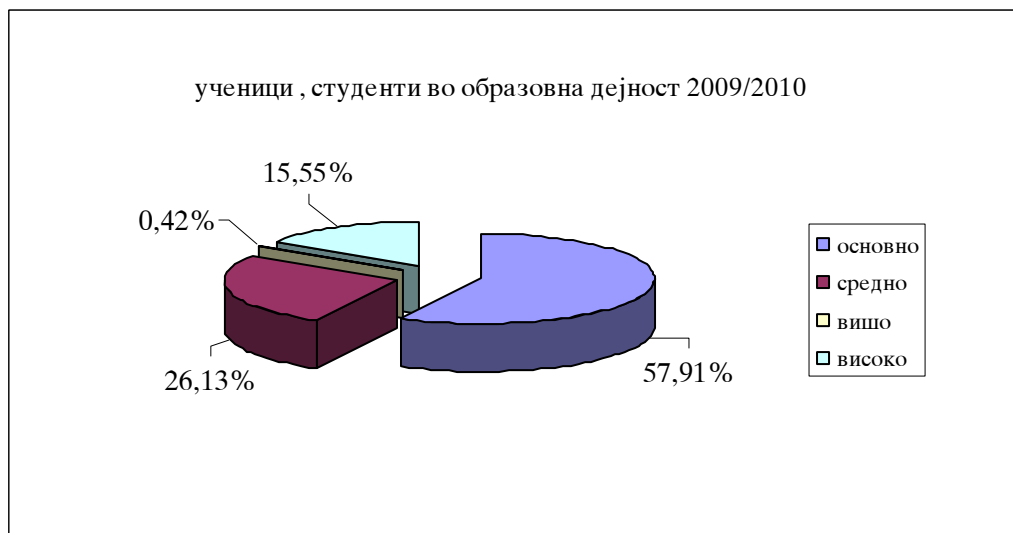
Вкупниот број на ученици и студенти вклучени во образовниот процес за учебна 2004/2005год изнесува 37.105, од кои во основно образование вклучени се 58%, во средно 25%, во високо образование 16%, додека во вишо 0,3%.

Графикон 57. Ученици и студенти по образовна дејност- во %

Вкупниот број на ученици и студенти вклучени во образовниот процес за учебна 2009/2010 год. изнесува 365033 ученици од кои во основно образование вклучени се 57,91%, во средно 26,13%, во високо образование 15,55%, додека во вишо 0,42%.

Графикон 58. Ученици и студенти по образовна дејност- во %

Анализата покажува дека процентот ученици и студенти во 2009/2010 год. е во благо опаѓање во однос на 2004 год. и сеуште не ги задоволува потребните нормативи согласно ППРМ.

5.3.6. Здравствена дејност

Во дејноста на здравството и здравствената заштита на територијата на Републиката постои поширока мрежа на здравствени организации кој делуваат во областа на **примарната и секундарната и терцијалната здравствена заштита.**

Мрежата на евидентирани здравствени организации согласно ППРМ изнесува вкупно 144 организации распоредни во примарно, секундарно и терцијално ниво. Ориентациони нормативи за квалитетна здравствена заштита предвидени со ППРМ се 550-600 жители/лекар и 7-7,4 болнички постели/1000жители.

Според последните статистички податоци (Статистички годишник 2010 год.), евидентирани се вкупно **6933 здравствени работници** од кои 5052 лекари, 1310 стоматолози и 571 фармацевти. Вкупен број на болнички постели изнесува 9326 постели.

Табела 85. Број на здравствени работници, постели

Година	Жители	Вкупно здравствени работници	Здравствени работници			Постели
			лекари	стоматолози	фармацевти	
2004	2.032.000	5946	4490	1134	322	9699
2008*	2.046.000	6933	5052	1310	571	9326

* последни податоци од Статистички годишник 2010 год.

Компарацијата на статистичките податоци и предвидените со ППРМ за плански период до 2020 год. упатува на следните констатации:

- бројот на жители /лекар предвидени со ППРМ за 2020 год. изнесува 550-600 жители/лекар додека реализираната во 2004-2010 год. 453-405жители/лекар односно 2,2- 2,5 лекари/1000жители;
- бројот на жители /стоматолог предвидено за 2020 год. 2.000-2.500 жители /стоматолог, додека реализираната во 2004-2010 год. изнесува 1790-1562жители/1лекар, односно 0,55-0,64стоматолози /1000жители;
- бројот на болнички постели на 1000 жители предвидени за 2020год.изнесува 6,7-7,4болнички постели/1000жители, додека за 2004-2010 год.изнесува 4,8- 4,6 болнички постели /1.000 жители.

Во однос на дефинираните ориентациони нормативи за квалитетна здравствена заштита предвидени со Просторниот план, може да се констатира дека реализацијата **не се движи во рамките на прогнозите**, но овие дејности се соочуваат со бројни проблеми во развојот, како изградба и опремување на современи капацитети посебно во вонградските подрачја.

5.3.7. Социјална заштита

Дејноста на социјалната заштита во Р. Македонија се врши во разновидни форми преку следните установи и организации:

- Организации за социјална заштита

- Организации за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст -детски градинки

Табела 86. Организации за социјална заштита

Вид на установа	2004 год.		2009 год.	
	организации	корисници	организации	корисници
организации за сместување на деца без родители и родителска грижа(детски домови, домови за доенчиња и мали деца)	2	208	3	257
организации за згрижување на лица со посебни потреби,	3	566	3	432
заводи, установи за згрижување и образование на деца и млади со воспитно социјални проблеми	2	111	2	81
установи домови за возрасни лица.	4	492	5	542
Вкупно	11	1377	13	1312

Статистички годишник 2010 (статистички податоци за 2009 год. се земени како податок и во 2010 год.)

Последните статистички податоци покажуваат дека бројот на установи за социјална заштита во 2010 год. изнесува 13 установи, со вкупно 1312 корисника. Во однос на 2004 год. бројот на корисници се намалил за 5%.

Согласно ППРМ, за објектите од социјален карактер за деца без родители и за стари лица се планираат по 3 места на 1000 жители со мин. 15 м² на површина на објектот по корисник и мин 30 м² на комплексот по корисник.

Организации за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст- При димензионирањето на мрежата на установите во предучилишното воспитување и образование како дејност од посебен општествен интерес, со Просторниот план на Р. Македонија планирано е да се опфати 70% од децата на предучилишна возраст (или околу 6% од населението) со стандард од 9 м² бруто површина по дете за објектот додека за отворени простори 30м²/дете за детски јасли и 35м² / дете за детски градинки.

Табела 87. Организации за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст

Вид на установа	2004 год.		2010 год.	
	организации	корисници	организации	корисници
Комбинирани детски установи(јасли, градинки,	51	21198	54	23157
Вкупно	309	36392	54	23157

*Соопштение од ДЗС од 24-02-2011 год.

Согласно статистичките податоци во 2010 год. во 54 јавни установи за згрижување и воспитување на деца (детски градинки) згрижени се 23.157 деца, односно бројот на деца во однос на 2004 год. е намален за 63%. Согласно ППРМ бројот на деца во детски градинки треба да изнесува приближно 6% од вкупниот број на население во Р. Македонија во 2010 год. тој процент изнесува 1,1% и **не го задоволува предвидениот норматив.**

Ученички и студентски домови: Домовите обезбедуваат сместување, исхрана и воспитување на ученици и студенти за време на школувањето, вон местото на постојано живеење на родителите-издржувателите. Тие се класифицирани во : Домови за ученици и студенти и Домови за ученици во средни верски училишта

Табела 88. Ученички и студентски домови во 2010 год.

Вид на установа	2004/2005 год.		2009/2010 год.	
	организации	корисници	организации	корисници
Дом за ученици во основни училишта	31	2693	9	177
Домови за ученици во средни верски училишта	2	5473	14	1697
Студентски дом	8	262	14	5673
Вкупно	41	8428	37	7547

*Соопштение од ДЗС од 9-07-2010год.

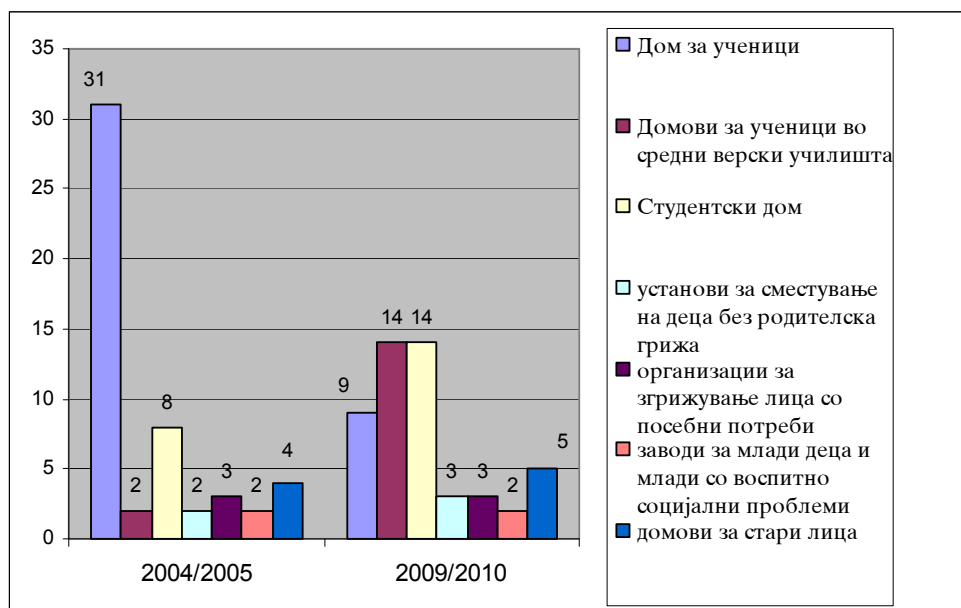
Согласно статистичките податоци во 2009/2010 год. во 37 установи (ученички, студентски домови) евидентирани се 7547 корисници што во однос на 2004 год. е намалување за 11%.

Табела 89. Организации за социјална заштита во 2009 год.

	Дом за ученици	Домови за ученици во средни училишта	Студентски дом	Установи за сместување на деца без родителска грижа	Организации за згрижување лица со посебни потреби	Заводи за млади деца и млади со воспитно социјални проблеми	Домови за стари лица
2004/2005	31	2	8	2	3	2	4
2009/2010	9	14	14	3	3	2	5

* Соопштение од ДЗС од 9-07-2010 год.и Статистички годишник 2010

Графикон 59. Организации за социјална заштита

Анализата на изградени објекти од областа на Социјалната заштита покажува дека во периодот 2004-2010 год. има зголемување на изградба на домови за стари и изнемоштени лица, студентски домови и домови за ученици во средните училишта.

5.3.8. Дејносѝи на Кулѝураѝа

Библиоѝечна дејносѝи : Мрежата на библиотеки која се предвидува до 2020 год. треба да ги опфати не само градските населби, туку и селските населби со норматив од 1 до 2 книги по жител.

Статистичките податоци (Статистички годишник 2010 година) кажуваат дека оваа дејност е застапена во 85 библиотеки кои располагаат со книжен фонд од 3.115.000 книги, односно 1,51 книги/жител. Во однос на 2004 год. бројот на библиотеки е ист. Во однос на бројот на книги /жител нормативот од 1-2 книги/жител согласно ППРМ е задоволен.

Театрарска дејносѝи : Во 2010год. евидентирани се 13 професионални театри што во однос на 2004 год. е зголемување за 18%.

Киноѝечна дејносѝи : Во кинотечната дејност во 2010 год. евидентирани се 10кина. Анализата покажува дека во однос на 2004 год. бројот на кината е намален за 53%.

Музејска дејносѝи : Во 2010год. евидентирани се 23 музеи што во однос на 2004 год. е зголемување за 1%.

Табела 90. Дејности на Култура

Година	Народни библиотеки		Професионални театри		Кина		Музеи	
	број	книжевен фонд	Број	посетители	број	посетители	број на комплекси	инвентирани предмети
2004	85	3.115.000	11	1.404	19	98.000	22	333.962
2010	85	3.115.000	13	1.120	10	89.000	23	570.090

– Извор : Статистички годишник 2010*последни податоци за 2009 год.

Во наредниот период до 2020 год. согласно ППРМ секоја од населбите треба да има *библиотека, кино и дом на културата*, а ако постои интерес и економска основа во некои од населбите и музеј, галерија, театар.

5.3.9. Физичка култура

Согласно ППРМ на територијата на Р. Македонија евидентирани се 166 спортски сали од кои 138 во основните училишта, 20 олимписки отворени базени, 11 затворени базени, 35 фудбалски стадиони, 292 фудбалски игралишта, 1018 отворени спортски терени за ракомет, одбојка, кошарка, мал фудбал, 31 тениски игралишта, 5 атлетски патеки и др.

Развојот на физичката култура се карактеризира со постојано проширување на материјалната основа, односно со изградба на објекти и терени за спорт кои по својата намена и функционалност во одреден период и во одредени средини ги задоволуваат потребите на граѓаните.

Според податоците од ДЗС (Статистички годишник 2010 год.) до крајот на 2010 год. изградени се вкупно 18 спортски сали од започнатите 31 спортски сали, 13 спортски терени, 4 објекти од областа на спортот и рекреацијата. Реконструкција, адаптација и санација извршено е на 23 објекти наменети за спорт и рекреација.

Во планскиот период до 2020 год. развојот на физичката култура треба да се одвива во објекти чиј капацитет ќе овозможат посета на 20-25% од жителите со просечен норматив од 2 м² по жител за спортски терени.

5.3.10. Развој и размештеност на индустријата

Процесот на глобализацијата на економијата ја наметнува потребата и во доменот на индустријата, преку креирање на соодветни политики да се превземат посебни мерки за брзо интегрирање на домашната индустрија во меѓународните текови. Глобализацијата на економијата и компонентата на индустриска конкурентност се втемелени во економската политика на секоја развиена земја.

Република Македонија како мала земја со отворена економија во определбите за развој и просперитет на индустријата, покрај производствените фактори значајно внимание посветува и на степенот на отвореност и нивото на економска соработка со светот. Карактеристика на домашната индустрија во анализираниот период е ниската конкурентност и увозна зависност.

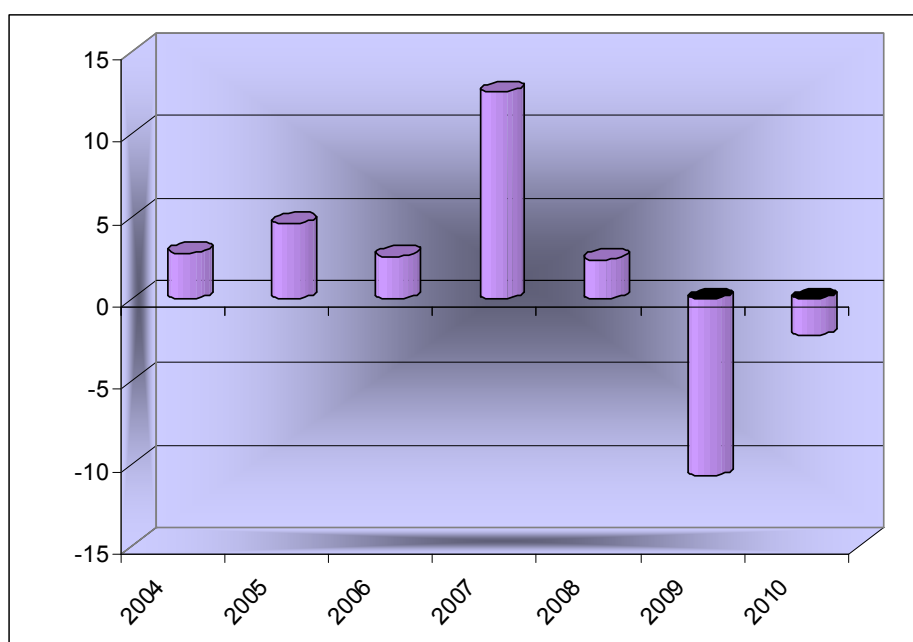
Во економската структура на дејности во Република Македонија, во периодот на транзиција настанаа големи поместувања. Уделот на индустријата значително опадна, од околу 45% во раните 90-ти, на приближно 21%⁴⁰ во 2008 година односно 19% во 2009-та година која се карактеризира по глобалната економска криза која имаше значителна рефлексивност врз производствените активности на домашните индустриски претпријатија. Последиците од економската криза и во текот на 2010

⁴⁰ Соопштение, бруто домашен производ, бр. 3.1.11.04

година резултираа со опадната производствена активност на индустриските деловни субјекти кои остварија учество од 18,3% во вкупниот бруто домашен производ (проценети податоци).

Според објавените податоци за движењата на реалните стапки на остварената додадена вредност⁴¹ во секторот на индустријата, во периодот од 2004 до 2010 година, највисок реален пораст е остварен во 2007 година, во периодот од 2004 до 2006 година реалните стапки варираат од 2,6 до 4,6%, додека во текот на 2009 и 2010 година остварени се негативни стапки како резултат на екстерните влијанија на глобалната економска криза.

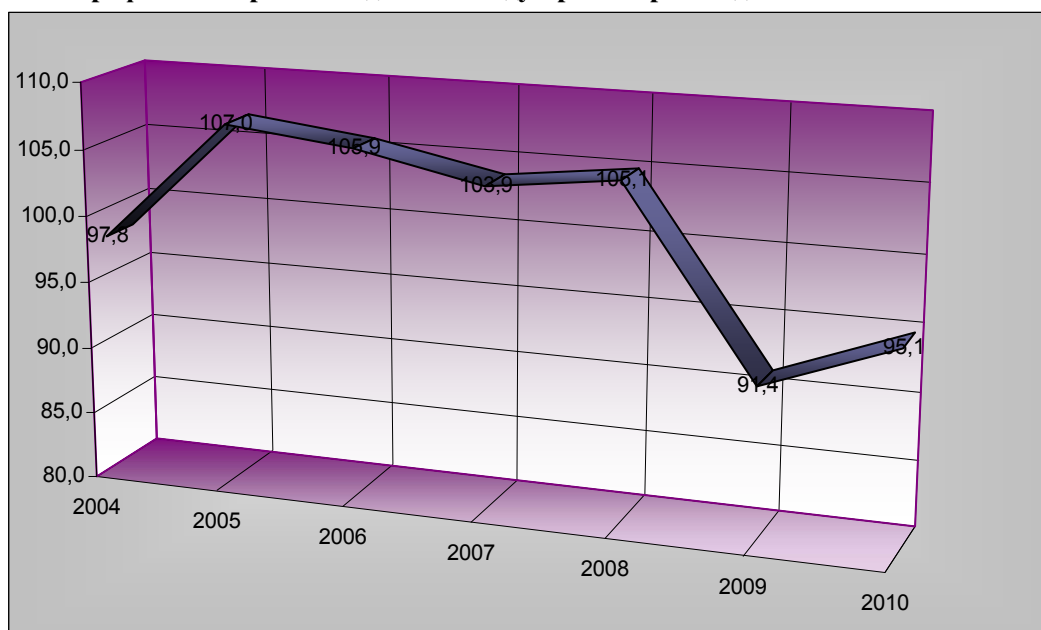
Графикон 60. Динамика на додадената вредност во областа на индустријата во периодот 2004-2010 година (реални стапки)

Според објавените податоци за верижните индекси на индустриското производство, во периодот од 2004 до 2010 година остварениот физички обем на индустриско производство варира. Во 2004 индустриското производство имаше негативен раст (види график) во однос на претходната година, во наредните години се до 2008 година индексите се позитивни и се движат од највисок 107,0 во 2005 година до најнизок (103,9 во 2007 година. Во втората половина на 2008 година глобалната економска криза имаше реперкусии врз македонското индустриско производство коешто особено во последниот квартал од годината се соочи со сериозни проблеми во однос на обезбеденост со порачки, залихите на сировини и материјали, како и тековните набавки на сировини и репроматеријали беа под нормалното ниво, додека залихите на готови производи беа неоправдано високи. Последиците од економската криза во текот на 2009 година се рефлектираа врз физичкиот обем на индустриското производство кој покажа намалување во однос на 2008 година (индекс 91,4). Намалување на индустриското производство продолжи и во текот на 2010 година во која е остварен индекс од 95,1.

⁴¹ Исто

График б1. Верижни индекси на индустриско производство

Во структурата на индустриско производство доминира производството на прехранбени производи и пијалоци, производството на облека, производството на основни метали, производството на производи од други неметални минерали и производството на тутунски производи и ферментација на тутун. Овие индустриски гранки остваруваат околу 50% од вкупното индустриско производство.

Во изминатиот период, структурата на индустријата на Република Македонија се карактеризира со ниско учество на пропульзивните гранки кои се носители на развојот и кои овозможуваат вклучување во меѓународната економска соработка. Не задоволува и учеството на производството кое е извозно ориентирано. Извозните производи кои се пласираат на светскиот пазар подложни се на силна конкуренција и најчесто тоа се производи со ниско додадена вредност. Наспроти тоа, високо е учеството на гранките кои се увозно зависни.

Реализацијата на планската определба утврдена со Просторниот план на Република Македонија за диверзификацијата на производната структура и асортиман на индустриското производство не задоволува. Тоа и понатаму се карактеризира со базно-суровинска зависност и со доминантно учество на трудоинтензивните дејности.

Во структурата на индустриски гранки присутни се базичната, тешката индустрија, индустријата која бара големи количини на енергија, вода и неквалификувана работна сила наспроти определбата за развој на индустриски гранки со компаративни предности на локалните подрачја: природни ресурси, местоположба, квалификувани работници, пазар, капитал и традиција со препознатлива физиономија на подрачјето .

Во изминатите години на транзиција, вклучително и анализираниот период од 2004 до 2010 година, многу бавно и со големи ограничувања се остваруваат определбите од Просторниот план за преориентација на производството согласно барањата на пазарот и најновите достигнувања на науката и технологијата, пререструктурирање преку проширување на

производството со нови производи со повисок степен на доработка со што би се обезбедил зголемен доход, акумулација и извозна активност.

Техничко технолошкиот прогрес претставува најдинамичниот развоен фактор и битен предуслов за натамошен техничко-технолошки, економски и вкупен општествен развој. Нивото на техничко технолошка развиеност на земјата покажува стагнација и заостанување во споредба со технолошката развиеност на другите земји во Европа. Постојните технологии во најголем дел се увезени, и заради долгогодишната употреба, се економски и физички застарени и истрошени.

Согледувањата во анализираниот период за можностите за обезбедување средства за финансирање на развојот укажуваат дека постојат големи ограничувања како од домашни извори така и од странство. Потребниот обем и интензитет на нови вложувања може да се задоволи во мал дел од домашната акумулација на индустриските субјекти во земјата, деловните банки во земјата би можеле да обезбедат дел од потребните средства, додека останатиот дел е неопходно да се обезбеди преку странски инвестиции, по пат на странски директни вложувања, заеднички вложувања со странски партнери и користење на комерцијални и финансиски кредити од меѓународни финансиски институции.

Изразито високата лимитираност на средствата за инвестиции бара нивно вложување во пазарно ефикасни и флексибилни мали и средни капацитети со мала капиталointензивност кои се извозно ориентирани и брзо даваат ефекти.

При вакви услови, покрај заложбата за зголемување на продуктивноста во областа на индустријата, од посебно значење за идниот развој е ефикасноста на вклучување на слободните парични средства и другите потенцијали на населението врз економски критериуми во производни дејности преку штедење, директни вложувања, обврзници, акции и други форми.

Со цел промовирање интегративен и проактивен пристап за поттикнување на конкурентноста на економијата беше донесен стратешкиот документ "Индустриска политика на Република Македонија за периодот 2009-2020". Во документот се дефинирани неколку области на делување, кои влијаат директно на поттикнување на конкурентноста на индустријата: зголемување на меѓународната соработка и поттикнување СДИ, применливо истражување, развој и иновации, еколошки технологии, производи и услуги за одржлив развој, развој на МСП и претприемништво и соработка во кластери и мрежи.

Во однос на развојната определба за поставеност на индустријата врз принципите на одржливиот развој и стандардите на заштита на животната средина, останува констатацијата за потребата од санација на постојната состојба со отстранување на причините за девастација на просторот и околината од производните процеси и превентивна примена на постојните мерки за спречување на ризикот од појава на одредени несакани последици врз животната и работна средина.

Индустриската е економска дејност чиј out-put се производи за финална и интермедијарна потрошувачка. Но со одредени технологии на производство, индустријата претставува потенцијален извор на загрозување на квалитетот на животната средина. Влијанието на

индустријата врз животната средина се огледа низ процесот на користење на природните ресурси (суровини, енергија, вода), емисија на загадувачки материји во еколошките медиуми (воздух, вода, земјиште) и продукција на отпад.

Смалувањето или елиминирањето на негативните влијанија на индустријата врз животната средина подразбира развој на нови процеси и технологија на производство и модификација на еколошките перформанси на готовите производи. На тоа обврзува сè построгата законска регулатива во областа на животната средина, постојаниот притисок за воведување на еколошкиот квалитет на производот, притисокот на јавноста за смалување на емисијата на загадувачки материји, рационализација на потрошувачката на енергија, конкуренцијата и економските законитости и одредбите за одржлив развој.

Управувањето со животната средина во областа на индустријата треба да се одвива на ниво на сектор, ниво на претпријатие и ниво на поширока и потесна просторна целина.

Современите процеси на развој на материјалното производство, во период на транзиција кон одржлив развој и пазарна економија, базираат на новите пристапи на вклучување на еколошките преференци во планирање на индустрискиот развој и негова алокација и разместување. Тоа ја наметнува потребата од промени во методологијата на планирање и реализација на планските решенија во кои потенцијалните инвестиции во индустрискиот сектор добиваат посебна улога во просторот и животната средина. Еколошките проблеми се значајни за функционирањето и деловното работење на претпријатијата, но и за урбаното подрачје, локалната заедница, регионот и националниот и меѓународен простор.

Просторната разместеност на производните и на нив комплементарни услужни дејности според концепцијата на развој и разместеност на индустријата се темели на поставената определба на организација на производните дејности на принципот на концентрирана дисперзија, со поставување на мрежа на просторно одвоени помали стопански комплекси и понатамошен развој и користење на поголемите планирани простори за стопански цели (индустриски зони, зони за мало стопанство, сервисни зони), што е истовремено во насока на остварување на определбата од Просторниот план за планска организација на намените и функциите во просторот на Државата.

Регионалната нерамномерност во разместувањето на производните сили и фондови, останува и понатаму карактеристика на просторната структура на индустријата, условена првенствено со разместеноста на природните потенцијали, развојот на населбите и инфраструктурните системи. Постојната просторна структура се карактеризира со локациона зависност од ресурсната основа, геопрометните и геополитичка положба и можноста за дополнителна акумулација на капитал и инвестиции, надополнета со изградената структура, традиција и човечки потенцијал. Тука се надоврзува и парадигмата на одржливиот развој, според која индустрискиот развој треба да се усогласи со можностите, ограничувањата и обврските за заштита на просторот.

5.4. Сообраќај и врски

5.4.1. Сообраќајна инфраструктура

Со Просторниот план на Република Македонија е предвидено дел од магистралните патишта да формираат три основни патни коридори кои треба да станат компатибилни со системот на европските патишта (ТЕМ) односно предвидено е основните патни коридори да ги следат традиционалните правци во насока север-југ (коридор 10), односно исток-запад (коридор 8), што се вкрстосуваат во просторот помеѓу градовите: Скопје, Куманово и Велес.

Патната мрежа на Република Македонија ја сочинуваат и магистрални, регионални и локални категоризирани патишта.

Густијата на покриеноста со патната мрежа, во целната до 2020 год., е предвидено да изнесува 37,7 км на 100 км² од територијата на Републиката (25.713км²), а таа веќе во 2010 год. изнесува 40,65 км на 100 км², што покажува зголемување за 1% во однос на 2009 год. (40,51) или 0,14 км на 100 км², во однос на планираното до 2020год.

Развојот на железничкиот систем базира на потребата за модернизација и проширување на железницата во целина, како и поврзување на железничката мрежа на Република Македонија со железничките мрежи на Република Бугарија и Република Албанија.

Како основни железнички коридори со Просторниот план на Република Македонија се предвидуваат: во насока север-југ (коридор 10), во насока исток-запад (коридор 8).

Додека железничката мрежа на Република Македонија, во планскиот период треба ја сочинуваат магистрални (од меѓународен карактер), регионални и локални железнички линии.

Планот на железничката мрежа до 2020 год., што претставува фаза кон дефинитиваната реализација, предвидува изградба на приближно 120 км нови железнички линии.

Густијата на покриеноста со железничка мрежа, во целната до 2020 год., треба да изнесува 3,18 км на 100 км² од територијата на Републиката, а таа е на ниво од 1995год 2,7км/100 км².

Воздушните патишта во Република Македонија се интегрален дел од европската мрежа на воздушни коридори со ширина од 10 наутички милји во кои контролирано се одвиваат прелетите над нашата територија.

Примарната аеродромска мрежа во Република Македонија треба да ја сочинуваат вкупно 4 аеродроми за јавен воздушен сообраќај, и тоа во Скопје, Охрид, Струмица и Битола. Аеродромот во Скопје да се оспособи за прием и отпрема на интерконтинентални авиони (со продолжување на постојната полетно-слетна патека, или со изградба на нов аеродром на друга локација), аеродромот во Охрид да се реконструира во повисока-II категорија, а новите аеродроми што се предвидуваат во Струмица и Битола да бидат со доминантна намена за карго транспорт на стоки.

Секундарната аеродромска мрежа се предлага да ја сочинуваат сегашните 5 реконструирани и технички доопремени спортски аеродроми и вкупно 15 аеродроми за стопанска авијација, од кои 7 нови. Покрај тоа треба да се уредат и околу 20 терени за дополнителен развој на воздухопловниот спорт и туризам во согласност со меѓународните прописи за ваков вид на аеродроми.

Врз основа на горе изнесеното анализата на остварување на Просторниот план на Република Македонија во делот сообраќај и врски, во периодот од јуни 2004 до декември 2010 година би изгледал вака:

5.4.1.1. Патиен сообраќај

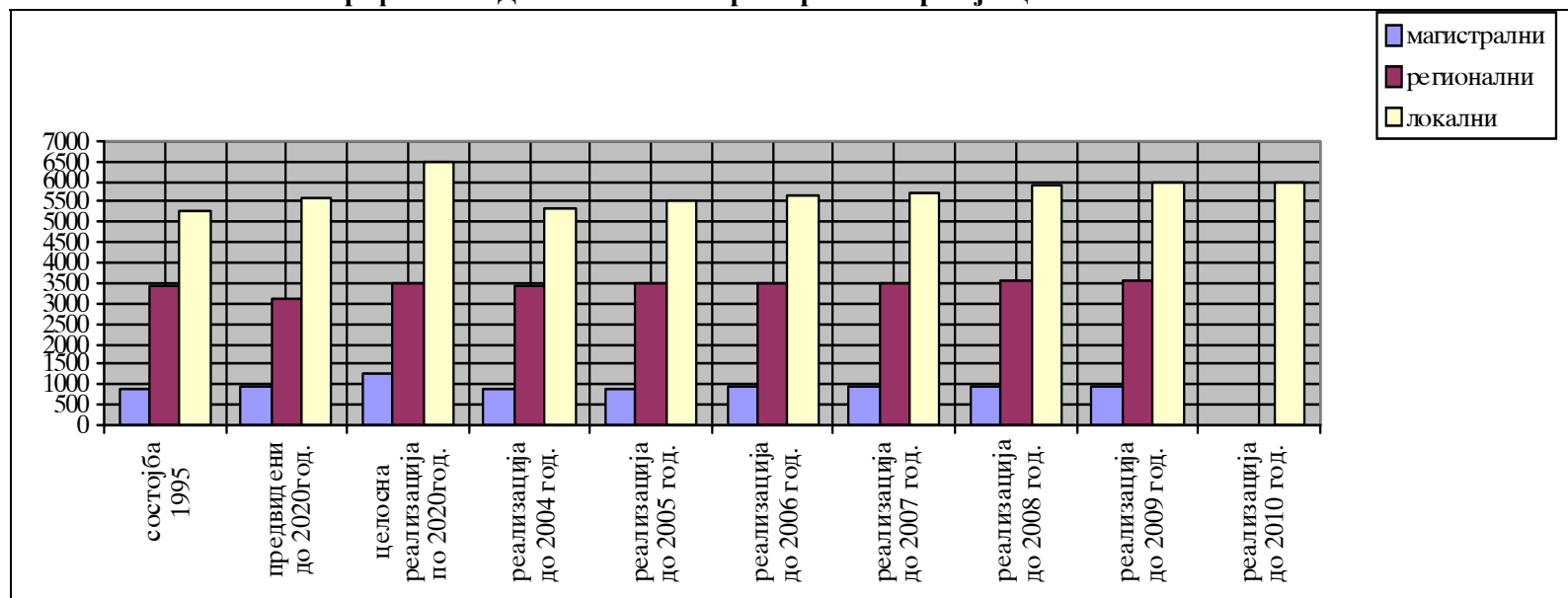
Во следната табела даден е синтезен приказ на реализираната должина на категоризирани сообраќајници по години.

Табела 91. Должина на категоризирани сообраќајници (км)

Сообраќајници	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020 год.	Реализирани патишта во 2004 год.	Реализирани патишта во 2005 год.	Реализирани патишта во 2006 год.	Реализирани патишта во 2007 год.	Реализирани патишта 2008 год.	Реализирани патишта 2009 год.	Реализирани патишта 2010 год.
магистрални	879	987	1.250	/	29,23	21,83	8,35	10,85	17,62	
регионални	3.438	3.100	3.500	21,69	9,75	39,33	5,75	19,39	36,99	
локални	5.256	5.600	6.500	74,50	169,352	165,97	80,63	167,86	62,15	34,906
вкупно:	9.573	9.700	11.200	96,19	208,332	227,13	94,73	198,10	116,76	34,906

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на патниот сообраќај утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на развој на патниот сообраќај во 2005 и 2006 година се движел со позабрзано темпо во однос на 2007 година, односно реализацијата е околу 50% во однос на 2005 и 2006 г. Во 2008 г. има повторно реализација приближна на 2005 и 2006 год. Во 2010 година реализацијата е 58,94% во однос на 2008 година или таа е на приближно ниво од 2004 година. Во 2009 година има повеќе изградени магистрални и регионални во однос на 2007 и 2008, додека пак должината на изградените локални патишта е многу помала во однос на 2008 (37%), а и во однос на 2007 година (77%). Во 2010 има реализација на само 34,906 км локални патишта што е рекордно ниско ниво во однос на сите претходни години.

Графикон 62. Должина на категоризирани сообраќајници

Република Македонија има површина од 25.713км², така што густината на покриеноста со патна мрежа која е однос меѓу изградените км патишта и вкупната територија на Република Македонија изразена во км² по години е дадена во следната табела:

Табела 92. Остварена густина на патната мрежа на категоризирани патишта

Сообраќајници	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020 год.	Состојба 2005 год.	Состојба 2006 год.	Состојба 2007 год.	Состојба 2008 год.	Состојба 2009 год.	Состојба 2010 год.
Густина вкупно км/100 км ²	37,2	37,7	43,8	38,0	38,9	39,28	40,05	40,51	40,65
Вкупно изградени патишта (км):	9.573	9.700	11.250	9.781	10.006,57	10.101,30	10.299,40	10.416,16	10.451,07

5.4.1.2. Железнички сообраќај

Во однос на планската определба за проширување и модернизација на железничката мрежа, во периодот од 2004 до 2010 година не се остварени планските определби што може илустративно да се види на следните табели:

Табела 93. Должина на железничка мрежа (км)

Сообраќајници	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020 год.	Реализација во 2006 год.	Реализација во 2007 год.	Реализација во 2008 год.	Реализација во 2009 год.	Реализација во 2010 год.
железничка мрежа (км)	700	820	1.100	0	0	0	0	0

Табела 94. Остварена густина на железничка мрежа

Железничка мрежа	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020 год	Состојба 2006 год.	Состојба 2007 год.	Состојба 2008 год.	Состојба 2009 год.	Состојба 2010 год.
Густина вкупно км/100 км ²	2,7	3,18	4,3	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7
Вкупно железници (км):	700	820	1.100	700	700	700	700	700

Во анализираниот период развојот на железничката мрежа останал на исто ниво од 1995 година.

5.4.1.3. Воздушен сообраќај

Воздушниот сообраќај нема промени во просторот од 1995 год. освен што има промена на сопственичката структура.

5.4.2. Комуникациски и доставни системи

Фиксна телефонија

Бројот на телефонски претплатници во фиксната телефонија е во опаѓање. Во бројот на телефонски претплатници земен е вкупниот број на единечни, PSTN, ISDN, линии преку безжични технологии и кабловски мрежи, FTTH, резиденцијални и деловни корисници.

Табела 95. Број на фиксни телефонски претплатници по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Телефонски претплатници	533185	490887	463597	432694	437301	413091

Вкупниот број на телефонски претплатници во 2010 година е помал за 120094 во однос на 2005 година или за 22,5%. Стагнацијата во фиксната телефонија е заради зголемувањето на употребата на мобилната телефонија и интернетот, услуги кои во истиот период забрзано се развиваат.

Мобилна телефонија

Бројот на корисниците во мобилната телефонија во последните години рапидно се зголеми. Во 2010 година во однос на 2005 година зголемен е бројот на претплатници за 829097 или за 70,7%. За ова голем придонес даде либерализацијата на пазарот, односно воведувањето на третиот оператор во мрежата, така да голем дел од населението поседува по два мобилни апарати и се претплатници на два различни оператори.

Табела 96. Број на претплатници во мобилна телефонија по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Број на претплатници	1261328	1417031	1805565	2368209	1943216	2153425

Во Р.Македонија работат три оператори на пазарот на мобилна телефонија: Т-Мобиле Македонија АД Скопје, Оне Оператор АД Скопје и ВИП Оператор АД Скопје.

Интернет мрежа

Голем и динамичен развој е забележан во интернетот во Р.Македонија во последниве години. Интернетот наоѓа сè поголема примена во секојдневниот живот на граѓаните и институциите.

Табела 97. Број на интернет корисници по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Вкупно претплатници	92361	125699	36944	38665	551755	725297

Во вкупниот број опфатени се резиденцијалните и деловни претплатници на теснопојасен, теснопојасен опсег преку мобилна 2Г мрежа, широкопојасен преку мобилна 2Г/3Г мрежа и широкопојасен пристап на интернет. Во широкопојасниот, опфатени се претплатниците кои услугата ја добиваат преку xDSL, јавна радиокомуникациска и CaTV мрежа, оптичка мрежа, изнајмени

линии. Бројот на интернет корисниците во 2010 година во однос на 2005 година е зголемен за 7,85 пати.

Во последниве години, заради големата понуда од разни кориснички пакети има зголемен број на претплатници на широкопојасен интернет, кои во вкупниот број на интернет претплатници во 2010 година, учествуваат со 35%.

Радио-телевизиски и комуникациски мрежи

Пазарот на медиумите има свои специфики заради тоа што медиумските производи не се обични производи кои се продаваат на Пазар, а во голема мера влијаат врз обликувањето на нашата претстава за светот во кој живееме. На тој начин, тие имаат мошне важна улога во формирањето и одржувањето на општествените вредности, а претставуваат и средство за остварување на политичко и други облици на влијание.

Во радиодифузниот сектор во РМ можат да се разликуваат два релевантни пазари на услуги (сервиси): Пазар на радиски и Пазар на телевизиски програмски сервиси. Платформите за пренос се: терестријална, кабелска, сателитска и интернет. Географско подрачје на опфат што го обезбедуваат програмските сервиси на ТВ и радискиот пазар е на национално, регионално и локално ниво.

Кабелските мрежи во 2007 год. успеале да достигнат до повеќе од половината домаќинства во РМ. Во 52,1% од домаќинствата, главниот телевизор, од кој што најчесто се следи програма, е приклучен на некоја кабловска мрежа, 39,5% од домаќинствата се приклучени на класична терестријална антена, а сателитски приклучок имаат 8% од домаќинствата. Кабелската дистрибуција е пораширена во урбаните области додека во руралните области поголем е бројот на домаќинства кои имаат телевизор приклучен на класична терестријална антена.

Кај приемот на радиосигнал, состојбата е сосема поинаква. 79,6% од домаќинствата кои поседуваат радиоприемник, радиосигналот до главниот радиоприемник го добиваат преку класична антена, 2,5% преку сателитска, а 2% преку кабловски приклучок.

Според податоците од Советот за радиодифузија на РМ, во 2005 година на пазарот на телевизиското емитување делуваат вкупно 153 радиодифузери, од кои 123 се трговски радиодифузни друштва (приватен сектор) и 30 субјекти во јавниот сектор. Од нив 29 се локални радиодифузни претпријатија и МРТ, како јавен радиодифузен сервис (со три ТВ и три радиопрограмски сервиси). Од вкупниот број радиодифузни субјекти во 2005 година, 9 емитуваат програма на национално ниво, а 144 на локално ниво.

Во 2010 година, на пазарот на телевизиското емитување регистрирани се 77 субјекти, од кои 76 се во приватен сектор, а еден (МТВ) во јавниот сектор. Од нив на национално ниво се 19 ТВ станици, на регионално 10, а 48 субјекти емитуваат телевизиска програма на локално ниво.

Според податоците од Советот за радиодифузија на РМ, на пазарот на терестријалното радио емитување во 2005 година вкупниот број на субјекти изнесуваше 98 од кои во јавниот сектор на национално ниво се 30 субјекти, во кои е и Македонското радио, како и 29-те локални јавни радиостаници. Од вкупниот број на радио станици, 4 емитуваат програма на национално, а 94 на локално ниво.

Во 2010 година регистрирани се 78 радиостаници, од кои 77 се во приватен сектор, а еден (МРТВ) во јавниот сектор. Од нив на национално ниво се 4

субјекти, на регионално 17, а 57 субјекти емитураа радио програма на локално ниво.

Табела 98. Број на телевизиски и радио станици по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ТВ станици-вкупно	153	153	52	52	77	76
- приватни	123	123	51	51	76	75
- јавни	30	30	1	1	1	1
Радио станици-вкупно	98	98	98	88	71	77
- приватни	68	68	68	68	70	76
- јавни	30	30	30	20	1	1

Табела 99. Подрачје на опфат на телевизиски и радио станици по години

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ТВ станици:						
- РМ	9	9	5	22	19	19
- локално	144	144	36	47	48	48
- регионално			11	10	10	10
Радио станици:						
- РМ	4	4	3	3	4	4
- локално	94	94	43	49	51	57
- регионално			16	16	16	17

Според Просторниот план на РМ во 2020 се планира покриеност од 99% на населението на Република Македонија со радио и телевизиски програми со ниво и квалитет на сигналите според меѓународно пропишаните технички норми како и вкупно изградени 239 објекти.

За следење на работата во комуникацискиот сектор, согласно со стандардите за електронски комуникациски мрежи на Европската унија, во 2005 година формирана е Агенцијата за електронски комуникации која што ја следи состојбата на пазарот во Р. Македонија. Со својата работа Агенцијата треба да ги заштити правата на корисниците, да обезбеди пристап и користење на јавните комуникациски мрежи применувајќи ги принципите на објективност и транспарентност,

Според податоците од Агенцијата, вкупниот број на кабловски мрежи за дистрибуција на радио и телевизиски програми до крајните корисници е зголемен од 119510 во 2008 година на 238695 корисници или за 99,7% во 2010 година.

Поштенска мрежа

Во 2008 година согласно Законот за поштенски услуги, формирана е Агенција за пошти на Р.Македонија која како независно регулаторно тело во областа на поштенските услуги, определува механизми за следење на обезбедувањето на универзална поштенска услуга, почитување на правилата и заштитни мерки, формира цени и врши контрола. За либерализација на поштенскиот пазар, јакнењето на конкуренцијата Агенцијата во 2010 година издаде 25 Стандардни дозволи за даватели на поштенски услуги.

Најголем субјект во поштенскиот сообраќај и понатаму е АД за поштенски сообраќај "Македонска пошта"-Скопје.

На територијата на Р.Македонија во текот на 2010 година евидентирани се вкупно 297 поштенски единици што во однос на 2005 година е намалувње за 18

поштенски единици. До 2020 година, според Просторниот план на РМ, се планира вкупниот број на поштенски единици да изнесува 424.

Табела 100. Број на писмоносни пратки и пакети (во илјади) по години

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Писмоносни пратки	32258	31936	32026	34943	38354	39175	44848
Пакетни пратки	198	207	212	243	264	257	201

Во периодот од 2004 до 2010 година бројот на писмоносните пратки е зголемен за 21% додека во истиот период бројот на пакети е зголемен за 1,5%.

5.5. Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот

5.5.1. Животната средина

Република Македонија како земја кандидат за членство во Европската унија, во периодот од 2004 до денес бележи голем напредок во усогласување на законодавството во областа на заштита на животната средина со препораките од земјите членки на ЕУ. Во периодот од 2004 година до денес во областа на заштита на животната средина се направени многу промени во законската регулатива во таа насока:

- Закон за животна средина (Сл.в. на РМ, бр.53/05, бр.81/05, бр.24/07, бр.159/08, бр.83/09, бр.48/10, бр.124/10 и бр.51/11);
- Закон за квалитет на амбиентниот воздух (Сл.в. на РМ, бр.67/04, бр.92/07, бр.35/10 и бр.47/11);
- Закон за управување со отпадот (Сл.в. на РМ, бр.09/2011-пречистен текст и бр.51/11);
- Закон за заштита од бучава во животната средина (Сл.в. на РМ, бр.79/07, бр.124/10 и бр.47/11);
- Закон за водите (Сл.в. на РМ, бр.87/08, бр.06/09, бр.161/09, бр.83/10 и бр.51/11) и други.

Воздух

Во Република Македонија во периодот од 2004 до 2010 година се забележува променлив тренд на опаѓање и покачување на емисиите на сулфур диоксид, азотни оксиди, јаглерод моноксид и тотални суспендирани честички. Ова се должи главно на променливото, неконтинуирано работење на деловните субјекти, особено производство, на енергија, индустриски процеси, металургија и др., кои претставуваа извори на загадување на воздухот, а не на посебни мерки и програми за намалување на емисиите на овие загадувачки супстанции во воздухот.

Во однос на емисиите на сулфур диоксид забележан е променлив тренд: 2004-2005 год. има намалување на емисиите на SO₂, во 2006 и 2007 година покачување, во 2008 година повторно намалување на емисиите, и повторно покачување во 2009 и 2010 година. Променливиот тренд на вкупната емитирана количина на SO₂ е резултат на неконтинуираното работење на одредени производни, индустриски, енергетски и металуршки капацитети. Со најголем процент во емисиите на SO₂ учествуваат согорувачките процеси, што е резултат

на согорување на нискоквалитетен и нискокалоричен лигнит, како и течните горива кои содржат сулфур, а се користат за производство на топлотна енергија и во сообраќајот.

И кај емисиите на азотни оксиди е забележан променлив тренд: намалување на емисиите на NOx од 2004 до 2005 година, потоа во 2006 и 2007 година покачување, а во 2008 до 2010 година повторно намалување на емисиите. И во овој случај, намалувањето и покачувањето на емисиите на азотните оксиди не е резултат на изготвени планови и програми за редукција на емисиите, туку најчесто влијае промената на квалитетот на горивата во процесите на добивање на енергија и согорување во возилата. Најголем процент на емисија на азотни оксиди е од согорување на нискоквалитетен и нискокалоричен лигнит и од согорувањето на горивата во возилата, односно транспортот.

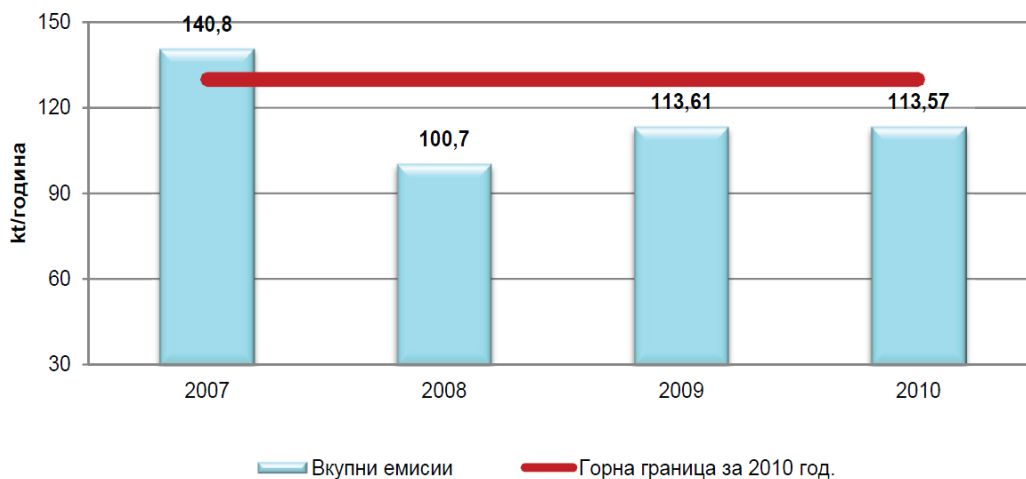
Кај емисиите на јаглерод моноксид е забележано зголемување во период од 2004-2007 година. Зголемувањето на емитираната количина на CO е во секторите согорувачки процеси, производни процеси и транспорт. Ова се должи на нискиот квалитет и неправилното согорување на горивата кои се употребуваат во овие сектори, како и старосната структура на возниот парк во државата.

Во периодот од 2004-2006 год. е забележан благ тренд на зголемување на емисиите на суспендирани честички, додека во 2007 и 2008 година има благо опаѓање на трендот. Зголемувањето на емитираната количина на TSP е во секторот производни процеси. Ова се должи на употребата на стара технологија и нискиот степен на заштита на воздухот, односно недостаток на инструменти за филтрирање на излезните гасови од поединечните испусти.

Горните граници - плафони за 2010 година се максимални вредности за количините на дадените загадувачки супстанции кои не треба да бидат надминати заклучно со 2010 година. Од 2010-2020 година ќе се спроведува план за редукција на овие количини согласно проектирани проценти за намалување. Споредбата на количините од 2007- 2010 година е прикажана на следните графיקони:

На следниот графיקон се прикажани вкупните емисии на SO₂ за период од 2007-2010 година споредбено со горната граница - плафон за оваа загадувачка супстанца за 2010 година.

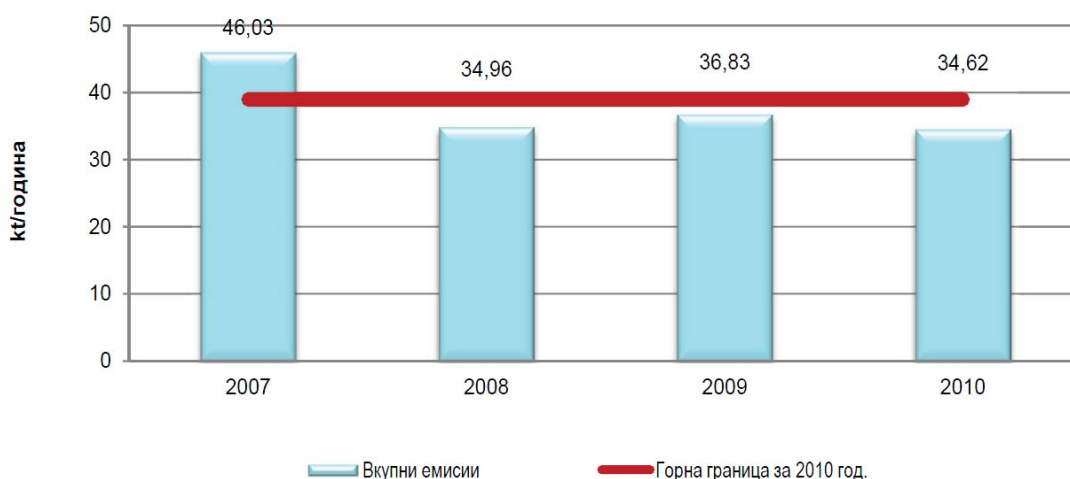
Графיקон 63. Вкупни емисии на SO₂ за период од 2007-2010 год., со горна граница - плафон за 2010 година

Од прикажаното може да се забележи дека има надминување на горната граница - плафонот за 2010 година само во 2007 година.

На следниот графикон прикажани се вкупните емисии за NOx за период од 2007- 2010 година споредбено со горната граница-плафонот за оваа загадувачка супстанца за 2010 година.

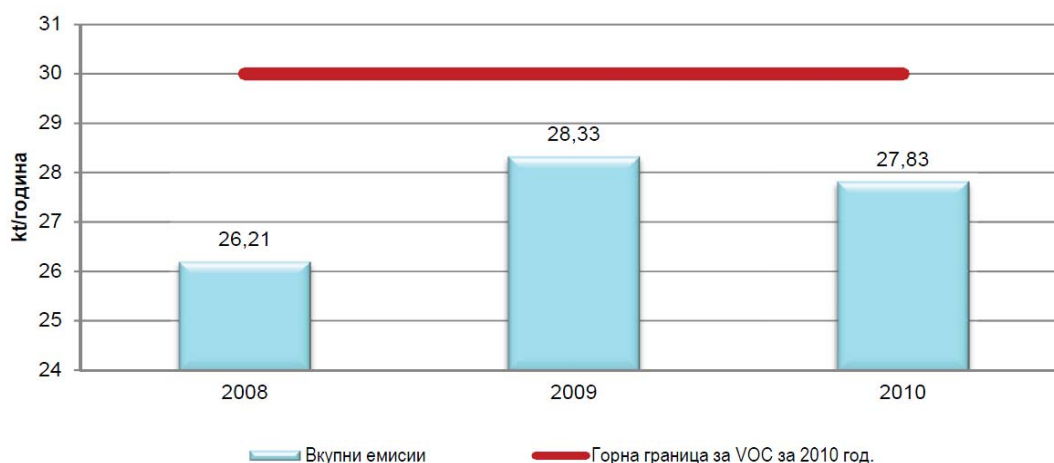
Графикон 64 . Вкупни емисии на NOx за период од 2007-2010 год., со горна граница - плафон за 2010 година

Исто така, како во случајот со сулфур диоксидот може да се забележи надминување на горната граница за 2010 година само во 2007 год.

Вкупните количини на емисии на неметанските испарливи органски соединенија за периодот 2008 - 2010 година споредбено со горната граница-плафонот за овие загадувачки супстанции за 2010 година се прикажани на следниот графикон:

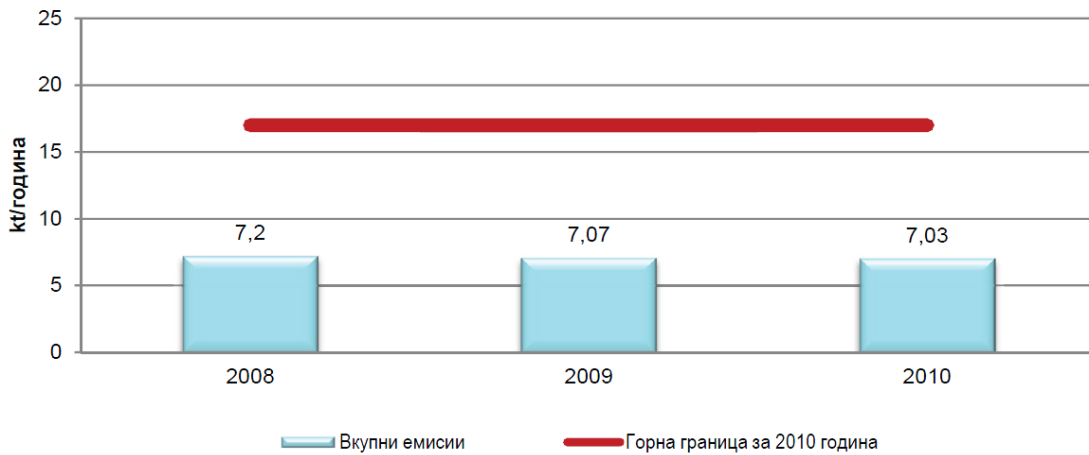
Графикон 65. Вкупни емисии на NMVOC за период од 2007-2010 год., со горна граница - плафон за 2010 година

Од графиконот може да се забележи дека нема надминување на горната граница-плафонот на овие загадувачки супстанции во текот на трите последователни години.

Во однос на амонијакот вкупните количини за оваа загадувачка супстанца за период од 2008 - 2010 година не ја надминуваат горната граница - плафонот за 2010 година.

Графикон 66. Вкупни емисии на NH₃ за период од 2007-2010 год., со горна граница - плафон за 2010 година

Земајќи ги предвид сите овие податоци од извршените мерења, микрофизичките и хемиските процеси на загадувачките супстанции во воздухот, социо-економски фактори и анализи, ефикасноста на користењето на донесените законските прописи и ефектите врз луѓето и животната средина, потребно е, да се донесат и имплементираат мерки за редуција на емисиите и заштита на квалитетот на воздухот, со цел подобрување на квалитетот на амбиентниот воздух и намалување на влијанието на загадувањето врз здравјето на луѓето и животната средина.

Води

Во изминатиот период во континуитет се врши мониторинг на квалитетот на водите во Охридското, Преспанското и Дојранското Езеро и квалитетот на водите на 11 поголеми водотеци во Републиката, и тоа: р.Треска, р.Лепенец, р.Вардар, р.Пчиња, р.Брегалница, Крива Река, Елешка Река, Црна Река, р.Струмица, р.Црни Дрим и р.Радика, согласно **RIMSYS (River Monitoring SYSTEM)** програмата.

Почнувајќи од 2008 година, воспоставен е мониторинг на подземните и површинските води на повеќе мерни места во Скопско Поле. Со спроведување на мониторингот на површинските и подземните води е започнато во 2009 година. Реализацијата е завршена во 2010 година.

Почва

Во Република Македонија сеуште не е воспоставена мрежа за континуирано следење на квалитетот на почвата. Анализите на квалитетот на почвата се вршат повремено и на одредени локации, преку мерење на концентрацијата на хемиските елементи застапени во истата.

Во 2008 година се изработени Геохемиски атлас на Велес и неговата околина и Геохемиски атлас на Кавадарци и неговата околина. Во 2006 година е покрената иницијатива за следење на квалитетот на почвата во Скопскиот Регион. Првата фаза е завршена во 2007 година, а втората во периодот 2007-2009 година. Во 2009 година се добиени првичните податоци за квалитетот на почвата

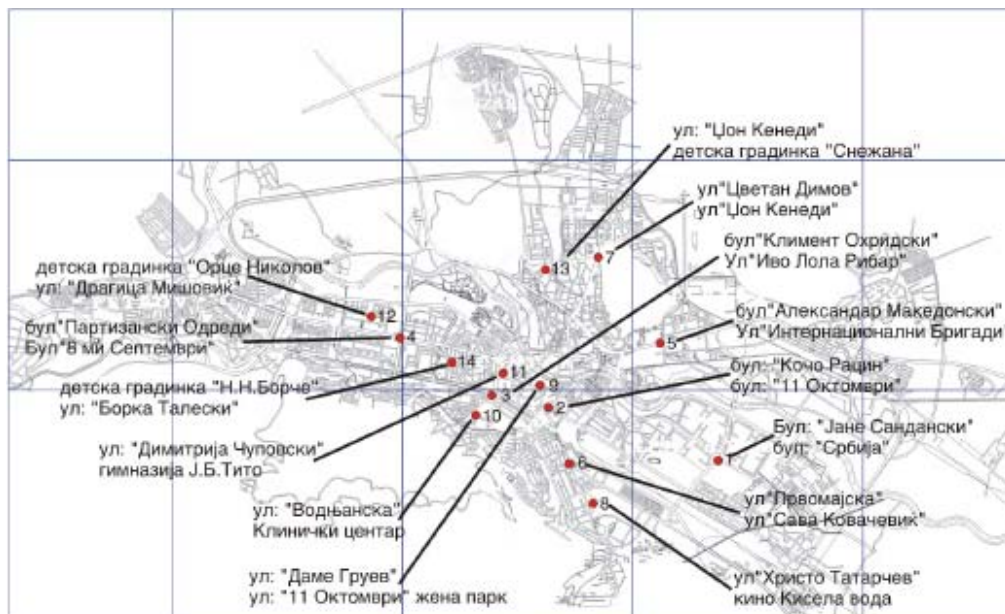
во границите на Скопскиот Регион, во однос на содржината на тешки метали во почвата. Во недостаток од релевантна законска регулатива, при анализите, концентрациите на хемиските соединенија утврдени во примерокот почва се споредуваат со препорачани максимално дозволени концентрации за соодветниот елемент или соединение. Во 2010 година е спроведена третата фаза од геохемискиот мониторинг на почвите во Скопско Поле, за арсен и кадмиум.

Реалната состојба покажува дека се повеќе се нагласува потребата од донесување на соодветна законска регулатива која ќе ја третира почвата како посебен медиум на животната средина.

Бучава

Согласно Годишните извештаи од обработени податоци за квалитетот на животната средина - Бучава на Македонскиот информативен центар при МЖСПП, добиени се следните резултати од извршените мерења на нивото на бучава за периодот од 2004 до 2010 година:

Во 2004 и 2005 година во градот Скопје вршени се мерења на нивото на бучава во 14 мерни места со различни максимално дозволени нивоа - МДН (65 dB (A), 55 dB (A) и 45 dB (A)).

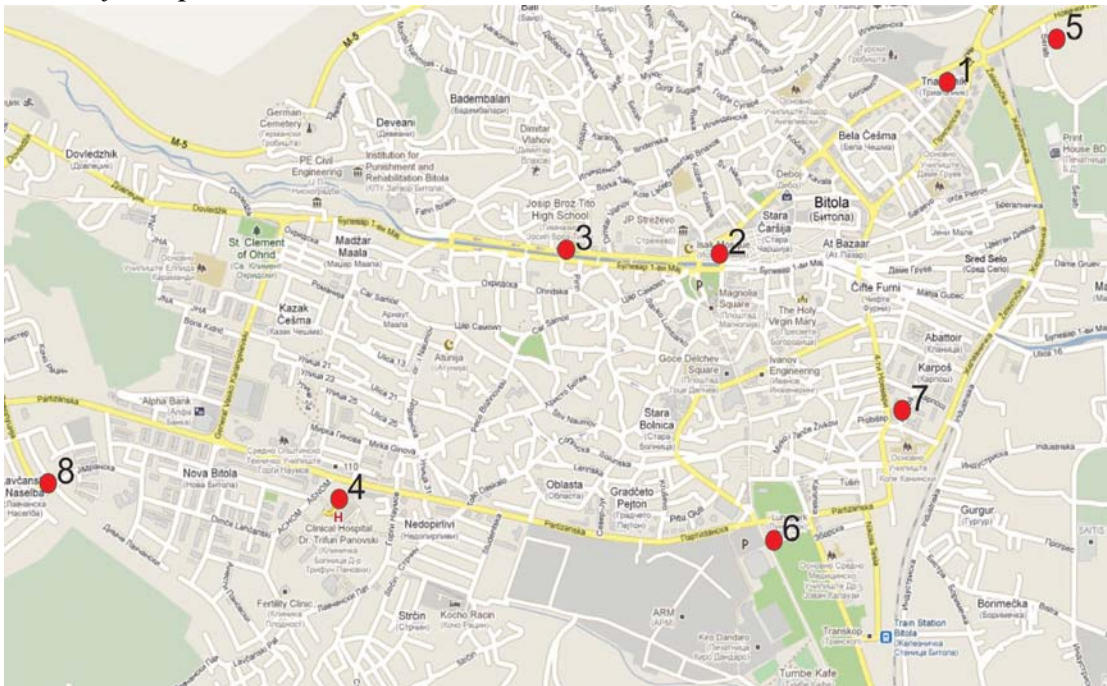

Слика 5. Диспозиција на мерни места, периодот од 2004 - 2005 год. - Скопје

На сите мерни места за разгледуваниот временски период, измереното ниво на бучава значително го надминува МДН. Мерената бучава е предизвикана од сообраќајот во градот и најголем број од мерните места се фреквентни сообраќајници. Од измерените вредности на нивото на бучава може да се заклучи дека во градот Скопје има зголемено ниво на бучава во животната средина. Во периодот по 2005 година во градот Скопје не е извршен мониторинг на бучавата.

Во Градскиот завод за здравствена заштита Битола вршени се континуирани мерења на нивото на комуналната бучава, во април и октомври 2004, 2005, 2007, 2009 и 2010 година. Во 2004 година, извршен е мониторинг на бучавата во 4 мерни места: Спомен дом на културата, Дом на народно здравје, О.У.Тодор Ангелевски и Нова Битола. Од нив само во мерното место Дом на народно здравје и во двата месеци е измерено ниво на бучава над МДН.

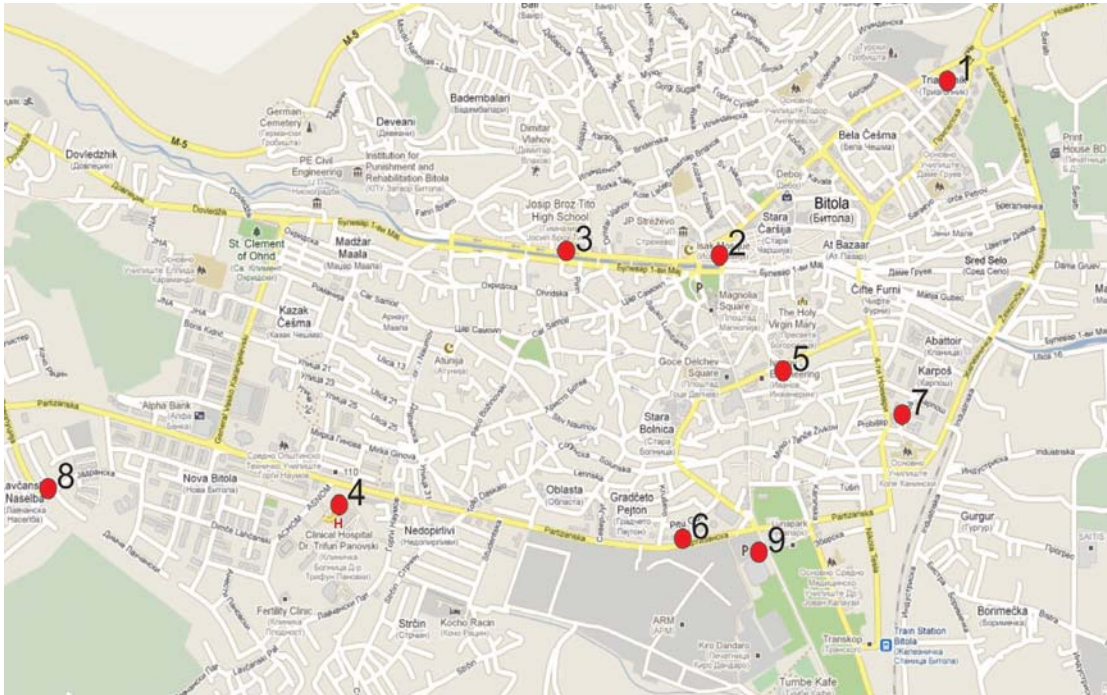
Согласно барањето на ЕУ Директивите, во соработка помеѓу Градскиот завод за здравствена заштита Битола и Министерството за животна средина и просторно планирање, зголемен е бројот на мерните станици, чијашто диспозиција е представена на следната слика:

Слика 6. Диспозиција на мерни места, периодот од 2005 до 2009 год. - Битола

Во 2005 година, измереното ниво на бучава на четири мерни места е со вредности над МДН, додека на другите четири мерни места нивото на бучава е малку под МДН или е еднакво со МДН. Во 2007 година на пет мерни места нивото на комуналната бучава е над МДН за тоа мерно место. На другите три мерни места нивото на бучава е под МДН.

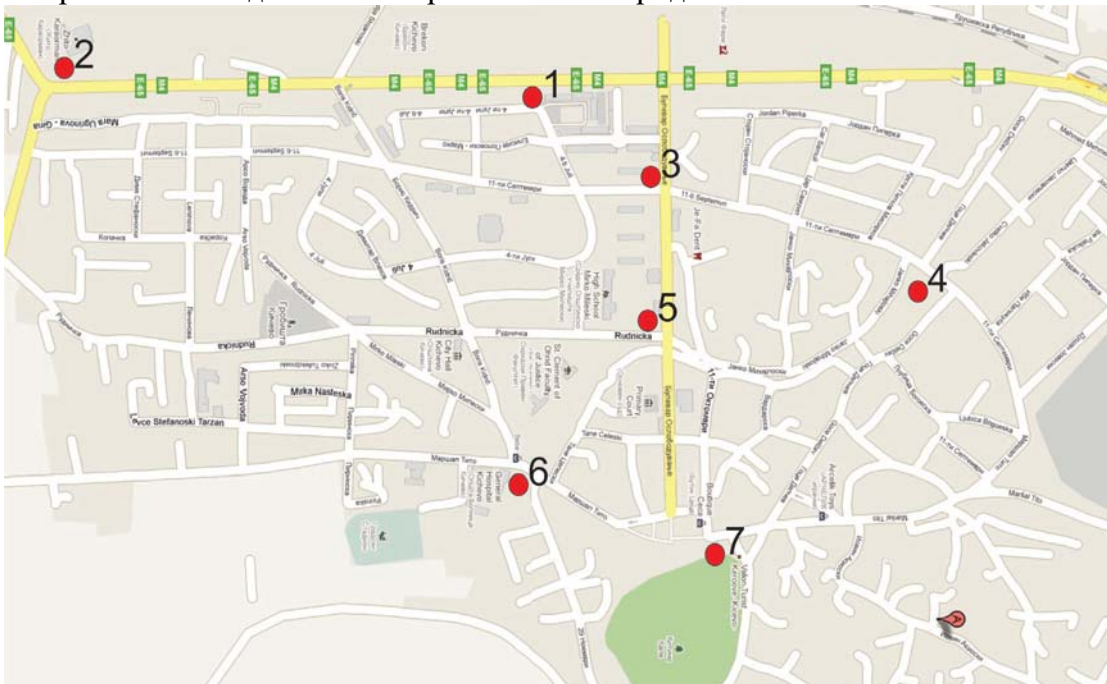
Во 2010 година, согласно Правилникот за локациите на мерните станици и мерните места воведени се две нови мерни места, мерно место (5) ул."Борис Кидрич" - ул. "Никола Тесла" лоцирано во станбено-деловна зона и мерно место (6) ул. "Партизанска" - ул."Питу Гули" станбена зона во центарот на градот, а исфрлено е едно мерно место во индустриска зона, (5) Близина на крстосница ул. "Новачки пат" - ул. "Индустриска".

Слика 7. Диспозиција на мерни места во 2010 година - Битола

Интензитетот на бучава во животната средина за основните индикатори L_d и L_n , ја надминува ГВ на три мерни места во Битола во 2010 година. Интензитет на бучава во животната средина за основниот индикатор L_n , за 2010 година на 3 мерни места е под ГВ, значително покачување има на 2 мерни места, и мало покачување во однос на ГВ на сите останати мерни места.

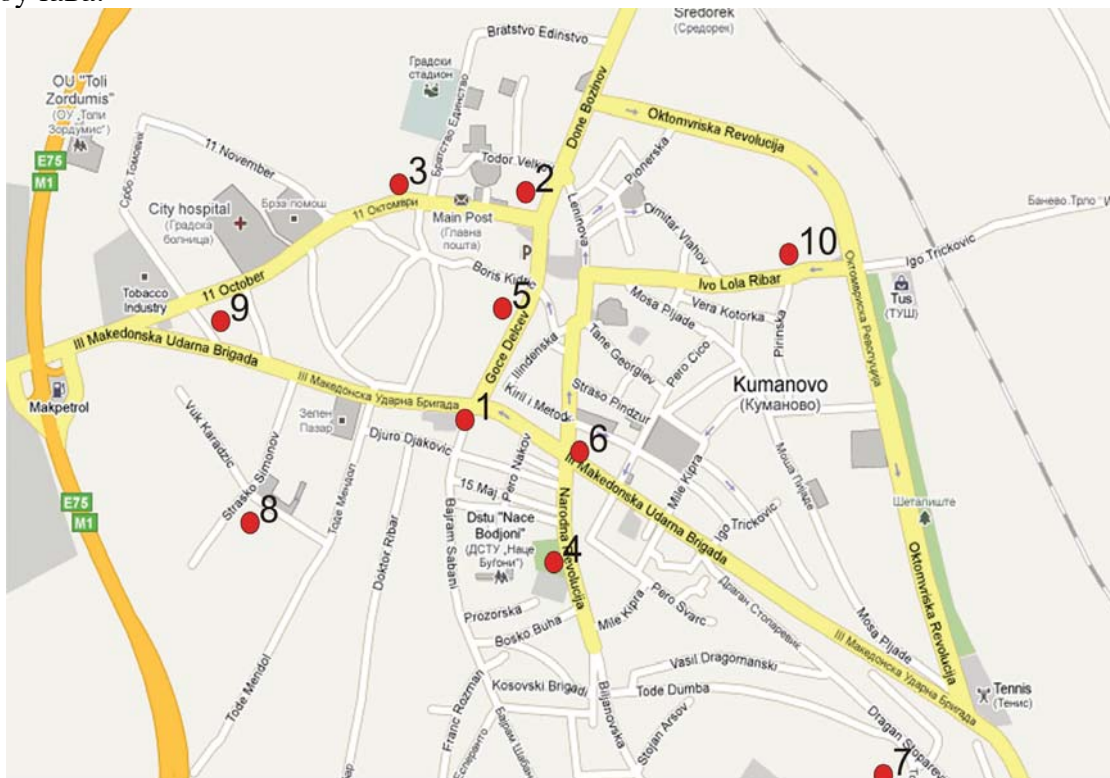
Одделението по хигиена и здравствена екологија при ЈЗУ Центар за јавно здравје - Кичево, врши мерења на нивото на комунална бучава во месец април и октомври во 2010 година на 7 мерни места во градот.

Слика 8. Диспозиција на мерни места во 2010 година - Кичево

Интензитетот на бучава во животната средина за основните индикатори Лд и Лв, 2010 година на сите мерни места, ја надминува ГВ за тоа мерно место за двата индикатора, освен за едно мерно место, каде таа вредност е под ГВ за двата индикатора. Интензитетот на бучава во животната средина за основниот индикатор Лн, за сите мерни места е над ГВ во 2010 година.

На иницијатива на Републичкиот завод за здравствена заштита и Министерството за животна средина и просторно планирање, во септември 2007 година, извршени се мерења на нивоата на бучава од страна на Градскиот завод за здравствена заштита Куманово, на 10 мерни места. Од извршените мерења добиени се следните резултати: на девет мерни места нивото на комуналната бучава е над МДН за тоа мерно место, а на едно мерно место е во висина на МДН на бучава.

Слика 9. Диспозиција на мерни места во Куманово

Во тек на 2007, 2009 и 2010 година на 10 мерни места во Куманово мерен е интензитетот на бучава којшто е прикажан преку дополнителниот индикатор за бучава, еквивалентно ниво на бучава Лек (дБ).

Интензитетот на бучава во животната средина во 2007, 2009 и 2010 година во Куманово е над ГВ за сите мерни места. Најголем интензитет на бучава бил измерен во текот на 2009 година.

Од претходно наведените податоци може да заклучиме дека мониторинг на бучавата не се врши систематизирано и континуирано, поради што неможе да се изврши проценка на негативното влијание на комуналната бучава.

Општа

Согласно планските определби во Просторниот План на Република Македонија, предвидени за реализација до 2010 година, и согласно достапните податоци добиени од информативните листови доставени до единиците на

локалната самоуправа на општините во Републиката, меѓу другите активности се издвојуваат следните активности и промени во просторот настанати во периодот 2004-2010 година:

- рекултивација на депонијата Вардариште;
- оградување на постојната депонија во Општина Веница лоцирана на 3,5км од градот, со бетонски столбови и поцинковано плетиво до висна од 1,90м и должина од 600м;
- изградба и пуштање во употреба на санитарната депонија во Русино - Гостивар;
- изградба на нова депонија за одлагање на неопасен отпад на локалитет "Црквинска река" во Општина Делчево;
- изградба на времена депонија за комунален и градежен отпад на локација глиниште Раковец - североисточно од село Чашка;
- чистење на селски депонии во околните населени места во Маврово и Ростуше и уредување со насип на земја и отпаден материјал во слоеви на локацијата на која беше поставена депонијата во месноста Трештена скала во Општина Штип;
- санирање на диви депонии во Општина Битола и рекултивација на простори во близина на реката Драгор;
- санација на дива депонија на локација близу железничката станица во Тетово,
- чистење на диви депонии на неколку локации во Општина Чашка;
- санација на деградиран простор во близина на Св.Недела;
- Затворање на временото одлагалиште во Кадино, кај м.в. Чурдевица, со редовно одржување, односно константно покривање на површина од 3,8 ха со слој од 20 см земја.

Во 2009 година 15 општини пријавиле присуство на 99 диви депонии во својата општина, кои зафаќаат површина од 32,5 хектари, додека во 2010 година 3 општини пријавиле присуство на 27 диви депонии со површина од 39,3 хектари.

Природа и биолошка разновидност

Република Македонија од своето осамостојување се стреми да изгради стабилна политичка и економска заедница, со правен систем кој ќе овозможи брза интеграција во Европската Унија и во пошироката меѓународна заедница. Кон основната стратешка цел на државата се придружуваат и посебните секторски цели, а една од нив е воспоставувањето квалитетна заштита на животната средина во целина и обезбедување основа за подобрување на квалитетот на живеење. Во рамките на оваа цел, вклучена е и заштитата на биолошката разновидност и нејзиното одржливо користење, а во процесот на нејзината реализација Република Македонија ратификуваше повеќе конвенции:

- Конвенција за биолошка разновидност (Рио), 1997. Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација (Службен весник на РМ, број 54/1997). Конвенцијата стапи на сила во 1998 година.
- Конвенција за заштита на водните живеалишта со меѓународно значење за заштита на водните птици (Рамсар), 1977. Конвенцијата е ратификувана со уредба за ратификација (Сл.лист на СФРЈ, број 9/1977).

- Конвенција за заштита на миграторни видови диви животни (Бон), 1999. Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација (Сл. Весник на РМ, број 38/1999). Конвенцијата стапи на сила во ноември 1999 година.
- Конвенција за заштита на дивиот растителен и животински свет и природните живеалишта во Европа (Берн), 1997. Конвенцијата е ратификувана со Закон за ратификација (Сл. Весник на РМ, број 49/1997). Конвенцијата стапи на сила во април, 1999 година.

Овие конвенции, заедно со меѓународните договори превземени по пат на сукцесија од поранешната СФР Југославија, се дел од националното законодавство и претставуваат правна основа за заштита на биолошката разновидност.

Изработката на Стратегија на државата за заштита на биолошката разновидност била наметната како обврска кон Конвенцијата од една страна, но и како потреба за трасирање на правците и идентификација на приоритетите во таа област, од друга страна. Активноста започната во 1998 година резултирала со изработка на Студија за состојбата со биолошката разновидност во Република Македонија (2003 година) и Стратегија и акционен план за заштита на биолошката разновидност на Република Македонија (2004 година).

Глобалните климатски промени имаат силно влијание на компонентите на животната средина. Биолошката разновидност како најдинамичен сегмент на животната средина е постојано изложена на влијанијата на климатските промени и реагира соодветно на сопствените адаптациски капацитети. Правецот на прилагодбите, миграциите и сукцесиите на различни компоненти на биолошката разновидност на одредено подрачје или поширок регион зависат од многу фактори. Меѓу најзначајни се разнородноста, диференцијацијата, зонирањето, богатството и комплексноста или слични параметри на одделните компоненти на биолошката разновидност.

За да се постигне целта 8 од Киевската резолуција за биодиверзитет, во јануари 2005 година започна проектот SEBI2010 (Streamlining European 2010 Biodiversity indicators) кој се темели на тековните активности за развој на кохерентна европска мониторинг програма, вклучувајќи ги и основната група на индикатори за биодиверзитет. Идејата за негово развивање беше да се воспостави конзистентност, на глобалните, регионалните, ЕУ и националните индикатори.

Во август 2008 година, Владата на Република Македонија ги усвои Националните индикатори за животна средина во кои се вклучени три индикатори за заштита на природата и биолошката разновидност и тоа: индикатори за заштитени подрачја, разновидност на видови и за загрозени и заштитени видови.

Диверзитетот на флората и фауната во Р.Македонија се уште не е целосно проучен. Сепак, според расположливите податоци од "Статистика на животната средина, 2009" (податоци за биолошката разновидност кои всушност потекнуваат од 2006 година), и податоците од "Годишниот извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина, 2010", анализата на состојбата со биолошката разновидност во Република Македонија е следната:

Флората на Република Македонија е мошне богата и разновидна и според податоците од 2006 година претставена е со 3700 видови, додека во 2010 година достигнува вредност од 4.028 видови, од кои 2.169 алги, 354 видови лишаи и 3.674 видови растенија. Рецентната флора на вишите растенија претставува мозаик од

најразлични флорни елементи (терциерни реликти, медитерански, грчко-малоазиски, илирски, кавкаски, средноевропски, скардопиндски, евроазиски, аркто-алпски, космополити) од кои 228 видови се ендемити (балкански, јужнобалкански, македонски). Најголем број ендемични растителни видови 114 се регистрирани кај скриеносемените растенија.

Табела 101 . Број на ендемични, загрозени и вкупен број на диви растителни видови (2006 и 2010 година)

	Ендемични		Загрозени		Вкупно видови	
	2006	2010	2006	2010	2006	2010
Алги		169		16		2169
Лишаи		0		12		354
Мовови	2	2	20	20	349	389
Ликоподиумови растенија	0	0	6	6	6	6
Членестостеблени растенија	6	0	2	2	7	7
Папрати	1	1	16	16	42	45
Голосемени растенија	0	0	8	8	15	18
Скриеносемени растенија	114	114	340	408	3200	3200
Дикотиледони	109	109	283	283	2600	2600
Монокотиледони	5	5	57	57	600	600

Според претходната табела може да се забележи разлика во бројот на диви растителни видови и тоа во вкупниот број за: мововите, папратите и голосемените растенија, а за скриеносемените растенија има зголемување на бројот на загрозени видови.

Габите претставуваат многу хетерогена група на организми, при што досегашните истражувања, главно се насочени кон типовите Ascomycota и Basidiomycota, додека останатите се слабо проучени. Вкупниот број на проучени-регистралирани самоникни габи на територијата на Република Македонија изнесува 1.245 видови. Состојбата со бројноста на видови габи во 2006 и 2010 година останува иста, и тоа: најголем дел припаѓаат на типовите Мухомицота (10), Оомуцота (20), Zygomycota (35), Ascomycota (130) и Basidiomycota (1.050).

Групата на без’рбетни животни, во 2010 година е претставена со 9.818 видови од кои 635 се ендемити. Но сепак не се завршени деталните анализи на загрозеност на видовите по таксономски групи, па затоа прелиминарно се наведуваат само 25 без’рбетни животински видови.

Групата на ’рбетни диви животни, во 2010 година е претставена со 535 видови, што е за 44 вида повеќе од 2006 година. Исто така зголемен е и бројот на ендемични видови од 24 на 31, како и на бројот на загрозени видови од 113 на 140 вида.

Табела 102 . Број на ендемични, загрозени и вкупен број на видови животни

- без’рбетници и ’рбетници

	Ендемични		Загрозени		Вкупно видови	
	2006	2010	2006	2010	2006	2010
без’рбетни животни	/	635	/	25	/	9818
’рбетни животни	24	31	113	140	491	535

Бројот на ендемични, загрозени, како и вкупниот број на видови рбетници, согласно податоците за 2006 и 2010 година се претставени на следната табела:

Табела 103 . Број на ендемични, загрозени и вкупен број на видови животни - рбетници

	Ендемични		Загрозени		Вкупно видови	
	2006	2010	2006	2010	2006	2010
Риби	20	27	30	30	58	78
Водоземци	/	0	/	6	/	15
Влечуги	0	0	1	8	32	32
Птици	0	0	66	66	319	328
Цицачи	4	4	16	16	82	82

Национална црвена листа на загрозени видови фауна е во постапка на изготвување.

Во видовиот диверзитет посебно значење имаат идентификуваните "Емералд" видови. Вкупниот број на идентификувани "Емералд" видови (во согласност со Резолуција број 6 од Бернската конвенција) на територијата на Република Македонија, изнесува 165 видови, од кои: 6 видови животни - безрбетници, 12 видови риби, 3 вида водоземци, 7 видови влечуги, 115 видови птици, 17 видови цицачи и 5 вида растенија. Нема промени на вкупниот број на идентификувани "Емералд" видови на територијата на Република Македонија, во 2010 година, во однос на истите од 2006 година.

Табела 104 . Број на "Емералд" видови (2006 и 2010 година)

	Емералд видови во РМ		Емералд видови од резолуција 6	
	2006	2010	2006	2010
Безрбетни животни	6	6	80	80
Риби	12	12	60	60
Водоземци	3	3	27	27
Влечуги	7	7	30	30
Цицачи	17	17	55	55
Птици	115	115	195	195
Растенија	5	5	480	480

Независно од бројните истражувања, за најголемиот број ендемични видови, не постојат доволно информации за рецентниот статус на нивните популации и директните закани кои го загрозуваат нивниот опстанок.

5.5.2. Природно наследство

Заштитата на природата подразбира грижа и одржување на одредени, избрани површини или објекти на живата или неживата природа, кои поради нивните специфични природни вредности посебно стручно ги вреднуваме и просторно ги ограничуваме.

Најефикасен инструмент на системот преку кој е можно уредување и заштита на природата, претставува просторното планирање. Просторното планирање треба да овозможи долгорочен и одржлив социо-економски развој, преку функционална примена на расположивиот простор, одржливо користење на природните ресурси, заштита на животната средина и истовремено следење на трендовите што ги наметнува современиот начин на живот.

Согласно Просторниот план на Република Македонија, според степенот на досегашната истраженост и стручно-научните сознанија, во Република Македонија се регистрирани 265 локалитети кои според своите карактеристики и природни вредности се ставени или ќе бидат ставени под соодветен режим на заштита.

Потребно е да се нагласи дека површина на одредени заштитени објекти и локалитети се разликува од површината предвидена со Просторниот план на Р.Македонија. Поради тоа вкупната површина на заштитено природно наследство до 2020 година ќе биде различна во однос на површината предвидена со ПП на РМ (298.566 ha).

Системот на заштитени подрачја се воспоставува заради заштита на биолошката разновидност во рамките на природните живеалишта, процесите кои се случуваат во природата, како и абиотичките карактеристики и пределската разновидност. Со прогласувањето на подрачјето за заштитено се стекнува со статус на природно наследство. Системот на заштитени подрачја, претставува дел од еколошката мрежа. Природните услови во Република Македонија овозможуваат таа да се вброи во ретките земји во Европа со богато природно наследство.

Категориите на заштитени подрачја според Законот за заштита на природата се целосно усогласени со системот на заштитени подрачја на Меѓународната унија за заштита на природата (IUCN, 1994) со мали разлики во однос на имињата на подрачјата. На следната Табела се прикажани и категориите на заштита според Законот за заштита на природни реткости (вон сила) кои се применети и во Студијата за заштита на природното наследство изработена за потребите на Просторниот План на Република Македонија.

Табела 105 . Соодветност на категориите на заштитени подрачја во РМ со истите од ИУЦН (1994)

Категоризација согласно Законот за заштита на природата	Соодветно на категориите од IUCN (1994)	Стара категоризација (Закон за заштита на природни реткости-вон сила)	
Ia. Строг природен резерват (СПР) – дефиницијата кореспондира на истата од категорија Ia од IUCN Ib. Подрачје на дивината (ПД) - дефиницијата кореспондира на истата од категорија Ib од IUCN.	Ia. Строг природен резерват Ib. Заштитено подрачје - дивина	Строг природен резерват (СПР) Научно-истражувачки природен резерват (НИПР)	Главен природен резерват
II. Национален парк (НП) - во целосна согласност со категоријата II од IUCN.	II. Национален парк	Национален парк (НП)	
III. Споменик на природата (СП) – во целосна согласност со категоријата III од IUCN.	III. Споменик на природата	Споменик на природата (СП)	
IV. Парк на природата (ПП) – дефиницијата за парк на природата според Законот за заштита на Природата кореспондира на истата од категорија IV од IUCN само во делот кој се однесува на видови и заедници. Но, паркот на природата може да вклучува и други физички карактеристики, кои соодветствуваат многу повеќе на категорија III од IUCN.	IV. Подрачја за управување на станишта/видови III. Споменик на природата	Посебен природен резерват (ППР) - оваа категорија не е сосема одредена. Не е комплетно јасно дали кореспондира со дадената категорија IV, или е одделна.	

Категоризација согласно Законот за заштита на природата	Соодветно на категориите од IUCN (1994)	Стара категоризација (Закон за заштита на природни реткости-вон сила)	
V. Заштитен предел (ЗП) - во целосна согласност со категоријата V од IUCN.	V. Заштитен предел / Морски предел	Предел со посебни природни карактеристики (ПППК) Карактеристичен предел (КП)	Главен природен резерват
VI. Повеќенаменско подрачје (ПНП) – според Законот за заштита на природата, оваа категорија е иста како категоријата VI од IUCN, но во некои случаи може да вклучува значајни области модифицирани од човекот.	VI. Заштитено подрачје за управување со ресурсите	Одделни растителни и животински видови надвор од природните резервати (ОРЖВ) - ова може да се однесува само на индивидуални стари дрва или заедно со површината околку нив.	

Законот за заштита на природата и ратификуваната Конвенција за заштита на светското културно и природно наследство (УНЕСКО) предвидуваат прогласување заштитени подрачја според други системи на заштита.

Во периодот од 2004 до 2009 година евидентирани се следните промени и превземени се следните активности од областа заштита на природното наследство:

Со оглед на краткиот временски период од донесување на новиот закон за Заштита на природата од 04 октомври 2004 година, во 2005 година се направени задоволителни активности и подготовки за понатамошно ревалоризирање и ново евидентирање на целото природно наследство во Република Македонија. Превземени се бројни активности од областа на подигање на јавната свест за заштита на природното богатство, особено во областа на образованието.

Министерството за животна средина и просторно планирање согласно член 187 од Законот за заштита на природата (Службен весник на РМ бр.67/2004 и 14/2006) во 2006 година ја отпочна постапката за ревалоризација на заштитените подрачја, заштитени пред денот на отпочнувањето на примената на Законот и почна со изготвување на нови акти за прогласување. Спроведена е постапка за прогласување и донесени се: Закон за прогласување на локалитетот "Смоларски Водопад" за споменик на природата и Закон за прогласување на локалитетот "Маркови Кули" за споменик на природата.

Во тек на 2007 година извршена е ревалоризација на природните вредности на Националниот парк Пелистер и спроведена е постапка за повторно прогласување на дел од планината Пелистер за заштитено подрачје, во категоријата Национален парк. Во однос на законската регулатива во декември 2007 година донесен е Законот за прогласување на дел од планината Пелистер за Национален парк, со кој се утврдени нови граници на Националниот парк Пелистер, така што површината на паркот изнесува 17.150 ha.

Во тек на 2008 година Собранието на Република Македонија го донесе Законот за прогласување на локалитетот Куклица за споменик на природата (Сл.в. на РМ, бр.103/08) како ново заштитено подрачје со кое се проширува националната мрежа на заштитени подрачја.

Исто така во 2008 година Владата на Република Македонија ги усвои Националните индикатори за животна средина во кои се вклучени три индикатори за заштита на природата и биолошката разновидност и тоа:

индикатори за заштитени подрачја, разновидност на видови и за загрозени и заштитени видови.

Во 2009 година донесен е Законот за прогласување на локалитетот Алшар за споменик на природата (Сл.весник на РМ, бр.83/2009).

Во 2010 година донесни се: Законот за изменување и дополнување на Законот за заштита на природата (Сл.весник на РМ, бр.35/2010), Законот за прогласување на локалитетот Локви-Големо Коњари за споменик на природата (Сл.весник на РМ, бр.124/2010), Законот за прогласување на локалитетот Плоче-Литотелми за строг природен резерват (Сл.весник на РМ, бр.145/2010), Законот за прогласување на дел од планината Галичица за заштитено подрачје во категоријата Национален парк (Сл.весник на РМ, бр.171/2010), Законот за управување со светското природно и културно наследство во Охридскиот регион (Сл.весник на РМ, бр.75/2010).

Според податоците дадени во "Годишниот извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина, 2010", бројот на заштитени подрачја е со зголемен тренд во последнава деценија со што е зголемен процентот од 7,4% во 1991 година, 8,7% во 2008 година, и 9% во 2010 година. Најголем дел од процентот на заштитени подрачја, на територијата на Р.Македонија во 2010 година припаѓа на националните паркови со околу 4,50 %. Потоа се спомениците на природа со околу 2,74 % и повеќенаменското подрачје Јасен околу 1,05 % од националната територија. Релативно мала површина, околу 0,45% зафаќаат строгите природни резервати, потоа 0,21% зафаќа категоријата заштитен предел, и најмал дел од околу 0,06 % зафаќа категоријата парк на природата.

5.5.3. Заштитата на културното наследство

Со донесување на Законот за култура, новиот Закон за заштита на културното наследство (2004 год.), подзаконските акти, закони за ратификација на меѓународни конвенции преку кои македонскиот правен систем ќе биде усогласен со европскиот, воспоставени се нови правила на однесување во областа на заштитата културното наследство.

Факт е дека во текот на 2005 год. нема промени во просторот од аспект на недвижното културно наследство, но се случуваат значајни промени во **перцепцијата** на културното наследство.

Со формирање на Управата за заштита на културното наследство почна процесот на консолидација во сите аспекти од заштитата.

Согласно чл. 175 од Законот за заштита на културното наследство, во наредните три години ќе се изврши ревалоризација на целокупното недвижно културно наследство на територијата на Република Македонија.

При следењето на промените во просторот од аспект на недвижното културно наследство за 2006 год., се констатира дека промените во најголем дел се однесуваат на ревалоризација на недвижното културно наследство, изработка на елаборати за валоризација на недвижни културни добра чија процедура е во тек, изработка на **Заштитно-конзерваторски основи**, кои претставуваат документациона основа за третманот на културното наследство во просторните и урбанистичките планови. Овие промени се дел од веќе започнатиот процес за воспоставување суштински афирмативен однос кон културното наследство.

Започнатиот процес на ревалоризација на целокупното недвижно културно наследство продолжува во континуитет во текот на **2007** година, како и изработката на елаборати за валоризација на недвижни културни добра, заштитно-конзерваторски основи, кои претставуваат документациона основа за третманот на културното наследство во просторните и урбанистичките планови. Современ позитивен тренд во доменот на заштитата на културното наследство се почетоците за воспоставување на Информативен систем за културно наследство.

Во текот на **2008** година продолжува континуирано позитивниот тренд на промени од претходните години кои во најголем дел се однесуваат на ревалоризација на недвижното културно наследство, изработка на елаборати за валоризација на недвижни културни добра и изработка на заштитно-конзерваторски основи преку кои се вклучува заштитата на културното наследство во просторните и урбанистичките планови, што е во корелација со стратегијата и целите зацртани во Просторниот план на Р. Македонија.

Процесот на воспоставување Информативен систем за културно наследство продолжува со цел да овозможи достапност на брзи и точни информации, база на релевантни податоци за културното наследство и неговата заштита, што претставува голем чекор за ефикасно поврзување со специјализирани и општи системи, мрежи на национално и меѓународно ниво.

Во период на **2009** год. процесот на заштита на културното наследство се одвива и понатаму преку валоризација, категоризација, ревалоризација и одредување режим на заштита, а незаштитени недвижни културни добра со валоризација и определување иден статус на заштита. Во текот на годината изработени се Елаборати за ревалоризација и валоризација и истите се во процедура за усвојување. За поголем број просторни и урбанистички планови изработени се Заштитно-конзерваторски основи.

Реализирани се зацртаните активности со "Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија", согласно надлежностите на релевантните институции и државните органи.

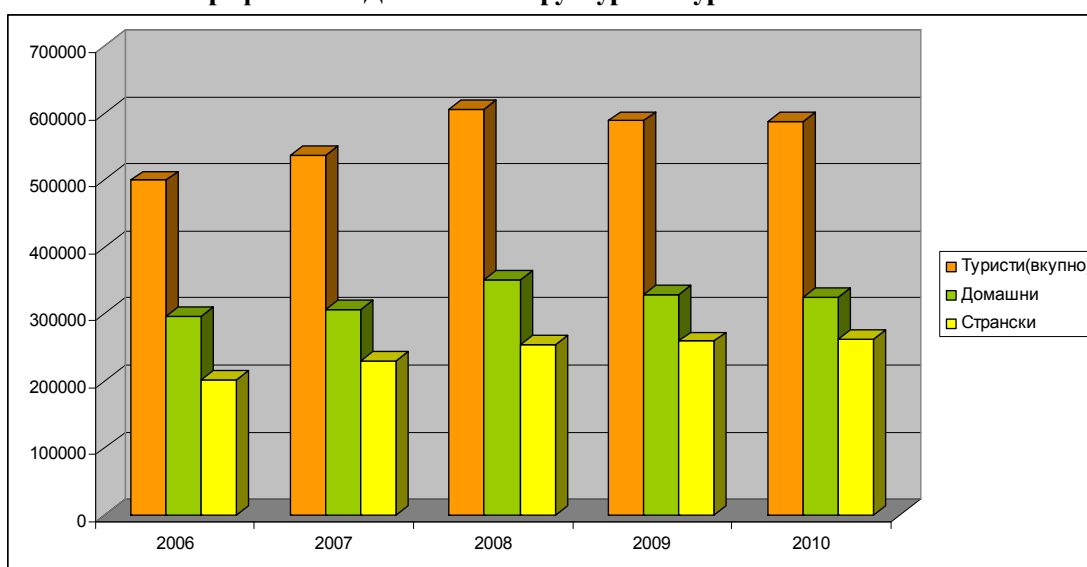
При следењето на промените во просторот од аспект на недвижното културно наследство за 2010 год., се воочува интензивирање на процесот на **ревалоризација** согласно законот, која има за цел стручно и научно преоценување на вредностите и својствата на културното наследство, во функција на потврдување, проширување, засилување или намалување на дејството на заштита, вклучувајќи и нејзино изземање или престанување (престанок на заштита на недвижното културно наследство -33 куќи и прогласување на значајно културно наследство-19 куќи, како и прогласување на културно наследство во опасност. Во континуит продолжува и процесот на **валоризација** на незаштитени недвижни културни добра, односно утврдување на идниот статус на заштита. Донесени се Решенија за ставање под **привремена заштита** за 3 архелošки локалитети. Изработени се **Заштитно-конзерваторски основи** за поголем број урбанистички планови, како и значајни плански и програмски документи. Согласно надлежностите на релевантните институции и државните органи, реализирани се зацртаните активности со "*Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија*".

5.5.4. Развој на туризмот и организација на туристичките простори

Развојот на туризмот во изминатите шест години на просторот на Државата во кој што се утврдени туристички подрачја со меѓународно, национално, регионално, локално и транзитно значење не ги оствари определбите дефинирани со Просторниот план на Р. Македонија за интензивирање на развојот и активирање на нови простори со туристичко значење.

Потребни се дополнителни активности и инвестиции за динамизирање на оваа исклучително значајна област за зголемување на атрактивноста на просторот и амбиентот за претприемачите и создавање перспектива за развој на туризмот во локалната и национална економија.

Графикон 67. Динамика и структура на туристичка посетеност

Табела 106. Број на туристи

	2006	2007	2008	2009	2010
Туристи(вкупно)	499473	536212	605320	587770	586241
Домашни	297116	306132	350363	328566	324545
Странски	202357	230080	254957	259204	261696

Може да се заклучи дека вкупниот број туристи во изминатите шест години бележи осцилации. Во 2008 и 2009 година бројот на туристи бележи тренд на зголемување и намалување со годишни стапки од зголемени 13,3% за 2008 и намалени 2,56% за 2009, додека во 2010 годишната стапка изнесува 2,6% намаленост на бројот во однос на 2009. Според расположивите податоци, бројот на странските туристи бележи тренд на зголемување од 202 илјади во 2006 година на 254 илјади во 2008 година, за во 2009 бројот да достигне 259 илјади туристи, додека во 2010 бројот да изнесува 261 илјада странски туристи. Домашните туристи варираат од 297 илјади во 2006, до 306 илјади во 2007, 350 илјади во 2008 година, додека во 2009 вкупниот број на домашни туристи бележи пад на 328 илјади туристи, а во 2010 вкупниот број бележи дополнителен пад на 324 илјади туристи.

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на туризмот и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на туристичката понуда заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијали во просторот.

Наместо брзиот пораст предвиден со Просторниот план во кој беа планирани до крајот на 2020 година околу 110000 легла, во 2009 година во сите видови сместувачки капацитети евидентирани се вкупно 69561 легла, што претставува 63,2% од вкупно планираните до крајот на планскиот период. Во однос на 2008 година бројот на легла е зголемен за 0,67% или 464 легла повеќе. Во 2010 се евидентирани вкупно 69102 легла кои претставуваат 62,8% од вкупно планираните до крајот на планскиот период. Во однос на 2009 година бројот на легла е намален за 0,65% или 459 легла помалку.

Истотака се забележува отстапување и на бројот на реализираните ноќевања во однос на планските проекции. Имено со Просторниот план е предвидено до крајот на 2020 година ноќевањата да достигнат бројка од околу 7,5 милиони од кои 70% се предвидени за домашните туристи, а остатокот од 30% ноќевања за странските туристи. Според статистичките податоци на Државниот завод за статистика, до крајот на 2010 година се реализирани вкупно 2.020.217 туристички ноќевања што претставува само 26,9% од планските предвидувања до 2020 година.

За наредниот период неопходни се интензивни активности за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на туристичката понуда и зголемувањето на вкупните ефекти од оваа стопанска дејност врз вкупната економија на Р. Македонија. Туристичката валоризација е втемелена на сознанието за природниот амбиент, создадените вредности и нивните атрактивни фактори кои ќе обезбедат за туристичкиот производ најдобри ефекти. Компаративни предности на амбиенталните, културните, природните, сообраќајните и други подрачја се предуслов за динамизирање на оваа перспективна стопанска дејност во македонската економија.

5.6. Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи

5.6.1. Заштита од воени загрозувања

Политиката на заштита на населението од воени разурнувања, изразена преку просторното и урбанистичкото планирање е насочена во два основни сегмента:

- планирање и уредување на простори погодни за евакуација на населението и материјалните добра и
- планирање и изградба на засолништа.

Проценката на степенот на загрозеноста на одделните локални урбани структури, заснована врз општата оценка и зоните на загрозеноста на Републиката и според констатираните потреби, како и определување на

натамошна политика (и конкретни локации) за изградба на нови засолништа ја изготвува и ја спроведува Дирекцијата за заштита и спасување.

5.6.1.1. Основ за изградба на засолништа

Со одредбите на Законот за просторно и урбанистичко планирање е пропишана обврската, просторните и урбанистичките планови да содржат плански мерки за заштита од воени разорнувања, што подразбира анализа на состојбата со засолништата во урбаниот опфат и нивната валоризација.

Обврската на планирање и изградба на засолништа заради заштита на населението од воени разорнувања во станбените, стопанските, деловните, јавните и другите видови на градежни објекти е уредено со повеќе закони и подзаконски акти.

Споед податоците од информативните листови добиени од единиците на локалната самоуправа, во периодот 2005-2010 година не е изградено ниедно јавно засолниште.

Врз основа на напред наведеното може да се заклучи дека одредбите за изградба на јавни засолништа не се почитуваат воопшто од единиците на локалната самоуправа, иако на тоа се и законски обврзани според Законот за заштита и спасување, чија примена започна од 01 јануари 2005 година.

Специфичноста на областа за заштита и спасување ја наметнува потребата во наредниот период сериозно да се пристапи кон примената на законската регулатива за изградба на засолништа, со оглед на фактот дека со донесените уредби подетално е разработена оваа материја и во однос на надлежностите на Советите на општините и градоначалниците и во однос на инвеститорите при проектирањето и изградбата на објектите.

5.6.2. Заштита од природни катастрофи

За успешно функционирање на **заштитата од природни и елементарни катастрофи** во процесот на урбанистичко планирање потребно е да се превземат соодветни мерки за **заштита од пожари**, односно евентуалните човечки и материјални загуби да бидат што помали во случаи на пожарите.

Во процесот на планирање потребно е да се води сметка за конфигурација на теренот, степен на загрозеност од пожари и услови кои им погодуваат на пожарите: климатско-хидролошките услови, ружата на ветрови и слично кои имаат влијание врз загрозеност и заштита од пожари.

Заштитата од пожари опфаќа мерки и дејности од нормативен, оперативен, организационен, технички, образовно-воспитен и пропаганден карактер, кои се уредени со Законот за заштита и спасување (Сл.в. на РМ бр. 36/04, бр. 49/04, бр. 86/08, бр. 124/10 и бр. 18/11) кој е во согласност со директивите на Европска Унија, како и Уредбата за спроведување на заштитата и спасувањето од пожари.

Според пополнетите информативни листови доставени од единиците за локална самоуправа и од Дирекцијата за заштита и спасување во текот на 2007 година без забележани исклучително голем број на пожари во вкупно 38 општини, во 2008 година беа забележани помал број на пожари во вкупно 31 општина, во текот на 2009 година беа регистрирани пожари во 15 општини додека во текот на 2010 година според добиените информативни листови пополнети и

доставени од единиците на локалната самоуправа биле регистрирани пожари во 9 општини, а врз основа на информативниот лист доставен од Дирекцијата за заштита и спасување во текот на 2010 година биле регистрирани вкупно 662 пожари.

5.6.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи

Едно од можните и неопходно потребни превентивни мерки за заштита од **техничко-технолошки катастрофи** е планирањето, кое преку осознавање и анализа на состојбите и опасностите од можните инциденти, во одржувањето на инсталациите и опремата, треба да создаде прифатлив однос кон животната средина. Притоа основните методолошки постапки за планирање и уредување на просторот се:

- оценка на состојбите на природните компоненти на животната средина и степенот на загрозеност од појава на технички катастрофи;
- оценка на оптовареноста на просторот со технолошки системи со одредено ниво на ризик;
- анализа на меѓусебната зависност на природните услови и постојните технолошки системи;
- дефинирање на нивото на постојниот ризик при редовна секојдневна работа на технолошките системи и при појавата на инцидентни случаи;
- процена на загрозеноста на луѓето и материјалните добра;
- утврдување на критериумите за избор на оптимална варијанта на заштита врз основа на проценетиот степен на загрозеност.

Заради постигнување на целосна заштита на луѓето, материјалните добра и потесната и пошироката животна средина постојат три нивоа на преземање на сигурносни, превентивни мерки:

Прво ниво: ги вклучува сите мерки кои се преземаат во одржувањето на опремата и инсталациите, заради сигурно користење на опасни материјали во технолошките процеси и одбегнување на технолошки катастрофи.

Второ ниво: се однесува на сите мерки кои треба да обезбедат ограничување на емисијата како последица од пожар, експлозија или ослободување на хемикалии.

Трето ниво: вклучува мерки кои се преземаат за заштита на животната средина во смисол на ограничување на ефектите од емисија на опасни материји, или последици од пожар и експлозии.

Според податоците од достасаните информативни листови, во 2008, 2009 и 2010 година нема евидентирано техничко-технолошки хаварии, додека во 2007 година евидентирана е само една техничко-технолошка хаварија во Рудникот Тораница во општина Крива Паланка.

5.7. Информациски систем за просторно планирање

Развојот на просторните информациски системи (ПИС) вкупно во локалните самоуправи, организациите и другите институции кои работат со просторни податоци во периодот од 2004 до 2010 година не се одвива со

предвидената динамика и заостанува во однос на случувањата во земјите на Европската унија. Исклучок од оваа констатација се неколку државни институции, Градот Скопје и големите инфраструктурни претпријатија.

Сите 84 општините во РМ, како резултат на донаторските проекти од меѓународната заедница кои се реализираа во изминатиот период се опремија со информатичката опрема и лиценцирани десктоп софтверски алатки за работа со просторни податоци. Но и покрај тоа најголем дел од податоците се во печатена форма, заради што не постои можност за организирање и ефикасен пристап до нив, компјутерска анализа и развој на современи електронски сервиси за граѓаните и заинтересираните субјекти. Човечките ресурси во локалната администрација, располагаат со скромни познавања на ГИС технологијата и многу мало искуство во аквизицијата, архивирање и организирање на просторни бази на податоци. Во 25 локални самоуправи имплементирани се софтверски апликации за издавање на градежни дозволи меѓутоа само во 5 активно се користат. Најголемиот дел од општините немаат пракса урбанистичките планови да ги бараат од изработувачите во векторски формат, што би овозможило нивна брза имплементација во геобазите на просторни податоци. Што се однесува до веб сервисите тие во последната година поинтензивно се развиваат и се насочени главно кон ефикасна комуникација со граѓаните и граѓанските иницијативи за подобрување на животот во локалната средина.

Градот Скопје во изминатите четири години направи виден напредок во поставување на организиран ПИС, преку набавка на соодветна хардверска и софтверска опрема, пополнување на базата на просторни податоци и изработка на интранет апликативни решенија за пристап до податоците од страна на вработените во службите на градот. Просторните податоци се сместени во централна геобаза и произведени се согласно Open GIS стандардот. На официјалниот портал на Град Скопје поставени се веб апликации за интерактивно пребарување и преглед на просторните содржини преку интернет што заедно со процесите на интегрирање на податоците од јавните комунални претпријатија и останатите локални самоуправи во наредниот период треба да обезбедат општ пристап до просторните податоци од страна на граѓаните, бизнис корисниците и другите субјекти.

Комуналните претпријатија кои стопанисуваат со инфраструктурните системи во градот Скопје, како АД Топлификација, ЈП за водовод и канализација, претпријатијата од областа на телекомуникациите, ЕВН, располагаат со организиран просторен информативен систем на различни нивоа. Меѓутоа сите тие податоците ги користат исклучиво за сопствените потреби без да ги разменуваат или интегрираат со просторните информации на други институции и единиците на локалната самоуправа.

Само дел од државните институции и министерствата кои работат со просторни податоци во изминатиот период ја имаат имплементирано ГИС технологијата и имаат организирани просторни информациски системи на различни нивоа. Една од најголемите причини за ваквата состојба е секако непостоењето на законска регулатива која ги третира одговорноста на правните субјекти и начинот на производство, чување, размена на просторните податоци. Новите софтверски технологии од друга страна обезбедуваат можности за размена и користење на електронските податоци преку интернет сервиси истовремено од повеќе извори, без да се нарушува нивниот физички интегритет.

Во текот на 2010 година отпочна со реализација проектот за Национална инфраструктура на просторни податоци (НИПП), кој треба да обезбеди ефикасна размена и пристап до просторните податоци со кои располагаат во прв ред државните институции и локалната самоуправа, а потоа и останатите субјекти. Веќе оформеното меѓу институционално и меѓу министерско тело е задолжено во текот на 2011 година да ја подготви стратегијата за НИПП, а нејзиното воспоставување да отпочне во 2012 година. Резултатот од оваа иницијатива треба да обезбеди ефикасно споделување на стандардизирани просторни податоци согласно европската INSPIRE директива, која ја третира оваа проблематика. Институциите на кои законски ќе им биде делегирана одговорноста за производство на збирките на податоци потребно е да ја подигнат внатрешната организираност на просторните податоци на ниво кое ќе овозможи нивна размена преку веб сервиси. Со ова податоците ќе се уредуваат еднаш и тоа од субјектот кој ја има надлежноста за таквата активност, а сите останати ќе имаат можност за пристап и користење на најнови ажурирани податоци.

Водечката улога во имплементација на НИПП ја има Агенцијата за катастар на недвижности што е резултат на нејзините законски обврски за производство на најголемиот број збирки на податоци дефинирани во INSPIRE директивата. Во оваа насока значаен придонес имаат проектите за изработка на картографската и топографската карта на државата и изработка на дигитални катастарски планови за територијата на РМ. Двата проекти сеуште се во фаза на реализација. Податоците кои ќе се добијат од овие проекти претставуваат всушност појдовна основа за изработка на планска документација на сите нивоа на планирањето. Квалитетните и интегрирани податоци од катастарот на недвижности, земјоделското земјиште и бонитетните класи, ќе придонесат за зачувување, заштита и рационално користење на вредните простори при процесот на планирањето. Во текот на изминатиот период во рамките на АКН реализирани се повеќе значајни проекти за ефикасен пристап и интерактивен преглед на катастарските податоци преку интернет. Во фаза на реализација е и електронскиот систем за регистрација на недвижности, е-катастар, проект кој треба да ја зголеми ефикасноста на работењето на Агенцијата преку користење на современа информатичка технологија.

Агенцијата за планирање на просторот согласно законските обврски е една од институциите која меѓу првите ја имплементираше ГИС технологија и како резултат на тоа сите досега изработени просторни планови се во дигитален векторски формат, со атрибутна база на податоци. При дефинирањето на планските решенија користена е најсовремена компјутерска технологија за просторни анализи.

Државниот завод за статистика е една од институциите која произведува важни податоци од повеќе области значајни за просторот и планирањето. Во секојдневното работење ја има имплементирано desktop GIS технологија.

Министерството за животна средина и просторно планирање во рамките на своите надлежности врши прибирање и анализа на просторни податоци важни за животната средина.

Министерството за економија во својот ИТ сектор има развиено современ ГИС систем и апликативни решенија за следење и издавање на дозволи за концесиите кои се во нивните законски надлежности и го одржува единствениот државен геолошки информациски систем.

6. ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА ЗА 2010 ГОДИНА

6.1. Економски основи на просторниот развој

Република Македонија е мала земја која води политика на отворена економија, во која надворешната трговија учествува со висок процент во БДП што ја прави сензитивна на надворешните влијанија и промени. Изминатата 2010 година за која се однесува анализата на остварувањата на планските определби во областа на Економските основи на просторниот развој на Република Македонија, се карактеризира како година на посткризно глобално закрепнување, во која развиените економии надминувајќи ја рецесијата започнаа да бележат скромни стапки на економски пораст. Позитивните импулси од глобалното закрепнување на економијата имаа директен ефект врз македонскиот извозен сектор и индиректни ефекти врз активностите на домашните субјекти.

Во таква констелација на меѓународни влијанија врз домашниот амбиентот на стопанисување, македонската економија во 2010 година забележа закрепнување, како резултат на политиката на стабилен ценовен амбиент и одржување на финансиската стабилност кои што се фундаментот за остварување одржлив економски развој на Република Македонија. Во 2010 година макроекономската стабилност во земјата успешно е одржана. Девизниот курс на денарот е стабилен, а инфлацијата е во контролирани рамки.

Процесот на економско закрепнување и влегувањето на економијата во зоната на позитивен раст беше подржано со позитивните ефекти врз домашниот извозен сектор кои резултираа со зголемувањето на трговските активности со традиционалните партнери, потоа растот на цените на металите, порастот на кредитните текови и зголемената домашна побарувачка.

Оттука, во 2010 година економската активност во Република Македонија забележа пораст од 1,8% (проценети податоци)⁴² по падот на економијата во 2009 година. Процентата стапка на економска активност не кореспондира со проектираните стапки на годишен пораст на БДП од 5,3% односно 5,1%⁴³ утврдени со Просторниот план на Р. Македонија со планските развојни сценарија (оптимистичко и песимистичко) на просечен годишен пораст на БДП до 2020 година.

Од аспект на главните сектори на економијата негативни остварувања се забележаа кај индустријата и во областа на угостителството и туризмот, во останатите дејности остварени се позитивни промени. Носители на растот се градежништвото, трговијата и сообраќај, складирање и врски.

Состојбата на пазарот на работна сила во Република Македонија е неповолна и се карактеризира со сеуште ниска стапка на вработеност и висока стапка на невработеност. Во текот на 2010 година продолжи растот на вработеноста и падот на невработеноста за 0,3 односно 0,2 процентни поени. Во услови на пораст на вкупната работна сила за 9519 лица во однос на 2009 година и

⁴² Соопштение бр. 3.1.11.04 од 24.06.2011, ДЗС.

⁴³ Студија "Економски основи на Просторниот план на Република Македонија", група автори, Економски факултет-Скопје, 1998 год.

намален број на невработени лица за 1566, бројот на лицата коишто работат се зголеми за 7954 лица или за 1,3%. Во 2010 година согласно Анкетата на работната сила⁴⁴, просечната стапка на невработеност изнесуваше 32% или за 0,2 процентни поени пониска во однос на 2009 година. Наспроти тоа, стапката на вработеност достигна просек од 38,7% или годишен пораст од 0,3 процентни поени.

Структура на економијата на Република Македонија се карактеризира и понатаму со континуирана доминантност на индустријата, но исто така и со промени насочени кон зголемување на учеството и значењето особено на секторот на услугите, трговијата, угостителството и туризмот, финансиските услуги, маркетинг услугите, информатичката и компјутерската технологија и ПТТ услугите и сл.

Во 2010-та година индустријата оствари учество од 18,3% во создавањето на бруто домашниот производ (тековни цени), потоа следи секторот на финансиско посредување, недвижен имот, комунални и лични услуги со 16,7%, трговијата со 13,9%, сообраќајот и врските 7,7%, градежништвото со 6% итн.

Во услови на доминација на пазарот и приватната сопственост во економскиот систем, разместувањето на економските дејности во просторот на Република Македонија и во 2010 година се остваруваше согласно определбите на Просторниот план на Република Македонија во комбинација на методите на концентрацијата и дисперзијата, како комплементарни приоди во лоцирање и просторно разместување на производните и услужни капацитети.

Врз основа на постојната законска регулатива во областа на просторното и урбанистичко планирање, имплементацијата на просторната организација на стопанството по методот на концентрирана дисперзија се остваруваше со реализација на постојните урбанистички планови за градовите, односно на селата во чии рамки се предвидуваат површини за економска намена или во просторот утврден со урбанистичките проекти и со урбанистички планови вон населени места со производна и услужна функција каде се предвидува изградба на стопански комплекси најчесто со една производна дејност и можности за проширување со комплементарни дејности.

Во насока на остварување на определбите за создавање предуслови за поттикнување на странските вложувања, во текот на 2010 година продолжија активностите за изработка и усвојување на урбанистичка планска документација за нови три технолошки индустриски развојни зони ТИРЗ "Струмица" на површина од околу 25 ха, ТИРЗ "Ранковце" на површина од околу 40 ха и ТИРЗ "Струга" со површина од околу 30 ха.

Основа за дисперзија на економските дејности според определбите на Просторниот план на Република Македонија за рамномерен развој на просторот на Државата е создавање просторни услови за нивно лоцирање и градба. Изработката на планската урбанистичка документација е основа за формирање на простори со економска намена во самите населби или надвор од населените места придружени со дополнителни инвестиции за комунално опремување и сообраќајна поврзаност со потесното и поширокото окружување.

Во текот на 2010 година беа превземени значајни активности за измени и дополнувања и за изработка на нови просторни и урбанистички планови со кои се

⁴⁴ Статистички годишник на Република Македонија, 2011, јуни 2011 година.

обезбедува простор за лоцирање на нови производни и услужни капацитети во општините.

Според доставените⁴⁵ информативни листови од извештајните единици, во текот на 2010 год. во 25 единици на локална самоуправа донесени се урбанистички планови со кои се обезбедува простор за производна и услужна намена, а во 27 општини евидентирани се промени во просторот. Најголем број од новоизградените објекти или објектите во градба се од областа на деловните и трговските дејности, потоа следат производните дејности.

Наведените промени во просторот укажуваат на заложбите на единиците на локалната самоуправа како носители на економскиот развој за своите подрачја, во услови на пазарна економија и процес на децентрализација, своите политики да ги ефектуираат преку изработка и усвојување на урбанистичка документација со која се создаваат просторни-локациски услови за градба и започнување нови производни и услужни бизниси со цел зголемување на бројот на вработената работна сила и поттикнување на развојот на локалната и национална економија.

Овие промени ја потврдуваат определбата утврдена со Просторниот план на Република Македонија за дисперзија на економските дејности и во просторите каде до сега не биле создадени услови за развој на други дејности освен за земјоделските активности.

6.2. Користење и заштита на природните ресурси

6.2.1. Земјоделско земјиште

Имајќи ги предвид критериумите за користење на земјоделското земјиште, очекуваните можности за вложување на капитал во примарното производство (долгогодишни насади и развој на сточарскиот комплекс), како и трендот на досегашниот развој, се проценува дека со планските определби опфатени со Просторниот план на Република Македонија до 2020 год. ќе се оствари оптимално користење на земјоделското земјиште.

Според расположивите податоци за 2010 година⁴⁶, Република Македонија располага со 1121000 ха земјоделско земјиште. Учеството на обработливите површини (509000) ха што е 45,4%, пасиштата (611000 ха) што е 54,5% и 1000 ха бари, трстици и рибници или 0,1% во вкупната земјоделска површина. Овој однос кореспондира со зацртаните плански предвидувања за 2020 година со кои соодносот помеѓу обработливите површини и површините под пасишта е предвиден на 45,4% наспроти 54,5%.

Во структурата на обработливото земјиште доминираат површините под ораници и бавчи со 415000 ха или 81,53%, овоштарниците зафаќаат површина од 14000 ха или 2,75%, лозјата 21000 ха или 4,13% и остатокот од 59000 ха или 11,59% од вкупното обработливо земјиште се површини под ливади. Во европски рамки Републиката спаѓа во групата со средна обезбеденост на земјоделско и

⁴⁵ Доставени се одговори на Информативниот лист од вкупно 52 единици на локалната самоуправа.

⁴⁶ *Статистички годишник на Република Македонија, 2011*

обработливо земјиште, односно просечно по жител доаѓа 0,25 ха обработливо земјиште или 0,20 ха ораници.

Според објавените претходни податоци⁴⁷, земјоделското производство во 2010 година, во однос на 2009 година, е зголемено за 8%.

Вкупното производство на житни растенија во 2010 година е намалено во однос на 2009 година (индекс 92), а производството на инустриски растенија, во 2010 година, во однос на претходната година, се проценува дека е зголемено за 26%.

Во областа на овоштарството, во 2010 година, во однос на 2009 година, се проценува зголемување на производството за 8%.

Вкупното производство на грозје во 2010 година изнесува 253372 тони или за 84 тони помалце во однос на оствареното производство во 2009 година.

Вкупното производство на месо во 2010 година е помало во однос на 2009 година и тоа 23271 тони и 25362 тони од кои говедско месо има помалце за 1225 тони, свинско месо има 1 тон повеќе од 2009 година, овчо месо има помалце за 439 тони и живина има помалце за 83 тони.

Земјоделството е мошне значајна област во стопанството на Република Македонија во која според Пописот за земјоделство во 2007 година околу 167992 лица биле ангажирани во земјоделскиот сектор од кои 24812 лица со полно работно време. Во одредени рурални средини каде што голем дел од земјоделските подрачја е ненаселен, се забележува недостиг од работна сила особено квалификувана.

Во последните години земјоделскиот сектор се соочува со значајни структурни и правни реформи особено во процесот на усогласување на националното законодавство со европското и воспоставување и зајакнување на институционалната структура во областите кои ги уредува Заедничката земјоделска политика. Европските интеграциски процеси се основа за зајакнување и создавање на конкурентен земјоделски сектор согласно на барањата на Европската унија. Во таа насока ресорното министерство во оваа област (Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство) вовеле политики, мерки и механизми за спроведување на развојните процеси во земјоделското производство и пазари, земјишната политика. Реформските процеси се темелат на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013 година, усвоена во 2007 година. Во документот е дефинирана основата, насоките и мерките на политиката за земјоделство и рурален развој, како и за институционален развој и обединување на националните приоритети во рамките на сеопфатната агенда за интеграција во ЕУ.

Со цел да се надминат постоечките проблеми Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство превзема одредени активности поврзани со креирање на политика во областа на земјоделството во рамките на кои во текот на 2010 година беа опфатени следните мерки и активности поврзани со:

- Програмата за унапредување на рибарството и аквакултурата;
- Националната стратегија за лозарство и винарство, 2010-2015;
- Националната стратегија со Акционен план за органско земјоделство на РМ, 2008-2011;

⁴⁷ Статистички годишник на Република Македонија, 2011

- Активности за зајакнување на способноста на македонското земјоделство да биде конкурентно на интегрираните регионални пазари на Европската Унија и Југоисточна Европа преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработка и маркетинг;
- Изградба на соодветни, ефективни јавни и приватни институции;
- Подобрување на приходите по фарми;
- Овозможување на потрошувачите пристап до безбедна и здрава храна и
- Изградба на рурални општини способни за опстанок преку одржлив рурален развој.

6.2.2. Шуми и шумско земјиште

Врз основа на анализата на добиените податоци за 2010 година од извештајните единици за следење на реализација на Просторниот план на Република Македонија, во областа на користење на земјиштето, може да се констатира следното:

- Според податоците добиени од извештајните листови пополнети од страна на единиците за локална самоуправа пренамена на непродуктивни површини во продуктивни е реализирана во општина Чашка на површина од 1,5 ха и општина Штип на површина од 85 ха;
- Пошумување е извршено во 19 општини на вкупна површина од 806.9 ха според податоците доставени од извештајните единици.

Просторниот план на Република Македонија предвидува дека пошумувањето во шума и вон шума до 2020 година треба во просек годишно да изнесува 6.522 ха. Во 2010 година извршено е пошумување на 806.9 ха (според податоците од општините), што претставува 12.3% од годишниот просек предвиден со Просторниот план на Република Македонија, додека според податоците добиени од ЈП Македонски шуми, во 2010 е извршено пошумување на 4.044,5 ха што претставува 62% од годишниот просек за пошумување предвиден со Просторниот план на РМ. Според податоците објавени од Државниот завод за статистика извршено е пошумување на површина од 2.969 ха односно 45% од просечното годишно пошумување предвидено со Просторниот план на РМ.

6.2.3. Минерални сировини

Искористувањето на минералните сировини на просторот на Република Македонија се остварува врз основа на надлежностите на Министерството за економија во доменот на изработка и реализација на годишните програми за основни геолошки истражувања, детални геолошки истражувања на енергетски минерални сировини, развој на геолошкиот информациски систем и доделувањето на концесии за детални геолошки истражувања на минерални сировини. Во текот на 2010 година Министерството за економија продолжи со имплементацијата на "Стратегијата за геолошки истражувања, одржливо искористување и експлоатација на минерални сировини во периодот од 2008 до

2010 година⁴⁸ со која се овозможи планирање во истражувањата и експлоатацијата на минерални сировини, со одржливо зголемување на дозволите за експлоатација на минерални сировини и овозможување зголемен прилив на средства од наплата на концесискиот надомест.

Во 2010 година Министерството за Економија направи и издаде:

- Направени се замени на лиценци и тоа за изработка на рударски проекти (17), за изработка на геолошка документација (6) и за изведување на рударски работи (4).
- Издадени се овластувања за изработка на рударски проекти на 8 фирми и овластувања за изработка на геолошка документација на 4 фирми.

Врз основа на пополнетиот информативен лист доставен од страна на единиците на локална самоуправа и од Министерството за економија, во текот на 2010 година издадени се дозволи за геолошки истражувања, издадени се концесии за искористување, односно се остваруваше експлоатација на минерални сировини во следните општини:

Табела 107. Геолошки истражувања и експлоатација на минерални сировини по општини (во ха)

Р.бр.	Министерство за економија-по општини	ха		Р.бр.	Општина	ха
7.	Струга	21		7.	Карбинци	15
8.	Кавадарци	54		8.	Долнени	40
9.	Куманово	0,1		9.	Чешиново Облешево	8,13
10.	Дебар	6,8		10.	Новаци	2782
11.	Другово	0,2		11.	Зрновци	1,5
12.	Студеничани	1		12.	Чашка	2090,7

Податоците коишто се добиени од единиците за локална самоуправа се однесуваат само на површините, бидејќи во доставените информативни листови не беше наведен видот на минералот што се експлоатира.

Министерството за Економија доделило концесии за искористување на: Варовник во општина Струга, Подземна вода во Кавадарци Куманово и Другово, термоминерална вода во Дебар и Песок во Студеничани како што е дадено на табелата погоре.

6.2.4. Водни ресурси и водоснабдувачка инфраструктура

И во текот на 2010 год. продолжуваат активностите за изградба на хидросистемот "Злетовица", кој е започнат во 2004 год.

Повеќенаменскиот проект ХС "Злетовица" е значаен за Р. Македонија, бидејќи ќе овозможи водоснабдување на преку 100.000 жители, наводнување на 3.100 ха обработливи површини и годишно производство на електрична енергија од 56,40x10⁶ KWh.

Од предвидените зафати и доводни цевководи за водоснабдување во 2010 год. реализирано е:

⁴⁸ Извештај за 2010 година-Активности кои ги реализираше Министерството за економија

- Во 2009 год. завршена е изградбата на зафат 3 за водоснабдување на кој се приклучени Штип и Свети Николе. Во 2010 год. на овој зафат приклучени се и Лозово и Карбинци. Цевководите за Лозово и Карбинци се изградени во текот на 2009 год.
- Изградена е филтерница за Пробиштип и довод од зафатот до филтерницата во должина од 19 км

Во тек на градба е браната "Св. Петка" на реката Треска. Намената на акумулацијата е: израмнување на водите од ХЕЦ "Козјак", производство на електрична енергија и обезбедување вода за индустријата во градот Скопје и за наводнување на Скопско Поле. Реализацијата е почната во 2006 год.

Водоснабдување

Изворниците за водоснабдување на населените места во Републиката (освен изворот Рашче и бунарите Нерези Лепенец) немаат дефинирани заштитни зони и режим на заштита. Во 2010 год направен е позитивен чекор со дефинирање на заштитните зони на изворот Студенчица од кој се обезбедува вода за градовите Кичево, Македонски Брод, Прилеп, Крушево, 79 селски населби и ТЕЦ "Осломеј".

Дефинирани се:

- I₀ - прва заштитна зона (зона на строг санитарен надзор)
- I_a - зона на строг режим на заштита (појас на заштита на активни понори во коритото на Студенчица)
- II - втора зона или широка заштитна зона (зона на санитарно ограничување)
- III - трета зона или поширока заштитна зона (зона на хигиенско-епидемиолошко следење и набљудување)

Изворот Студенчица се наоѓа на источните падини на планината Бистра, на 4-5 км од селото Горни Добреноец, во месноста "Казан". РВС Студенчица е изграден со капацитет од 1.500 л/сек и со должина од 72,516 км (од зафатот до резервоарот "Прилеп").

Во областа на водоснабдувањето во населените места активности се превземени на локално ниво за реконструкција и проширување на уличната мрежа, или завршување на градежните работи кои се отпочнати во изминатите години.

Во селата Градошорци (општина Василево), Раштани (општина Велес), Мраморец (општина Дебарца), Палатица и Желино (општина Желино), Копанце (општина Јегуновце), М. Каменица, (општина М. Каменица), Д. Дисан (општина Неготино), населба Расадиште (Тетово) подобро е водоснабдувањето преку проширување на мрежата или зафаќање на дополнителни количини на вода.

Во општина Арачиново водоснабдителниот систем за Арачиново, започнат во 2004 год., во текот на 2010 год. е завршен со приклучувањето на домаќинствата на главната мрежа. Водоснабдувањето се врши од бунари во подрачјето "Белви", магистралната мрежа е со ф 225 - 315 со должина од 4,3 км, секундарната мрежа е во должина од 14 км. Изведени се и два резервоар од 800 и од 450 м³.

Во с. Орланци во завршна фаза е изградбата на резервоарот за водоснабдување.

Во с. Грушино во 2009 год започната е изградба на водоснабдителен систем која ќе предолжи и во 2011 год. зависно од финансиските средства.

Во општина Битола изградени се водоснабдителни системи за селата Буково и Острец.

Во општина Јегуновце изграден е водоснабдителен систем с. Јегуновце - с. Ратае со главен довод од 13 км (ф250) и 8 км (ф110) и секундарна мрежа од вкупно 55 км. Вода се зафаќа од бунари во с. Јегуновце, Туденце и Сиричино. Изградени се резервоари од по 300 м³ за с. Јегуновце и од по 200 м³ за с. Јегуновце, Копанце, Туденце и Сиричино.

Во општина Липково изграден е водовод за с. Слупчане - главен довод во должина од 4 км и секундарна мрежа од 12 км, 2 резервоари, 1 пумпна станица и 1 филтер станица. Водата се зафаќа од акумулацијата "Глажња". Изградбата на водоводниот систем е започната во 2009 год.

Во општина Лозово изграден е водоснабдителен систем за Лозово со главен довод од 2 км ф 100, секундарна мрежа во должина од 3 км и резервоар од 150 м³. Изворник е бунар кај село Ѓузумелци.

Во општина Македонска Каменица за село Дулица изградена е секундарна мрежа од 4 км и резервоар.

Во општина Македонски Брод изграден е довод за село Волче со капацитет од 1 л/сек.

Во фаза на изградба се водоснабдителни системи за селата Зубово (општина Ново Село), Средно Коњари (општина Петровец), и за селата Отошница, Радибуш, Опила и Љубинци (општина Ранковце)

Заштита на водите

Канализациски системи

Во најголем дел во општините за населените места се градат колектори кои ќе ги одведат отпадните води од секундарната мрежа кон реципиентот. Во општина Аеродром во Д. Лисиче изграден е колектор во должина од 1,5 км, во општина Битола изграден е колекторот за Жабени, во општина Богданци изградени се колектори во Богданци и селото Стојаково, во општина Брвеница изградени се колектори за селата Челопек, Милетино и Блаце, во општина Желино изграден е колектор и секундарна мрежа во с. Палатица и во општина Тетово изграден е колектор во должина од 6,5 км во Тетово.

Во општина Гази Баба изградена е секундарна канализациска мрежа за селата Инциково ф250 во должина од 7,5 км, Сингелиќ ф250 -400 во должина од 4 км и Јурумлери ф250 во должина од 0,175 км.

Во општина Ново Село во с. Колешино изградени се колекторот, секундарната мрежа и пречистителната станица со капацитет од 500-700 ЕЖ.

Во општина Другово во Другово делумно е изведена секундарната мрежа, а изработен е проект за главниот колектор, пречистителната станица и пумпна станица. Во 2009 год започната е изградба на фекална канализациска мрежа за с. Г. и Д. Добреноец која се заокружи во 2010 год. За с. Д. Добреноец изграден е колектор ф200 од 0,164 км и секундарна мрежа ф200 од 0,154 км и пречистителна станица со капацитет од 185 ЕЖ. За с. Г. Добреноец изграден е колектор ф250 од 0,211 км, секундарна мрежа ф200 и ф250 од 1,255 км и пречистителна станица со капацитет од 230 ЕЖ

Во текот на 2010 год. во изградба се секундарните канализациски мрежи во селата Горно Лисиче (општина Аеродром), Кадино (општина Илинден), Слупчане, проект започнат во 2008 год. (општина Липково), во селата Каратманово и Дорфулија (општина Лозово), во с. Тремник (општина Неготино),

во Ново Село (општина Ново Село), во селата Стрелци (општина Осломеј), во с. Катланово со пречистителна станица (општина Петровец), во општина Сарај во тек на изградба е фекална канализациска мрежа за селата Грчец, Глумово и Шишево. Во 2009 год. за овие села изграден е колекторот.

Заштитата од илемеино дејство на водите

Регулација на водоитециите и заштитата од поплави

Во текот на 2010 год. од Дирекцијата за заштита и спасување спроведени се акциони планови за чистење на дел од крајбрежјето на Преспанското Езеро. Превземени се акции за чистење на реките и нивните крајбрежја: Драгор, Лепенец, Крива Река, Црн Дрим, Брегалница, Сатеска, Даљан, Грашница, Голема Река, Жировничка Река, Радика, Струмица, Треска, Ињевска Река, Сушица, Вардар, Липковска Река, Пчиња, Каменичка Река, Црничка Река, Пехчевска Река, Бабуна и Ранковачка Река.

Во општина Долнени исчистени се каналите "Блато" и "Рибник" во должина од 1,9 км.

Во општина Демир Капија исчистено е коритото на река Бошава во должина од 2,6 км.

Исто така извршени се регулации на реки на мали делници во атарите на селата Сливово во должина од 65м (општина Дебарца), во Зрновци регулирана е реката Зрновка во должина од 0,3 км и во Кавадарци во градот регулирано е коритото на р. Луда Мара во должина од 0,5 км.

Наводнување на обработливи површини

Во областа на наводнувањето значаен проект е изградбата на системите за наводнување во Јужниот регион на реката Вардар. Во 2008 год се очекуваше дека се отпочне со реализација на градежните работи од втората фаза, изградба на системи на површина од 3.904 ха во Миравци, Удово, Валандово, Грчиште, Кованци, Негорци/Прдејци, Паљурци и Гевгелија, но предвиденото не е реализирано.

6.2.5. Енергетика и енергетска инфраструктура

Република Македонија е енергетски зависна, ги увезува сите потреби на нафта, природен гас, на одредени количини на јаглен и електрична енергија. Во 2010 година од увозените количини изнесуваат 39% во вкупната примарна енергија. Со Просторниот план на Р.Македонија во 2010 год. по сценарио на најмал (ниска) и најголем стопански развој (висока варијанта), планирано е увозот во вкупната потрошувачка да учествува со 36% односно 33%.

Во снабдувањето со електрична енергија најзначаен извор е РЕК Битола. Но, површинските ископи во Суводол и Брод-Гнеотино наскоро ќе завршат а ќе останат подинските слоеви, чија подземна експлоатација е многу поскапа. Цената на електричната енергија во регионот ќе поскапи заради преземената обврска на Бугарија и Романија кои од 2012 година ќе започнат да ги применуваат строгите еколошки правила за емисиите на јаглероден диоксид.

Експертите препорачуваат инвестиции во производствениот сектор. Се препорачува изградба на нови капацитети за производство на електрична енергија, како и рехабилитација на блоковите на РЕК Битола и ТЕЦ Осломеј, подготвување на ТЕЦ Неготино за работа на гас или на јаглен кој би се увезувал

од надвор. Изградбата на големите хидроцентрали Чебрен и Галиште, Бошков Мост, Луково Поле, малите хидроцентрали како и гасните централи-топлани во Скопје, во многу ќе ја подобрат состојбата во енергетскиот сектор во Македонија. Потребно е да се направи анализа на исплатливоста на градбата на хидроелектраните од Вардарска долина, етапно градење на дел од 12-те хидроелектрани и сл. За овој проект Владата на РМ ги презеде првите чекори, остварени се контакти со заинтересираните странски концесионери.

Во однос на искористувањето рудниците и енергетските извори, со Просторниот план на Р.Македонија, во 2010 год. (ниска варијанта) планирано е да се активира рудникот Живојно, термоелектраната во Неготино да се прилагоди на работа на природен гас, да се изградат ТЕ-ТО Скопје и хидроцентралите Бошков Мост, Козјак и Матка-2 (Св.Петка). Од планираните објекти единствено е реализирана хидроелектраната Козјак.

Во Р.Македонија е изграден магистрален гасовод од македонско-бугарската граница до Скопје, кој што е дел од меѓународниот транзитен гасоводен систем Русија-Романија-Бугарија-Македонија но не се изградени дистрибутивните градски мрежи. Една од причините за ова состојба е и ниската цена на електричната енергија заради што таа се користи за загревање на домовите. Но, најголем дел од градовите во Р.Македонија немаа друга алтернатива бидејќи немаат системи за топлификација. Со завршување со градба на ТЕ-ТО Скопје и ставање во погон, потрошувачката на природниот гас ќе се зголеми на 350-400 милиони кубни метри. Истовремено ќе се намали недостигот од електрична енергија во зимскиот период во Скопје.

Планираната количина на природен гас за 2010 година, според Просторниот пан на Р.Македонија, е димензионирана на $1230 \times 10^6 \text{ nm}^3$ што е за 10,5 пати помало во однос ва потрошувачката во 2010 година, кога изнесуваше $117 \times 10^6 \text{ nm}^3$.

Гасификацијата на градовите, односно изградбата на дистрибутивната мрежа не е едноставна работа. Светската економска криза во изминатата година ги стомира и одложи реализацијата на гасификацијата во градовите. Во тек е изработка на Физибилити студијата за развој на гасоводната мрежа во Р.Македонија. Ова студија треба да ги даде идните решенија за развој на мрежата, економската и финансиската оправданост за изградба на гасоводната мрежа, да ги дефинира стратегиските услови и фази на временска реализација на гасоводниот систем. Првичните анализи покажаа дека во Р.Македонија има потреба од природен гас и повеќе отколку што поддржува сегашниот капацитет на магистралниот гасовод.

Во однос на планираната потрошувачка на течни горива според Просторниот план на РМ во 2010 година се планираше (според ниската варијанта на развој) увоз на 1.375.000 тони сива нафта, увоз на 3968 тони бензин и дизел гориво, а Рафинеријата ОКТА се очекуваше да работи со 55% од својот проектиран капацитет за преработка на 2.500.000 тони сива нафта. Во 2010 година Рафинеријата работеше со 36% од својот проектиран капацитет.

Заради зависноста како и високата цена на нафтата, истражувањата и употребата на обновливите извори на енергија станаа многу значајни. Земјите во развој, каде што спаѓа и Македонија, покажуваат мал прогрес во однос на индустриски развиените земји во финансирањето на проекти во обновливите извори на енергија, со кои значително се намалуваат штетните емисии на гасови и се штити животната околина.

Вложувањето во обновливите извори на енергија ќе придонесе за поголем економски развој и ќе обезбеди подобра иднина на следните генерации. Владата на РМ ја усвои Стратегијата за обновливи извори на енергија според која обновливите извори во финалната потрошувачка на енергија во РМ во 2020 година треба да изнесува 21%.

Поголемо значење треба да се даде на заштедата на енергија. Сите треба да се вклучиме во процесите на енергетска ефикасност. Замена на постојните улични светилки со штедливи светилки, употреба на топлински пумпи за енергетски цели, топлинска изолација на објектите преку замена на постојните прозорци и врати, како и замена на електричната енергија со енергија од фотоволтаични ќелии, се мерки со чија имплементација може да заштедиме енергија. Владата на РМ ја усвои Стратегијата за унапредување на енергетската ефикасност до 2020 година, според која заштедите на енергија во 2020 година би изнесувале околу 9% доколку се применуваат мерките за енергетска ефикасност. Со реализација на мерките предвидени во Стратегијата се очекува да се постигне зголемување на сигурноста во снабдувањето со енергија, намалување на зависноста од увезени енергенси, зголемување на придонесот за заштита на животната средина, модернизација на енергетската инфраструктура, подобрена регионална соработка. Министерството за економија го започна ГЕФ проектот за подобрување на ефикасноста во јавните институции како и проект за воведување на енергетска ефикасност на градежните објекти во РМ.

Во однос на интерконективните водови, Операторот на електроенергетскиот систем МЕПСО во своите среднорочни годишни развојни ги стави конекциите со Албанија (за која што има изработено физибилити студија од SEETEC Balkans со учество на KESH-Албанија, НЕК-Бугарија, TERNA-Италија и МЕПСО-Македонија). Добиено е позитивно мислење од страна на Европската комисија за изработка на физибилити студија и студија за влијание врз животната средина.

За поврзувањето со Србија утврдена е точната траса на водот и изготвена е студија за оценка на влијанието на 400kV водот "ТСШтип-македонско српска граница" врз животната средина.

Во однос на поврзувањето со Косово, направени се контакти меѓу двата преносни оператори МЕПСО и КОСТ за остварување на нова 400kV конекција која ќе го искористи постојниот 220kV вод Скопје1-КосовоА кој е во прекин од 1999 година. Потпишан е Меморандум за соработка во областа на енергетиката со Република Косово.

Со Просторниот план на РМ предвидени се конекциите од Скопје4 до Србија и Албанија, од Дуброво кон Штип и Бугарија како и од Битола-2 кон Грција. Конекциите од Дуброво и Битола се реализирани со што значително се подобрија условите за размена на електрична енергија во Македонија и поширокиот регион на Балканот.

6.3. Население и организација на населбите и дејностите

6.3.1. Демографски развој

Досегашните истражувања укажуваат на постоење на неповолни трендови на некои демографски карактеристики, врз кои единствено може да се интервенира преку активната популациона политика, како: изразита регионална

нерамномерност во растот на населението, природен прираст на населението повисок во однос на поразвиените европски земји, промени во старосната структура со тренд на зголемување на бројот на стари лица, нето стапка на репродукција на вкупното население различна кај постојните социо-економски и други структури, изразени разлики помеѓу урбаните и руралните средини и др.

Тргувајќи од определбата дека популациската политика преку систем на мерки и активности треба да влијае врз природниот прираст, се оценува дека за обезбедување на плански развој и излез од состојбата на неразвиеност, се наметнува водење активна популациска политика во согласност со можностите на социо-економски развој на Републиката. Во овие рамки треба да се води единствена популациска политика со диференциран пристап и мерки по одделни подрачја, со цел да се постигне оптимализација во користењето на просторот и ресурсите, хуманизација на условите за семејниот и општествен живот на населението, намалување на миграциите, како и создавање на услови за порамномерен регионален развој на Републиката.

Во прв ред населението треба да ја прифати неопходноста за менување на репродуктивното однесување и потребата од воспоставување нови норми при своето биолошко однесување, како предуслов за остварување на позначајни ефекти во наредниот период.

Демографскиот развој во Републиката покажува неколку карактеристични појави на кои треба да се влијае за да се реализираат бараните ефекти. Првата, значителна карактеристика претставува стапката на наталитет која во 2009 год. изнесуваше 11,5‰, додека во 2008 година изнесуваше 11,2‰. Позитивните тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку стабилизирање на стапката на морталитет и нејзино намалување на 9,3‰. Додека имаме зголемување на смртноста на доенчињата и малите деца која во 2009 година изразено преку стапка изнесува 11,7 ‰ што во однос на 2008 година стапка (9,7‰) бележимо значително зголемување.

Забележителна негативна појава е нерамномерната распределба на популацијата во одделни региони и тенденцијата на натамошна поларизација. Имено, источните делови се карактеризираат со демографска стагнација, а западните со демографска експлозија.

Миграционото салдо во државата во 2009 година е негативно. Имено вкупниот број на доселени лица изнесува 8044, додека вкупниот број на отселени изнесува 8554 што претставува негативно салдо од -510 лице кои што се отселиле од Р. Македонија.

Според процената на населението објавена во статистичката публикација “Статистички преглед 663” на крајот на месец декември 2009 година се проценува дека во Република Македонија вкупната популација ќе достигне бројка од 2.052.722 жители, што претставува зголемување на бројот на жители за 4103 лица или пораст од 0,2% во однос на 2008 година.

6.3.2. Урбанизација и мрежа на населби

И покрај релативно задоволителниот одзив на извештајните единици, во квантитатвна смисла (доставени податоци од повеќе од 50% од вкупниот број општини), оваа година, доставениот материјал е со значителни квалитативни

недостатоци. Имено, се доставуваат непотполни, нејасни и несоодветно дефинирани податоци, кои во голем дел се неупотребливи.

Речиси редовно отсутнуваат податоци за параметри кои се исклучително значајни за согледување на трендовите и тенденциите во процесот на урбанизација и урбан развој. Ако кон ова се додаде и некомплетноста и некомпатибилноста на одделни официјални индикатори; како и непостоење на систематско следење на урбаниот развој преку соодветни индикативни показатели ниту на локално ниту на национално ниво, јасно е дека изведените заклучоци и констатации сеуште треба да се примаат со соодветна доза на резерва и оградување. Во таа смисла, евидентна е потребата од испитување на причините за ваквиот однос на извештајните единици, кој, се повторува секоја година. Резултатите од испитувањето ќе укажат на потребните активности кои ќе треба да се превземат и кои може да се организираат на различни начини (анимирање; организирање средби на локално и регионално ниво, со појаснување на обемот, видот и карактерот на податоци кои се доставуваат и начинот на нивна презентација; работилници; дебати и сл.)

Сепак, без оглед на наведените проблеми и објективните ограничувања, може да се констатира дека вкупните активности одат во насока на повисоко ниво на организираност и уреденост на просторот, односно повисок степен на урбан развој. Најдинамичните промени се случуваат на контактните простори на урбаните населби и надвор од населбите на рурални простори кои се погодни за развој на стопанство, туризам и други активности кои може да бидат основа за привлекување на инвестиции.

Динамиката и обемот на изработка на планска документација се уште се на ниво кое нема значително влијание во развојот, што пред сè е последица на неможноста за обезбедување доволно инвестиции за тие активности.

Урбаниот развој е се уште во голема мера централизиран со главна одлика на висока популациска концентрација, концентрација на јавните функции и највисок степен на инфраструктурна уреденост во републичкиот центар. Последните неколку години политиката на државата се насочува кон децентрализација на одредени функции од областа на образованието од републичкиот кон другите поголеми урбани центри (Тетово, Штип, Битола, Куманово, Охрид, Св. Николе). Се очекува ваквиот тренд да продолжи и во периодот кој настапува.

Во односот помеѓу другите градски центри, се уште не се видливи активности за динамизирање на развојот преку селективно насочување. Во идниот период се очекува значителен напредок во оваа насока со донесување и реализирање на програмите за развој на планските региони, во рамките на кои се стимулира развојот на економски помалку моќните региони, а во рамките на самите региони во неразвиените подрачја.

Проширувањето на градското градежно земјиште и вкупно градежното земјиште во населбите дефинирано како плански опфат, се уште е актуелно и во најголем дел се реализира на сметка на продуктивно земјоделско земјиште. ЕЛС во иднина би требало да се фокусираат на поефикасно искористување на градежното земјиште во веќе дефинираните простори опфатени со планска документација.

Урбанизацијата во идниот период се очекува да се развива во услови во кои приватната иницијатива и пазарното стопанство ќе имаат уште позначајно

место и улога во долгорочниот просторен развој. Процесот на урбанизацијата, и понатаму ќе биде основна рамка за идната организација, уредување и користење на просторот на Републиката, но во согласност со настанатите промени и идните долгорочни развојни потреби на општествено-економскиот систем.

6.3.3. Уредување на селскиите населби и подрачја

За Република Македонија се уште е актуелно постоењето на големи разлики во однос на економскиот развој, инфраструктурната опременост и квалитетот на живеење помеѓу урбаните и руралните населби.

Последните години, како резултат на општествено-економските промени, пазарните законитости и продорот на приватниот капитал, иницирани се значајни процеси на активирање на голем број рурални населби и подрачја преку развој на различни стопански дејности. Ваквите активности доведуваат до развој на нови, досега неактивирани туристички локалитети, како и до реактивирање на голем број напуштени или заостанати во развојот селски населби кои поседуваат квалитетни и разновидни ресурси за развој на класичниот и алтернативниот туризам. Имајќи го предвид многу скромниот одзив на општините (добиени се некоплетни податоци од едвај 10 општини), може да се претпостави дека руралните подрачја се повеќе се опфатени со локалните програми за развој и со конкретни активности, во насока постигнување на порамномерен развој и подеднаков третман на руралните населби со урбаните во сегментот на планирање, инвестирање и конкретни активности.

Овие активности се иницирани со повеќе просторно-плански документи (Просторен план на Охридско-Преспанскиот регион, Просторен план на Скопскиот регион, Стратегија за регионален развој, Стратегија за рурален развој и т.н) во рамките на кои особено внимание е посветено на развојот на руралните населби од аспект на нивна демографска ревитализација, поттикнување на економскиот развој, особено туризмот, подобрување на инфраструктурната опременост и подигнување на квалитетот на живеење. Исто така, дефинирани се и плански определби и конкретни активности во рамките на акционите планови за развој на посебно уредени стопански зони на рурални подрачја, надвор од населбите.

Периодот кој доаѓа се очекува натаму да ги развива и продлабочува овие првично иницирани активности, како преку подетална разработка на планските мерки, со документација од пониско ниво, така и со конкретни активности за мотивирање на руралното население за инвестирање во руралниот развој, едуцирање за аплицирање за странски донации и подигнување на свеста за вредностите на овие простори и можности за развој на продуктивни бизниси и на подрачјата кои се далеку од развиените урбанизиран подрачја.

За таа цел неопходно е комплетно општествено ангажирање на локално, регионално и национално ниво за поддршка на потенцијалните инвеститори кои се заинтересирани за развој на бизниси во руралните средини. Поддршката е неопходна во сите сегменти - во делот на инфраструктурата, што е основна потреба, во делот на маркетинг и промоција на компаративните можности и предности на одделни подрачја, но и в делот на инвестиционите вложувања, каде треба да се обезбедуваат финансиски модели за кредитирање и поддршка под поволни услови.

6.3.4. Домување

Вкупниот број на новоизградени објекти во сите општини на Р. Македонија за 2010год. а врз основа на податоцие од Информативните листови изнесува 1372објекта. Од нив станбени згради се 3,5%, станбени куќи 90,31%, доградби и надградби 3,5% и 2,7% викенд куќи. Без одобрение за градба евидентирани се 31% од вкупниот број на изградени објекти односно *дивоградби*.

Од податоците добиени врз основа на Информативните листови може да се донесе заклучок дека истите не ја прикажуваат реалната слика на точниот број на изградени објекти на територијата на целата Република од причина што од вкупно 84 општини само 55 имаат доставено Информативни листови од кои во само 41 општина има податок за ново изградени станбени објекти односно настанати промени во областа на домувањето.

Согласно Статистичките податоци доставени од Државен завод за статистика на Р. Македонија на почетокот на 2010 год. бројот на изградени станови изнесува 735.353 станови што во однос на 2004 год. ќе изнесува зголемување од 4,7%, односно за 33.608 стана.

Следејќи ја динамиката на градба предвидена со ППРМ, а врз основа на прогнозата до 2020 год. бројот на изградени станови на почеток на 2010 год. изнесува 596,859 стана.

Компарацијата помеѓу планираниот станбен фонд за 2010 год. согласно ППРМ и остварениот станбен фонд во 2010 год. согласно статистички податоци за изградени станови на почеток на 2010 год. укажува дека динамиката на градба не ги прати предвидувањата согласно ППРМ.

Анализирајќи ги горе наведените податоци може да се дојде до следниот заклучок дека:

- динамиката на изградба на станови во 2010 ги надминува предвидувањата за потребен број на станови за таа година согласно Просторниот план на Р. Македонија;
- во планскиот период доколку продолжи динамиката на изградба на станови со досегашното темпо ќе дојде до појава на станбен суфицит како резултат на доста интензивна станбена изградба;

Согласно *Програмаа за изградба станови сојственост* на РМ донесена од страна на Владата на РМ со која се планира изградба на: станови наменети за продажба, станови за станбено необезбедени лица(млади брачни двојки, самохрани родители самци, и други станбено необезбедени лица); станови за лица во социјален ризик и други ранливи групи, во 2010год. реализацијата е следна:

- Од вкупно предвидените 8 објекти со вкупно 499 станови наменети за продажба до крај на 2010 год. изградени се 2 објекта со вкупно 96 стана, и тоа во Охрид (70) и Прилеп (56). Преостанатите објекти сеуште се во фаза на изградба или имаат нерешени имотно правни проблеми. Вкупната површина на предвидените станови изнесува 30,100,44м². Вкупна површина на изградените станови изнесува 15,628,86м², деловен простор 5022,81 м², подрум 2675, 52 м² и гаражи 6665,20 м².
- Од вкупно предвидените 6 објекти со вкупно 321 станови наменети за млади брачни двојки, самохрани родители, и други станбено необезбедени лица до крај на 2010 год. изградени се 2 објекта со вкупно 112 стана, и тоа во Скопје. Преостанатите објекти сеуште се во фаза на изградба или имаат

нерешени имотно правни проблеми. Вкупната површина на предвидените станови изнесува 16,830,51м². Вкупна површина на изградените станови изнесува 683,36м².

- Од вкупно предвидените 33 објекти со вкупно 1507 социјални станови до крај на 2010 год. изградени се 9 објекта со вкупно 417 стана и тоа во Скопје (2), Битола (1), Охрид (1), Кичево (1), Македонска Каменица (1), Кочани (1), Крива Паланка (1), Кавадарци (1). Вкупна површина на становите предвидени со програмата (1507) изнесува околу 36,925,31м². Од нив изградени се 20,141,62м². Реализацијата на преостанатите социјални станови е во фаза на изградба или припремна фаза (активности поврзани за нивна реализација изработка на основни проекти, изработка на нумерички податоци, постапка за добивање на решение за локациски услови) е различна во секој град каде е предвидена нивна изградба.

Анализирајќи ги горе наведените податоци може да се дојде до заклучок дека, изградбата на станови предвидени со *Програмаџа за изградба станови сојсџвеносџ на РМ* не се одвива со предвидената динамика.

6.3.5. Јавни функции

Согледувања во однос реализација за 2010 год. во дејностите на *јавниџе функции* по области е следната:

Образование

Основно образование: Мрежата на основни училишта во редовното воспитување и образование во Републиката според статистичките податоци во учебната 2009/2010 година опфаќа 990 училишта во кои се воспитуваат и образуваат 208,980 ученици, односно околу 69% од вкупниот број деца на возраст од 5-15 години (303,523). Бројот на ученици во основни училишта во 2009/2010год. во однос на податоците за учебната 2004/2005год. е намален за 7,1%.

Програмата со која се предвидува изградба на нови училишни згради, реконструкција и санација на постојни училишни објекти, обновување и поправка инсталациите во објектите (водовод, канализација, парно греење), со активностите продолжува и во 2010 год.

Според податоците од **Министерство за образование на РМ** во (10)⁴⁹ општини евидентирано е градба на објекти од областа на основно образование, додека во (5)⁵⁰ општини евидентирани се градежни интервенции од типот на реконструкции на објекти.

Средно образование: Според податоците за учебната 2009/2010 год. во државен сектор евидентирани се редовни 110 средни училишта со вкупно 94 284 **ученици**, што изнесува 75% од генерацијата на возраст од 15-19 години(165.422деца).

Бројот на ученици во средни училишта во однос на учебната 2004/2005 год. (94,053 ученици) е зголемен за околу 1 %.

Според податоците од **Министерство за образование на РМ** во општина Шуто Оризари евидентирано е изградба на објекти од областа на средно

⁴⁹ Табела1. Подпрограма ТА-Изградба

⁵⁰ Табела2. Подпрограма ТБ-реконструкција

образование. Градежни интервенции од типот на реконструкции на објекти истотака евидентирани се во општина Центар.

Високо и вишо образование: Вкупниот број на студентите во Високо образование на територијата на Републиката на државните универзитети во Р. Македонија во учебната 2009/2010 год. изнесува 43,893 студенти што во однос на 2004/2005 год. е намалување за 9%.

Во учебната 2009/2010 год. од вкупниот број на студенти (и на приватни и на државни факултети кој изнесува 56, 121 студент) 78% се на државните факултети додека на приватните факултети тој процент е помал и изнесува 22% (12,129 студенти).

Во областа на **вишото образование** на територијата на Републиката во учебната 2009/2010 год. настава посетуваат 1500 ученици во 5 стручни школи. Од вкупниот број на ученици (1500) во државен сектор евидентирани се 1286 ученика додека во приватен сектор 214 ученика. Во однос на учебната 2004/2005 год. имаме зголемување на бројот на ученици во државен сектор за 15%.

Вкупниот број на ученици и студенти вклучени во образовниот процес за учебна 2009/2010 год. изнесува 365,033 ученици од кои во основно образование вклучени се 57,91%, во средно 26,13%, во високо образование 15,55%, додека во вишо 0,42%.

Анализата покажува дека процентот ученици и студенти во 2009/2010 год. е во благо опаѓање во однос на 2004 год. и сеуште не ги задоволува потребните нормативи согласно ППРМ.

Здравствена дејност

Според последните статистички податоци (Статистички годишник 2010 год), евидентирани се вкупно 6933 здравствени работници од кои 5052 лекари, 1310 стоматолози и 571 фармацевти. Вкупен број на болнички постели изнесува 9326 постели.

Компарацијата на статистичките податоци и предвидените со ППРМ за плански период до 2020 год. упатува на следните констатации:

- бројот на жители /лекар предвидени со ППРМ за 2020 год. изнесува 550-600 жители/лекар додека реализираната во 2004-2010 год. 453-405 жители/1лекар односно 2,2- 2,5 лекари/1000 жители;
- бројот на жители /стоматолог предвидено за 2020 год. 2.000-2.500 жители /стоматолог, додека реализираната во 2004-2010 год. изнесува 1790-1562 жители/1лекар, односно 0,55-0,64 стоматолози /1000 жители;
- бројот на болнички постели на 1000 жители предвидени за 2020 год. изнесува 6,7-7,4 болнички постели/1000 жители, додека за 2004-2010 год. изнесува 4,8- 4,6 болнички постели /1.000 жители.

Во однос на дефинираните ориентациони нормативи за квалитетна здравствена заштита предвидени со Просторниот план, може да се констатира дека реализацијата не се движи во рамките на прогнозите, но овие дејности се соочуваат со бројни проблеми во развојот, како изградба и опремување на современи капацитети посебно во вонградските подрачја.

Во здравството во тек се активности за трансформирање на постојниот здравствен систем во нов национален здравствен систем, кој треба да обезбеди повисока и поквалитетна здравствена заштита заснована врз реални можности на плаќање. Во овие рамки, развојната инвестициона политика дава приоритет на

инвестициите кои се ангажираат за совладување на најјургентните тековни проблеми во здравството, реконструкција и санација на постојните објекти, завршување на започнатите објекти и набавка на нова неопходна опрема.

Социјална заштита

1. Организации за социјална заштита

Социјалната заштита и понатаму ќе се остварува како заштита на лицата неспособни за работа (хендикепирани) и заштита на сите оние кои како резултат на транзиционите процеси се најдоа на маргините на социјалната сигурност. Едновременно, потребно е да се преземаат активности за подобрување на условите за сместување во специјализираните установи за стари и изнемоштени лица, деца без родители и хендикепирани лица.

Последните статистички податоци покажуваат дека бројот на установи за социјална заштита на почеток од 2010 год. изнесува 13 установи, со вкупно 1312 корисника.

Согласно ППРМ, за објектите од социјален карактер за деца без родители и за стари лица се планираат по 3 места на 1000 жители со мин. 15 м² на површина на објектот по корисник и мин 30 м² на комплексот по корисник

2. Организации за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст

Согласно статистичките податоци во 2010 год. во 54 јавни установи за згрижување и воспитување на деца (детски градинки) згрижени се 23.157 деца, односно бројот на деца во однос на 2004 год. е намален за 63%. Согласно ППРМ бројот на деца во детски градинки треба да изнесува приближно 6% од вкупниот број на население во Р. Македонија во 2010 год. тој процент изнесува 1,1% и не го задоволува предвидениот норматив.

Во областа на детската заштита, приоритетните инвестициони активности треба да се насочени кон реконструкцијата на постојните објекти, како и доградба на започнатите објекти.

Ученички и студентски домови-Согласно статистичките податоци во 2009/2010 год. во 37 установи (ученички, студентски домови) евидентирани се 7547 корисници што во однос на 2004 год. е намалување за 11%. Анализата на изградени објекти од областа на Социјалната заштита согласно статистичките податоци покажува дека во периодот 2004-2010 год. има зголемување на изградба на домови за стари и изнемоштени лица, студентски домови и домови за ученици во средните училишта.

Култура

Во овој сектор развојната политика е насочена кон заштита на културно - историските споменици и обезбедување на услови за работа во институциите за културни дејности, инвестирање во работата на археолошките локалитети, продолжување со изградба на нови театри (Стариот театар, нова зграда на драмски театар, изградба на музејот на ВМРО и изградба на концертна сала) како и реновирање и доизградба на верските проекти.

Библиотечна дејност: Согласно статистичките податоци оваа дејност е застапена во 85 библиотеки кои располагаат со книжен фонд од 3.115.000 книги,

односно 1,51 книги/жител. Во однос на 2004 год. бројот на библиотеки е ист. Во однос на бројот на книги /жител нормативот од 1-2книги/жител согласно ППРМ е задоволен.

Театарска дејност: Во 2010 год. евидентирани се 13 професионални театри што во однос на 2004 год. е зголемување за 18%.

Киношечна дејност: Во кинотечната дејност во 2010 год. евидентирани се 10 кина. Анализата покажува дека во однос на 2004 год. бројот на кината е намален за 53%.

Музејска дејност: Во 2010 год. евидентирани се 23 музеи што во однос на 2004 год. е зголемување за 1%.

Во наредниот период до 2020 год согласно ППРМ секоја од населбите треба да има *библиотека, кино и дом на културира*, а ако постои интерес и економска основа во некои од населбите и музеј, галерија, театар и дом на младаина.

Спорти и рекреација

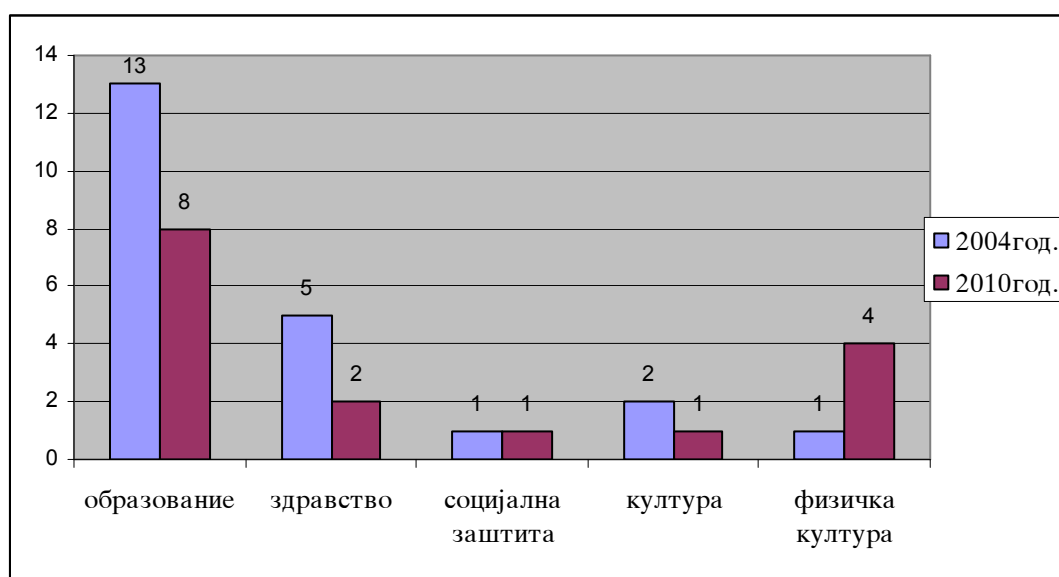
Развојот на физичката култура се карактеризира со постојано проширување на материјалната основа, односно со изградба на објекти и терени за спорт кои по својата намена и функционалност во одреден период и во одредени средини ги задоволуваат потребите на граѓаните.

Според податоците од ДЗС (Статистички годишник 2010 год.) до крајот на 2010 год. изградени се вкупно 18 спортски сали од започнатите 31 спортски сали, 13 спортски терени, 4 објекти од областа на спортот и рекреацијата.

Реконструкција, адаптација и санација извршено е на 23 објекти наменети за спорт и рекреација.

За периодот до 2020 год. развојот на физичката култура треба да се одвива во објекти чиј капацитети ќе овозможат посета на 20-25% од жителите со просечен нормативе од 2 м² по жител.

Графикон 68. Динамика на изградени објекти од областа на јавни функции во 2004-2010 год. по општини (податоци од Информативни листови)

* нема податоци од сите општини

Врз основа на податоците во Информативните листови доставени од 55 општини може да се заклучи дека на територијата на Република Македонија евидентирана е динамиката на изградба на објекти од областа јавни функции во околу 17 општини. Може да се заклучи дека поголема динамика на градење 2010 год. има во областа на изградба на објекти од физичка култура додека кај другите јавни функции изградбата е во опаѓање.

6.3.6. Индустирија

Во просторната развојна структура на економијата во Република Македонија, индустријата е значаен фактор кој делува поттикнувачки на развојот на другите дејности: земјоделството, шумарството, трговијата, градежништвото, сообраќајот, занаетчиството итн. Индустријата се јавува како потрошувач на производите и услугите на овие дејности во фазата на нивна преработка и од просторен аспект претставува локациски фактор за развој на други производни и комплементарни дејности и капацитети со кои се заокружува целокупниот технолошки и репродукциски процес на производство.

Според парадигмата на одржливиот развој, економскиот развој и заштитата на животната средина прават единствен процес на меѓусебни интерактивни влијанија и спреги. Одржливиот развој подразбира процес на промени во кој економијата придонесува кон подобрување на човековата благосостојба на сегашните генерации, без компромиси или хипотеки на терет на благосостојбата на идните генерации.

Карактеристика на индустријата и во 2010 година беше недостигот и ограниченоста на сопствената акумулација и потребата за поинтензивен развој и менување на производната структура. Индустријата и натаму ќе биде упатена на користење дополнителна акумулација од странство.

Последиците од глобалната економска криза започната во 2008-та година се рефлектираа врз активностите во индустријата кои во однос на формирањето на бруто домашниот производ во 2010 година споредено со претходната година остварија негативна стапка од -2,2% (проценети податоци)⁵¹ и структурно учество од 18,3% во создавањето на бруто домашниот производ (тековни цени).

Физичкиот обем на вкупното индустриско производство во Република Македонија во 2010 година забележа негативна стапка од 4,8%. Комплексот на вадење на руда и минерали забележа опаѓање од -3,8%, преработувачката индустрија -7,5%, додека снабдувањето со електрична енергија, гас, пареа и климатизација забележа пораст на производството од 14,4%. Најголемо опаѓање на обемот на производство во преработувачката индустрија е забележан во производството на фабрикувани метални производи, освен машини и опрема (индекс 46,5%) и производството на електрична опрема (56,8%).

Анализата на општата состојба на македонската индустрија покажува незадоволително ниво на техничко-технолошкиот прогрес, извозната насоченост и увозната зависност на производството се неповолни, обемот и квалитетот на работната сила не ги задоволуваат современите потреби и стандарди за интегрирање во меѓународниот економски простор. Сериозна е потребата за примена на нови знаења, зголемен обем и ефикасност на инвестициите. Сегашното ниво на технолошка опременост укажува дека без покрупни зафати

⁵¹ Соопштение , Бруто домашен производ бр. 3.1.11.4

за обновување на постојната техника и технологија во иднина не може да се очекува забрзување на динамиката на индустриски развој. Потребата за брзи промени наложува неопходност за брзо прилагодување на домашната индустрија со тенденциите во светот со цел компатибилност на индустриската структура со развиениот свет.

Во услови на пазарен начин на стопанисување останува планската определба за перманентно следење на потребите и барањата на пазарот и создавање услови за брзо реагирање и прилагодување на сигналите за промени на пазарот.

Во насока на надминување на постојната состојба и создавање перспектива за развој на оваа значајна област во економијата на Република Македонија, во Министерството за економија во текот на 2010 година беа преземени интензивни активности за имплементација на усвоените програми со кои ќе се овозможи зголемување на конкурентноста на националната економија:

- Програма за поддршка на текстилната индустрија;
- Програма за подобрување на конкурентноста на македонските производи и услуги;
- Програма за поддршка на кластерите со мерки за поддршка на компаниите за активно делување во кластери согледувајќи ја корисноста од здружување и создавање мрежа на кластери;
- Програма за развој на претприемништвото, конкурентноста и иновативноста;
- Програма за поттикнување на инвестициите во Република Македонија итн.

Просторната разместеност на производните и на нив комплементарни услужни дејности се темели на поставената определба на организација на производните дејности на принципот на концентрирана дисперзија. Определбата за алокација на производни капацитети во плански утврдени простори се остварува преку изработка на соодветна планска урбанистичка документација и уредување на просторот.

Во текот на 2010 година продолжија активностите за изработка и усвојување на урбанистичка планска документација за нови три технолошки индустриски развојни зони: ТИРЗ "Струмица" на површина од околу 25 ха, ТИРЗ "Ранковце" на површина од околу 40 ха и ТИРЗ "Струга" со површина од околу 30 ха.

Динамиката на реализација на планските решенија и уредување на просторот на ТИРЗ "Скопје" на задоволува. На овој атрактивен простор оценет позитивно во однос на локацијата, сообраќајните и други инфраструктурни услови, во периодот од еднодецениско постоење, ефектуиран е простор во кој се лоцирани само два индустриски капацитети на светски познатите производни брендови во областа на електрониката.

Промените во просторот евидентирани во областа на индустријата врз основа на извештајните листови добиени од извештајните единици се презентирани во Поглавието на Економските основи како интегрален дел на промените во просторот на вкупната економија.

6.4. Сообраќај и врски

6.4.1. Сообраќајна инфраструктура

Заклучок е дека во Република Македонија во 2010 година изградени се вкупно 8,83 км локални сообраќајници, а на 112,5км е извршена реконструкција

Табела 108 . Должина на изградени категоризирани сообраќајници (патишта) во 2010 год.

Сообраќајници	Реализирани во 2010 год. (км)
магистрални	
регионални	
локални	34,906
вкупно:	34,906

Од страна на ЕЛЕМ извшена е изградба на пристапен локален пат од Ергела (с. Новаци) - до рудник но не е кажано со која должина е истиот.

Во 2010 год. нема изградено ни еден км железничка пруга.

Во 2010 година од областа на воздушниот сообраќај нема реализирано ниту еден проект кој директно или индиректно влијае на промените во просторот.

За наредниот период неопходни се интензивни активности за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на делот на сообраќајна инфраструктура што би придонесло и за зголемувањето на вкупните ефекти и вкупната економија на Република Македонија.

6.4.2. Комуникациски и доставни системи

За создавање поволни услови за ефективна и одржива конкуренција на пазарот на електронски комуникации, формирана е Агенција за електронски комуникации на РМ. Агенцијата, транспарентно со регулаторни алатки, го следи развојот на пазарот на електронски комуникации преку квартални и годишни извештаи.

Пазарот на електронски комуникации, кај нас и во светот, интензивно се менува. Се зголемува бројот на корисници, но и даватели на услуги, а најголем пораст има бројот на претплатниците на мобилна телефонија и интернет. Во 2010 год. во евиденција на АЕК нотифицирани се активни: 35 субјекти како даватели на јавна телефонска услуга од фиксна локација, 3 даватели на јавни мобилни комуникациски услуги, 8 даватели за меѓуоператорски услуги, 75 даватели на интернет пристап, 75 даватели на услуги поврзани со радиодифузија, како и 16 субјекти за обезбедување на јавни електронски комуникациски мрежи.

Според годишниот извештај на Агенцијата за електронски комуникации, во 2010 година во однос на претходната година, вкупниот број на фиксни линии по сите технологии е намален за 5,54%, додека за 10,82% зголемен е бројот на активни претплатници во мобилната телефонија, а за 18,23% зголемен е бројот на претплатници на пристап до интернет со широк опсег.

Во минатото, телекомуникациските услуги се нудеа преку бакарните жици. Првите генерации на кабловски мрежи биле конфигурирани само за еднонасочно

пренесување на телевизиски и радио програми од операторот до корисниците. За да понудат говорна телефонија и интернет, кабелските оператори ги надградуваа своите мрежи.

Брзиот развој и масовното користење на интернетот доведе до големи промени во комуникациите, електронските медиуми, музичката и забавна индустрија, финансиските услуги. Како резултат на развојот и користењето на широкопојасниот интернет, во глобална смисла, започна ребрендирање на традиционалните телекомуникациски оператори кои почнаа да нудат пакети од различна природа, нови услуги, кои од друга страна побаруваат се побрзи електронски комуникациски мрежи.

Следните генерации на широкопојасен интернет ќе бара значително поголема брзина и безбедност при пренос, намалени стапки на грешки на апликациите во реално време. Неопходно е дизајнирање, развој и градба на брзи електронски комуникациски мрежи со доволен капацитет кој ќе одговори на предизвиците. Тоа значи значително надградување на постојните фиксни (бакарни или кабелски) мрежи и поставување на нови оптички мрежи. При тоа треба да се земе големото значење и важност на безжичните технологии дизајнирани за мобилната мрежа, која има и најголем пораст на корисници во изминатите години.

Се очекува и во наредниот период натамошно зголемување на корисниците на мобилната телефонија за сметка на фиксната телефонија. Операторите се обидуваат да го задржат и зголемат бројот на претплатници со нудење на разни кориснички пакети, врзување на повеќе комуникациски услуги во еден пакет со разни бенефиции и сл.

До 2020 година, според Просторниот план на РМ се очекуваше бројот на корисници во фиксната телефонија да изнесува 891.000. Според сегашниот број на 413091 активни телефонски линии и постојаната тенденција на намалување на бројот на претплатници може да се заклучи дека прогнозата нема да се оствари.

Според Просторниот план на Р.Македонија до 2020 година се очекува покриеност од 98% од територијата и 100% од населението на Македонија како и густина од 25 мобилни телефони на 100 жители што е надмината пред повеќе години. Во 2010 година, бројот на активни претплатници во мобилна телефонија е 104,9 на популација од 100 жители.

Во идниот период се очекува натамошно проширување на мрежата и поголема имплементација на 3Г и другите понапредни технологии. Третата генерација на комуникациски услуги се мултимедијални, овозможуваат големи брзини за видео и аудио содржини, симултан пренос на повици со кои корисниците имаат можност за мобилна канцеларија, видео конференција и сл.

Но, за да може да се реализираат овие технологии, потребно е да се изгради оптичка мрежа до крајните корисници за која што треба да се направат големи вложувања и трошоци. Македонски Телекомуникации во 2010 година продолжи со реализација на проектот "оптички кабел до дома" со кој ќе следува изградба на врвна телекомуникациска мрежа, со ултрабрз интернет пристап и поголем проток на информации. Проектот започна да се имплементира во Скопје, Тетово, Битола, Куманово, Охрид и други поголеми градови во РМ.

Со развој на електронските комуникациски мрежи, може да се креира и развојот и користењето на онлајн, интернет услугите: е-влада, е-здравство, е-инфраструктура, е-бизнис, е-образование. Преку Министерството за

Информатичко општество и администрација, започната е Стратегија за реформи во јавната администрација, Стратегија за развој на е-содржини 2010-2015, Националната стратегија за развој на информатичко општество и Национална стратегија за развој на електронски комуникации со информатички технологии.

Во последната деценија многу се променија технолошките, економските и регулативните услови за постоење на јавните радиодифузни сервиси. Тие се наоѓаат под голем притисок на сè поголем број комерцијални радиодифузери.

Аналогниот начин на пренос на телевизискиот сигнал е подложен на интерференции и губење на сигналот или негово дуплирање. Платформите за пренос на телевизискиот сигнал (кабел, сателит, IPTV итн.) имаат ограничен број на фреквенции, проблем кој може да се надмине со дигитализација на телевизискиот радио-фреквенциски спектар. Со тоа се создаваат услови за емитување на телевизија со висока резолуција, квалитетен прием и продукција на слика, звук. Процесот на дигитализација во РМ е започнат, а во дигитализацијата на локалните и регионалните медиуми, Советот за радиодифузија ќе се раководи со Стратегијата за развој на радиодифузната дејност од 2007-2012 година.

Агенцијата за електронски комуникации на РМ и Советот за радиодифузија ја следат состојбата и развојот на сите видови на комуникациски услуги во РМ. Се грижат за обезбедување на слобода во изразувањето, независноста на медиумите, економскиот и технолошки развој на ова дејност. Во 2008 година усвоен е Акционен план за имплементација на Стратегијата за развој на радиодифузната дејност, во кој се предвидени активности за нејзина практична имплементација. Акцент е ставен во барањето решение за воспоставување ефикасен систем за наплата на радиодифузната такса што е најсериозен проблем во областа на радиодифузијата во РМ, нотирани од Европската комисија. За либерализација на пазарот, поефикасна заштита на конкуренцијата во радиодифузниот сектор и во идниот период ќе се следат рекламните практики на радиодифузерите, ќе се олеснуваат можностите за влез на нови субјекти во заради збогатување на разновидноста и квалитетот на програмата.

Поштенскиот пазар во РМ бележи пораст, а во нагорен тренд е и процесот на негова либерализација. Зголемен е бројот на: писмоносните пратки, писма, препорачани пратки, пакетни пратки. Зголемен е трендот на користење на онлајн-купувањето и доставата на брзите пратки, од врата до врата. Подобрувањето се должи на отварање на пазарот на поштенски услуги и неговото регулирање. На македонскиот поштенски пазар работат 25 даватели на поштенски услуги со Стандардна дозвола.

Агенцијата за пошти донесе Правилник за утврдување на подрачјата на единиците на поштенска мрежа на давателите на универзална поштенска услуга со кој што се утврдени критериумите за отварање, затварање и преселување на поштенските објекти, поставувањето на поштенските сандачиња на јавни места, утврдување на работното време на поштенските единици и др. Агенцијата има за цел да овозможи спроведување на процесот на либерализација на пазарот на поштенски услуги преку објективни и транспарентни процеси, имајќи го секогаш во прв план јавниот интерес на потрошувачката на граѓаните на РМ.

АД Македонска пошта треба да се подготви на целосната либерализација на поштенскиот сообраќај до 2012 година, што е предвидено со европските директиви. Потребно е да се продолжи со либерализацијата на пазарот, имплементација на нови видови услуги, електронско следење на пратките од

прием до нивно врачување, зголемување на безбедноста на пратките и забрзување на преносот на поштенските пратки со нови современи транспортни средства.

До 2020 година, според Просторниот план на РМ, се очекуваше вкупниот број на поштенски единици да изнесува 424. Сегашниот број на 297 поштенски единици, односно 70% од реализацијата на планот не дава оптимизам дека ќе се оствари планот.

6.5. Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот

6.5.1. Животна средина

Анализите на степенот на загадување во медиумите на животната средина на годишно ниво, вклучувајќи ги и мерките кои се превземаат за заштита на истите, овозможуваат увид во поврзаноста помеѓу индустрискиот развој, состојбата и квалитетот на животната средина, односно влијанијата врз здравјето на човекот, активно следење на евентуалните промени во медиумите и областите на животната средина и создаваат добра основа за креирање на одржлива политика за заштита на животната средина и подобрување на квалитетот на животот во иднина.

Во однос на состојбите и промените во просторот во областа на животната средина врз основа на расположивите податоци и информации може да се наведат следните финални согледувања:

Воздух

- Согледувајќи ја состојбата со количините на емисии на загадувачки супстанции на ниво на држава по поедините сектори/дејности, евидентно е дека производството на електрична и топлинска енергија, сообраќајот и индустриски процеси најмногу придонесуваат за загадувањето на воздухот.
- Од извршените мерења на квалитетот на воздухот во текот на 2010 година надминувања над граничните вредности се забележуваат за цврстите честички со големина до 10 микрометри особено во зимниот период. Во летниот период пак, има надминувања на целната вредност за озонот, како резултат на повисоката сончева радијација.
- Земајќи ги предвид сите овие податоци од извршените мерења, микрофизичките и хемиските процеси на загадувачките супстанции во воздухот, социо-економски фактори и анализи, ефикасноста на користењето на донесените законските прописи и ефектите врз луѓето и животната средина, потребно е, да се донесат и имплементираат мерки за редуција на емисиите и заштита на квалитетот на воздухот, со цел подобрување на квалитетот на амбиентниот воздух и намалување на влијанието на загадувањето врз здравјето на луѓето и животната средина.

Води

Согласно **RIMSYS (River Monitoring SYStem)** програмата, квалитетот на водотеците во Република Македонија се следи на 20 мерни места поставени на 11 поголеми водотеци во Републиката и тоа: р.Треска, р.Лепенец, р.Вардар, р.Пчиња, р.Брегалница, Крива Река, Елешка Река, Црна Река, р.Струмица, р.Црни Дрим и р.Радика.

Анализата на добиените податоци за квалитетот на површинските водотеци во однос на различни параметри ги даде следните резултати:

- Вредностите за кислородните показатели добиени од мерните места на водотеците во Р.Македонија во текот на 2010 година, покажуваат дека на сите мерни места водата е со квалитет од I класа во однос на вредностите за растворен кислород, со исклучок на водите кај мерното место Скочивир; во однос на петдневната биолошка потрошувачка на кислород квалитетот на водите на поголем дел од мерните места одговара на води со квалитет од II класа, со исклучок на мерните места кај Башино Село и Ногаевци каде водите се со квалитет од III класа и мерните места Шпиље и Бошков Мост, каде водите се со квалитет од I класа и во однос на хемиската потрошувачка на кислород, квалитетот на водата во површинските водотеци одговара на води од II класа на сите мерни места, со исклучок на мерното место кај Скочивир, каде водата е со квалитет од III класа и Шпиље и Бошков Мост каде водата е со квалитет од I класа.
- Во однос на концентрацијата на нитрати и нитрити на сите мерни места низ Републиката во 2010 година е забележан квалитет на води од I-II класа.
- Анализата на квалитетот на водотеците во текот на 2010 година во однос на средногодишните концентрации на опасни и штетни материи не покажува драстична промена на квалитетот на водотеците во однос на претходните години.

Биомониторингот во Република Македонија се врши на 9 водотеци: Вардар, Треска, Лепенец, Крива Река, Пчиња, Брегалница, Црна Река, Елешка и Струмица, на вкупно 18 мерни места.

Од извршените анализи на биолошкиот материјал во 2010 година може да се заклучи дека 96 % од анализите покажуваат дека водите од контролираните водотеци се со квалитет од втора класа, а 4 % се во прва класа. Квалитет од прва класа има во р. Лепенец на мерното место Граница и на Крива Река на мерното место Трновец. Оваа година не се утврдени примероци со квалитет на вода од III класа.

Анализата на квалитетот на водата во езерските води во Републиката е извршена преку евалуација на хигиенско-епидемиолошкиот статус на локалитетот, кислородните показатели (растворен кислород, сатурација и БПК5), физичко-хемиските и санитарно-микробиолошките параметри карактеристични за езерските води.

Анализата на добиените податоци за квалитетот на водата во езерата во Р. Македонија покажува дека постои доста висок процент на примероци кои не одговараат на квалитетот на водите пропишани во Уредбата за категоризација на водите за физичко-хемиските параметри.

ЈЗУ Центар за јавно здравје - Скопје во согласност со Програмата за превентивна здравствена заштита во Република Македонија за 2010 година, го следеше квалитет на површинските води од здравствен аспект, на места и локалитети каде површинските води се користат за спорт и рекреација, спортски риболов и за наводнување во земјоделието.

Мерењата извршени во 2010 година покажуваат дека сеуште е висок процентот на прегледани примероци кои не одговараат на класата пропишана со Уредбата за класификација и категоризација на водите.

Почва

Анализата на добиените податоци за квалитетот на почвите во текот на 2010 година ги даде следните резултати:

- Трендот за пошумување во сечиштата, вон шумските региони, камењарите и голините и посебно еродираните површини се задржува и во изминатата година;
- Воспоставен е мониторинг на квалитетот на почвата во Скопско Поле и се добиени првичните резултати за квалитетот на почвата во однос на содржината на тешки метали.
- Во 2010 година е спроведена третата фаза од геохемискиот мониторинг на почвите во Скопско Поле.
- Во Република Македонија се повеќе се наметнува потребата од донесување на соодветен закон кој ќе ја третира почвата од повеќе аспекти како медиум на животната средина.

Бучава

- Последни мерења на нивото на бучава во град Скопје се направени во 2005 година, по што мониторинг мрежата не функционира и не се спроведува систематизирано мерење, следење и контрола на состојбите на бучавата во медиумите и областите на животната средина.
- Одделението по хигиена и здравствена екологија при ЈЗУ Центар за јавно здравје - Битола, врши мерења на нивото на комунална бучава во месец април и октомври на 9 мерни места во текот на 2010 година. Има промена во бројот на мерните станици, воведени се две нови мерни места лоцирани во станбено-деловна зона и станбена зона во центарот на градот, а исфрлено е едно мерно место во индустриска зона. Интензитетот на бучава во животната средина за основните индикатори Ld и Lv, ја надминува ГВ на три мерни места во 2010 година. Интензитет на бучава во животната средина за основниот индикатор Ln, за 2010 година на 3 мерни места е под ГВ, значително покачување има на 2 мерни места, и мало покачување во однос на ГВ на сите останати мерни места.
- Одделението по хигиена и здравствена екологија при ЈЗУ Центар за јавно здравје - Кичево, врши мерења на нивото на комунална бучава во месец април и октомври во 2010 година на 7 мерни места во градот. Интензитетот на бучава во животната средина за основните индикатори Ld и Lv, 2010 година на сите мерни места, ја надминува

ГВ за тоа мерно место за двата индикатора, освен за едно мерно место, каде таа вредност е под ГВ за двата индикатора. Интензитет на бучава во животната средина за основниот индикатор L_n , за сите мерни места е над ГВ во 2010 година.

- Одделението по хигиена и здравствена екологија при ЈЗУ Центар за јавно здравје - Куманово, врши мерења на нивото на комунална бучава во април и октомври 2010 година на 10 мерни места во градот. Интензитет на бучава во животната средина мерена во 2010 година во Куманово на сите мерни места е над ГВ за тоа мерно место
- Сегашната состојба во земјата се карактеризира со недоволно внимание за проблемите поврзани со намалувањето и контролата на бучавата.

Ошад

Анализата на добиените податоци за 2010 година ги даде следните резултати:

- Вкупното количество на создаден комунален отпад во Република Македонија во 2010 година изнесува 721 507 тони. Годишното количество на создаден комунален отпад по жител во 2010 година изнесува 351 кг по жител.
- Според податоците на Државниот завод за статистика, вкупното количество на собран комунален отпад во Република Македонија во 2010 година изнесува 545 763 тони.
- Согласно податоците од Државниот завод за статистика целокупното количество на собран комунален отпад (100%) се одлага на депонија и не се спроведуваат други операции за третман на комуналниот отпад.
- Депонијата Дрисла, која го опслужува Скопскиот Регион, и понатаму останува единствена депонија во Републиката на која се врши релативно добро управување со отпадот.

Природа и биолошка разновидност

- Богатството со типови екосистеми, типови станишта, заедници и видови ја ставаат Република Македонија на самиот врв на листата на земји со значаен биодиверзитет во Европа (Hot spot).
- На територијата на Р.Македонија се оформени повеќе екосистемски типови поделени во седум групи: водни, крајбрежни, тревести, брдски, степолики, шумски и планински екосистеми, од кои клучни се: водните, суви тревести, шумските и планинските екосистеми.
- На територијата на Република Македонија издвоени се два биогеографски региони: континентален и алпски и еден подрегион субмедитерански.
- Бројот на вегетациските заедници е над 270. Доминираат шумските дрвенести заедници со над 55%, а потоа следуваат тревестите заедници, езерските и речните вегетациски заедници, додека најмали површини зафаќаат блатните заедници и темпоралните заедници.

- Видовиот диверзитет го сочинуваат над 16.000 видови групирани во неколку групи: бактерии, алги, лишаи, габи, мовови, виши растенија, безрбетни и рбетни животни, од кои над 950 се ендемични видови.
- Флората на Република Македонија е мошне богата и разновидна и претставена е со 4.028 видови од кои 2.169 алги, 354 видови лишаи и 3.674 видови растенија. Најголем број ендемични растителни видови 114 се регистрирани кај скриеносемените растенија.
- Вкупниот број на проучени-регистралирани самоникни габи на територијата на Република Македонија изнесува 1.245 видови. Најголем дел припаѓаат на типовите Muxomicota (10), Oomycota (20), Zygomycota (35), Ascomycota (130) и Basidiomycota (1.050).
- Високи степен на таксономска разновидност на фаунистичкиот диверзитет, кој е претставен со 10.354 видови и 228 подвидови или вкупно 10.582 таксони.
- Групата на безрбетни животни е претставена со 9.818 видови од кои 635 се ендемити. Но сепак не се завршени деталните анализи на загроеност на видовите по таксономски групи, па затоа прелиминарно се наведуваат само 25 безрбетни животински видови.
- Групата на рбетни диви животни е претставена со 535 видови од кои 31 вид се ендемити. Класата на риби опфаќа 78 видови од кои 27 вида се ендемити. Кај класите на водоземци, влекачи и птици не се регистрирани ендемити, а кај класата на цицачи регистрирани се 4 ендемити. Исто така по однос на степенот на загроеност на популациите кај рбетните животни кај класата на рибите издвоени се 17 видови кои се вклучени во категоријата на глобално загроени видови. Посебно е значајно што кај фауната на рбетните животни 113 видови кои се вклучени во Европската црвена листа и тоа: 30 видови риби, 66 видови птици, 16 видови цицачи и 1 вид од влечугите.
- Во постапка на изготвување е Националната црвена листа на загроени видови фауна.
- Вкупниот број на идентификувани "Emerald" видови (во согласност со Резолуција број 6 од Бернската конвенција) на територијата на Република Македонија, изнесува 165 видови, од кои: 6 видови животни - безрбетници, 12 видови риби, 3 вида водоземци, 7 видови влечуги, 115 видови птици, 17 видови цицачи и 5 вида растенија.
- Во тек на 2010 година не е воспоставен мониторинг на одредени компоненти на биолошката разновидност во Р.Македонија, иако тоа претставува обврска од Законот за заштита на природата.
- Независно од бројните истражувања, за најголемиот број ендемични видови, не постојат доволно информации за рецентниот статус на нивните популации и директните закани кои го загрозуваат нивниот опстанок.

Интегрирано сиречување и контрола на загадувањето

Системот на **Интегрирано Сиречување и Контрола на Загадувањето (ИСКЗ)** или **Integrated Pollution Prevention and Control (IPPC)** се применува како интегриран пристап за регулирање на влијанието на инсталациите врз животната

средина. Имплементацијата на системот на ИСКЗ овозможува елиминирање или минимизирање на емисиите во непосредната околина, до прифатливо ниво. Видот на активностите и капацитетите кои потпаѓаат под режимот на работа според ИСКЗ се дадени во “Уредба за определување на активностите на инсталациите за кои се издава интегрирана еколошка дозвола односно дозвола за усогласување со оперативен план и временски распоред за поднесување на барање за дозвола за усогласување со оперативен план (Сл.в. на РМ бр.89/05)”.⁵²

Во Република Македонија се лоцирани индустриски капацитети кои со своите процеси предизвикуваат кумулативно загадување на животната средина (загадување на воздухот, почвата, водите и создавање на отпад) и како такви подлежат на добивање на дозволи за усогласување со оперативен план.

Согласно податоците од Град Скопје во текот на 2010 година се издадени 6 Б-интегрирани еколошки дозволи, односно дозволи за усогласување со оперативен план.

Оцена на влијанието врз животноста средина

Во текот на 2010 година нема промени во постојната законска регулатива во областа на оцена на влијанието на проектите врз животната средина.

6.5.2. Природно наследство

Во областа на Заштита на природното наследство врз основа на расположивите податоци и информации од релевантните институции, може да се наведат следните финални согледувања за 2010 година:

- Донесен е Закон за изменување и дополнување на Законот за заштита на природата (Сл.весник на РМ, бр.35/2010).
- Донесен е Закон за прогласување на локалитетот Локви-Големо Коњари за споменик на природата (Сл.весник на РМ, бр.124/2010) - површина 15 ха.
- Донесен е Закон за прогласување на локалитетот Плоче-Литотелми за строг природен резерват (Сл.весник на РМ, бр.145/2010) - површина 23,2ха.
- Донесен е Закон за прогласување на дел од планината Галичица за заштитено подрачје во категоријата национален парк (Сл.весник на РМ, бр.171/2010) - површина 24 151ха.
- Донесен е Закон за управување со светското природно и културно наследство во Охридскиот регион (Сл.весник на РМ, бр.75/2010) - површина 833,5 км².

⁵² Уредбата содржи две листи на активности кои потпаѓаат под режимот на Интегрирани еколошки дозволи - А и Б листа, а со тоа и два вида на дозволи. А листата е пренесена од Прилог 1 од Директивата за ИСКЗ и е проширена со активностите: производство на асфалт и управување со отпад во рудници и за неа е одговорно Министерството за животна средина и просторно планирање. Б Листата опфаќа активности и капацитети помали од А листата и за неа е одговорно Министерството за Локална самоуправа.

- Изготвени се Студии за ревалоризација на природните вредности на споменикот на природата Кањон Матка и заштитеното подрачје Тиквеш.
- Изготвени се Студии за валоризација на природните вредности на повеќенаменското подрачје Јасен и планината Беласица.
- Изготвен е План за управување со Национален Парк Галичица.
- Изготвени се планови за управување со споменикот на природата Кањон Матка и заштитеното подрачје Тиквеш.
- Изготвен е План за управување со природно и културно наследство на Охридскиот регион
- За потребите на Планот за управување со НП Маврово, беа подготвени експертски извештаи за поделни тематски области.
- Изготвена е Студија за развој на прекуграничен мониторинг систем на Преспа Парк.
- Изготвена е нацрт верзијата на Националната еколошка мрежа и првата нацрт верзија од Планот за управување со еколошките коридори на крупните сверови.
- Според податоците дадени во "Годишниот извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина, 2010", бројот на заштитени подрачја е со зголемен тренд во последнава деценија со што е зголемен процентот од 7,4% во 1991 година, 8,7% во 2008 година, и 9% во 2010 година. Најголем дел од процентот на заштитени подрачја, на територијата на Р. Македонија во 2010 година припаѓа на националните паркови со околу 4,50 %. Потоа се спомениците на природа со околу 2,74 % и повеќенаменското подрачје Јасен околу 1,05 % од националната територија. Релативно мала површина, околу 0,45% зафаќаат строгите природни резервати, потоа 0,21% зафаќа категоријата заштитен предел, и најмал дел од околу 0,06 % зафаќа категоријата парк на природата.

6.5.3. Културно наследство

Динамиката со која во текот на 2010год. се одвива процесот на заштита на недвижните културни добра, засилено се артикулира преку процесот на ревалоризација на недвижното културно наследство согласно Законот за заштита на културното наследство. Со поголема динамика продолжува и процесот на **валоризација** на незаштитени недвижни културни добра и утврдување на идниот статус на заштита. Изработени се голем број на **Заштитно-конзерваторски основи**, кои претставуваат документациона основа за третманот на културното наследство во просторните и урбанистичките планови, како и други значајни плански и програмски документи и стратегии.

Реализирани се активности од "Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија" согласно надлежностите на релевантните институции и државните органи (Министерство за култура, Управа за заштита на културно наследство и Јавните установи за заштита на културното наследство- Конзерваторските центри), во смисла на изготвување документи од типот на регулативи, стратегии, плански програми, проекти и елаборати, меѓународни договори и програми, кои се однесуваат на аспектот на заштитата

на културно наследство во корелација со стратегијата за зачувување и заштита на културното наследство зацртана во Просторниот план на Р. Македонија.

6.5.4. Развој на туризмот и организација на туристичките простори

Основната вредност на македонскиот простор од аспект на развојот на туризмот се постојните потенцијали и извонредни услови што ги поседува Републиката во однос на геостратешката поставеност, разновидноста на природни и создадени вредности на кои се надоврзува човековиот ресурс како основа за нови вложувања во оваа профитабилна дејност која што и во 2010 година не забележа задоволителни резултати во однос на можностите и потенцијалите со кои располага македонскиот простор.

Просторот на Р. Македонија согласно туристичката валоризација се карактеризира со исклучително богатство на природни и антропогени атрактивни туристички вредности. Со концептот за развој и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Р. Македонија, дефинирани се десет туристички региони со 54 туристички зони. Во рамките на туристичките простори утврдени се околу 200 туристички локалитети со локално, регионално, национално, меѓународно и транзитно значење.

Расположивите податоци од Државниот завод за статистика базирани на објавените проценки за остварениот бруто домашен производ во Република Македонија за 2010 година укажуваат на сè уште малите ефекти што се постигнуваат во развојот на туристичката дејност која што во создавањето на бруто домашниот производ на македонската економија остварува намалување за 0,2 структурни поени во однос на 2009 година.⁵³

Според објавените податоци⁵⁴, бројот на туристите во Р. Македонија во 2010 година изнесуваат 586241, односно за 0,2 % помалку во однос на 2009 година. Бројот на домашните туристи е намален за 1,2% и достигна бројка од 324545, а бројот на странските посетители е зголемен за 0,95 % и достигна 261696 странски туристи.

Врз основа на ова бројот на ноќевањата за 2010 год. изнесува околу 2.020 217 или за 4 % помалку во однос на претходната година.

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на туризмот и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на туристичката понуда заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијали во просторот. Наместо брзиот пораст предвиден со Просторниот план во кој беа планирани до крајот на 2020 година околу 110000 легла, во 2009 година во сите видови сместувачки капацитети евидентирани се вкупно 69561 легла, што претставува 63,2% од вкупно планираните до крајот на планскиот период. Во однос на 2008 година бројот на легла е зголемен за 0,67% или 464 легла повеќе. Во 2010 се евидентирани вкупно 69102 легла кои претставуваат 62,8% од вкупно планираните до крајот на планскиот период. Во однос на 2009 година бројот на легла е намален за 0,65% или 459 легла помалку.

⁵³ Соопштение бр. 3.1.11.04 Бруто-домашен производ, јуни 2011, ДЗС;

⁵⁴ Туризам во Република Македонија, 2006-2010 ДЗС

Емитивни сфери кои имаат значително учество во вкупниот број доаѓања на странски туристи во 2010 година се: Србија, Бугарија, Грција, Албанија, Косово, Словенија, Хрватска, Турција, Холандија, САД и други.

Националната Развојна Стратегија за туризмот 2009-2013, изработена во 2008, имаше за цел да им ја обезбеди рамката и неопходната доверба за постојните актери, странските и домашните инвеститори, како и на меѓународните донаторски агенции, да му се посветат на туризмот во Република Македонија, како и да ги опфати развојните елементи на национално, регионално и локално ниво.

Според информативните листови на годишните извештаи добиени од локалната самоуправа за 2010 година во областа на туризмот и организација на туристичките простори евидентирани се промени во просторот во неколку општини. Објектите кои се во градба или се веќе изградени од областа на туризмот и угостителството се лоцирани во општините Кавадарци, Зрновци, и други.

Добиените податоци укажуваат на активирањето на локалните самоуправи во превземањето иницијативи за поттикнување на развојот на туризмот во своите подрачја. Но останува потребата за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на туристичката понуда и зголемувањето на вкупните ефекти од оваа стопанска дејност врз вкупната економија на Р. Македонија.

6.6. Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи

6.6.1. Заштита од воени загрозувања

Тргувајќи од проценките за степенот на загрозеноста на оделни сегменти на територијата на Републиката од евентуалните воени дејства, евидентно е сознанието дека на најголемите разорнувања ќе бидат изложени Градот Скопје и другите градови и населени места, а тоа значи дека најголемите загуби и жртви ќе има во цивилното население, што впрочем и се случило во сите досегашни современи војни од глобален и локален карактер.

Проценката на степенот на загрозеноста на одделните локални урбани структури, заснована врз општата оценка и зоните на загрозеноста на Републиката и според констатираните потреби, како и определување на натамошна политика (и конкретни локации) за изградба на нови засолништа ја изготвува и ја спроведува Дирекцијата за заштита и спасување.

6.6.1.1. Основ за изградба на засолништа

Со одредбите на Законот за просторно и урбанистичко планирање е пропишана обврската, просторните и урбанистичките планови да содржат плански мерки за заштита од воени разорнувања, што подразбира анализа на состојбата со засолништата во урбаниот опфат и нивната валоризација.

Засолнувањето опфаќа планирање, изградба, одржување и користење на засолништата и други заштитни објекти и засолнување на населението, материјалните и културните добра на Републиката. Потребите за засолништа и

други заштитни објекти, се планираат според прописите за просторно и урбанистичко планирање, а се предвидуваат во просторните и урбанистичките планови. Засолништата и другите заштитни објекти за заштита на населението се градат според местото на живеење, местото на работа, а на јавни места како јавни засолништа. Според отпорноста засолништата се градат како засолништа за основна, дополнителна и зајакната заштита. Обврска за изградба на засолништа за основна заштита имаат инвеститорите на објектите наменети за телекомуникации, телевизиски, радио и печатени медиуми, значајни индустриски и енергетски објекти, значајни сообраќајни објекти и објекти наменети за јавни здравствени служби, образованието и културата. Уредба за спроведување на засолнувањето (Сл.весник на РМ,бр.93/2005).

Обврска за изградба на засолништа за дополнителна заштита имаат инвеститорите на станбени и станбено деловни објекти. Ова е уредено со Уредба за начинот на применувањето на мерките за заштита и спасување, при планирањето и уредувањето на просторот и населбите, во проектите и при изградба на објектите, како и учество во техничкиот преглед (Сл.весник на РМ,бр.105/2005).

Според податоците од информативните листови добиени од единиците на локалната самоуправа, во текот на 2010 година не е изградено ниедно јавно засолниште.

6.6.2. Заштита од природни катастрофи

За успешно функционирање на заштитата од природни и елементарни катастрофи во процесот на урбанистичко планирање потребно е да се превземат соодветни мерки за заштита од пожари, односно евентуалните човечки и материјални загуби да бидат што помали во случаи на пожарите.

Во процесот на планирање потребно е да се води сметка за конфигурација на теренот, степен на загрозеност од пожари и услови кои им погодуваат на пожарите: климатско-хидролошките услови, ружата на ветрови и слично кои имаат влијание врз загрозеност и заштита од пожари.

Заштитата од пожари опфаќа мерки и дејности од нормативен, оперативен, организационен, технички, образовно-воспитен и пропаганден карактер, кои се уредени со Законот за заштита и спасување (Сл.в. на РМ бр. 36/04, бр. 49/04, бр. 86/08, бр. 124/10 и бр. 18/11) кој е во согласност со директивите на Европска Унија, како и Уредбата за спроведување на заштитата и спасувањето од пожари.

Во текот на 2010 година, согласно добиените информативни листови од единиците на локалната самоуправа, беа регистрирани пожари во 9 општини и свлечишта во општините Арачиново, Крива Паланка и Македонска Каменица.

Според податоците од Информативниот лист пополнет од Дирекцијата за заштита и спасување, во текот на 2010 година биле регистрирани 662 пожари на површина од 1497,189 ха и свлечиште на површина од 2 ха во с. Смилево во општина Демир Хисар.

6.6.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи

Едно од можните и неопходно потребни превентивни мерки за заштита од техничко-технолошки катастрофи е планирањето, кое преку осознавање и

анализа на состојбите и опасностите од можните инциденти, во одржувањето на инсталациите и опремата, треба да создаде прифатлив однос кон животната средина.

Заради постигнување на целосна заштита на луѓето, материјалните добра и потесната и пошироката животна средина постојат три нивоа на преземање на сигурносни, превентивни мерки:

Прво ниво: ги вклучува сите мерки кои се преземаат во одржувањето на опремата и инсталациите, заради сигурно користење на опасни материјали во технолошките процеси и одбегнување на технолошки катастрофи.

Второ ниво: се однесува на сите мерки кои треба да обезбедат ограничување на емисијата како последица од пожар, експлозија или ослободување на хемикалии.

Трето ниво: вклучува мерки кои се преземаат за заштита на животната средина во смисол на ограничување на ефектите од емисија на опасни материји, или последици од пожар и експлозии.

Според податоците од достасаните информативни листови, во 2010 година нема евидентирано техничко-технолошка хаварија.

6.7. Информативен систем за просторно планирање

Во изминатата 2010 год. започнати се неколку значајни активности за реализацијата на планските определби од областа на просторниот информативен систем, зацртани со Просторниот план на Р. Македонија. По важност најзначаен е проектот за НИПП со кој треба да се дефинираат законските рамки и стандардите за производство и споделување на просторните податоци помеѓу државните институции и министерствата и да се оформи државниот гео-портал. Активностите за реализација на НИПП отпочнати се во 2010 година меѓутоа важните фази за комплетна реализација на проектот треба да се случат во наредните две години.

Единиците за локална самоуправа со ретки исклучоци најмногу заостануваат во процесот на имплементација на просторно информативниот систем. Во изминатата 2010 година, во општините, најмногу се реализирани проекти од областа на on-line веб сервисите и е-услуги за граѓаните.

Градот Скопје како посебна единица за локална самоуправа, во текот на 2010 година реализираше низа активности од проектот за воведување на организиран ГИС во рамките на сите сектори од градската администрација, како и обезбедување на on-line сервис за пристап до податоците од страна на граѓаните. Во текот на 2010 година се реализираше втората фаза од проектот. Од целокупниот проект завршени се следните компоненти:

- инсталиран и конфигуриран ГИС хардвер, ГИС серверски и десктоп софтвер;
- изработена е гео-база на просторни податоци, (дефиниран е моделот, некои од тематските слоеви се пополнети, останува базата да се надополни со векторските податоци за сите тематски содржини);
- изработена е веб апликација за пристап до просторните податоци со лиценца за неограничен број корисници;
- изработена е апликација за одржување на адресен модел;

- изработена е апликација за увид на ГУП и останатите просторни содржини преку интернет;
- изработена е апликација ГИС за граѓаните која овозможува увид во просторните податоци со кои располага централната геобаза на градот преку интернет;
- изработена е апликација *Граѓанска иницијатива* која овозможува интернет комуникација со граѓаните и градската управа.

Агенцијата за катастар на недвижности во 2010 година продолжи со активностите кои се дел од повеќегодишните проекти и тоа:

- изработка на картографската и топографската карта на државата при што заклучно со 2010 година завршени се 90% од картите и остануваат да се изработат уште 26 топографски секции;
- изработка на дигитални катастарски планови;
- електронски систем за регистрација на недвижности, е-катастар, е ставен во официјална употреба во центарот за КН Скопје и одделенијата за КН во Неготино и Кавадарци,

и едногодишни проекти кои беа целосно реализирани минатата година:

- веб сервис за интернет преглед на катастарски податоци;
- прегледник на имотни листови кој покрај податоците за сопственикот овозможува увид и во евентуалните хипотеки и други товари кои се однесуваат на конкретната катастарска парцела;
- 3Д картографски прегледник кој овозможува преглед на карти со висинска представа на објектите на ортофото подлога за деловите од Република Македонија каде постои векторски дигитален податок за градежните објекти.

Агенцијата за планирање на просторот во 2010 година реализираше два значајни плански документи:

- Просторен план на Охридско-Преспанскиот регион
- Просторен план на Скопскиот регион - нацрт фаза.

Документите се обработени во ГИС технологија и како резултат на што просторната база на податоци е збогатена со квалитетен векторски и атрибутивен податок.

7. КАРТОГРАФСКИ ПРИЛОЗИ

Карта бр.1 "Изработени услови за планирање на просторот"

Карта бр.2 "Новоизградени и објекти во градба со производна и услужна намена"

Карта бр. 3 "Урбанистичка документација" (усвоена и во процедура)

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2010 ГОДИНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ
 АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

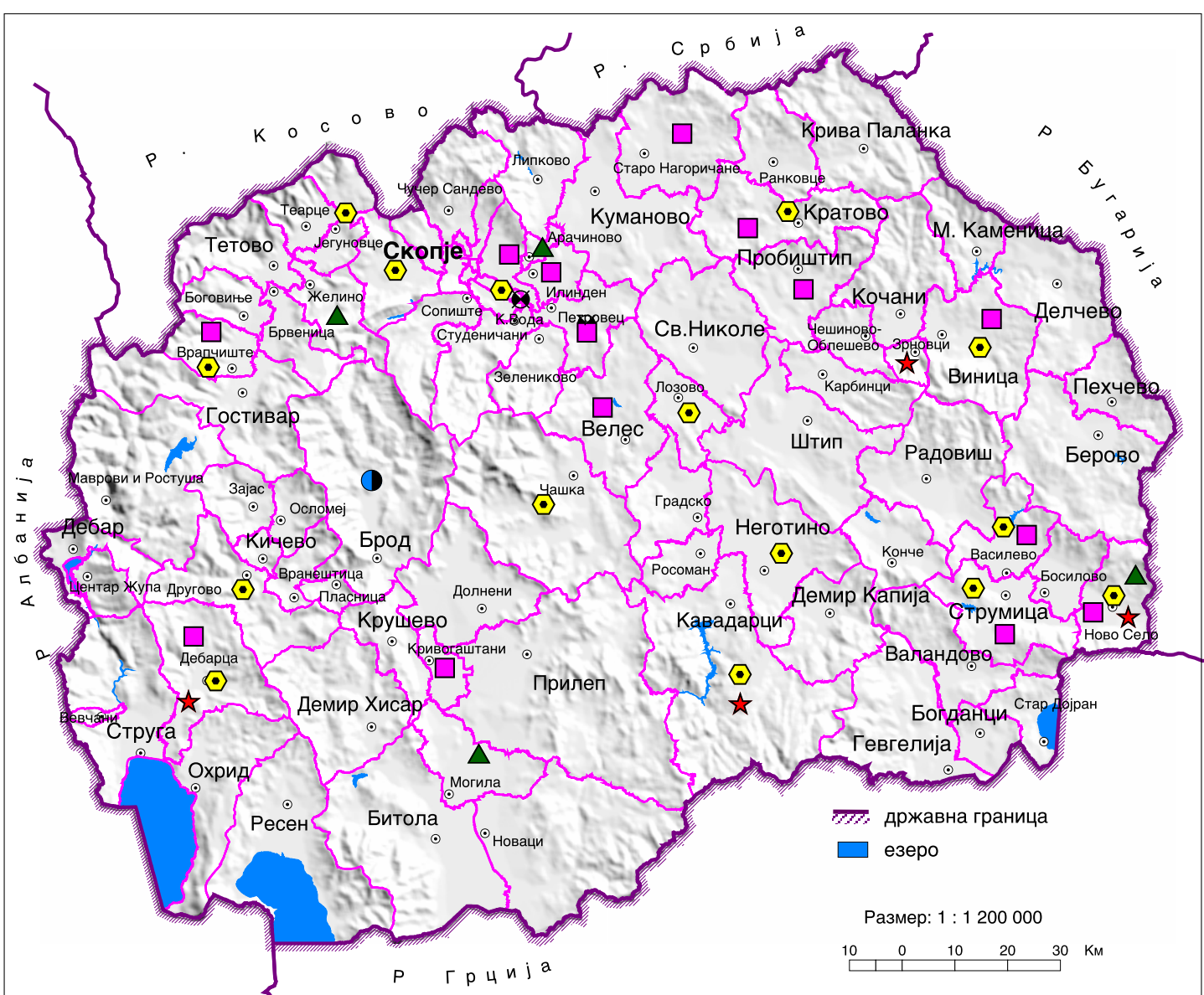
Тема:
Развој и разместеност на економски дејности

Новоизградени и објекти во градба со производна и услужна намена

Карта бр. 2

Легенда:

- производен капацитет
- рибник
- општинска граница
- туристичко-угостителски објект
- деловен објект
- трговски објект
- фарма

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2010 ГОДИНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Тема:
Урбанизација и систем на населби

Урбанистичка документација-(усвоена и во процедура)

Карта бр. 3

Легенда:

Усвоени урбанистички планови

• 1 - 3 • 4 - 8 • 9 - 15 • 16 - 32

□ Општинска граница

Урбанистички планови во процедура

■ 1 - 2 ■ 3 - 4 ■ 5 - 6 ■ 7 - 8 ■ 9 - 23 ■ 24 - 57

